

**«Еңбек және әлеуметтік-экономикалық
реттеу бойынша жастар субмәдениеттің
зерттеу, сондай-ақ, болашақ мамандықты
болжау»**

Әлеуметтанулық зерттеу нәтижелері бойынша сараптамалық есеп

Астана, 2016

Еңбек және әлеуметтік-экономикалық реттеу бойынша жастар субмәдениеттің зерттеу, сондай-ақ, болашақ мамандықты болжау / Изучение молодежных субкультур, по трудовой и социально-экономической адаптации, а также прогнозированию профессий будущего / Аюпова Р.Р., Аубакирова Ш.К., Казтаева С.С., Киалбекова А.Г. – Астана: «Молодежь» ҒЗО, 2016. – 102 с.

Бұл баяндамада Қазақстан аймақтарында, этникалық қарым-қатынастардың және белгілі бір санаттағы көші-қон қатынастарының шекара өңірлерінде тұратын жастардың (славян этностық топтың өкілдері) жекелеген санаттарына әлеуметтік-экономикалық және еңбекке бейімделу эмпирикалық әлеуметтанулық зерттеу нәтижелерін қамтиды. Зерттеу «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығымен жүргізілген. Баяндамада әлеуметтік-көңіл күй, азаматтық белсенділік, этносаралық қарым-қатынас, құндылық бағдарлар және т.б. сұрақтары қарастырылған.

Данный доклад содержит результаты эмпирического социологического исследования социально-экономической и трудовой адаптации определенной категории молодежи (представители славянской этнической группы), проживающие в приграничных регионах Казахстана, межэтнических отношений и миграционных настроений молодежи определенной категории. Исследование было проведено Научно-исследовательским центром «Молодежь». В докладе рассмотрены вопросы социального самочувствия, гражданской активности, межэтнических отношений и т.д.

Научно-исследовательский центр «Молодежь»
010000, Республика Казахстан,
г. Астана, пр. Б. Момышулы, 19а
Тел.: +7 /7172/ 79 25 45

Мазмұны

1 тарау. Зерттеу бағдарламасы.....	4
1.1 Зерттеудің өзектілігі және тұжырымдамасы.....	4
1.2 Зерттеудің мақсаттары мен міндеттері.....	5
1.3 Зерттеу гипотезасы.....	6
1.4 Негізгі түсініктерді интерпретациялау.....	6
1.5 Зерттеудің технологиялық бөлігі.....	7
2 тарау. Қазақстандағы ұлтаралық қатынастың ерекшеліктері	10
Тарау бойынша қорытындылар.....	26
3 тарау. Жастардың еңбектік және әлеуметтік-экономикалық бейімделуі.....	28
3.1 Жас адамдардың еңбектікбейімделуі.....	28
3.2 Жастардың әлеуметтік-экономикалық бейімделуі.....	39
3.3 Болашақ кәсіптерді болжау.....	44
Тарау бойынша қорытындылар.....	46
4 тарау. Жастар арасындағы көші-қон көзқарасы.....	48
4.1 Жастардың көшіп-қонуы.....	48
4.2 Халықаралық ынтымақтастықтағы негізгі бағыттар.....	52
Тарау бойынша қорытындылар.....	53
5 тарау. Жастардың құндылықтар бағдары және мінез-құлық ұстанымдары.....	54
5.1 Жастардың құндылықтар ұстанымдары.....	54
5.2 Жастар өмірінің сапасын бағалау.....	58
Тарау бойынша қорытындылар.....	66
Қорытынды.....	68
Қосымша	70

1 тарау. Зерттеу бағдарламасы

1.1 Зерттеудің өзектілігі және тұжырымдамасы

Әлеуметтік ғылымда пайда болған «субмәдениет» және «жастар субмәдениеті» түсініктері қазіргі кезде қоғамдық сананың бөлігі болып табылады. «Субмәдениет» сөзі латын тілінен «sub» – «шағын» және «cultura» – «мәдениет». Басқа сөзбен айтқанда субмәдениет – бұл «шағын мәдениет», ол аса ірі мәдениетке қатысты жеке көзқарас болып табылады. Әсіресе бұл сөзді жастар бірлестіктеріне қатысты жиі қолданады. Кең таралуына және қарапайымдылығына қарамастан түрлі авторлар «жастар субмәдениеті» деген түсінікке түрлі түсініктемелер береді. Сондықтан субмәдениетті өзге түрлі жастар қауымдастықтарынан ажырата білу керек.

Жастар субмәдениеті – бұл жеткілікті деңгейде әзірленген түсіндіруші белгілері бар қауымдастықтар жүйесі: олардың дербес атауы, құндылықтар жүйесі, салт-дәстүрі, нормалары, имидждері, мінез-құлық стильдері, эстетикалық алғышарттары қалыптасқан.

«Жастар субмәдениеті» түсінігі «жастар қауымдастығы» түсінігінің жеке көзқарасы болып табылады. Қауымдастықтар құрамына түрлі типтердің топтарына кіреді – достық компаниялар, демалыс бірлестіктері, оқу-еңбек ұжымдары және т.т. Өзіндік белгілер жүйесін қалыптастырған субмәдениеттер және «қарапайым» қауымдастықтар арасындағы шекараны анықтау қиынның-қиыны.

Жастар субмәдениеті пайда болауы үшін бірқатар қалыптастырушы факторлардың үйлесуі қажет, оның ішінде саяси, әлеуметтік, экономикалық себептер, техникалық жаңалықтардың, мәдени оқиғалардың пайда болуы, көшбасшылардың қызметі, БАҚ арқылы пиар және т.т. Қандай болмасын қауымдастықтың нәтижелі өмір сүруіне біріктіруші факторлардың айтарлықтай көп болуы қажет.

Жастарды біріктіре алатын кең таралған факторларға келесіні жатқызады:

1. Біртұтас қызмет. Субмәдениеттің ең негізгі құрамын қалыптастырушы: біріккен қызметті жүзеге асыру мүмкіндігі адамдар бірлесулерін түсінікті етеді. Спортшылар үшін осындай субмәдениеттік қызмет ретінде спортпен шұғылдану болыптабылады; туристер үшін – сапарлар; әдебиет бірлестіктерінің қатысушылары үшін – шығармашылық, бір-бірінің шығармаларын және өзге жанрдың авторларын талқылау; агрессиялық қауымдастықтар үшін – бірігіп қақтығыстарға қатысу.

Жиі біріккен қызмет түрін субмәдениет атауынан көруге болады: бұл футбол жанкүйерлерінің субмәдениеті, руфферлер (төбелерде серуендеу), сталкеринг (тастанды ғимараттар мен аймақтарды аралау), паркур (қала кеңістігіндегі акробатика), спорттың экстремалды түрлері және т.т.

2. Музыкалық стиль. Өзіндік музыкалық стильдің болуы мықты біріктіруші фактор болып табылады, өйткені, біріншіден, бірлескен қызметті қамтамасыз етеді – концерттерге бару, әуенді тыңдау және орындау, жазбалармен ауысу. Екіншіден, субмәдениетке жаңа қатысушыларды –

музыкалық стильдің табынушыларын тартады, ол қатысушылардың құрамын жаңартып отыруға мүмкіндік береді. Үшіншіден, эмоционалды уайымдауға және өз ойын білдіруге көмектеседі.

3. Саяси позиция. Аталмыш біріктіруші фактор саясиландырылған топтар үшін өзекті.

4. Аса көрнекті адам саналы түрде немесе бейтарап табынушылар ортасын негізін салушы бола алады.

Субмәдениеттің пайда болуы үшін негіз болып табылатын құбылыстардан басқа субмәдениеттің өзін-өзі таныстыру элементтерін анықтауға болады (идентификациялаушы белгілер). Бұл өз-өзін атаушы, құндылықтар жүйесі, салт-дәстүр, нормалар, этика, имидж, мінез-құлық стилі, сленг.

Жастар субмәдениеті жиі өзінің идеологиясын қалыптастырады, бірақ осыған дейін айтылғандай идеологиядан субмәдениет өмір сүру стилі және мінез-құлық маңызды–субмәдениет қатысушылары стильден гөрі идеялық қағидалардан жеңіл бас тартады.

Жастар субмәдениетінің белгілер жүйесі әдетте контрмәдениеттілікті қолдайды, өздерін «ересек», басым түскен мәдениетке қарсы қояды. Кей кездері бұл деструктивті мінез-құлық көріністерінен көрінеді, олар оппозицияларға негізделеді: өнегелілік – криминалдылыққа, тұрақтылық – экстремалдылыққа, тазалық – настылыққа, байсалдылық - жүгенсіздікке. Алайда қарсы қоюшылық міндетті түрде деструктивті сипатқа ие болмайды. Атап айтсақ, егер «ересек» мәдениет пайдакүнемдік ретінде қабылданатын болса, субмәдениет құндылықтарына адал ниеттілік және өзара көмекке келу сияқты кіреді; егер «ересек» қоғам табиғатқа зардап көрсетуден тұрса, онда субмәдениеттік құндылықтарға экологиялық негіздер енгізіледі.

1.2 Зерттеудің мақсаттары мен міндеттері

Аталмыш зерттеудің мақсаты жастар субмәдениеті өкілдерінің мінез-құлықтарын зерттеу болып табылады.

Қойылып отырған мақсаттарға қол жеткізу үшін келесі негізгі *зерттеу міндеттері* анықталған болатын:

- жастардың әлеуметтік белсенділік деңгейін анықтау;
- жастардың құндылықтар ұстанымдарын және бағдарын анықтау;
- Қазақстан жастарының жүзеге асырылып жатқан жастар саясатының жобалары мен бағдарламаларына қатысуын зерттеу;
- жастардың еңбекке бейімделуін зерделеу;
- жастардың әлеуметтік-экономикалық бейімделуін зерттеу;
- болашақ кәсіптерді болжау;
- мүдделі органдар мен ұйымдар үшін жастардың еңбектік және әлеуметтік-экономикалық салаларда оптималды бейімделуі жөнінде ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеу объектісі – Қазақстанның облыстарында тұратын белгілі санаттағы жастар (ұлттық азшылдық топ өкілдері).

Зерттеу пәні – Қазақстанның облыстарында тұратын жасы 14 тен 29 жасқа дейінгі жастардың еңбектік және әлеуметтік-экономикалық тұрғыда бейімделуі.

1.3 Зерттеу гипотезасы

1. Қазақстанның шекаралас аймақтарында тұрып жатқан жастар мемлекеттік тілді білу және қолдану бойынша болмашы қиындықтарға тап болуда, ол, кей кездері, өз есебінде жұмысқа орналасу кезінде проблемаларға әкеледі.
2. Жастарды бағасы және сапасы жағынан қолжетімді көршілес мемлекеттерде білім алу қызықтырады, мысалы, Ресей, Қытай, Түркия, сондай-ақ ол жақтарда ҰБТ тапсыру қажет емес.
3. Осымен қатар, білім саласындағы үштілділік реформасы жас адамдардың қазақ және ағылшын тілдерінде білім алу кезінде қиындықтар болады деген үрей туғызып отыр. Сонымен қатар, ресейлік жоғары оқу орындарының тиімді кәсіптік бағдарлау жұмысы жастардың Ресей Федерациясына ауытқуына әсер етіп отыр.
4. Павлодар және Шығыс-Қазақстан облыстарының жастары аймақтағы нашар экологиялық жағдайға байланысты басқа жаққа көшіп кеткілері келетіндерін жасырмайды.
5. Ресейде зейнеткерлікке шығу деңгейі айтарлықтай төмен және әлеуметтік қамтамасыз ету мәселесі жолға қойылуы аға буын өкілдерінің көшу себебі болса, демек олардың балалары да бірге көшетіндерін тосу керек.
6. Туыстарымен қауышу және тарихи Отандарына оралуға ұмтылу шекаралас аймақтарда тұрып жатқан жастардың негізгі себебі болып табылады.

1.4 Негізгі түсініктерді интерпретациялау

Жастар – Қазақстан Республикасының 14 жастан 29 жасқа дейінгі жастағы азаматтар. Жастар – бұл ерекше әлеуметтік-жастылық топ, ол жас ерекшелік шеңберімен және өзінің мәртебесімен қоғамда ерекшеленеді: балалық шақтан жасөспірім жасқа дейін әлеуметтік жауапкершілікке ауысқанша. Кейбір ғалымдар жастарды қоғам әлеуметтік тұрғыдан аяққа тұруға мүмкіндік берілетін жас адамдардың жиыны деп түсінеді, оларға жеңілдіктермен қамтамасыз етеді, бірақ социум өмірінің кейбір салаларына қатысу мүмкіндігін шектейді.

Субмәдениет – бұл жалпыға бірдей қабылданатын нормаларға сәйкес келмейтін көзқарастары, өмірге деген ұстанымдары мен мінез-құлықтары жағынан ерекшеленетін немесе бұқарадан құпия сақтайтын адамдар қауымы, бұл оларды мәдениеттің кең түсінігінің бір тармағы болса да ерекшелендіре түседі. Субмәдениет жас ерекшелігі, нәсілі, ұлттық немесе кластық ерекшелік, жынысы жағынан ерекшеленуі мүмкін.

Құндылықтар бағдары – стратегиялық өмірлік мақсаттар және жалпы дүниетаным бағдарлары ретінде қабылданатын құндылықтардың адам санасында шағылысуы.

Бейімделу (лат. бейімделу) – ағзаның, тұлғаның, олардың жүйелерінің жеке ықпал етудің сипатына немесе өмірдің жалпы өзгерген жағдайларына бейімделуі. Еңбектік бейімделу – бұл тұлғаның жаңа еңбек жағдайын игерудің әлеуметтік үрдісі, биологиялық тұрғыдан қарағанда онда тұлға да және еңбектік орта да бір-біріне белсенді түрде ықпал етіп, бейімдік-бейімдеуіш жүйелер болып табылады.

Әлеуметтік-экономикалық бейімделу индивидтердің, түрлі әлеуметтік-экономикалық қабаттардың және тұрғындар топтарының бойындағы кәсіпқойлық-біліктілік ресурстарды, тұлғалық әлеуетті өзінің тұтынушылығын және мүдделерін жүзеге асыру мақсатында қалыптасқан шаруашылық жағдаятқа қосу үшін рационалды және тиімді пайдалану қабілеттерімен сипатталады.

Жастардың көші-қоны, тұрғындардың жалпы көші-қонның бөлігі болып табылғандықтан осы құбылысқа тән жалпы белгілерді сақтайды, бірақ оның өзіндік ерекшеліктері де бар. Жастардың көші-қоны бағыты жағынан жалпы көші-қон ағындарымен сәйкес келеді, бірақ, әдетте, бұл бағыттылық нақты көрінеді. Жастардың көші-қон бағдары қатаң түрде өмір деңгейлері жақсы аймақтар жағына қарай, ірі қалаларға бағытталған. Сондай-ақ олар үшін жақсы өмір жағдайы, аға буын өкілдеріне қарағанда, оқу, жұмысқа орналасу және ақша табу мүмкіндіктерімен шектелмейді. Жас буын көшкісі келетін елдімекендерге сонымен қатар мәдени сұранымдардың қанағаттандырылуын талап етеді. Жастардың көші-қон түсінігі жастардың түрлі аймақтық ауысуларды да қамтиды.

1.5 Технологиялық бөлім

Таңдау жиынтығының көлемі 2 000 сұраққа жауап берушіні құрайды. Социологиялық зерттеуді жүргізу аймағы – Қазақстанның шекаралас облыстары, сондай-ақ, славян ұлттық топтарының (орыс, белорус, украин, поляк, болгар, мари́йлер, мордвин, молдавандар және басқалар) жастары көп шоғырланған облыстар:

1. Ақмола
2. Шығыс-Қазақстан
3. Батыс-Қазақстан
4. Қарағанды
5. Қостанай
6. Павлодар
7. Солтүстік-Қазақстан

Зерттеу барысында стратификацияланған көпсатылы таңдау әдісі қолданылды. Алдымен, елдің жеті аймағы бойынша облыстары тұрғындарының санына қарай талдау жасалды. Әрі қарай қала–ауыл бойынша таңдау жүргізілді – әр облыс бойынша қалалық және ауылдық тұрғындардың көлемі есептелінді.

Аталмыш зерттеу барысында зерттелетін бірліктерді таңдау бірнеше сатыда жүргізілді: мүмкіндік дизайн таңдауы қолданылды. Мүмкіндік дизайн таңдауы бойынша кез келген адам (14 жастан 29 жасқа дейінгі) жиынтық шегінде талдауға қатысуға таңдалып алынуға тең мүмкіндікке ие болады. Стратификацияланған көпсатылы таңдау әдісі қолданылды. Атап айтсақ, негізгі страт болып келесілер таңдалды:

1 саты. Облыстар бойынша таңдау – облыстар бойынша 14 жастанасқан, елдің жеті аймағы облыс орталықтары, шағын қала, аудан орталығы және селолар (ауыл поселкі) бойынша тұрғындар санына қарай таңдау көлемі анықталды.

2 саты. Қала-ауыл принципі бойынша таңдау – әр облыста қалалық және ауылдық таңдаудың көлемі есептелді.

3 саты. Таңдау ұлттық ерекшелік принципі бойынша. Аталмыш зерттеу сатысында принципіалды тұрғыдан славян ұлттық тобының жастарын қатыстыру маңызды болып табылады.

4 саты. Жауап берушілерді квотаға сәйкес таңдау – жекелеген үйде сұраққа жауап берушілер екі тетік бойынша таңдалады: жыныстық, жас ерекшелігіне сәйкес квота – сұраққа жауап берушінің жасы 14 жастан кем емес және 29 жастан аспауы тиіс, сондай-ақ жынысы жағынан репрезентативті таңдау болуы шарт (сұраққа жауап беретін әйелдер мен ерлердің саны әр облыс, қала және село бойынша Статистика комитетінің деректеріне сәйкес есептелініп алынды).

1 кесте. Жоба бойынша таңдау ерекшелігі, адам

	Бүкіл мақсатты топ	Ерлер	Әйелдер	Қалалық	Ауылдық	14-18 жас	19-23 жас	24-29 жас
Ақмола	232	118	114	106	126	63	74	95
Батыс-Қазақстан	211	108	103	103	108	51	70	90
Қарағанды	444	226	218	348	96	111	142	191
Қостанай	285	145	140	148	137	66	88	131
Павлодар	233	119	114	163	70	56	72	105
Шығыс-Қазақстан	431	220	211	267	164	103	134	194
Солтүстік-Қазақстан	164	84	80	72	92	44	52	68

* ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің 2016 жылғы мәліметтері бойынша

Жүргізілген зерттеуде қолданылған сауалнама техникасы – бұл сұхбат алушының қатысуымен өзіндік толтыру. Сұхбат алушы жауап берушіге сауалнаманың барлық сұрақтарымен мұқият танысуын және қажет жауап нұсқасын дөңгелек сызу жасап, таңдауды сұрайды. Егер жауап беруші өз пікірін немесе жауап нұсқалары арасында берілмеген басқа пікірді білдірген жағдайда өз жауап нұсқасын «басқа» деген графасына жазады.

Алынған деректерді тексеру үшін, атап айтсақ интервьюерлердің жұмыс сапасын тексеру мониторингін және сауалнаманы жалған толтырудан сақтану үшін толтырылған сауалнаманың жалпы көліменен 30% зерттеуге қатысқан жауап берушілерден телефон арқылы жауап алу арқылы кеңістікке бақылау жүргізілді.

Ақпаратты жинау әдісі

Ақпаратты жинау әдісі 14 жастан 29 жасқа дейінгі жастарды жаппай сауалнаманы өзіндік толтыру әдісі. Аталмыш әдіс Қазақстанның жастар ортасындағы объективті ақпаратты жинауға, сондай-ақ жас қазақстандықтардың негізгі тұтынымдары мен әлеуметтік тәжірибелерін анықтауға мүмкіндік берді. Жүргізілген жаппай пікіртерім нәтижелері негізінде жаппай мінез-құлық туралы болжау жасалды.

Жаппай сұрау әдісі шеңберінде ақпаратты жинау сұраққа жауап берушілердің тұрғылықты мекенжайы бойынша (пәтердегі сауалнама деп аталады), немесе нақты оқу/жұмыс/жұмыспен қамту орталықтарында (жедел іздестіру үшін және мақсатты топ мүшелерімен бірден тілдесу үшін) немесе мақсатты топтың көп шоғырланатын орындарда (потенциалды жауап берушілер) жүргізілді. Таңдалып алынған әдіс ағымдағы зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келеді.

Ақпаратты талдау әдістері

Бірінші реттегі әлеуметтанулық ақпаратты талдаудың негізгі әдістері:

- 1) Мәліметтерді бірөлшемді, екіөлшемді талдау;
- 2) Корреляциялық талдау;
- 3) Кластерлік талдау.

Социологиялық зерттеуді өткізу мерзімі: қараша, 2016 жыл.

2 тарау. Қазақстандағы ұлтаралық қатынастардың ерекшеліктері

Ұлтаралық келісімді сақтау Қазақстан Республикасының мемлекеттік саясатының негізі болып табылады. Этностық келісім, Қазақстанда тұрып жатқан барлық ұлттар мен ұлттық топтардың тең құқық идеясы заң нормасы және қазақстандық қоғамның ең басты құндылықтарының бірі. Мемлекет ішінде бірігусіз алға жылжу, экономиканы тұрақтандыру, реформаларды одан әрі жүргізу мүмкін емес. Жаңа қоғамды құру жолы қарсы тұру арқылы емес халықтар арасындағы келісім арқылы жүзеге асырылатындығын өмірдің өзі дәлелдейді. Сондықтан ұлтаралық келісімді нығайту қазақстандық қоғамның басты басымдығы болып табылады.

Республика аймақтарында ұлтаралық қатынастардың ағымдағы жағдайын анықтау үшін жауап берушілерге келесі сұрақ қойылды: **«Сіз тұрып жатқан елдімекенде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қалай дамып келе жатыр деп есептейсіз?»**

Зерттеу нәтижелері бойынша жауап берушілердің басым көпшілігі (48,4%) түрлі ұлттар арасындағы адамдардың қарым-қатынасын бейбіт және байсалды деп бағалайды (1 диаграмма). Әр үшінші адам өзінің елдімекеніндегі ұлтаралық ортаны өзара сыйластыққа негізделген достық қарым-қатынас деп бағалайды (36,6%). Әр оныншы жауап беруші «бейтарап, әр адам өз бетінше, ешкімнің басқа ұлттарда жұмысы жоқ» жауап нұсқасын таңдады. Жауап берушілердің 1,9% олардың аймағындағы ұлттар арасындағы қарым-қатынасты сенімді емес және күдікті сипаттауға болады деп есептейді. Тек жауап берушілердің 0,7% ғана аталған жағдайды қақтығысты деп белгілеп отыр.

1 диаграмма. «Сіз тұрып жатқан елдімекенде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қалай дамып келе жатыр деп есептейсіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Аймақтық жағынан алғанда пікірлерінде көрінетіндей айырмашылықтар анықталмады. Алайда Қарағанды облысын айырықша

көрсетуге болады, ондағы жауап берушінің әр бесіншісі аймақтағы түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынасты не оң әлде теріс тенденцияға қарағанда көбірек нейтралды ретінде сипаттауға болады деп есептейді. Сондай-ақ Қостанай облысын белгілеуге болады, осы аймақтағы славян этносының өкілдері аймақта айтарлықтай бақуатты ұлтаралық жағдай қалыптасып келеді деп есептейді, ол кез келген агрессияның және жан-жалдық түрін жояды (1 кесте).

1 кесте. «Түрлі ұлттар арасындағы қатынастар қалай дамып келе жатыр деп есептейсіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Өзара сыйластыққа негізделген достық қарым-қатынас	46,1	33,2	32,2	32,7	34,6	42,9	42,7
Бейбіт, тыныш қарым-қатынас	41,8	55,7	48,8	45,5	57,3	43,8	37,2
Бейтарап, әр адам өз бетінше және ешкімнің басқа ұлттарда жұмысы жоқ	9,1	8,4	13,3	17,3	6,3	11,6	11,6
Сенбеушілік, күдіктілік	1,7	1,4	1,4	3,2	-	1,3	4,9
Дұшпандық, агрессиялық, қақтығыстық	0,4	-	0,9	1,6	-	-	2,4
Жауап беруге киналамын	0,9	1,6	3,3	0,7	2,4	1,3	2,4

Қазақстандағы ұлтаралық атмосфераны динамикада зерттеу үшін соңғы жыл ішінде түрлі ұлт өкілдері арасындағы қарым-қатынас қаншалықты өзгергенін анықтау дұрыс болады. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, бір жыл ішінде ұлтаралық қарым-қатынас саласында айтарлықтай өзгерістер орын алмаған көрінеді (52,9%). Жауап берушілердің оң өзгерістер тенденциясының сомасы 38,1% құрайды. Және славян этностық тобы өкілінің әр жиырмамыншы жауап берушісі өткен жыл ішінде ұлтаралық саладағы жағдайды болмашы нашарлады деп белгілеген. Сондай-ақ қазақстандықтардың 4,3% осы сұраққа жауап беруге киналды. Бұл олардың осы проблема туралы ойланбағанын көрсетеді, сондықтан сауалнама жүргізу кезінде оларға бұл мәселе бойынша қандай да бір пікір қалыптастыру қиынға соқты (2 кесте).

2 кесте. «Сіз тұрып жатқан елдімекенде соңғы жыл ішінде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қаншалықты өзгеріске ұшырады деп есептейсіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Айтарлықтай жақсарды	14,0
Жақсарды деп ойлаймын	24,1
Еш өзгерген жоқ	52,9
Нашарлады деп ойлаймын	3,9
Айтарлықтай нашарлады	0,8
Жауап беруге киналамын	4,3

Аймақтық деңгейде Қарағанды және Солтүстік-Қазақстан облыстарында ұлтаралық қатынастардың нашарлағаны байқалады, - осылай славян этностық тобының әр жиырмасыншы өкілі белгіледі.

3 кесте. «Сіз тұрып жатқан елдімекенде соңғы жыл ішінде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қаншалықты өзгеріске ұшырады деп есептейсіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Айтарлықтай жақсарды	31,5	7,9	13,3	11,7	14,0	9,9	18,9
Жақсарды деп ойлаймын	22,4	21,6	31,8	17,8	33,6	27,9	18,3
Еш өзгерген жоқ	41,4	62,2	48,3	57,2	47,2	55,4	45,1
Нашарлады деп ойлаймын	1,3	0,9	3,3	8,3	1,4	3,4	9,1
Айтарлықтай нашарлады	1,3	1,2	-	1,4	0,3	-	0,6
Жауап беруге қиналамын	2,2	6,3	3,3	3,6	3,5	3,4	7,9

Сондықтан жауап берушілердің көп бөлігі өздерінің елдімекендеріндегі ұлтаралық қатынасты бақуатты және достық деп сипаттайды, осылай әсіресе Қостанай облысының жас славяндары есептейді. Сондай-ақ, жағдайды динамикада зерттеу кезінде ұлтаралық ортада өткен жылмен салыстырғанда айтарлықтай айырмашылықтар орын алмағанын атап өткен жөн. Алайда Қарағанды және Солтүстік-Қазақстан облыстарында ұлтаралық қатынастардың біршама нашарлағанын көруге болады.

Жас жауап берушілер жауап берген келесі сұрақ, субъектілерге қатысты болды, жауап берушілердің пікірінше, олардың әрекетінен Қазақстанда өздері өкіл болып табылатын ұлттың мәдениеті, тілі, дәстүрінің сақталуы байланысты. Зерттеу нәтижелері бойынша қазақстандықтардың көпшілігі осындай субъект мемлекет болып табылады деп есептейді. Нақты оның назарынан және қолдауынан елдегі түрлі ұлттардың мәдени мұрасының сақталуы байланысты. Біраз қалып, мәдени мұраның сақталуы бірінші кезекте отбасына байланысты, олар ұлттық мәдениеттің ата-анадан балаларға табыстаушы транслятор болып табылады деген көзқарас орын алып отыр. Әр оныншы жауап беруші аталған қызметті елдің оқу орындарына (мектеп, колледж, университеттер) жүктейді екен. Жас славяндардың 3,5% және 4,3%

олардың мәдени ерекшеліктерін сақтау мәселесі сәйкесінше ұлттық-мәдени орталықтар мен Қазақстан жылқы Ассамблеясының қызметіне байланысты деп есептейді (2 диаграмма).

2 диаграмма. «Қалай есептейсіз, Қазақстанда Сіздің ұлтыңыздың мәдениеті, тілі, дәстүрлерін сақтау кімге байланысты?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Аймақтар бойынша жасалған талдау орташа көрсеткіштен кейбір айырмашылықтар бар екенін көрсетіп отыр. Атап айтсақ, Қарағанды облысы жас тұрғындарының жартысына жуығы республикада мәдени дәстүрлерді сақтау көбіне мемлекеттің аталмыш мәселе бойынша саясатына тікелей байланысты деп есептейді. Соншамаға жуығы Қостанай облысының славян этносының өкілдері аталған міндет жеке алған қазақстандық отбасының міндеттеріне кіреді деп санайды. Шығыс-Қазақстан облысының әр бесінші отбасының тұрғыны бұл қызметті мектеп оқу орындары атқаруы тиіс деп есептейді.

4 кесте. «Қалай есептейсіз, Қазақстанда Сіздің ұлтыңыздың мәдениеті, тілі, дәстүрлерін сақтау кімге байланысты?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Қолдауға, мемлекет тарапынан осы мәселеге деген көзқарасына	41,4	34,8	37	44,4	32,9	40,3	42,7
Мектеп, оқу мекемелеріне	13,4	20,4	9,5	9,0	10,5	14,2	7,3

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Ұлттық мәдениетін сақтап, өз балаларына табыстап отырған отбасына	29,7	31,8	33,2	35,1	47,9	33,9	35,4
Ұлттық-мәдени орталықтарға	3,0	3,5	4,3	4,1	2,1	3,4	4,3
Қазақстан халқы Ассамблеясына	7,3	3,7	9,5	2,9	3,8	3,9	0,6
Жауап беруге қиналамын	5,2	5,8	6,6	4,5	2,8	4,3	9,8

Түрлі ұлт өкілдері арасында некелерін тіркеу қазақстандық қоғам үшін бейтаныс және жаңалық болып саналмайды. Атап айтсақ, кеңес дәуірінде ұлтаралық некелер, 1970 жылы өткізілген санақ деректері бойынша, 20,6% құраған, ал 1979 жылы – 21,5%, 1989 жылы – 23,9% жетті. 1999 жылдан бастап 2005 жылға дейін – ұлтаралық некелердің үлес салмағы 21,4 дан 18,8% дейін төмендеді. 2009 жылы ұлтаралық некелердің үлес салмағы жалпы некелердің санынан 18,1% құрады, 2010 жылы – 17,5%, 2012 – 16,2% жетті.¹

Аталмыш сауалнама барысында зерттеу міндеттерінің бірі жас славяндардың ұлтаралық некелерге көзқарасын анықтау болып табылды. Зерттеу нәтижелері бойынша, осы мәселеге қатысты қоғамдық пікірді жеке алып қарастыру мүмкін болып табылмайды. Өйткені жауап берушілердің 30,8% ұлтаралық некелерге көзқарастары оң екенін көрсетіп отыр, ол Қазақстан халқын одан сайын біріктіре түседі деп санайды. Дәл осындай көрсеткішті жауап берушілер «нейтралды» деген жауапты таңдағанын көрсетеді, себебі олар бұл әрбір азаматтың жеке ісі деп санайды. Және тағы осындай жауап берушілердің жауап үлесі (28,5%) адамның ұлты өзіне жар таңдағанда маңызды емес деп есептейді, өйткені бұл құбылысқа «оң көзқарас шығар» деген жауап берген. Бұл сұраққа қарсы шыққан жауаптардың сомалық көрсеткіші 7% құрайды – яғни сонша жас қазақстандық ұлтаралық некелерді проблемалық және ажырасуға апарады деп отыр (3 диаграмма).

¹ <http://demoscope.ru>

3 диаграмма. «Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Аймақтар жағынан келер болсақ Қостанай облысын атап өтуге болады, аймақтың жауап берушілері ұлтаралық некелерге жақсы көзқарас танытанын байқатады (көрсеткіштің сомалық үлесі 70,6%). Бұл мәселеге қарсы көзқарас танытқандар арасында Батыс-Қазақстан мен Солтүстік-Қазақстан облыстарын атаған дұрыс, осы аймақтарда тұратын әр оныншы тұрғыны ұлтаралық некелерге жол берілмеуі тиіс деп есептейді (5 кесте).

5 кесте. «Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Оң, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын біріктіре түседі	39,2	29	39,8	25,9	35,3	26,6	23,8
Оң деп ойлаймын, өйткені өмірлік жұбайын таңдағанда ұлттың (бір ұлттық топтың) еш маңызы жоқ	23,3	28,1	20,9	32,7	35,3	27,5	25,0
Бейтарап, әр адам өзіне жарды ерікті таңдау құқықтарына ие	26,3	30,4	25,1	33,1	25,2	37,8	36,0
Теріс деп ойлаймын, ұлтаралық некелер проблемалар тудырады	4,7	5,6	7,1	4,5	1,7	3	9,1
Теріс, ұлтаралық некелер ажырасуға апарады	5,2	2,8	3,3	1,1	0,3	1,7	1,8
Жауап беруге қиналамын	1,3	4,2	3,8	2,7	2,1	3,4	4,3

Әрі қарай жауап берушілерге 7 пікірден тұратын тізім ұсынылды, олар бұл пікірлермен келісулері немесе келіспеулері талап етілді. Бірінші пікір

«жарынды таңдағанда оны өз ұлтыңның арасынан іздестірген жақсы» деген болды, жас славяндардың көп бөлігі бұл пікірмен келіспеді, өйткені «келіспейтін шығармын» және «келіспеймін» деген жауаптардың сомалық көрсеткіші 50,5% құрады, ал «келісемін» және «келісетін шығармын» деген жауаптардың үлесі 39,5% тең болды. Екінші пікір «басқа мәдениет, басқа салттар, әдеттерді ұстанатын адамдар қоршаған адамдарды қорқытады немесе мазасыздандырады» сондай-ақ жауап берушілердің ұстанымдары мен көзқарастарына сәйкес келмейді, бұл пікірмен қазақстандықтардың 69,8% келіспеді. Үшінші пікірге келетін болсақ, ол былай берілген: «ұлттық белгілер бойынша барлық құқықтарды шектеу түрлері заңсыз деп танылу және қатаң жазалануы тиіс» бұл пікірмен жауап берушілердің басым көпшілігі келісті, олар 73,8% құрады. «Кез келген ұлтаралық қақтығысты ымыраға келу және өзара келісімге келу арқылы шешуге болады» деген пікірмен жас славян тобының өкілдерінің көпшілігі келісті (87,1%). «Ең бастысы азшылдықта қалған және басқаларға ұқсас емес көзқарас және мінез-құлық танытатындардың құқықтарын қорғау маңызды» деген пікірмен келіскендердің сомалық көрсеткіші 69,4% құрады. Қалған екі пікірді: «әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс» және «көпұлтты мемлекетте саяси билік тұрғылықты көпшілік халықтың қолында болуы тиіс» жас славяндар, керісінше, қолдамады, жауаптар сәйкесінше 62,4% және 54,2% болды (6 кесте).

6 кесте. «Төмендегі қай пікірмен Сіз келісесіз, қайсысымен - келіспейсіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	Келісемін	Келісетін шығармын	Келіспейтін шығармын	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын
Жарды өз ұлтыңның адамдары арасынан таңдаған дұрыс	21,8	17,7	23,8	26,7	9,9
Басқа мәдениет, басқа салттар, әдеттерді ұстанатын адамдар қоршаған адамдарды қорқытады немесе мазасыздандырады	4,9	15,7	29,2	40,6	9,6
Ұлттық белгілер бойынша барлық құқықтарды шектеу түрлері заңсыз деп танылу және қатаң жазалануы тиіс	40,5	33,3	7,6	7,2	11,3
Кез келген ұлтаралық қақтығысты ымыраға келу және өзара келісімге келу арқылы шешуге болады	54,9	32,2	3,7	2,5	6,6

	Келісемін	Келісетін шығармын	Келіспейтін шығармын	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын
Ең бастысы азшылдықта қалған және басқаларға ұқсас емес көзқарас және мінез-құлық танытатындардың құқықтарын қорғау маңызды	32,7	36,7	10,4	3,3	16,8
Әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс	9,4	15	25,8	36,6	13,1
Көпұлтты мемлекетте саяси билік тұрғылықты көпшілік халықтың қолында болуы тиіс	9,5	18,6	22,9	31,3	17,6

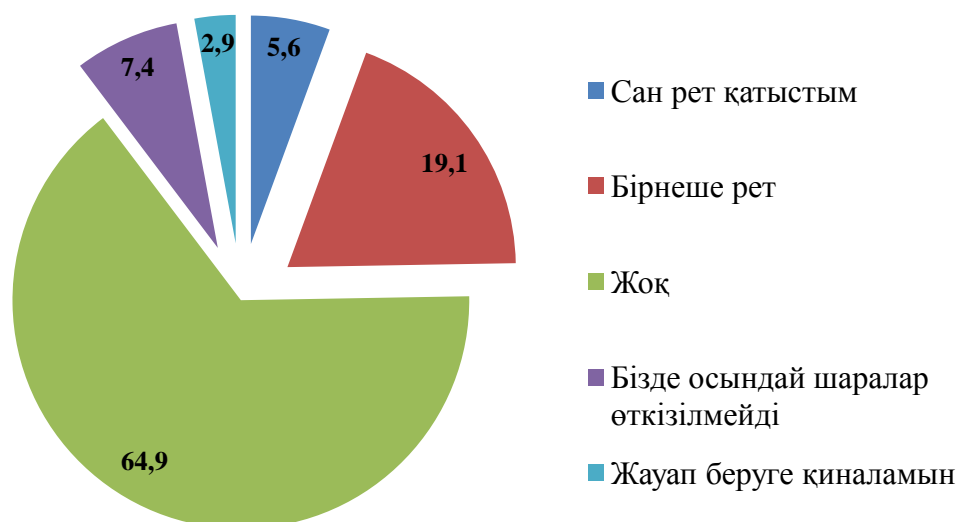
Сондықтан, славяндардың ұлтаралық қатынастарға қатысты ұстанымдарын позитивті деп атауға болады. Жауап берушілердің көп бөлігі түрлі ұлттар арасындағы некелерді қолдап, жарынды таңдағанда өз ұлтыңның арасында таңда деген пікірді қолдамай отыр. Сондай-ақ жауап берушілер арасында кемсітуді дұрыс емес және кез келген жанжалды дипломатиялық келіссөздер арқылы шешуге болады деп санайтындар саны көп болып отыр. Қоғамдағы төзімділік градусына қатысты сөз ететін болсақ, оны да оң деп атауға болады, өйткені сауалнамаға қатысушылардың көп бөлігі әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс деген пікірді қолдамады.

Әрі қарай ұлттық-мәдени орталықтардың қызметін әр жауап берушінің көзқарасынан жеке зерттеу болып табылды. Бұл орайда 2015 жылдың 1 қаңтарына Қазақстанда 463 этномәдени бірлестік қызмет атқарғанын атап өткен жөн.²

Жауап берушілерге **«Жеке өзіңіз ұлттық-мәдени орталықтар өткізетін шараларға қатысып көрдіңіз бе?»** деген сұрақ қойылды. Зерттеу нәтижелері бойынша, жас славяндардың басым көпшілігі республиканың ұлттық-мәдени орталықтарының қызметіне қатыспайды екен (64,9%). Өткізілген шараларға қатысқандардың ішінде әр бесіншісі осындай шараларға бірнеше рет қатысқан, тек жауап берушілердің 5,6% осындай шараларға сан рет қатыстым деседі. Сонымен қатар жауап берушілердің 7,4% ұлттық-мәдени орталықтар олардың елдімекендерінде шараларды өткізбейтінін алға тартты (4 диаграмма).

²www.assembly.kz

4 диаграмма. «Жеке өзіңіз ұлттық-мәдени орталықтар өткізетін шараларға қатысып көрдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Аймақтық деңгейдегі жиілік бөлінулерді талдау ұлттық-мәдени орталықтар қызметіне атсалысатын жас славяндардың ең жоғары белсенділігі Батыс-Қазақстан облысына тиіселі екенін көрсетті, аймақтың әр үшінші тұрғыны осындай шараларға қатысады екен. Рейтингтегі екінші және үшінші орынды Солтүстік-Қазақстан және Павлодар облыстарының жастары иеленген, себебі осы аймақтарда тұратын әр төртіншісі осындай шараларға бірнеше рет қатысқан болып шықты. Ең жоғары пассивтілікті Ақмола облысының жастары көрсетіп отыр, олардың 75% ұлттық-мәдени орталықтардың шараларына қатыспайды екен. Қостанай және Шығыс-Қазақстан облыстарының жас адамдары осындай шаралардың өткізілмейтініне шағымданды, бұл аймақтарда жауап берушілердің сәйкесінше 17,1% және 12,3% пікірі бойынша ұлттық-мәдени орталықтар олардың аймақтарында ешбір шара ұйымдастырмайтын көрінеді (7 кесте).

7 кесте. «Жеке өзіңіз ұлттық-мәдени орталықтар өткізетін шараларға қатысып көрдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Сан рет қатыстым	6,9	5,3	3,8	7,4	3,1	4,7	7,3
Бірнеше рет қатыстым	13,8	13,7	32,7	20,7	12,2	23,6	25,0
Жок	75,0	62,9	54	65,5	65,7	68,2	62,2
Бізде осындай шаралар өткізілмейді	2,6	12,3	6,2	3,6	17,1	3,0	2,4
Жауап беруге қиналамын	1,7	5,8	3,3	2,7	1,7	0,4	3,0

Елдің көпұлтты құрамының мемлекеттің дамуына ықпалын анықтау мақсатында жауап берушілерге қойылған келесі сұраққа, нақты жауап алынды, бұл құбылысқа олардың басым көпшілігі оң көзқараспен қарап (72,3%), көпұлттылықты Қазақстанның басымдығы ретінде сипаттайтынын алға тартуға болады. Сонымен бірге әр бесіншісі бұл пікірге нейтралды көзқарас танытып, құбылыстың елдің дамуына еш ықпал етпейді деп отыр. Жауап берушілердің тек 2,2% құрамның көпұлттылығы проблемалар тудырады және республиканың дамуына кедергі келтіреді деп есептейді (8 кесте).

8 кесте. «Қалай есептейсіз, тұрғындардың көпұлттылығы Қазақстанның дамуына оң немесе теріс ықпал етеді ме?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Оң ықпал етеді, көпұлттылық – басқа елдерге қарағанда бұл Қазақстанның басымдылығы, ол қоғамды, мәдениетті байытады, елдің дамуына ықпал етеді	72,3
Еш ықпал етпейді	20,2
Теріс, тұрғындардың көпұлттылығы проблемалар, қақтығыстар тудырып, Қазақстанның дамуына кедергі келтіреді	2,2
Жауап беруге қиналамын	5,2

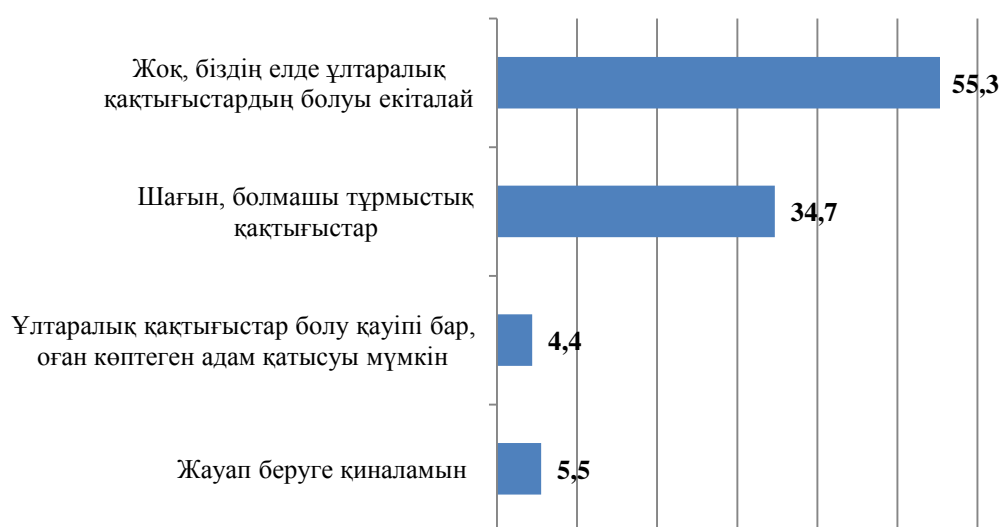
Аймақтық бөлінулер тұрғысынан алатын болсақ жағдай келесідей болады: республиканың ұлттық құрамы жағынан оның дамуына ықпал етуін ең позитивті көзқарасты Ақмола, Қостанай және Павлодар облыстарының славяндері көрсетіп отыр, сәйкесінше 78,9%, 77,3% және 78,1%. Нейтралды көзқарасты Шығыс-Қазақстан облысының жастары ұстанып отыр, бұл аймақта әр үшіншісі екі құбылыс арасында ешбір ықпал анықталмайды деп есептейді.

9 кесте. «Қалай есептейсіз, тұрғындардың көпұлттылығы Қазақстанның дамуына оң немесе теріс ықпал етеді ме?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Оң ықпал етеді, көпұлттылық – басқа елдерге қарағанда бұл Қазақстанның басымдылығы, ол қоғамды, мәдениетті байытады, елдің дамуына ықпал етеді	78,9	65	73,9	68,9	77,3	78,1	72,0
Еш ықпал етпейді	14,7	27,6	19,4	23,2	15,7	15,5	15,9
Теріс, тұрғындардың көпұлттылығы проблемалар, қақтығыстар тудырып, Қазақстанның дамуына кедергі келтіреді	2,2	1,6	1,9	2,5	1,4	3,4	3,0
Жауап беруге қиналамын	4,3	5,8	4,7	5,0	5,6	3,0	9,1

Ұлтаралық қатынастар негізінде қақтығыстар туындау мүмкіндігін анықтау үшін жауап берушілерге «Қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық жан-жалдар туындау қауіпі бар ма» деген сұрақ қойылды. Зерттеу нәтижелері бойынша жас славяндардың басым көпшілігі олардың тұрғылықты елдімекендерінде ұлтаралық қақтығыстар болу мүмкін емес деп есептейді (55,3%). Сондай-ақ әр үшіншісі шағын, болмашы тұрмыстық қақтығыстар болуы мүмкін дейді (34,7%). Ұлтаралық қақтығыстар болу қауіпі туралы жас қазақстандықтардың 4,4% айтуда. Бұл сұраққа жауап берушілердің 5,5% жауап беруге қиналғандарын атап өткен абзал. Бұл олардың осы мәселеге көңіл аудармай жүргендерін көрсетеді.

5 диаграмма. «Қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық жан-жалдар туындау қауіпі бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Аймақтардағы жағдай жалпы елдегі орташа жағдайынан ерекше екенін көруге болады. Атап айтсақ, ұлтаралық жан-жалдар болу қауіпін барлығынан Қостанай (66,8%) және Ақмола облыстарының (63,8%) жас славяндерінің көбісі жоққа шығарып отыр. Қарағанды облысының жауап берген жастардың жартысына жуығы олардың тұратын жерлерінде шағын, болмашы тұрмыстық жан-жалдар болу мүмкіндігін (43,7%) көрсетуде. Өте назарға алатындай жағдай Солтүстік-Қазақстан облысында байқалады, осы аймақтың жас славян өкілдерінің әр оныншыға жуығы ұлтаралық қақтығыстар болу қауіпі бар деп есептейді.

10 кесте. «Қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстар туындау қауіпі бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар жағынан, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Жоқ, біздің елде ұлтаралық қ жан-жалдардың болуы екіталай	63,8	58,5	52,6	46,6	66,8	52,4	45,7
Шағын, болмашы тұрмыстық жан-жалдар	28,0	29,9	36,5	43,7	25,9	38,6	39,6
Ұлтаралық жан-жалдар болу қауіпі бар, оған көптеген адам қатысуы мүмкін	4,3	3,2	3,8	4,5	4,2	5,6	7,3
Жауап беруге қиналамын	3,9	8,4	7,1	5,0	3,1	3,4	7,3

Жас қазақстандықтардың пікірінше өздері тұратын елдімекендерінде ұлтаралық қақтығыстардың негізгі себептері ретінде қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары (29,9%), баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы (25,2%) және ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату (24,2%) болып табылады дейді. Сондай-ақ ұлтаралық қақтығыстардың негізгі себептері ретінде көшіп келушілердің көп болуы, келушілер тұрғылықты тұрғындардың тыныштығын бұзуы (22,5%), мемлекеттік тілді білудегі қиындықтар (20,8%), провокациялар, ұлтшыл ұйымдардың күрт әрекеттері (19,9%) және түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік (18,2%). Ұлтаралық қақтығыстардың негізгі себептері ұлттық қылмыстылық топтарының, ұлттық криминалды элементтердің әрекеттері (13,2%) және түрлі ұлт өкілдері кәсіпкерлер арасындағы бәсекелестік (5,6%) болып табылады. Бұл ретте бұл сұраққа жауап берушілердің әр бесіншісі жауап беруге қиналғандарын атап өткен жөн. Бұл осы уақытқа дейін жауап берушілердің 18% осы мәселеге көңіл аудармай жүргендерін көрсетеді. Сондай-ақ жауап берушілердің тек 0,2% ұлтаралық қақтығыстардың себептері жоқ және болу да мүмкін емес дейді (11 кесте).

11 кесте. «Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстың себебі болуы мүмкін нені белгілер едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы	25,2
Көшіп келушілердің көп болуы, келушілер тұрғылықты тұрғындардың тыныштығын бұзуы	22,5
Түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік	18,2
Қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары	29,9
Мемлекеттік тілді білудегі қиындықтар, іс жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру	20,8
Түрлі ұлт өкілдері кәсіпкерлер арасындағы бәсекелестік	5,6
Ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы, ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату, жұмыстағы дискриминациялау	24,2
Ұлттық қылмыстылық топтарының, ұлттық криминалды элементтердің әрекеттері	13,2
Провокациялар, ұлтшыл ұйымдардың күрт әрекеттері	19,9
Басқа	0,1
Ондай себептер жоқ	0,2
Жауап беруге қиналамын	18,0

Аймақтық жағынан осы мәселеге қатысты жағдай біршама басқаша екені байқалады: жиі ұлтаралық қақтығыстардың қауіпі баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуын Павлодар облысының тұрғындары белгілеп отыр (30%). Дәл осындай жағдай Шығыс-Қазақстан облысының тұрғындары себеп ретінде көшіп келушілердің көп болуы, келушілер тұрғылықты тұрғындардың тыныштығын бұзуын көрсетті. Сонымен қатар Шығыс-Қазақстан облысының сауалнамаға қатысушылары осындай жан-жал түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік (24,6%) салдарынан болуы ықтимал деп отыр. Ақмола және Павлодар облыстарында тұратын жастар сәйкесінше 39,2% және 36,5% қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары түрлі ұлттар арасындағы жан-жалдың негізгі себебі болуы мүмкін деп белгілеген. Қостанай облысы тұрғындарының пікірінше ұлтаралық жан-жалдың себебі ретінде мемлекеттік тілді білмеу (32,2%) және қылмыстылық топтардың әрекеттері болуы мүмкін деп отыр (20,6%). Ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы жан-жалдың негізгі себебі ретінде Қостанай, Павлодар және Солтүстік-Қазақстан облыстарының әр үшінші жауап берушісі белгілеген. Сондай-ақ Солтүстік-Қазақстан облысының тұрғындары ұлтаралық жан-жалдың негізгі себебі ретінде провокациялар, ұлтшыл ұйымдардың күрт әрекеттері (28,7%).

12 кесте. «Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық жан-жалдың себебі болуы мүмкін нені белгілер едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы	27,6	21,1	21,8	27,7	22,7	30	27,4
Көшіп келушілердің көп болуы, келушілер тұрғылықты тұрғындардың тыныштығын бұзуы	21,1	30,2	21,3	21,2	11,2	25,3	25,6
Түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік	19,0	24,6	11,4	16,7	10,1	21,0	23,2
Қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары	39,2	22,7	24,6	35,8	21,7	36,5	31,7
Мемлекеттік тілді білудегі қиындықтар, іс жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру	23,7	17,4	25,1	16,0	32,2	21,9	11,6
Түрлі ұлт өкілдері кәсіпкерлер арасындағы бәсекелестік	5,2	6,5	9,0	3,6	7,0	5,2	3,7
Ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы, ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату, жұмыстағы дискриминациялау	23,3	17,9	15,2	20,7	35,3	31,8	33,5
Ұлттық қылмыстылық топтарының, ұлттық криминалды элементтердің әрекеттері	11,2	7,9	18,0	13,7	20,6	11,2	12,2
Провокациялар, ұлтшыл ұйымдардың күрт әрекеттері	21,1	15,8	16,6	19,1	20,3	24,5	28,7
Басқа	-	-	-	-	-	-	1,2
Ондай себептер жоқ	-	-	-	-	1,4	-	-
Жауап беруге қиналамын	9,1	17,6	24,2	18,2	22,0	13,3	23,2

Әрі қарай жауап берушілерден соңғы жыл ішінде олардың ұлттық белгілер бойынша құқықтарының бұзылу фактілер орын алғандығы жайлы сұрақ қойған орынды болады деп есептелінеді. Социологиялық сауалнаманың нәтижелері бойынша жауап басым көпшілігі ұлттық негізде құқықтарының бұзылу фактілері орын алмағандарын алға тартады (77,5%). Жауап берушілердің 8,3% өз бастарынан ондай жағдайды кешіргендерін, алайда осындай жағдайларды бастарынан өткізген адамдарды білетіндерін көрсетті. Жас славяндардың 7,3% соңғы жыл ішінде ұлттық белгілер бойынша құқықтарының бұзылуы жеке жағдайлар болғандығы жайлы жауап берді. Және қатысушылардың 3,5% ұлттық негізде олардың кемсітулермен бірнеше рет кезіктіргенін көрсетті (6 диаграмма).

6 диаграмма. «Жеке өз басыңыз соңғы жыл ішінде ұлттық ерекшелікке байланысты құқықтарыңыздың кемсітулерін кезіктірдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Аумақтық жағынан жасалған талдау Қостанай облысында жағдай көңіл қоншытатынын көрсетіп отыр, осы аймақтың жауап берушілерінің басым көпшілігі (91,6%) соңғы жыл ішінде ұлттық белгілер бойынша құқықтарының кемсітулерімен кезікпеген. Керісінше жағдай Шығыс-Қазақстан, Ақмола және Қарағанды облыстарында орын алып отыр, осы аймақтардың әрбір оныншы славян халықтарының жас өкілдері осындай жағдайларды бастарынан өткізген. Батыс-Қазақстан және Солтүстік-Қазақстан облыстарының тұрғындары сәйкесінше 11,8% және 10,4% өздері ондай жағдайды бастарынан кешірмегенімен, өздерінің достары мен таныстары жайлы олай айта алмайтынын алға тартты.

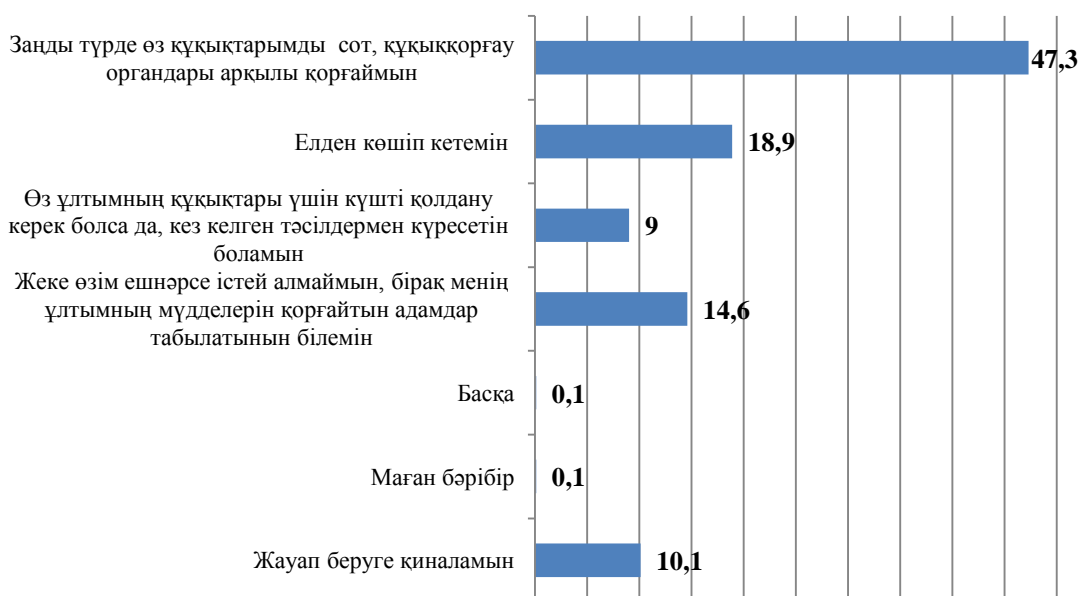
13 кесте. «Жеке өз басыңыз соңғы жыл ішінде ұлттық ерекшелікке байланысты құқықтарыңыздың кемсітулерін кезіктірдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Иә, өзім бірнеше рет бастан өткіздім	6,0	2,3	4,3	5,2	0,7	3,4	2,4
Ұлттық ерекшелікке байланысты менің құқықтарым бұзылған жеке жағдайлар болды	8,2	10,4	7,1	8,3	2,1	6,9	5,5
Жоқ, ондай оқиға болған емес	75,4	75,6	68,7	75,2	91,6	78,1	77,4
Өз басым ондай жағдайды бастан кешірмедім, алайда осындай жағдайларды бастарынан өткізген адамдарды білемін	6,9	8,4	11,8	9,0	4,9	7,7	10,4
Жауап беруге қиналамын	3,4	3,2	8,1	2,3	0,7	3,9	4,3

Қазақстанда ұлтаралық жағдайға байланысты сұрақтарды қарастыру барысында қорытынды жасау үшін жауап берушілерге «Егер Сіздің ұлтыңыздың құқықтары жүйелі түрде бұзылатын болса, Сіз қандай қадамдарға барасыз?» деген сұрақ қойылды. Жауап берушілердің көп

бөлігі өз құқықтарын қорғау кезінде заңды тәсілдерді қолданатындарын атап өткен жөн. Атап айтсақ, жауап берушілердің жартысына жуығы өз құқықтарын сот және құқыққорғау органдары арқылы заңды түрде жүзеге асыратындарын көрсетті. Әр бесінші жауап беруші осындай жағдай туындайтын болса елден көшіп кететінін алға тартты. Сондай-ақ жас славяндардың 14,6% осындай жағдай орын алған жағдайда олар ешнәрсе істей алмаса да, бірақ ұлтының мүдделерін қорғайтын адамдар табылатынына сенімді. Және славян ұлтының әр оныншы өкілі ұлтының құқықтары үшін күшті қолдану керек болса да, кез келген тәсілдермен күресетін болатынын көрсетті (7 диаграмма).

7 диаграмма. «Егер Сіздің ұлтыңыздың құқықтары жүйелі түрде бұзылатын болса, Сіз қандай қадамдарға барасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Аймақтық тұрғыдан қарастыратын болсақ орташа көрсеткіштер басқаша екенін байқатады: негізінен барлық аймақтардың өкілдері олардың құқықтары бұзылған жағдайда олар қорғанудың заңды тәсілдерін қолданатынын белгіледі. Алайда Батыс-Қазақстан облысының жастары осындай көзқараспен тек үштен бір бөлігі ғана келіскен. Аталған аймақтың әр төртінші тұрғыны бұл сұраққа жауап беруге қиналғанын атап өткен жөн. Бұл олардың осы проблема бойынша осыған дейін ойланбағанын аңғартады. Қостанай облысының әр үшінші тұрғыны осындай жағдайдан шығудың жолын көшіп кетуде көрсе, яғни жауап берушілердің 28,3% олардың ұлттық құқықтары бұзылған жағдайда олар бірден елден көшіп кететіндерін көрсетті. Батыс-Қазақстан және Қостанай облыстарының сауалнамаға қатысқан әр бесінші қатысушысы олардың ұлттарының мүдделерін қорғайтын адамдар табылады деп есептейді.

14 кесте. «Егер Сіздің ұлтыңыздың құқықтары жүйелі түрде бұзылатын болса, Сіз қандай қадамдарға барасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Заңды түрде өз құқықтарымды сот, құқыққорғау органдары арқылы қорғаймын	50,4	52,4	29,9	49,1	45,8	48,9	47,0
Елден көшіп кетемін	19,4	14,6	18	18,2	28,3	16,7	19,5
Өз ұлтымның құқықтары үшін күшті қолдану керек болса да, кез келген тәсілдермен күресетін боламын	12,9	9,3	6,6	10,1	3,8	10,3	9,8
Жеке өзім ешнәрсе істей алмаймын, бірақ менің ұлтымның мүдделерін қорғайтын адамдар табылатынын білемін	6,0	14,2	19,4	14,6	18,2	15,0	14,6
Басқа	-	-	-	0,2	-	-	-
Маған бәрібір	-	-	-	0,2	-	-	-
Жауап беруге қиналамын	11,2	9,5	26,1	7,4	3,8	9,0	9,1

Тарау бойынша қорытындылар

Ұлтаралық өзара байланыс орнатудың Қазақстандағы жалпы жағдайды жауап берушілер тыныш және бақуатты деп санайды. Атап айтсақ, Қостанай облсының жас славяндері аймақтағы түрлі ұлттар арасындағы қатынастарды достық қарым-қатынас деп сипаттайды. Қарағанды және Солтүстік-Қазақстан облыстарында ұлтаралық қатынастардың айтарлықтай нашарлағанын көрсетеді, осы аймақтардың тұрғындары басқаларға қарағанда соңғы жыл ішінде ұлтаралық атмосфераның нашарлағанын жиі көрсеткендігі анықталды.

Қазақстандық ұлттық-мәдени орталықтарының жұмысын нәтижелі деп атауға болмайды, себебі жауап берушілердің тек әр бесіншісі ғана олардың шараларына бірнеше рет қатысушысы болған және тек әр жиырмамыншы жауап берушісі шаралардың сан рет қатысушысы болған. Орталықтар қызметіне атсалысатындар арасында ең жоғары белсенділік Батыс-Қазақстан облысына тиіселі екенін көрсетті. Ең жоғары пассивтілікті Ақмола облысының жастары көрсетіп отыр, олардың 75% ұлттық-мәдени орталықтардың шараларына қатыспайды екен. Қостанай және Шығыс-Қазақстан облыстарының жас адамдары осындай шаралардың өткізілмейтініне шағымданды, бұл аймақтарда жауап берушілердің

сәйкесінше 17,1% және 12,3% пікірі бойынша ұлттық-мәдени орталықтар олардың аймақтарында ешбір шара ұйымдастырмайтын көрінеді (7 кесте).

Ұлтаралық қатынастар негізінде жан-жалдың ықтималдылығын жауап беруші жас славяндардың жартысы толығымен жоққа шығарып отыр. Алайда жауап берушілердің 1/3 шағын тұрмыстық шиеленістер мүмкіндігі болуы ықтимал деді, әсересе осындай көзқарасты Қарағанды облысының өкілдері белсенді түрде ұстанып отыр. Өте назарға алатындай жағдай Солтүстік-Қазақстан облысында байқалады, осындағы славян ұлттық тобының әрбір оныншыға жуық өкілі нақты ұлтаралық қақтығыстар болуы ықтимал деп есептейді.

Қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары, ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы, баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы және ұлтты себеп етіп, жұмысқа алудан бас тарту немесе жұмыстан босату түрлі ұлттар арасындағы жан-жалдың негізгі себептері болуы мүмкін деп белгілеген. Қазіргі уақытта жауап берушілердің басым көпшілігі ұлттық белгілер бойынша кемсіту фактілерімен кезікпеген. Жауап берушілердің 10,8% соңғы жыл ішінде олардың өмірінде ұлттық белгілер бойынша құқықтарының бұзылуы жеке жағдайлар болғандығы жайлы жауап берген фактілерінен басқа.

3 тарау. Жастардың еңбектік және әлеуметтік-экономикалық бейімделуі

3.1 Еңбектік бейімделу

Қазіргі жастардың еңбек нарығында бейімделуі оның нақты бір материалдық жағдайларға және еңбек нарығының мәдени құндылықтарына, оның талаптары мен нормаларына белсенді бейімделуі, ол қазақстандық қоғамдағы қалыптасқан жағдайдың көрсеткіші болыптабылады.

Біздің республикада жастар бағдарламаларын жүзеге асыру үшін «Жастар практикасы», «Жұмыспен қамту - 2020», «Жол картасы - 2020» мемлекеттік бағдарламалары сияқты бірқатар шаралар атқарылады. Осындай шараларға қарамастан қазіргі Қазақстанның экономикалық және саяси ортасын жұмыссыз жастар өндірістік қызметтен және қоғамдық өмірден оны оқшаулау деп қабылдайды. Бұл жұмыссыз жастар арасында жаппай әлеуметтік тәуелділіктің, саяси экстремизм және қылмыстылықтың негізінде жатыр. Жұмыссыздық жағдайы жас адамның психикасына қиратушы, жаралаушы әсер етеді, фрустрация, агрессияға, қоғамдық белсенділік маңызының жоғалуына апарады. Жастардың көбіне жеке өздеріне осындай жағдайды еңсеру мүмкін емес, олар арнайы ұымдастырылған әлеуметтік қызметтер немесе орталықтардың көмегіне зәру.

Жастардың бәсекеге қабілеттілігін қолдау және дамыту Қазақстан Республикасы мемлекеттік саясатының өзекті және стратегиялық басымдығы болып табылады. Бәсекеге қабілетті қазақстандық жастар – біздің елдің 50 бәсекеге қабілетті дүниежүзілік елдердің арасына кірігудің кепілі. Президенттің жыл сайынғы халыққа жолдауларында әлеуметтік-бағытталған мемлекетті құру және дамытуға негізгі назар аударылып келеді. Әлеуметтік-бағытталған мемлекетті қалыптастырудың және одан әрі тұрақты дамытудың негізгі факторы жаһанданудың күшеюі жағдайында, отандық бәсекеге қабілетті замаманауи, халықаралық талаптар мен стандарттарда жауап беретін жастарды қалыптастыру және дамыту болып табылады. Осындай жастардың болуы – ұлттың өркендеуінің кепілі, азаматтық қоғамның дамуының кепілі, сондай-ақ еліміздің демократияның негізгі институттарының. Бәсекеге қабілетті жастарды қалыптастырудың негізгі құраушы факторы нарықтық экономика жағдайында жоғары біліктілік және қажеттілігі болып табылады. Осындай жастар белсенді азаматтық қоғамды, орта тапты, кез келген мемлекетті қалыптастырады. Бәсекеге қабілетті белсенді жастардың болғаны азаматтық қоғамның тиімді қызмет етуінің, орта таптың тұрақты дамуының кепілі. Бұл қазақстандық позицияның халықаралық қауымдастықта одан әрі өркендеуінің және нығаюының фундаменти болып табылады.

Бүгін кеңес дәуірінде болған жоғары оқу орындарының түлектерін мемлекеттік бөлу жүйесі жоқ, ол жалпы әлеуметтік-еңбектік және кәсіптік жалпы жүйесінің буын жалғастығын қолдап, жастардың еңбек кеңістігіне қиындықсыз сіңісіп кету үрдісін қамтамасыз етіп отырды.

Қазіргі қазақстандық жастар, өзінің топтық бөлінуіне қарамастан қазақстандық қоғам үшін жаңа тұрақсыздық және белгісіздік жағдайларына дербес бейімделуге мәжбүр, өйткені бұрынғы барлық бейімдеу механизмдері жойылған болып шықты, ал жаңасы әлі қалыптаса қойған жоқ. Алайда осы ретте жас қазақстандықтардың көпшілігінің бейімделу әрекеттері отбасылық капитал түріндегі (іздістіру және табу кезінде оптималды әлеуметтік-экономикалық орнын басуға ата-аналардың көмегі немесе ықпалды туыстардың, таныстардың жәрдемдесуі, олар өз әлеуеттерін жүзеге асырулары мүмкін) әлеуметтік капиталды пайдалануға негізделеді, бірақ осындай әлеуметтік бейімделу механизмін заманауи Қазақстанның жас өкілдерінің барлығына қолжетімді емес. Бұл жиі қазіргі қазақстандық жастардың бейімделу стратегияларын қалыптастыру кезінде анықтаушы фактор ретінде қызмет атқарады, оның негізінде әлеуметтік ресурстардың жетіспеушілігінен өмірлік жоспарлар мен тұтынушылықтарды іске асырудың тәсілі ретінде тәуекел-технологиялар алға шығады.

Сондықтан, қазіргі жастарды еңбек нарығына бейімдеу, оның нақты материалдық жағдайларға және еңбек нарығының мәдени құндылықтарына, оның талаптары мен нормаларына белсенді бейімделу үдерісін көрсету қазақстандық қоғамда қалыптасқан жағдайдың көрсеткіші болып табылады.

Жастардың еңбек нарығындағы бейімделу стратегиялары өмірлік стратегиялардың бөлігі ретінде жалпы өмірлік стратегияның мазмұнын айшықтайды және олардың дәуірмен және оның шақыруларымен сәйкеске келуін, ұдайы түрленуін, жаңаруын сипаттайды.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жас жауап берушілердің жартысы жұмыс істейді (50,5%), тағы 41,1% мектепте, колледжде немесе ЖООда оқиды. Осылайша жауап берушілердің 91,6% оқиды немесе жұмыс істейді. Жұмыссыз жас адамдардың үлесі 7,3% құрап отыр (15 кесте).

Жауап берушілердің тағы 1,0% бұл сұраққа жауап беруге қиналды.

15 кесте. «Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе әлде оқисыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Мектепте оқимын	17,3
ЖОО, колледжде оқимын	17,9
Оқимын және жұмыс істеймін	5,9
Жұмыс істеймін	50,5
Жұмыс істемеймін және жұмыс іздемеймін	3,6
Оқымаймын, жұмыс істемеймін, жұмыс іздеп жүрмін	3,7
Жауап беруге қиналамын	1,0

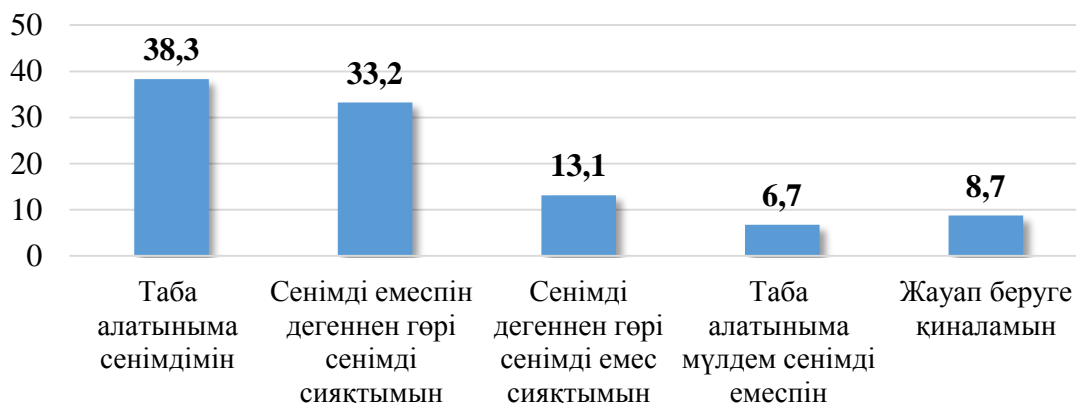
Нәтижелер бойынша қамтылмаған жастардың үлесі қалалық жастарға қарағанда (6,0%) ауылдық жастар арасында жоғары (9,6%).

16 кесте. «Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе әлде оқисыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (қала және ауыл тұрғындары арасынан, %)

	Қалалық жастар	Ауылдық жастар
Мектепте оқимын	17,1	17,7
ЖОО, колледжде оқимын	19,0	16,1
Оқимын және жұмыс істеймін	6,5	5,0
Жұмыс істеймін	50,6	50,3
Жұмыс істемеймін және жұмыс іздемеймін	2,9	4,8
Оқымаймын, жұмыс істемеймін, жұмыс іздеп жүрмін	3,1	4,8
Жауап беруге қиналамын	0,9	1,3

Жауап беруші ЖООда немесе колледжде оқитын жас адамдар, яғни жақын арада жұмыс іздейтін жастарға өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз деген сұрақ қойылды. Жауап берушілердің көпшілігі, атап айтқанда 71,5% өздерінің мамандығы бойынша жұмыс таба алатындарына сенімді. Жауап берушілердің 19,8%, керісінше, өздерінің сенімсіздігін білдірді.

8 диаграмма. «ЖОО, колледжді аяқтағаннан кейін Сіз өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Жастардың мекендеу түрі жақын болашақта жұмысқа орналасу мәселесі мүлдем жас адамдардың сенімділігіне ықпал етпейтіні анықталды. Қалада тұратын жас жауап берушілердің 71,6% және ауылда тұратын жастардың 71,3% өз мамандықтары бойынша жұмысқа орналасатындарына сенімді (9 диаграмма).

9 диаграмма. «ЖОО, колледжді аяқтағаннан кейін Сіз өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (қалалық және ауылдық тұрғындар арасынан, %)

Осы сұраққа сауалнамаға қатысушыларының білім тұрғысынан берілген жауаптарында қызық заңдылық анықталғаны белгілі болды. Атап айтсақ, орта кәсіптік оқу мекемелерінің оқушылары мен түлектері оқулары аяқталғаннан кейін өз мамандықтары бойынша жұмыс таба алатындарына сенімдері аз екені анықталды. Орта арнаулы білімдері бар (30,4%) жас жауап берушілердің үштен бір бөлігі «сенімді дегеннен гөрі сенімді емес сияқтымын» және «мүлдем сенімді емеспін» деген жауап нұсқаларын белгілеген.

Керісінше, жоғары оқу орындарының түлектері бұл сұраққа жиі оң жауап нұсқаларын белгілеп отыр. Жеке әзірше мектепті аяқтамаған жас адамдардың жауаптарын атап өткен жөн, олар өздерінің мамандық бойынша жұмысқа орналасу мәселесіне оптимистік көзқарасты көрсетуде (17 кесте).

17 кесте. «ЖОО, колледжді аяқтағаннан кейін Сіз өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (білім деңгейі жағынан, %)

	Жоғары	Аяқталмаған жоғары	Орта арнаулы	Жалпы орта	Аяқталмаған орта
Таба алатыныма сенімдімін	57,1	34,2	34,3	44,4	42,9
Сенімді емеспін дегеннен гөрі сенімді сияқтымын	38,1	32,9	28,4	37,8	50,0
Сенімді дегеннен гөрі сенімді емес сияқтымын	4,8	11,8	20,6	4,4	7,1
Таба алатыныма мүлдем сенімді емеспін	-	7,9	9,8	4,4	-
Жауап беруге қиналамын	-	13,2	6,9	8,9	-

Жастардың жұмысқа орналасу проблемасы жастар ортасында тұрғын-үй және білім алу проблемаларымен қатар ең өзекті проблемалардың бірі болып табылады. Жастарға аймақта, тұрған қалада жастардың жұмысқа орналасуларына не кедергі болады деген сұрақ қойылған болатын, жауап берушілердің жартысынан көбі тәжірибенің болмауы жастар арасындағы жұмыссыздықтың басты себебі болып табылады деп жауап берді (59,4%). Жауап берушілердің тағы жартысына жуығы (45,8%) жастардың жұмысқа орналасу проблемасының себебі ретінде – төмен жалақыны белгілеп отыр (18 кесте).

Жеке қалалар мен ауылдарда бос жұмыс орындарының болмауын атап өткен абзал. Атап айтсақ, жас жауап берушілердің 28,8% тұрған елді мекендерінде жұмыс жоқ, демек жұмыс орындары жоқ деп жауап берді, ал жауап берушілердің 22,2% жастардың жұмысқа орналасуға кедергі болатын себеп алған білімдерінің бос жұмыс орнына қойылатын қызметтік талаптарына сәйкес келмеуі болып табылады.

Жауап берушілердің көп үлесі жастардың жұмысқа орналасуларына жұмыс берушілердің парақорлығы және сыбайлас жемқорлығы кедергі деп есептейді.

18 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, жастардың Сіздің аймақта, қалада жұмысқа орналасуларына не кедергі болады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	59,4
Төмен жалақы	45,8
Тұрғылықты мекенжайы бойынша бос жұмыс орындарының болмауы	28,8
Алған білімнің бос орынның қызмет ету талаптарына сәйкес келмеуі	22,2
Жас мамандардың еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігі төмен	18,5
Парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы	17,7
Жас мамандардың жоғары амбициялары	8,1
Ұлттық белгілер бойынша дискриминациялау	6,4
Жас баланың болуы	6,4
Денсаулық жағдайы	5,5
Адамның әйел немесе ер адамның болуы жағынан дискриминациялануы	1,9
Басқа (жас ерекшеліктері жағынан, жастар – жалқау)	0,3
Еш кедергі жоқ	4,3
Жауап беруге қиналамын	4,2

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, ауылдық жастарға қарағанда қалалық жастар жұмысқа орналасудың проблемасы ретінде жұмыс берушілердің парақорлығын және сыбайлас жемқорлықты (20,2%) және ұлттық белгілер бойынша кемсітушілікті (7,9%) белгілейді. Ауылдық жауап берушілер жұмыс орындарының болмау проблемасын жиі тұрған аудандарынан (37,6%) және жас мамандардың бәсекеге қабілеттіліктерінің төмендігінен көреді (20,2%).

Төмен жалақы проблемасы қалада да, ауылда да өзекті, алайда ауылдық жастар жиірек осы жауап нұсқасын проблема ретінде көрсетіп отырғандары анықталды (50,1%) (19 кесте).

Жұмыс тәжірибесінің болмау проблемасы қалалық жастар (59,3%) үшін де, ауылдық жастар (59,6%) үшін де тең дәрежеде маңызды екен.

19 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, жастардың Сіздің аймақта, қалада жұмысқа орналасуларына не кедергі болады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (қалалық және ауылдық тұрғындар арасынан, %)

	Қалалық жастар	Ауылдық жастар
Жас мамандардың еңбек нарығында бәсекеге қабілеттілігі төмен	17,5	20,2
Алған білімнің бос орынның қызмет ету талаптарына сәйкес келмеуі	22,7	21,5
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	59,3	59,6
Парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы	20,2	13,7
Ұлттық белгілер бойынша дискриминациялау	7,9	4,0
Адамның әйел немесе ер адамның болуы жағынан дискриминациялануы	1,8	2,1
Денсаулық жағдайы	4,9	6,6
Төмен жалақы	43,2	50,1
Жас баланың болуы	5,2	8,3
Жас мамандардың жоғары амбициялары	7,6	9,0
Тұрғылықты мекенжайы бойынша бос жұмыс орындарының болмауы	23,4	37,6
Басқа	0,4	-
Еш кедергі жоқ	4,6	4,0
Жауап беруге қиналамын	4,2	4,2

Егер кәсіптік қызметте жетістіктер туралы сөз ететін болсақ, онда жауап берушілердің 53,1% жұмысқабілеттілік жетістікке жетудің кепілі болып табылады деп есептейді.

Адамдар жетістікке жетудің екінші себеп ретінде байланыстар және таныстықты қойып отыр (33,9%). Байланыстар мен таныстық факторы екі карама-қайшы тұратын тараптардың болуын талап етеді. Бірінші оң тарап – ол кәсіптік, оқу және басқа қызмет атқару кезінде пайда болған байланыстар мен таныстықтарды пайдалану. HR саласындағы мамандар айтуынша, қызметтік байланыстар жетістікке жетудің ең басты критерийі болмаса да, негізнен ең маңыздысы болып табылады. Байланыстарды орната білу қабілеті жұмысқа орналасу кезінде шешуші басымдықтың бірі болады. Екінші жақтан, байланыстардың негативті тұсы болады – бұл шамадан тыс туыстық артықшылықтарға ие болуға және трайбализмнің дамуына әкеп соғады.

Жас жауап берушілердің үштен бір бөлігі жуығынан көбі қызметте жетістікке қол жеткізуге жақсы білім көмектеседі деп есептейді және тағы 30,7% жауапкершілік сынды қабілетті белгілеген екен.

Жоғары кәсіптілік және кәсіпқойлылық пен жігерлілікті жауап берушілердің сәйкесінше 23% және 20% белгілеген.

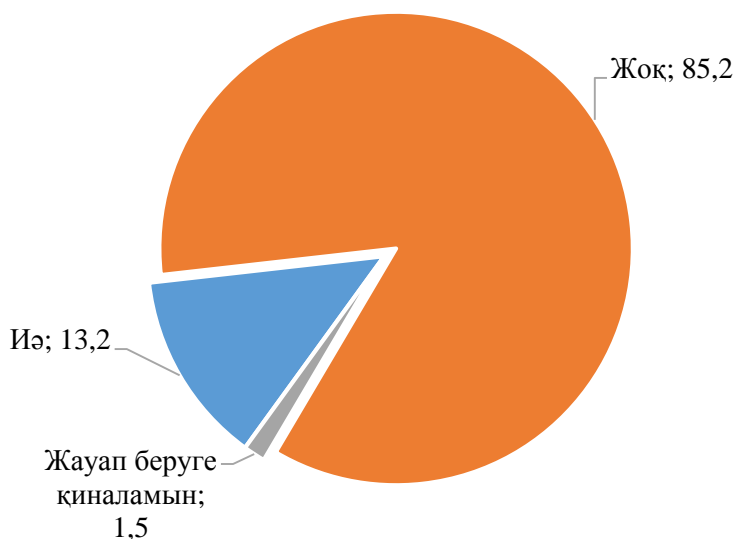
20 кесте. «Сіздің ойыңызша, адамның кәсіпқойлық қызметінде жетістіктерге қол жеткізуге қандай қабілет қамтамасыз етеді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Жұмысқабілеттілік	53,1
Байланыс және таныстық	33,9
Жақсы білім	31,4
Жауапкершілік	30,7
Ұжыммен жұмыс істей білу	25,7
Жоғары кәсіптілік	23,0
Кәсіпқойлылық, жігерлілік	20,0
Адал еңбек	17,5
Талант	9,9
Сәттілік	8,6
Өзгерістерге дайын болу	3,8
Тартымды келбет	3,4
Патриотизм	1,3
Басқа	0,1
Жауап беруге қиналамын	1,2

Жиі жастар өмір сүрудің және жақсы жұмыс жағдайларын басқа елдімекендер, елдерден іздестіреді екен. Сауалнама барысында біз зерттеуге қатысқан жастарды олардың жұмыс үшін Қазақстанның басқа аймағына немесе басқа елге көшуге дайынсыз ба деген сұраққа жауап беруді өтіндік, нәтижелері келесіні көрсетті. Жас жауап берушілердің басым көпшілігі (85,2%) жақсы жұмыс үшін елдің басқа аймағына көшуді жоспарламайды. Өздерінің басқа аймаққа көшуге дайын екендерін жауап берушілердің 13,2% белгіледі (10 диаграмма).

Жастар арасында ең танымал бағыттар ретінде Астана (47,9%) және Алматы (27,9%) қалалары көрсетіліп отыр.

10 диаграмма. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз ЕЛДІҢ БАСҚА АЙМАҒЫНА КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

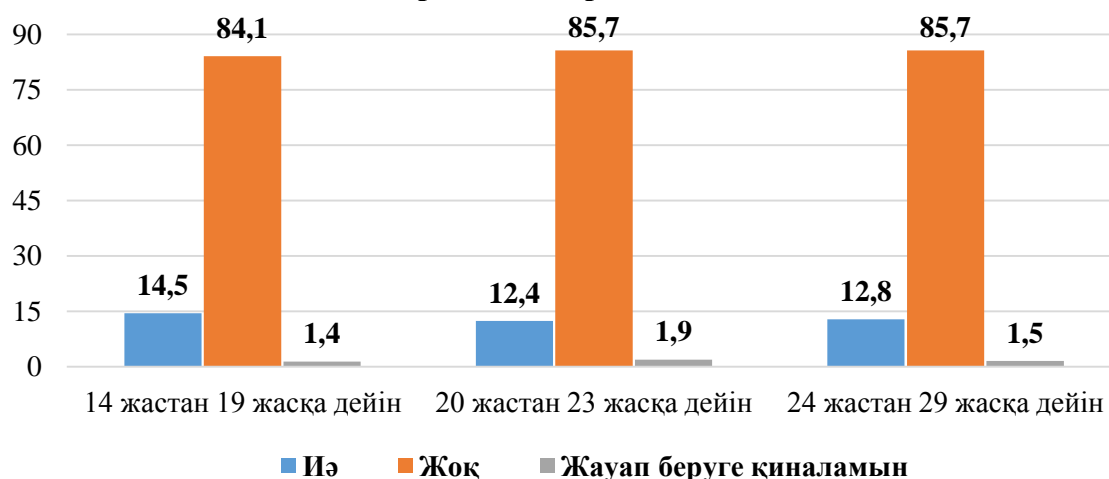

21 кесте. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз ЕЛДІҢ БАСҚА АЙМАҒЫНА КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі - бағыттар (%)

	%
Алматы	27,9
Астана	47,9
Петропавл	4,2
Қарағанды	3,8
Шығыс-Қазақстан облысы	2,6
Шымкент	2,3
Павлодар	2,3
Ақтөбе	1,9
Қостанай	1,9
Батыс-Қазақстан облысы	1,5
Атырау	1,1
Өскемен	1,1
Көкшетау	1,1
Орал	0,8
Түмен	0,4
Ақтау	0,8
Жауап беруге қиналамын	3,4

Жалпы сауалнама нәтижелері көрсеткендей сауалнамаға қатысқандардың жасы олардың жақсы жұмысқа орналасу үшін елдің басқа аймағына көшуге дайын болуларына ықпал етпейді екен.

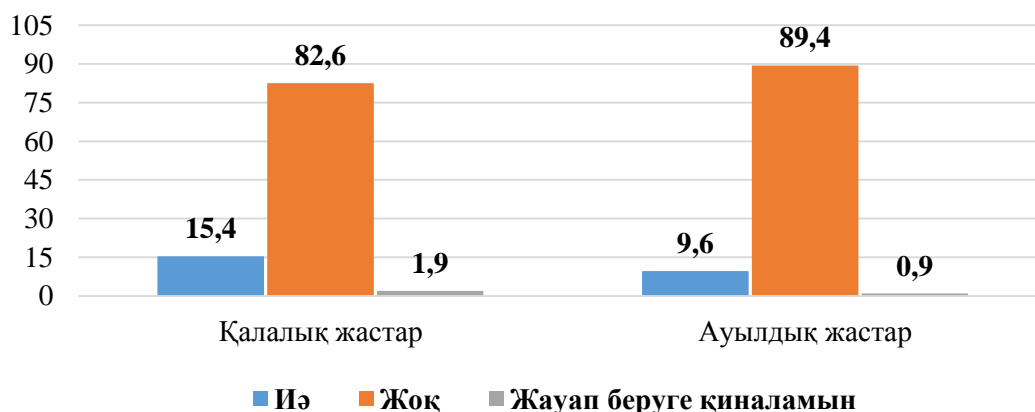
11 диаграмма. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз ЕЛДІҢ БАСҚА АЙМАҒЫНА КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері бойынша, %)

Қалалық және ауылдық жастар тұрғысынан алар болсақ, сауалнама жүргізу барысында ауылдық жерлерде тұрып жатқан жастарға (9,6%) қарағанда қалада тұратын жастар (15,4%) жиі елдің басқа аймағына көшуге дайын екені анықталды.

Облыстар тұрғысынан алынған нәтижелер келесіні көрсетіп отыр. в Ақмола, Қарағанды және Солтүстік-Қазақстан облыстарында тұрып жатқан жастар жақсы жұмыс табу үшін Қазақстанның басқа аймағына көшкісі келетіндері туралы жиі белгілеген. Керісінше, Батыс-Қазақстан және Қостанай облыстарында тұратын жастар бұл сұраққа айтарлықтай сирек жауап берген.

12 диаграмма. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз ЕЛДІҢ БАСҚА АЙМАҒЫНА КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (қалалық және ауылдық тұрғындар арасынан, %)

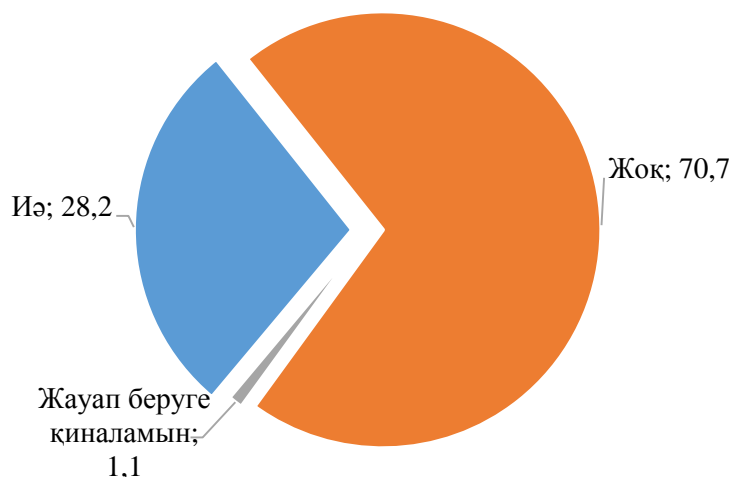

22 кесте. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз ЕЛДІҢ БАСҚА АЙМАҒЫНА КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Иә	21,6	10,2	8,5	18,9	8,0	11,2	12,2
Жоқ	78,0	89,8	91,5	76,8	91,6	88,4	82,3
Жауап жоқ	0,4	-	-	4,3	0,3	0,4	5,5

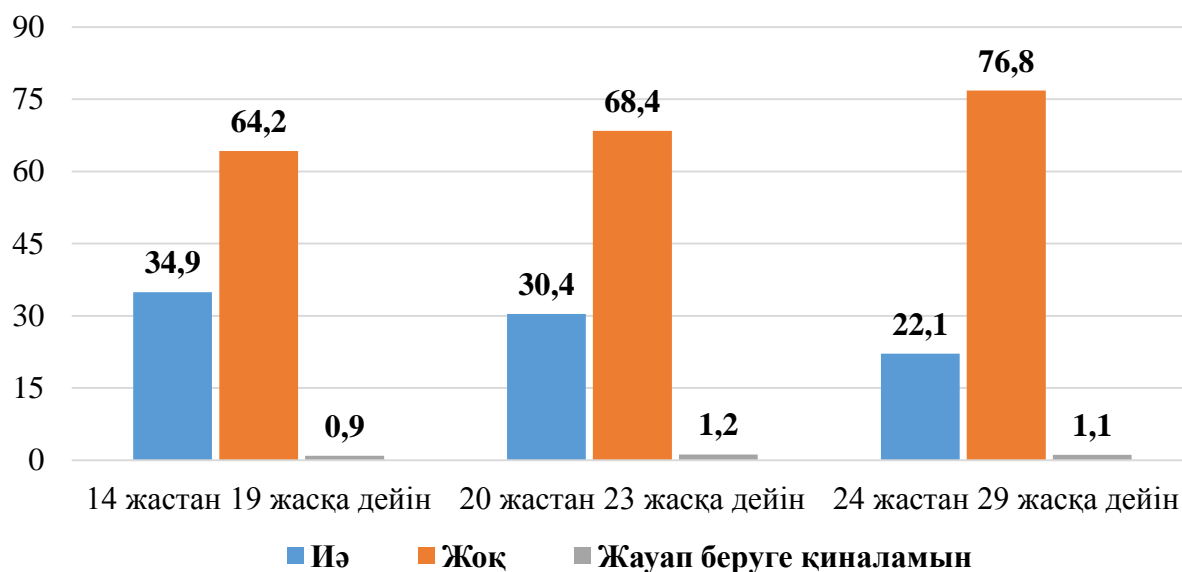
Жақсы жұмыс табу үшін басқа елге көшуге жауап берушілердің 28,2% дайын екен, бірақ көпшілігі жақсы жұмысқа орналасу үшін өз елінен көшіп кетуге дайын емес (70,7%).

13 диаграмма. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз БАСҚА ЕЛГЕ КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Жас ерекшеліктері тұрғысынан алатын болсақ, жастары 24 тен 29 жасқа дейінгі жастарға қарағанда (22,1%) жиі басқа елге көшкісі келетіндерін жастары 14 тен 19 жастағы жастар белгілейтіні анықталды (34,9%).

14 диаграмма. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз БАСҚА ЕЛГЕ КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері жағынан, %)

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жауап беруші ждастардың басым көпшілігі, атап айтсақ 76,6% жақсы жұмыс үшін Ресейге көшуге дайын екен.

Көшу үшін танымалдылығы жағынан екінші орында тұрған бағыт Америка құрама штаттары, алайда бұл ел едәуір ресейлік бағыттан аз көрсеткішке ие (7,5%). Әрі қарай Еуропа (3,4%) бағыты, және нақты Германия (5,9%) елі. Жеке сондай-ақ Қытай көрсетілгенін атап өту керек (2%). «Аспан асты елі» соңғы жылдарда жастардың үлкен қызығушылығына ие болып отыр, атап айтсақ мәдениеті, білім беру жүйесі, қытай тілін үйренгісі келетіндер саны артқаны байқалады.

23 кесте. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз БАСҚА ЕЛГЕ КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» - деген сұраққа жауаптардың бөлінуі - бағыттар (%)

	%
Ресей (Санкт-Петербург, Омбы, Башқортастан)	76,6
АҚШ	7,5
Германия	5,9
Еуропа	3,4
Қытай	2,0
Канада	1,4
Швейцария	0,9
Беларусь	0,9
Басқа елдер (Украина, Австрия, Чехия, Израиль, Жапония, Араб Әмірлігі, Бразилия, Финляндия, Түркия, Әзірбайжан, Испания, Норвегия, Англия, Жаңа Зеландия)	5,5
Жауап беруге қиналамын	2,7

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, сауалнамаға қатысқан Қостанай, Солтүстік-Қазақстан, Ақмола және Павлодар облыстарының жастары айтарлықтай басқа елдерге қарағанда жиі Ресейді белгілеген.

Қарағанды және Шығыс-Қазақстан облыстарында тұратын жауап берушілер жиі Америка Құрама Штаттарын белгілеген – сәйкесінше 13,9% және 10,5%.

Германияға жақсы жұмыс табу үшін барғысы келетін жауап берушілер Ақмола (10,8%), Шығыс-Қазақстан (10,5%) және Қарағанды (9,6%) облыстарынан болады.

Қытай көп жағдайда Павлодар (5,6%) және Батыс-Қазақстан (3,4%) облыстарында тұратын жауап берушілер үшін қызықты екен.

24 кесте. «Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз БАСҚА ЕЛГЕ КӨШУГЕ ДАЙЫНСЫЗ БА?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Ресей	83,8	67,1	77,6	65,7	87,8	81,7	84,4
АҚШ	-	10,5	1,7	13,9	4,4	4,2	4,7
Германия	10,8	10,5	1,7	9,6	2,2	1,4	1,6
Еуропа	-	5,3	-	3,6	3,3	2,8	6,3
Қытай	-	2,6	3,4	0,6	1,1	5,6	1,6
Канада	-	-	1,7	3,6	-	-	1,6

3.2 Әлеуметтік-экономикалық бейімделу

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің басым көпшілігі Қазақстанды өз Отанындай көреді (95,8%), олардың ішінде 75,6% Қазақстанды өз Отаным деп есептейді, себебі осында туып өскендерін атап көрсетуде, ал жауап берушілердің 20,2% себебі осында менің отбасым тұрады деп белгілеген. Жауап берушілердің тек 3,1% ғана Қазақстанды өз Отаны емес, тарихи отаны бар екенін көрсетіп отыр.

15 диаграмма. «Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жалпы Қазақстанды өз Отаны немесе Отаны емес деп санау мәселесінде жауап берушілердің жас

ерекшеліктері еш ықпал етпейтіні анықталды. Атап айтсақ, жауап берушілердің 76,8% 14 тен 18 жастағылар, жауап берушілердің 74,2% 19 дан 23 жастағы және 75,5% 24 тен 29 жастағылар Қазақстанды өз Отаны ретінде көреді – өздерінің туып өскен жерлері ретінде (25 кесте).

25 кесте. «Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері жағынан, %)

	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 29 жасқа дейін
Иә, бұл менің туып өскен жерім	76,8	74,2	75,5
Иә, мұнда менің отбасым тұрады	19,0	21,5	20,3
Жоқ, менің өз тарихи Отаным бар	3,4	3,1	3,0
Жауап беруге қиналамын	0,8	1,2	1,1

Аймақтық тұрғыдан қарастыратын болсақ келесі нәтижелерге назар аударуға болады. Қостанай (86,7%), Солтүстік-Қазақстан (86%) және Павлодар (84,1%) облыстарында тұратын жауап берушілердің басым көпшілігі Қазақстанды өз Отаным деп санайды, өйткені олар осында туып өскен. Шығыс-Қазақстан және Батыс-Қазақстан облыстарында тұратын сауалнамаға қатысқан жас адамдар республиканы Отанындай көреді, өйткені мұнда олардың отбасы тұрады – сәйкесінше 35,7% және 29,4%.

Шығыс-Қазақстан (5,3%), Батыс-Қазақстан (5,2%) және Солтүстік-Қазақстан (5,5%) облыстарында тұратын жастар жиі Қазақстанды өз Отаны емес, тарихи отаны бар екенін көрсетіп отыр.

26 кесте. «Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

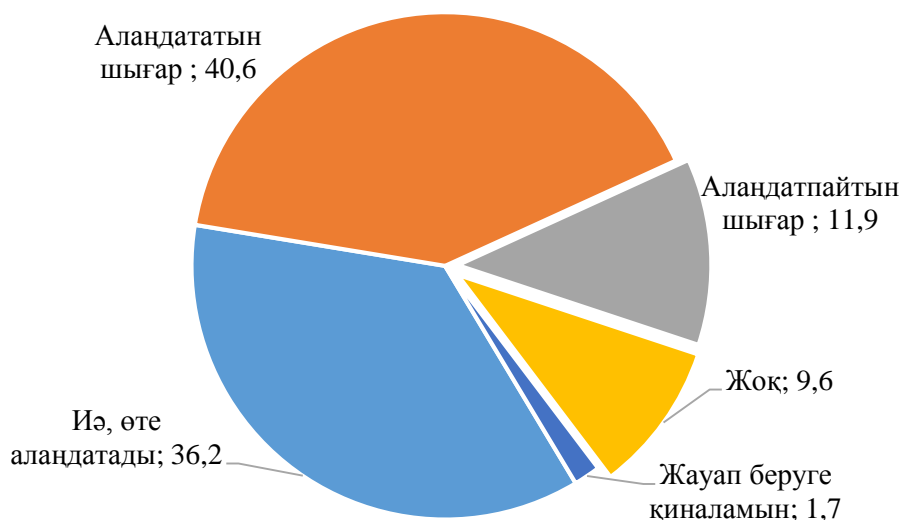
	Ақмола	Шығыс- Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік- Қазақстан
Иә, бұл менің туып өскен жерім	82,3	55,7	65,4	80,9	86,7	84,1	86,0
Иә, мұнда менің отбасым тұрады	16,4	35,7	29,4	16,4	10,1	15,0	7,9
Жоқ, менің өз тарихи Отаным бар	0,9	5,3	5,2	2,7	1,4	0,9	5,5
Жауап беруге қиналамын	0,4	3,2	-	-	1,7	-	0,6

27 кесте. «Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (білім деңгейі жағынан, %)

	Жоғар	Аяқталмаған жоғары	Орта арнаулы	Жалпы орта	Аяқталмаған орта білім	Білімі жоқ
Иә, бұл менің туып өскен жерім	74,6	76,6	76,2	69,9	77,9	83,6
Иә, мұнда менің отбасым тұрады	21,0	19,5	19,6	24,9	17,6	14,9
Жоқ, менің өз тарихи Отаным бар	3,6	2,8	3,0	3,1	3,8	1,5
Жауап беруге қиналамын	0,8	1,1	1,1	2,2	0,8	-

Өздері тұрып жатқан елдімекеннің экологиялық проблемалары жауап берушілердің көпшілігін алаңдатады (76,8%). Тұрып жатқан елдімекендегі экологиялық проблемалар жауап берушілердің 21,5% алаңдатпайды екен.

16 диаграмма. «Елдімекеніңіздің (қаланың, селоның) экологиялық проблемалары Сізді алаңдатады ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

Зерттеу қорытындысы бойынша тұрып жатқан елдімекеніндегі экологиялық проблемалар жиі Ақмола (оң жауаптардың сомалық көрсеткіші 85,3%), Қарағанды (81,5%) және Павлодар (86,3%) облыстарында тұрып жатқан жастардың алаңдаушылығын тудыруда. Осындай нәтиже күтілетін нәтиже болып саналады, өйткені осы аймақтарда бірқатар зауыт пен өндіріс ошақтары өз қызметін атқарып отырғаны белгілі. Қостанай, Солтүстік-Қазақстан және Шығыс-Қазақстан облыстарының жастары экологиялық проблемаларға сирек алаңдайды екен.

28 кесте. «Елдімекеніңіздің (қаланың, селоның) экологиялық проблемалары Сізді алаңдатады ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Иә, өте алаңдатады	37,5	29,7	42,7	37,6	22,0	55,8	36,0
Алаңдататын шығар	47,8	41,3	33,6	43,9	41,3	30,5	41,5
Алаңдатпайтын шығар	8,6	15,1	7,6	13,3	15,0	7,7	10,4
Жоқ	5,6	9,3	13,3	5,0	20,6	5,2	11,0
Жауап беруге қиналамын	0,4	4,6	2,8	0,2	1,0	0,9	1,2

Сауалнама барысында қатысушыларға елдің жастарын қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы хабардар болуы жайлы сұрақ қойылған болатын. Жауап берушілердің 22,7% бағдарламалар мен жобалар туралы білетін болып шықты. Жауап берушілердің көпшілігінің (45,8%) бағдарламалар мен жобалар туралы тек естулері ғана бар екен, бұл әдетте, үстіртін білім және осындай хабардар болу деңгейі төмен екенін байқатады.

Жауап берушілердің 28,4% жастарды қолдауға және дамытуға арналған бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмейтіндерін атап өткен жөн.

Яғни, зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жауап беруші жастар ел жастарын қолдауға және дамытуға арналған бағдарламалар мен жобалар туралы нашар хабардар екенін көрсетеді, және сәйкесінше осы бағдарламалар мен жобаларға қатысу деңгейінің төмен дәрежеде екенін көрсетеді. Осының себептері уәкілетті мемлекеттік органдарының жастарды қандай болмасын мемлекеттік бағдарламалардың жүзеге асырылуы туралы хабардар ету жұмысы жеткіліксіздігі, сондай-ақ жастардың жеке өдерінің онымен танысуға мүдделі еместігінде жатыр. Соңғының себебіне мемлекеттік биліктің қолдау деңгейінің төмендігінде жатуы мүмкін, соның салдарынан оның жұмысына да қызығушылық болмауы мүмкін.

29 кесте. «Сіз жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білесіз бе, немесе естуіңіз бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Иә, білемін	22,7
Бір нәрсе естідім	45,8
Жоқ, жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін	28,4
Жауап беруге қиналамын	3,0

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы хабардар болу деңгейі жауап берушілердің жас ерекшеліктеріне байланысты түрлі болып отыр. Атап айтсақ, хабардар

болудың орташа республикалық көрсеткіштен жоғары деңгейі (жауап берушілер «иә,білемін» деген жауап нұсқасын белгіледі) 20 дан 23 жастағы (24%) және 24 тен 29 жастағылар арасында (24,6%) анықталып отыр. 14 тен 19 жастағы (47,8%) және 20 дан 23 жастағы (48,6%) жауап беруші жас адамдар хабардар болудың «үстінгі» деңгейін көрсетіп отыр.

14 тен 19 жастағы (29%) және 24 тен 29 жастағы (30,3%) жастар мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін деп белгілегендерін атаған жөн.

30 кесте. «Сіз жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білесіз бе, немесе естуіңіз бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері бойынша, %)

	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Иә, білемін	19,2	24,0	24,6
Бір нәрсе естідім	47,8	48,6	42,9
Жоқ, жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін	29,0	24,2	30,3
Жауап беруге қиналамын	4,0	3,3	2,2

Жастардың мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы хабардар болуы тікелей білім деңгейне байланысты. Атап айтсақ, жауап беруші жастардың білім деңгейлері жоғары болған сайын мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы хабардар болуының сапалық деңгейі жақсара бастайды. Жоғары білімді жауап беруші жастардың 28,2% жастарды қолдау туралы мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білемін десе, аяқталмаған жоғары білімдері бар жауап берушілердің тағы екіден бір бөлігі «иә, білемін» деген жауап нұсқасын белгіледі (24,5%). Керісінше, аяқталмаған орта білімдері бар жастарды арасында бағдарламалар мен жобалар туралы 19,1% біледі және «білімі жоқ» жауап берушілердің арасында бұл жауап нұсқасын 14,9% таңдады (31 кесте).

31 кесте. «Сіз жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білесіз бе, немесе естуіңіз бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (білім деңгейі бойынша, %)

	Жоғары	Аяқталмаған жоғары	Орта арнаулы	Жалпы орта	Аяқталмаған орта білім	Білімі жоқ
Иә, білемін	28,2	24,5	19,9	20,5	19,1	14,9
Бір нәрсе естідім	45,6	49,6	46,1	41,9	44,7	47,8
Жоқ, жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін	24,0	24,5	31,1	31,4	32,1	37,3
Жауап беруге қиналамын	2,0	1,4	2,9	6,1	4,2	0,0

3.3 Болашақ кәсіптерді болжау

Еңбек нарығында жастардың бейімделу ерекшелігін соңғы екі онжылдық ішінде орын алған және әлемдік экономикалық дағдарыс нәтижесінде шиелене түскен жұмыс күшіне деген сұраныстағы құрылымдық ауытқулар анықтайды. Өндіріс көлемінің төмендеуі, шығынға ұшыраған кәсіпорындар санының көбеюі, қаржылық дағдарыстың қиындауы жұмыс күшіне деген сұранысқа негативті әсер етеді. Ресми нарық көлемінің қысқаруы және еңбекке деген сұраныс пен ұсыныс арасындағы дисбаланстың күшеюі жалпы жұмыссыздықтың, оның ішінде және жастар арасындағы жұмыссыздықтың өсуіне апарады. Жұмыссыздық ерекшелігі бұрынғы нарықты және шаруашылықты жүргізу механизмдерін бұзып, баяу жаңа нарықты қалыптастыру кезінде өндірістің құрылымдық-регрессивті құлдырауы байқалады. Сонымен қатар, банктер, сақтандыру, консалтингтік, инвестициялық, аудиторлық және басқа да өндірістік емес ұйымдар іспеттес экономиканың жаңа салаларының пайда болуынан тұрақты өсім орын алды. Осы уақытта жұмыспен қамтылғандардың саны өсе бастайды, әсіресе нақты жастардың.

Жас адамдарды олардың пікірінше Қазақстанда қандай кәсіп ең қажетті болып табылады деген сұраққа жауап беру сұралған болатын. Атап айтсақ, жауап берушілердің жартысына жуығы бірінші орынға дәрігердің мамандығын қойғаны анықталды (48%). Екінші орында мектептің мұғалімі мамандағы жайғасқаны белгілі болды (27,8%).

Әрі қарай танымалдылыққа ие кәсіптер тізбектеледі – бұл бухгалтер (19,5%), құрылысшы (17,5%), қаржыгер (14,6%), IT-технолог (14,5%), экономист (13,1%) (32 кесте).

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, мамандыққа деген қажеттілік, танымалдылық пен жастардың қалауы арасында нақты айырмашылық айтарлықтай жоқ екені байқалады. Атап айтсақ, жауап берушілердің 11,1% болашақта дәрігер былғым келеді деп жауап берілді, бұл бірінші жағдайда да,

екінші жағдайда да бірінші орын. Алайда екінші орында кәсіпкер деп аталатын мамандық орналасқан (8,9%).

32 кесте. «Қазақстанда қандай мамандық, Сіздің ойыңызша, ең қажетті болып табылады?» және «Сіз қай мамандық бойынша жұмыс істегенді қалар едіңіз? Сіз қалайтын мамандық қандай?» деген сұрақтарға жауаптардың бөлінуі (%)

	Ең қажетті кәсіп	Кім болғыңыз келеді, қандай мамандықты қалайсыз
Дәрігер	48,0	11,1
Мектеп мұғалімі	27,8	8,1
Бухгалтер	19,5	5,1
Құрылысшы	17,5	3,6
Қаржыгер	14,6	3,6
IT-технолог	14,5	5,2
Экономист	13,1	3,5
Сату жөніндегі менеджер	12,3	5,0
Заңгер	12,3	5,0
Аспаз	11,7	4,4
Кәсіпкер	11,0	8,9
Инженер	10,2	5,9
Фармацевт	6,9	2,2
Ғалым	5,8	1,2
Университет оқытушысы	5,5	2,1
Депутат	4,1	1,5
Саясаткер	4,0	0,9
Қоғамдық қайраткер	3,3	1,1
Дипломат	3,2	1,4
Ұшқыш	2,4	0,7
Актер, актриса	2,1	2,0
Әнші, музыкант	1,7	1,2
Режиссер	1,7	0,9
Биші	0,9	0,7
Басқа (суретші, жұмысшы, полицей, әскери адам, кинолог, дизайнер, сатушы, энергетик, агроном, туризм менеджері, жүргізуші, психолог, бала бағушы, күтуші)	2,5	-
Басқа (стилист, әкімгер, банккер, кенші, автослесір, жүргізуші, эколог, агроном, энергетик, орманышы, өрт сөндіруші, дизайнер, сәулетші, филолог, психолог, зергер, аудармашы, экскурсия жүргізуші, кинолог)	-	5,2
Жауап беруге қиналамын	5,8	7,7

Тарау бойынша қорытындылар

Славян тобы өкілдері арасынан сауалнамаға қатысқан жастардың 91,6% оқу оқуда немесе жұмыспен қамтылған. Жұмыссыз жастардың үлесі 7,3% құрады.

Бүгінгі таңда жоғары білім немесе кәсіптік білім алып жақтан жас жауап берушілердің көпшілігі, атап айтсақ 71,5% мамандықтары бойынша жұмысқа орналаса алатындарына сенімді болып шықты. Жауап берушілердің 19,8%, керісінше, өздерінің сенімсіздігін білдіріп отыр.

Осылайша орта арнаулы оқу мекемелерінің оқушылары мен түлектері оқуды аяқтаған соң мамандықтары бойынша жұмысқа орналаса алатындарына аз дәрежеде сенеді. Орта арнаулы білімдері бар жас жауап берушілердің үштен бір бөлігі (30,4%) «сенімді дегеннен гөрі сенімді емес сияқтымын» және «мүлдем сенімді емеспін» деген жауап нұсқаларын белгілеген. Керісінше, жоғары білімі бар түлектер осы сұраққа жиі оң жауап нұсқаларын белгілеген.

Жастарға аймақта, тұрған қалада жастардың жұмысқа орналасуларына не кедергі болады деген сұрақ қойылған болатын, жауап берушілердің жартысынан көбі тәжірибенің болмауы жастар арасындағы жұмыссыздықтың басты себебі болып табылады деп жауап берді (59,4%). Жауап берушілердің тағы жартысына жуығы (45,8%) жастардың жұмысқа орналасу проблемасының себебі ретінде – төмен жалақыны белгілеп отыр.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, ауылдық жастарға қарағанда қалалық жастар жұмысқа орналасудың проблемасы ретінде жұмыс берушілердің парақорлығын және сыбайлас жемқорлықты (20,2%) және ұлттық белгілер бойынша кемсітушілікті (7,9%) белгілейді. Ауылдық жауап берушілер жұмыс орындарының болмау проблемасын жиі тұрған аудандарынан (37,6%) және жас мамандардың бәсекеге қабілеттіліктерінің төмендігінен көреді (20,2%).

Жиі жастар өмір сүрудің және жақсы жұмыс жағдайларын басқа елдімекендер, елдерден іздестіреді екен. Сауалнама барысында біз зерттеуге қатысқан жастарды олардың жұмыс үшін Қазақстанның басқа аймағына немесе басқа елге көшуге дайынсыз ба деген сұраққа жауап беруді өтіндік, нәтижелері келесіні көрсетті. Жас жауап берушілердің басым көпшілігі (85,2%) жақсы жұмыс үшін елдің басқа аймағына көшуді жоспарламайды. Өздерінің басқа аймаққа көшуге дайын екендерін жауап берушілердің 13,2% белгіледі.

Жастар арасында ең танымал бағыттар ретінде Астана (47,9%) және Алматы (27,9%) қалалары көрсетіліп отыр.

Жақсы жұмыс табу үшін басқа елге көшуге жауап берушілердің 28,2% дайын екен, бірақ көпшілігі жақсы жұмысқа орналасу үшін өз елінен көшіп кетуге дайын емес (70,7%).

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жауап беруші жастардың басым көпшілігі, атап айтсақ 76,6% жақсы жұмыс үшін Ресейге көшуге дайын екен.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің басым көпшілігі Қазақстанды өз Отанындай көреді (95,8%), олардың ішінде 75,6%

Қазақстанды өз Отаным деп есептейді, себебі осында туып өскендерін атап көрсетуде, ал жауап берушілердің 20,2% себебі осында менің отбасым тұрады деп белгілеген.

4 тарау. Жастар арасындағы көші-қон көзқарасы

4.1 Жастардың көшіп-қонуы

Қазіргі әлемде жастардың көші-қон проблемасы бүгінгі таңда өзектілердің бірі болып табылады. Себебі қазіргі таңда саяхат жасауға, әлемнің кез келген нүктесіне баруға немесе тұру мекенін ауыстыруға жақсы жағдайлар жасалған. Тек соңғы 50 жыл ішінде көші-қон масштабы 2,5 есе асып кеткен; әлемдегі мигранттардың саны 200 млн. адамға жетті, сонымен көші-қон ауысуларының негізгі қатысушысы 16 дан 35 жастағы жастар болып табылады.

Қазақстанда аздық ұлттардың көші-қон проблемасы байқалады, атап айтсақ орыс (славян) ұлттық тобының өкілдерінің проблемасы. Қазақстар бүгін елдегі тұрғындардың 75% құрайды. Бірақ жалпы Қазақстан – полиэтникалық мемлекет болып табылады, саны жағынан екінші орында тұрған орыс ұлт өкілдері болып саналады. Тәуелсіздік жылдары ішінде Қазақстанда орыстардың саны 2,5 есеге жуық қысқарса, түрлі деректер бойынша, олар тұрғындардың 20 дан 25 дейін пайызын құрайды.

Славян ұлттық тобы өкілдерінің неліктен елден көшуді жоспарлайтындарының негізгі себептері – бұл жұмысқа орналасу кезінде астыртын бәсекелестік және тілдік барьер болып табылады.

Аталмыш зерттеу шеңберінде славян ұлттық тобының өкілдеріне көші-қон көзқарастарын бағалау мақсатында тиісті сұрақтар қойылып, келесідей жауаптар алынды. Жауап берушілердің жартысынан көбі түрлі ұлт өкілдері тұратын қалада тұруды қалайды (68,6%), жауап берушілердің тағы 13,3% түрлі ұлт өкілдері болып табылатын ауылда тұрғылары келеді екен (33 кесте).

Жауап берушілердің 12,2% бір ұлт өкілдері ғана тұратын елдімекендерде тұрғанды қалайды екен.

33 кесте. «Сіз қайда тұрғанды қалар едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі %

	%
Көптеген түрлі ұлттар тұратын қалада тұрғанды қалар едім	68,6
Негізі өз ұлтымнан тұратын қалада тұрғанды қалар едім	9,4
Көп түрлі ұлттар тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	13,3
Негізі өз ұлтымнан тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	2,8
Басқа (қандай ұлт болғаны маңызды емес, бастысы жақсы адамдар болса болғаны, Астанада)	0,7
Жауап беруге қиналамын	5,0

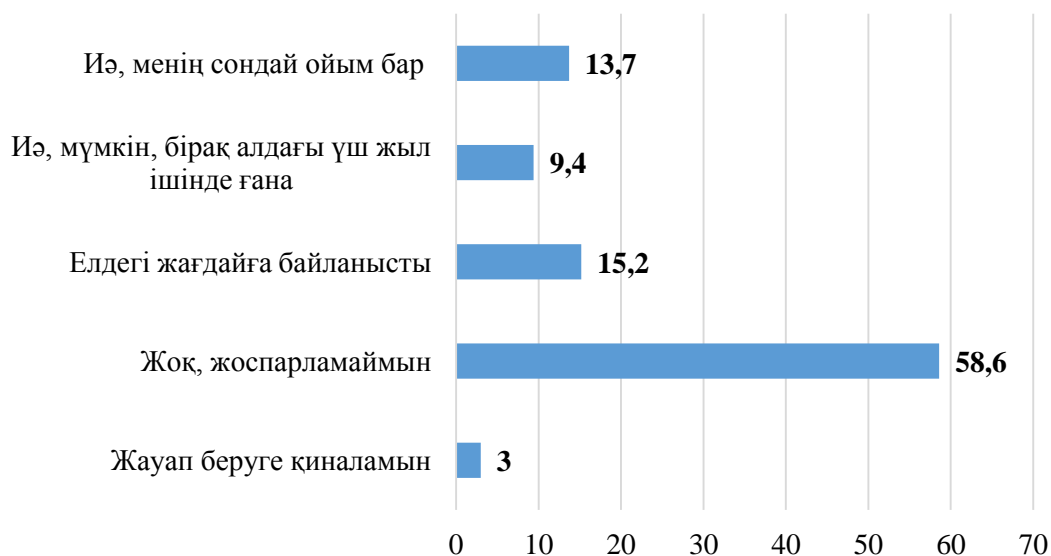
34 кесте. «Сіз қайда тұрғанды қалар едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері бойынша, %)

	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Көптеген түрлі ұлттар тұратын қалада тұрғанды қалар едім	70,6	67,8	67,5
Негізі өз ұлтымнан тұратын қалада тұрғанды қалар едім	8,7	10,3	9,5
Көп түрлі ұлттар тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	11,5	11,6	15,7
Негізі өз ұлтымнан тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	4,5	1,4	2,4
Басқа	0,7	0,6	0,9
Затрудняюсь ответить	4,0	8,3	4,0

Сауалнама нәтижелері бойынша, жауап берушілердің 58,6% алдағы уақытта басқа елге көшуді жоспарлап отырған жоқ. 38,3% көшу туралы қалауларын айтуда. Оның ішінде жас жауап берушілердің 13,7% алдағы уақытта көшуді жоспарлап отыр, ал жауап берушілердің 9,4% алдағы үш жыл ішінде көшу мүмкіндігін жасырмады.

Басқа елге көшуге қатысты жоспарлары мен қалауларына елдегі ахуал ықпал етуі мүмкіндігін белгілеген жауап берушілер туралы жеке сөз еткен дұрыс (15,2%).

17 диаграмма. «Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Славян ұлт тобы өкілдерінің жауап берушілерінің көші-қон көзқарастарын жас ерекшеліктері тұрғысынан қарастырсақ, ол келесідей болады. Сауалнамаға қатысқан жастардың жастары жас болған сайын, олардың көші-қон көзқарастары жоғары. Атап айтсақ, 14 тен 19 жастағы жауап берушілердің 17% тұрақты түрде тұру үшін басқа елге алдағы жылдың ішінде көшуді жоспарлап отыр, 20 дан 23 жастағы жастар арасында бұл көрсеткіш 15,5% құрайды, және 24 тен 29 жастағылар арасында бұл

көрсеткіш төмен – 10,4%. Осындай жауап берушілердің жас ерекшеліктерімен байланыс алдағы үш жыл ішінде тұрақты тұру үшін басқа елге көшу мүмкіндігімен байқалады.

Және, керісінше, жастардың жасы ұлғайған сайын олардың көші-қон көңілдері де төмендей түседі.

35 кесте. «Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері бойынша, %)

	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Иә, менің сондай ойым бар	17,0	15,5	10,4
Иә, мүмкін, бірақ алдағы үш жыл ішінде ғана	12,5	8,1	7,9
Елдегі жағдайға байланысты	12,9	16,5	16,2
Жоқ, жоспарламаймын	54,5	56,6	62,6
Басқа	-	0,2	-
Жауап беруге қиналамын	3,1	3,1	2,9

Облыстар тұрғысынан көші-қон көзқарастарын алатын болсақ, ол келесідей екен. Солтүстік-Қазақстан облысында тұратын славян ұлттық тобының өкілдері жауап беруші жастары алдағы жыл ішінде өздерінің басқа елге көшу мүмкіндігі туралы жиі сөз етеді – 14 до 29 жасындағы әр төртінші тұрғыны (25%). Солтүстік-Қазақстан облысынан басқа Қарағанды және Қостанай облысын атап өткен жөн – жауап берушілердің 15,3% және 15,7% сәйкесінше тұрғыны өздерінің басқа елге көшу мүмкіндігін белгіледі.

36 кесте. «Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Иә, менің сондай ойым бар	8,6	10,0	10,9	15,3	15,7	15,0	25,0
Иә, мүмкін, бірақ алдағы үш жыл ішінде ғана	8,2	7,4	9,5	13,3	7,0	10,3	8,5
Елдегі жағдайға байланысты	15,1	14,6	14,2	15,3	17,8	16,7	11,6
Көші-қон қалаулары (оң жауаптардың сомалық көрсеткіші)	31,9	32,0	34,6	43,9	40,5	42,0	45,1
Жоқ, жоспарламаймын	66,4	61,7	62,6	53,8	56,6	57,5	51,8
Жауап беруге қиналамын	1,7	6,3	2,8	2,3	2,8	0,4	2,4

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, ауылды жерлерде тұратын жастарға қарағанда қалалық жерлерде тұратын жастар жиі өздерінің басқа елге көшу мүмкіндігі туралы сөз етеді. Аталмыш факт ауылдық жастарға

қарағанда қалалық жастардың амбициялары мен мүмкіншіліктері айтарлықтай жоғары екендігімен түсіндіруге болады.

37 кесте. «Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (қалалық және ауылдық тұрғындар бойынша, %)

	Қалалық жастар	Ауылдық жастар
Иә, менің сондай ойым бар	15,2	11,4
Иә, мүмкін, бірақ алдағы үш жыл ішінде ғана	10,3	7,9
Елдегі жағдайға байланысты	15,8	14,4
Жоқ, жоспарламаймын	55,4	63,8
Жауап беруге қиналамын	3,4	2,5

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, басқа елге көшудің басты себептерінің негізгісі «жұмысқа орналасу мақсатында» (33,4%) және «материалдық жағдайды жақсарту үшін» (35,4%) болып табылады.

Жас жауап берушілердің 22,2% басқа елге сапалы білім алу үшін көшкісі келеді екен (38 кесте).

38 кесте. «Сіз неліктен басқа елге көшуді қалайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Материалдық жағдайды жақсарту үшін	35,4
Жұмысқа орналасу мақсатында	33,4
Сапалы білім алу үшін	22,2
Тілдік қиындықтарға тап болдым	9,1
Өз тарихи Отаныма оралғым келеді	7,9
Менталитетімнің тұрғылықты халықтың менталитетімен сәйкес келмейді	5,1
Осындағы өмір қауіпті бола бастады	4,3
Басқа (<i>Мемлекеттің жаппай зорлығынан қашқым келеді, жаңа сезімдерді бастан кешкім келеді, балаларымның болашағы үшін, ғылыммен айналысу үшін, туыстарыммен қосылу үшін және т.т.</i>)	0,7
Мен көшуді жоспарламаймын	6,9
Жауап беруге қиналамын	6,9

Жас адамдар неліктен басқа елге көшуді жоспарлайды немесе қалайтын себептері сирек көрсетіледі. Мысалы, жауап берушілердің 9,1% тілдік қиындықтарға тап болғандықтан басқа елге көшкісі келеді екен.

4.2 Халықаралық ынтымақтастықтағы негізгі бағыттар

Сыртқы саясат елдің дамуында маңызды рөл атқарады, оның ішінде қоғамдағы ахуалға ықпал етеді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, басым көпшілігі Қазақстан бірінші кезекте, халықаралық ынтымақтастықты Ресеймен дамытуы тиіс деп есептейді (78,0%) (39 кесте).

Жас жауап берушілердің үштен бір бөлігінен көбі Қытайды (35,1%) «халықаралық аренадағы» сенімді серіктесі ретінде белгілеген, Еуропалық Одақты жауап берушілердің төрттен бір бөлігі атаған (24,9%).

39 кесте. «Қазақстан бірінші кезекте қай елдермен экономикалық және саяси байланыстарды дамытуы тиіс?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Ресеймен	78,0
Қытаймен	35,1
Еуропалық Одақпен	24,9
АҚШпен	10,8
Орталық Азия елдерімен	10,2
Мұсылман елдерімен	2,6
Басқа (Германия, Украина)	0,3
Жауап беруге қиналамын	5,6

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, халықаралық ынтымақтастық пен жастардың тұрғылықты тұру аймағы арасынан таңдау кезінде болмашы байланыс көрінеді. Біріншіден, жастардың басым көпшілігі Ресеймен ынтымақтастықты қолдайды. Бұл ретте сауалнама жүргізілген барлық облыстардағы пікірлер біртұтас. Екіншіден, Еуропалық Одақты болашақтағы серіктес ретінде жиі Ақмола (32,3%) және Батыс-Қазақстан (36,5%) облыстарында тұратын жастар белгілейді екен. Үшіншіден, Қытай сияқты ірі ойыншыны жиі Қостанай (41,6%), Павлодар (39,1%) және Солтүстік-Қазақстан (50%) облыстарының жауап берушілері белгілеген.

АҚШты Қазақстанның экономикалық және саяси серіктесі ретінде жиі Ақмола (23,3%) және Шығыс-Қазақстан облыстарында белгілегенін атап өткен жөн (40 кесте).

40 кесте. «Қазақстан бірінші кезекте қай елдермен экономикалық және саяси байланыстарды дамытуы тиіс?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (аймақтар бойынша, %)

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Еуропалық Одақпен	32,3	17,4	36,5	17,6	28,3	31,8	23,2
Қытаймен	23,7	33,4	31,8	32,7	41,6	39,1	50,0
Ресеймен	69,4	71,5	83,4	77,9	85,3	80,7	83,5
АҚШпен	23,3	15,1	7,1	7,9	9,4	6,0	4,3

	Ақмола	Шығыс-Қазақстан	Батыс-Қазақстан	Қарағанды	Қостанай	Павлодар	Солтүстік-Қазақстан
Орталық Азия елдерімен	7,8	11,6	14,2	9,9	7,7	12,0	7,9
Мұсылман елдерімен	3,4	2,6	4,7	2,3	0,7	2,1	3,7
Басқа	-	-	-	-	0,3	0,8	-
Жауап беруге қиналамын	1,7	7,9	,9	10,4	2,4	4,7	4,9

Тарау бойынша қорытындылар

Славян ұлттық тобы өкілдерінің неліктен елден көшуді жоспарлайтындарының негізгі себептері – бұл жұмысқа орналасу кезінде астыртын бәсекелестік және тілдік барьер болып табылады.

Аталмыш зерттеу шеңберінде славян ұлттық тобының өкілдеріне көші-қон көзқарастарын бағалау мақсатында тиісті сұрақтар қойылып, келесідей жауаптар алынды. Жауап берушілердің жартысынан көбі түрлі ұлт өкілдері тұратын қалада тұруды қалайды (68,6%), жауап берушілердің тағы 13,3% түрлі ұлт өкілдері болып табылатын ауылда тұрғылары келеді екен.

Славян ұлт тобы өкілдерінің жауап берушілерінің көші-қон көзқарастарын жас ерекшеліктері тұрғысынан қарастырсақ, ол келесідей болады. Сауалнамаға қатысқан жастардың жастары жас болған сайын, олардың көші-қон көзқарастары жоғары. Атап айтсақ, 14 тен 19 жастағы жауап берушілердің 17% тұрақты түрде тұру үшін басқа елге алдағы жылдың ішінде көшуді жоспарлап отыр, 20 дан 23 жастағы жастар арасында бұл көрсеткіш 15,5% құрайды, және 24 тен 29 жастағылар арасында бұл көрсеткіш төмен – 10,4%. Осындай жауап берушілердің жас ерекшеліктерімен байланыс алдағы үш жыл ішінде тұрақты тұру үшін басқа елге көшу мүмкіндігімен байқалады. Және, керісінше, жастардың жасы ұлғайған сайын олардың көші-қон көзқарастары да төмендей түседі.

Солтүстік-Қазақстан облысында тұратын славян ұлттық тобының өкілдері жауап беруші жастары алдағы жыл ішінде өздерінің басқа елге көшу мүмкіндігі туралы жиі сөз етеді – 14 до 29 жасындағы әр төртінші тұрғыны (25%). Солтүстік-Қазақстан облысынан басқа Қарағанды және Қостанай облысын атап өткен жөн – жауап берушілердің 15,3% және 15,7% сәйкесінше тұрғыны өздерінің басқа елге көшу мүмкіндігін белгіледі.

Сыртқы саясат елдің дамуында маңызды рөл атқарады, оның ішінде қоғамдағы ахуалға ықпал етеді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, басым көпшілігі Қазақстан бірінші кезекте, халықаралық ынтымақтастықты Ресеймен дамытуы тиіс деп есептейді (78,0%) (39 кесте).

Жас жауап берушілердің үштен бір бөлігінен көбі Қытайды (35,1%) «халықаралық аренадағы» сенімді серіктесі ретінде белгілеген, Еуропалық Одақты жауап берушілердің төрттен бір бөлігі атаған (24,9%).

5 тарау. Жастардың құндылықтар бағдары және мінез-құлық ұстанымдары

5.1 Құндылықтар бағдары

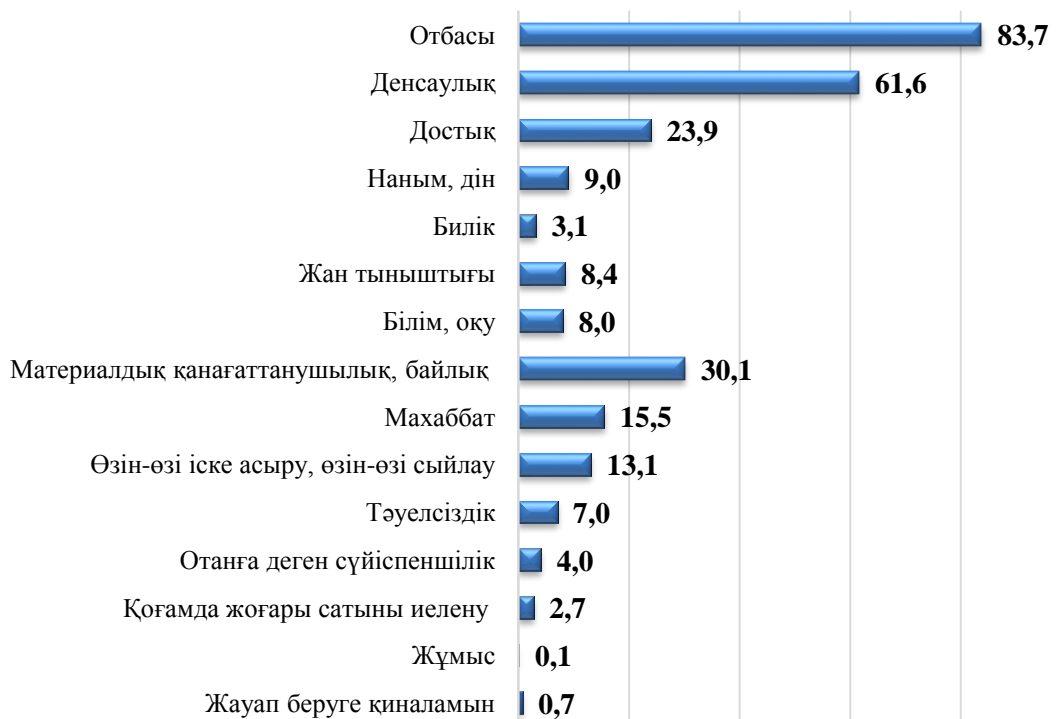
Тұлғаның құндылықтар ұстанымдары адам өмірін ұйымдастыратын үлкен және шағын әлеуметтік топтардың өзара байланыстарының өнімі болып табылады. Нәтижесінде нақты осы ұстанымдар жеке ынталандырудың бағдары мен көздерін анықтайды.

Жас буынның құндылықтар ұстанымдары тәжірибе негізінде қалыптасады, яғни әлеуметтік сипатқа ие. Құндылықтар өмірлік ұстанымдар мен артықшылықтарын қалыптастыру үшін негіз ретінде болады, сондықтан, болашақта жас адамдардың өмірлік стратегиялары мен басты өмірлік артықшылықтарын анықтайды.

Зерттеу барысында славян ұлтты жастардың басымды құндылықтары зерттелді. Жауап берушілерге сұраққа жауап беріп, ұсынылған тізімнен үш маңызды өмірлік құндылықты таңдау ұсынылды.

Сауалнама нәтижелері бойынша, жауап берушілердің басым көпшілігі басымды өмірлік құндылықтар арасынан «отбасын» таңдады – 83,7%. Келесі маңыздылығы жағынан жастар үшін маңызды өмірлік құндылық «денсаулық» болып табылады (61,6%). Жауап берушілердің үштен бір бөлігі (30,1%) маңызды құндылықтар тобына «материалдық қамтушылық, байлықты» жатқызды. «Достық» жауап берушілердің 23,9% үшін маңызды екен. «Билік» және «жұмыс» сияқты маңыздылығы жағынан қарама-қайшы ұстанымдар басқа құндылықтар түсінігінен қалыс қалып, рейтингте сәйкесінше 3,1% және 0,1% көрсетіп отырғанын атап өткен жөн (18 диаграмма).

18 диаграмма. «Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Құндылықтарды қабылдаудағы айырмашылықтарды түрлі жас ерекшеліктері жағынан топтарды талдау кезінде келесі заңдылықты аңғаруға

болады. Жауап берушілердің өмірлік құндылықтар иерархиясының бірінші бестігіне отбасы – 83,7%, денсаулық – 61,6% және достық – 23,9%, материалдық тұрғыда қамтылған өмір – 30,1%, білім, оқу – 16,4% жатқызылған. Оларды негізгі құндылықтарға жатқызуға болады.

Екінші бестікке «махаббат» – 15,5%, «өзін-өзі іске асыру, өзін-өзі сыйлау» – 13,1%, «наным, дін» – 9%, «жан тыныштығы» – 8,4%, «тәуелсіздік» – 7% жатады деп көрсеткен.

Бұл деректер сыни емес, бірақ жастардың жастары ұлғайған сайын бірінші орынға отбасы және денсаулық шығатыны байқалады (41 кесте).

41 кесте. «Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері бойынша, %)

	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 29 жасқа дейін
Наным, дін	7,9	11,2	8,7
Отбасы	81,0	82,4	86,3
Билік	4,7	3,3	1,8
Достық	30,2	22,7	19,9
Денсаулық	56,4	58,9	66,9
Жан тыныштығы	6,2	7,2	10,6
Білім, оқу	24,6	16,5	10,3
Материалдық қанағаттанушылық, байлық	22,3	33,1	34,3
Махаббат	16,0	16,5	14,6
Өзін-өзі іске асыру, өзін-өзі сыйлау	13,2	15,1	12,0
Тәуелсіздік	5,6	7,6	7,7
Отанға деген сүйіспеншілік	5,6	4,5	2,6
Қоғамда жоғары сатыны иелену	2,2	3,5	2,6
Жауап беруге қиналамын	0,2	0,2	0,1

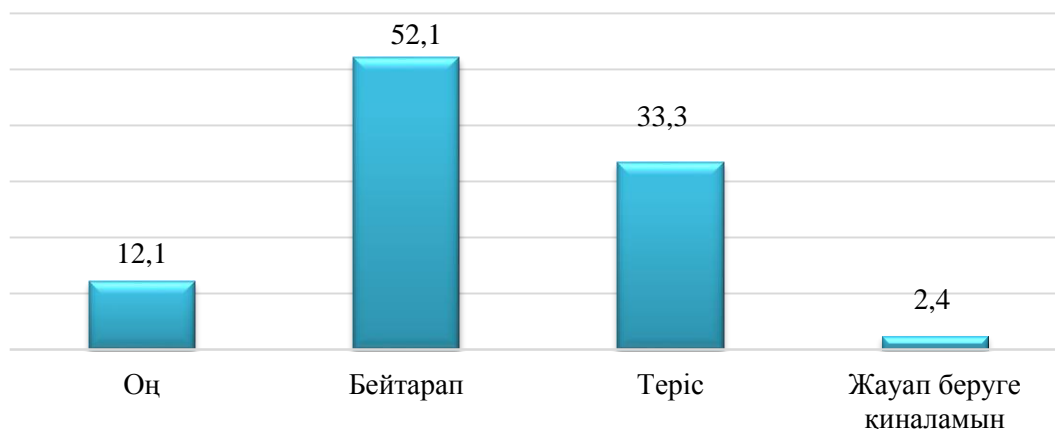
Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жастардың пікірлері және олардың өмірлік құндылықтарға деген көзқарасы тұрғылықты тұрып жатқан елдімекендерге байланысты емес: отбасын маңызды құндылық ретінде Ақмола облысының жастары 84,5%, 80,3% - Шығыс-Қазақстан облысының, 73% – Батыс-Қазақстан облысының, 80,6% – Қарағанды облысының, 92% - Қостанай облысының, 88,8% - Павлодар облысының, 91,5% - Солтүстік-Қазақстан облысының жастары белгілеген.

Субмәдениет деп кең мағынада «ресми» мәдениеттің жартылай мәдени шағынжүйесі түсінеді, ол өмір стилін, құндылықтардың иерархиясын және оны ұстанушыларының менталитеті. Яғни субмәдениет – бұл мәдениет ішіндегі мәдениет. Жастар субмәдениеті ретінде нақты жас буынның мәдениеті, ол өмір стилі, мінез-құлық, топтық нормалардың, құндылықтар мен стереотиптердің ортақты қабылданады. Социологиялық зерттеу барысында біз славян ұлттық тобы өкілдерінен олардың жастар субмәдениетіне деген көзқарасын білгіміз келді.

Осындай мақсатпен оларға «Сіз жастар субмәдениеті (рокер, панк, эмо, жанкүйерлер және т.т.) деп аталатын формалды емес бірлестіктер өкілдері болып табылатын жастарға қалай қарайсыз?» деген сұрақ қойылды. Белгілі

болғандай, жауап берушілердің жартысынан көбі жастар субмәдениетіне деген көзқарастары бейтарап болып шықты (52,1%). Жауап берушілердің үштен бір бөлігі оларға теріс қараймыз деп жауап берді (33,3%). Формалды емес бірлестіктер мүшелеріне оң көзқарасты зерттеуге қатысушылардың 12,1% білдірді (19 диаграмма).

19 диаграмма. «Сіз жастар субмәдениеті (рокер, панк, эмо, жанкүйерлер және т.т.) деп аталатын формалды емес бірлестіктер өкілдері болып табылатын жастарға қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Формалды емес жастар бірлестіктеріне қалалық жастары да (54,9%), сондай-ақ ауылдың жастары да (47,6%) төзімділік көзқарспен қарайтын көрінеді (42 кесте).

42 кесте. «Сіз жастар субмәдениеті (рокер, панк, эмо, жанкүйерлер және т.т.) деп аталатын формалды емес бірлестіктер өкілдері болып табылатын жастарға қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (гендерлік, жас ерекшеліктері, қалалық және ауылдық тұрғындар тұрғысынан, %)

	Ерлер	Әйелдер	Қалалық жастар	Ауылдық жастар	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Оң	12,2	12,0	12,9	10,8	17,6	11,2	8,6
Бейтарап	50,3	54,0	54,9	47,6	47,8	53,3	54,6
Теріс	34,8	31,8	30,6	37,6	31,5	32,4	35,1
Жауап беруге киналамын	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3	0,1	0,1

Әрі қарай жауап берушілер жастарды формалды емес бірлестіктер, топтар қатарына кіруге нендей себептер итермелейді деген сұраққа жауап берді (43 кесте).

43 кесте. «Сіздің ойыңызша, жастарды формалды емес бірлестіктер, топтар қатарына кіруге нендей себептер итермелейді?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі (%)

	%
Ата-аналармен түсініспеушілік, ересек адамдармен қиындықтар	19,2
Өз беделін көтеруге ұмтылу	24,0
Бостандыққа ұмтылу, тәуелсіздік	18,5
Жалғыздық	11,9
Басқа еліктеу, топтасу	16,5
Өзін, өз қабілеттерін іске асыру	7,6
Ештеңе істемеушілік	0,2
Жауапсыздық, проблемалардан қашу, қорқақтық	0,2
Психикалық денсаулықтағы ауытқулар	0,1
Жұмыссыздық	0,1
Басқа	0,1
Жауап беруге қиналамын	6,1

Жеткіншектердің көпшілігі формалды емес жастар бірлестіктеріне өздерінің түрлі себептерге байланысты бос уақыттарын ұйымдастырылмағандықтан кіреді. Нәтижелер көрсеткендей, **жауап беруші жастардың төрттен бір бөлігі (24 %)** формалды емес жастар топтарына кірудің ынталандыратын себебі өз беделін көтеруге ұмтылу болып табылады. Олар өздерін қоғамның толыққанды мүшесі емеспіз деп санайды, сондықтан, өздерін және қоршаған ортаны сендіру үшін формалды емес бірлестіктер мен топтарға кіреді. Жауап берушілердің 19,2% себеп ретінде ата-аналармен түсініспеушілік, ересек адамдармен қиындықтарды атап отыр.

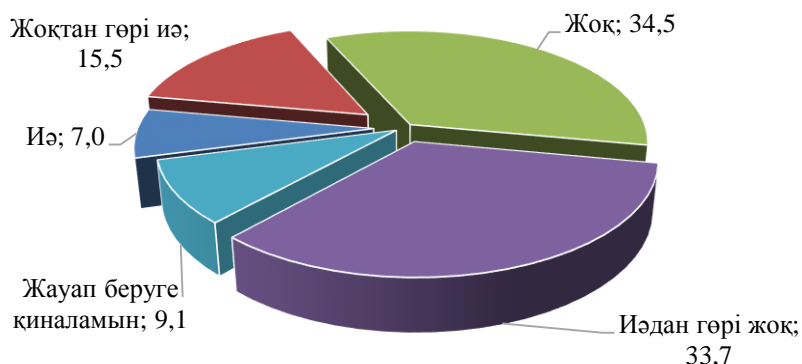
Жеткіншектер мен қоғам арасындағы басты делдал ретінде жиі ата-аналар болып табылады. Өйткені нақты отбасы, отбасылық өзара қарым-қатынас стилі жеткіншектің тұлғасын дамыту мен қалыптастырудың негізі болып табылады. Сондықтан жастардың формалды емес топтарға араласуын алдын алу мақсатында ата-аналар қауымдастығымен қатынасу жүйесін белсендету қажет.

Субмәдениеттердің айырмашылығы бар, біреуі өздерін қиялдың шеңберімен шектесе, екіншілері шектемейді. Жастар біздің қатал шындықтан кетуге ұмтылады да өздерінің шындығын ойдан шығарады. «Ролевиктерв» деп аталатындардың қиялы шексіз болады – олар өздеріне кез келген өмірді ойдан шығарып, сонда өмір сүре береді.

Жауап берушілердің көпшілігі формалды емес бірлестіктер жастарға өздерінің азаматтық ұстанымын сыртқа шығаруға көмектеспейді деп есептейді (сомалық көрсеткіш 68,2%).

Жауап берушілердің 15,5% жастар формалды емес бірлестіктер арқылы өздерінің пікірлері жайлы шағымдануларына болады деп санайды (20 диаграмма).

20 диаграмма. «Сіз формалды емес бірлестіктер жастарға өздерінің азаматтық позицияларын, өздерінің пікірлерін көрсетуге көмектеседі деп есептейсіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Жас ерекшеліктер топтары тұрғысынан келесідей ерекшеліктер бар. Атап айтсақ, 14 тен 20 жастағы жауап берушілердің 28,3% «жоқ» деген жауап нұсқасын таңдаса, 20 дан 23 жастағы жастар – 33,7% , 24 тен 29 жастағылар – 37,6% таңдапты (44 кесте). Бас тарту пікірлері әйелдерге қарағанда (32,3%) жиі ерлер арасында (35,1%) кездеседі екен.

44 кесте. «Сіз формалды емес бірлестіктер жастарға өздерінің азаматтық позицияларын, өздерінің пікірлерін көрсетуге көмектеседі деп есептейсіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (жас ерекшеліктері жағынан, %)

	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Иә	10,3	7,0	4,7
Жоқтан гөрі иә	18,5	15,1	13,6
Иәдан гөрі жоқ	32,7	35,7	35,2
Жоқ	28,3	33,7	37,6
Жауап беруге қиналамын	10,1	8,5	8,8

5.2 Өмір сапасын бағалау

Сауалнама жүргізу барысында славян ұлттық тобы өкілдері арасында өмір сапасының көрсеткіші өлшенген болатын. Ол үшін оларға «Сіздің өміріңіз және отбасыңыздың өмірі соңғы 2-3 жыл ішінде қаншалықты өзгерді?» деген сұрақ қойылды. Социологиялық зерттеу нәтижелері бойынша жауап берушілердің үштен бір бөлігі олардың өмір деңгейі соңғы 2-3 жыл ішінде өзгерген жоқ деп жауап берді (33,6%). Жауап берушілердің тағы 29% олардың өмір деңгейлері жақсарған шығар деп белгілеген. Нәтижесінде оң жауаптардың сомалық көрсеткіші («жақсарды» және «жақсарған шығар») 54,9% құрады (21 диаграмма).

21 диаграмма. «Сіздің өміріңіз және отбасыңыздың өмірі соңғы 2-3 жыл ішінде қаншалықты өзгерді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Аталмыш сұраққа берілген жауаптарда жастары мен гендерлік айырмашылықтар жоқ екені байқалады. Атап айтсақ, 14 тен 18 жастағы жауап берушілердің 34,3% соңғы 2-3 жылдың ішінде олардың өмірлері және отбасыларының өмірі өзгерген жоқ деп есептейді, 19 дан 23 жастағы жастар 36,2% өмірінде де айтарлықтай өзгерістер орын алмаған көрінеді. Бұл көрсеткіш 24 тен 29 жастағы жастар арасында 31,8% құрады. Көрінетіндей өмірдегі өзгерістердің болмауы жастар арасында оптимистік көзқарастың дамуына кедергі келтірмейді. 14 тен 18 жастағылардың «өмір жақсарды» және «жақсарған шығар» жауап нұсқаларының сомалық көрсеткіші 55,7%, 19 дан 23 жастағылар арасында – 53,5%, 24 тен 29 жастағылар арасында – 55,1% құрады (45 кесте).

45 кесте. «Сіздің өміріңіз және отбасыңыздың өмірі соңғы 2-3 жыл ішінде қаншалықты өзгерді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (гендерлік, жас ерекшелігі жағынан, %)

	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 29 жасқа дейін	Ерлер	Әйелдер
Жақсарды	26,6	26,4	25,0	26,9	24,9
Жақсарды деп ойлаймын	29,1	27,1	30,1	28,8	29,3
Өзгерген жоқ	34,3	36,2	31,8	34,0	33,3
Нашарлады деп ойлаймын	5,5	6,6	8,2	6,6	7,3
Нашарлады	1,4	1,9	2,9	2,1	2,2
Жауап беруге қиналамын	3,1	1,9	2,1	1,7	3,0

Отбасылық дәрежелер белгісі бойынша корреляциялық деректерді талдау тіркелген некеде тұрған жастардың 59,3% алдағы жыл ішінде өмірлерінің жақсаратынына сенім білдіреді. Тіркеусіз бірге тұрып жатқан жастардың 47,1%, үйленбеген және тұрмыс құрмағандардың 54,4% жақсы

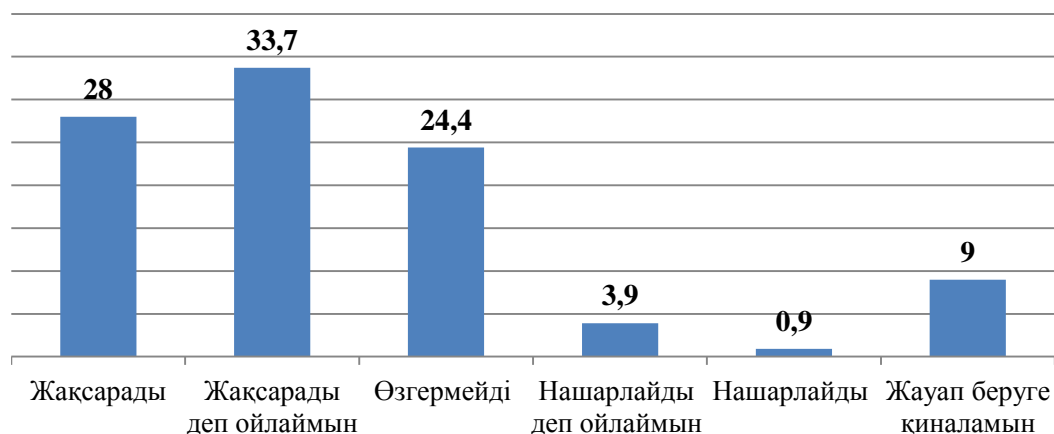
өмірді қалайды. Пессимистік көзқарасқа келетін болсақ, жесірлердің 62,5% өз өмірлерінің өзгертініне сенімсіздікпен қарайтыны байқалады. «Нашарлайды» деген жауап нұсқасын ресми тіркеусіз бірге тұрып жатқан жастардың 3,8%, үйленген және тұрмыс құрғандардың 2,2%, үйленбеген және тұрмыс құрмағандардың 2,1% белгілегеніне назар аударған жөн (46 кесте).

46 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (отбасылық жағдайлары бойынша, %)

	Үйленген, тұрмыс құрған	Ресми некесіз бірге тұрып жатыр	Үйленбеген, тұрмыс құрмаған	Жесір	Ажырасқан
Жақсарады	27,2	14,4	26,4	0,1	18,0
Жақсарады деп ойлаймын	32,1	32,7	28,0	12,5	21,3
Өзгермейді	28,6	33,7	35,9	62,5	41,0
Нашарлайды деп ойлаймын	8,1	9,6	5,6	12,5	14,8
Нашарлайды	2,2	3,8	2,1	0,1	1,6
Жауап беруге қиналамын	1,8	5,8	2,1	12,5	3,3

Сауалнама мәліметтері бойынша, болашақта жақсылық болады деген үміті жауап беруші жастардың басым көпшілігіне жақын: 33,7% алдағы жылда олардың өмірлері жоғарлайтынына сенімді (22 диаграмма).

22 диаграмма. «Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Олардың ішінде жауап берушілердің 28% нақты жақсылықтар орын алатынына үміттенеді, сауалнама қатысушыларының 24,4% олардың өмір деңгейі өзгермейді деп есептейді, ал 0,9% оның нашарлауы мүмкін деп шағымданды, 9% біркелкі жауап бере алмады. Әдетте бұл жас өспірімдік максимализм және ұмтылыстардың көрінісі болып табылады, позитивті көңіл-күй жетістікке жетуге және сенімді болуға ықпал етеді (47 кесте).

47 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Жақсарады	28,0
Жақсарады деп ойлаймын	33,7
Өзгермейді	24,4
Нашарлайды деп ойлаймын	3,9
Нашарлайды	0,9
Жауап беруге қиналамын	9,0

Төменде көрсетілген деректерден көргендей, ауап берушілердің гендерлік аспект жағынан пікірлері тең үлестермен бөлініп отыр. Атап айтсақ, өмір жалпы «жақсарады және жақсаратын шығар» деген пікірі ерлердің (56,1%) және әйелдердің (67,4%) жалпы сомалық пайыздық көрсеткіштерін көрсетті (48 кесте).

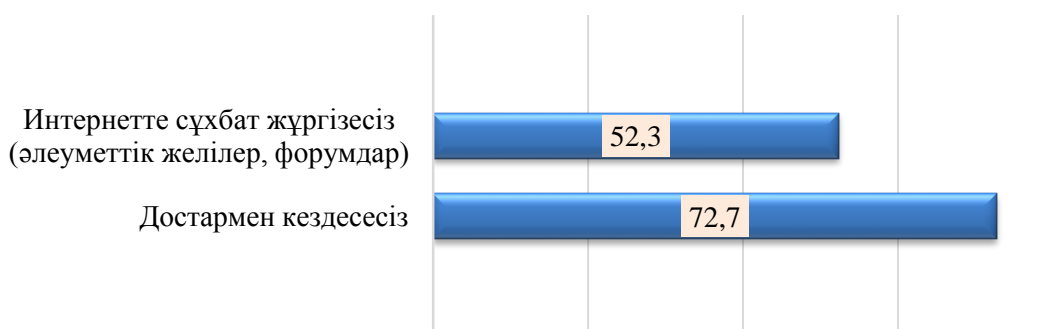
48 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (гендерлік тұрғыда, %)

	Ерлер	Әйелдер
Жақсарады	28,8	27,3
Жақсарады деп ойлаймын	33,5	33,9
Өзгермейді	25,1	23,8
Нашарлайды деп ойлаймын	4,3	3,5
Нашарлайды	0,7	1,1
Жауап беруге қиналамын	7,7	10,4

Қоғам дамуының қазіргі жағдайында, адам үшін бос уақыт нақты құндылық болып табылады, себебі бұл уақыт тұлғаның дамуы үшін берілген уақыт. Бірақ уақытқа құндылық ретінде көзқарас бірден пайда болмайды. Бірқатар зерттеуші бос уақытты шектеусіз мүмкіндіктер кеңістігі деп интерпретациялайды, ол тек «жұмыстан демалу» сияқты қарастырылмауы тиіс, сондай-ақ «өзің үшін демалу» деген мағынада болуы тиіс.

Деректер бойынша, бос уақыттың маңыздылығы барлық жастағы жауап берушілер үшін бірдей. Мәліметтерге жасалған талдау жауап берушілердің басым көпшілігі (72,7%) бос уақытта достарымен кездеседі екен, ал жастардың жартысы өздерінің бос уақыттарын әлеуметтік желілерде өткізеді екен – 52,3% (23 диаграмма).

23 диаграмма. «Сіз өз демалысыңызды, бос уақытыңызды қалай өткізесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

Жауап берушілер арасында театр, музей, көрмелер, концерттерге (11,8%) баратындар, сондай-ақ кітаптар мен газеттер оқитын (34,9%) жауап берушілер саны аз (49 кесте).

49 кесте. «Сіз өз демалысыңызды, бос уақытыңызды қалай өткізесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Достармен кездесесіз	72,7
Теледидар көресіз	49,8
Музыка тыңдайсыз	43,0
Музыкалық концерт, фестивальдерді тамашалайсыз	5,8
Спортпен, фитнеспен шұғылданасыз	28,2
Газет оқисыз	10,0
Кітап оқисыз	24,9
Интернет-сайттарды парақтайсыз (әлеуметтік желіден басқа)	20,9
Интернетте сұхбат жүргізесіз (әлеуметтік желілер, форумдар)	52,3
Компьютерлік ойындар ойнайсыз	14,9
Театр, музей, көрмелерге барасыз	6,0
Бар, мейрамхана, дәмхана, клуб, дискотекаларға барасыз	14,8
Шопинг жасайсыз	9,4
Волонтерлік қызметпен айналысасыз (адамдарға, жануарларға көмектесесіз, қоршаған ортаны қорғауға атсалысасыз және т.т.)	2,4
Ұлттық-мәдени орталықтың қызметіне араласыз	1,5
Қоғамдық бірлестіктің, қозғалыстың жұмысына атсалысасыз	1,4
Саяси партиялардың қызметіне қатысасыз	0,4
Шіркеуге барасыз, діни жоралғыларды атқарасыз	4,6
Басқа (балаларды тәрбиелеумен айналысамын, бос уақытым жоқ, автомобильді жөндеумен шұғылданамын, ғылыммен айналысамын, табиғатқа шығамын, үй шаруасын атқарамын)	1,0
Жауап беруге қиналамын	1,5

Отбасылық-туыстық қарым-қатынастың мазмұнын зерттеу, оларды реттейтін нормаларды талдау осы қатынастардың негізгі қызметі туыстық топ мүшелерінің дене және әлеуметтік ауқаттылығының сақталуына қамқор болу, олардың денсаулығын, әлеуметтік жағдайын және абыройын қорғау болып табылады деп санауға мүмкіндік береді. Отбасында көрсетілеін және қабылданатын көмек ең зор оң нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік береді, уақытында және нәтижелі берілген көмек бола алады, өйткені ол жақын адамдармен көрсетіледі, олар қазіргі уақытта осындай көмекке мұқтаж адамның барлық тұтынушылығы мен мүдделерін басқаларға қарағанда жақсы біледі. Алынған деректер көрсеткендей, жас жауап берушілердің жартысына көбі нақты қауіп төнген жағдайда, бірінші кезекте, көмек үшін өз отбасына, туыстарына шағымданады екен – 66%, содан кейін барып құқық қорғау органдарына барады – 47,8%. Мәліметтер 50 кестеде берілген.

50 кесте. «Сіздің меншігіңізге, денсаулығыңызға немесе өміріңізге нақты қауіп төнген жағдайда Сіз көмек алу үшін кімге жүгінер едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (%)

	%
Отбасына, туыстарыма	66,0
Достарым, таныстарыма	27,9
Құқық қорғау органдарына (полиция, ПД және т.т.)	47,8
Жергілікті билік органдарына	8,7
Бұқаралық ақпарат құралдарына (телевидение, баспа өнімдері, радио)	6,8
Саяси партиялар, қозғалыстарға	1,7
Қоғамдық ұйымдар, қозғалыстарға	1,5
Өз ұлттық-мәдени қауымдастыққа	0,8
Жауап беруге қиналамын	2,3

Егер бұл мәселені жас ерекшеліктер тұрғысынан қарастыратын болсақ, онда жауап берушілердің жасы ұлғайған сайын олар соншалықты сирек ата-аналарына көмек алу үшін жүгінеді екен, мысалы, 14 тен 19 жастағы жауап берушілердің 71,5% ата-аналарына жүгінсе, 20 дан 23 жастағылардың 65,3% және 24 тен 29 жастағылардың 62,4% көмекке жүгінеді екен. Бұл деректер сыни емес, бірақ жастардың жастары ұлғайған сайын жиі жастар өз проблемаларын өздері шешеді екен (51 кесте).

51кесте. «Сіздің меншігіңізге, денсаулығыңызға немесе өміріңізге нақты қауіп төнген жағдайда Сіз көмек алу үшін кімге жүгінер едіңіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (гендерлік, жас ерекшеліктері жағынан, %)

	Ерлер	Әйелдер	14 тен 19 жастағы	20 дан 23 жастағы	24 тен 29 жастағы
Отбасына, туыстарыма	60,4	71,7	71,5	65,3	62,4
Достарым, таныстарыма	32,8	23,1	29,1	30,2	25,8
Құқық қорғау органдарына (полиция, ПД және т.т.)	45,6	50,1	44,5	44,8	51,9
Жергілікті билік органдарына	9,0	8,4	6,9	9,7	9,5
Бұқаралық ақпарат құралдарына (телевидение, баспа өнімдері, радио)	6,8	6,8	3,1	7,0	9,4
Саяси партиялар, қозғалыстарға	1,9	1,5	1,6	2,1	1,6
Қоғамдық ұйымдар, қозғалыстарға	1,7	1,4	2,0	1,4	1,3
Өз ұлттық-мәдени қауымдастыққа	0,9	0,7	0,6	1,4	0,6
Жауап беруге қиналамын	3,2	1,5	2,3	3,1	1,9

Туыстық көмек көрсету қатынастарында (әсіресе балалар-ата-аналық) әйелдер ер адамдарға қарағанда белсенді көзқарас ұстанады екен. Отбасылық-туыстық қатынастар әлеуметтік қолдаудың табығи жүйесі іспеттес. Осындай жүйе индивидтердің күнделікті қатынау нәтижесінде стихиялық түрде пайда болады.

Зерттеуіміздің нәтижелері бірқатар жағдайда осындай табиғи жүйе көмек көрсету және қолдау қызметін ресми жүйеге қарағанда жақсырақ атқаратынын көрсетеді.

Жас кезінде әрбір жас адамның еліктеу үшін беделді адамды және үлгі тұтарлық тұлғаны таңдау саналы түрде немесе санадан тыс дәрежеде өтуі мүмкін. Алайда тұлғаны қалыптастыру мақсатында еліктеу үшін беделді адамды және үлгі тұтарлық тұлғаны таңдау – өмірдегі маңызды сатылардың бірі.

Жастар осы таңдау жасауға қалай келеді, неге сүйенеді және еліктеу үшін беделді адамды және үлгі тұтарлық тұлғаны таңдауды қалай жасайды? Жастардың осы санатты таңдаған кезде қалай ықпал етуге болады? Еліктеу үшін беделді адамды және үлгі тұтарлық тұлғаны таңдаудың ықпалы ретінде алынған білімнің 14 тен 29 жастағы жастармен жұмыс істейтін мамандарға көмек бере ала ма (24 диаграмма).

24 диаграмма. «Сіз қалай есептейсіз, кім бүгін жастар үшін абыройға бөленген, идеал болуы мүмкін?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі

Жауап беруші жастардың көпшілігі, қазіргі әлемде еліктеу үшін беделді адамдар және үлгі тұтарлық тұлғалар бар екенін алға тартады (жауап берушілердің 88,2% олардың еліктеу үшін беделді адамдар және үлгі тұтарлық тұлғалар бар деп есептейді, ал жауап берушілердің 11,3% олардың еліктеу үшін беделді адамдары және үлгі тұтарлық тұлғасы жоқ екенін көрсетеді, 11% жауап беруге қиналды). 14 тен 29 жастағы қазіргі жастар үшін беделді тұлға ретінде қоғамдық адамдар (71,6%) және ата-аналар болып табылады (6,1%) (9 диаграмма). Еліктеу үшін үлгі тұтарлық тұлға ретінде еліміздің Президенті Н.Ә. Назарбаевты (15,2%) да таңдап отырғанын жеке атап өткен жөн. Еліктеу үшін беделді адамдары мен үлгі тұтарлық тұлғалары бар жауап беруші жас адамдар өздерінің таңдауын келесідей нақтылады:

- ❖ отбасы (ата-аналар, ағалар, апалар, әжелер, аталар және т. т.).
- ❖ қоғамдық тұлғалар (президенттер, саясаткерлер, актерлер, әншілер, тележүргізушілер, олимпиада чемпиондары, жазушылар, суретшілер).

Беделді тұлға мінез-құлық ерекшеліктері мен мәнерлерін бағдарлауға итермелейді, өмірдегі идеалдар мен дүниетанымды, принциптері мен нормаларын таңдауға көмектеседі. Таңдау жасай білу өте маңызды, өйткені ол адамға оң жағынан да, жағымсыз жағынан да әсер етуі мүмкін.

Алдымен жастар стандарттан өзгеше ойлай алатын шығармашылық адамдардың істеріне тәнті болады, сондай-ақ көңілді және көпшіл адамдарды таңдайды. Оның ішінде, өнер қайраткерлері мен ғалымдар жас адамдарды шабыттандыруы мүмкін. Мейірбан, сезімтал, ашық және адал адамдар, жауап берушілердің пікірінше, адамды шабыттандыра алады деп есептейді.

Бұл ретте жастардың ваннадағы жеке айнысының алдында беделді адамға ұқсау керек емес, керісінше қоғамда беделді адам болуға тырысу керек деген сөз.

52 кесте. «Сіз қалай есептейсіз, кім бүгін жастар үшін абыройға бөленген, идеал болуы мүмкін? Мысалы, белгілі спортшы, саяси қайраткер, басқа белгілі, немесе, керісінше, белгісіз адам?»* деген сұраққа жауаптардың бөлінуі (% , сомасы 100% тең емес, өйткені жауап берушілер бір жауаптан көп жауап нұсқасын белгіледі)

	%
Ел Президенті Н.А. Назарбаев	15,2
Геннадий Головкин	11,0
Илья Ильин	2,2
Ата-аналар	5,9
Ресей Президенті В.В. Путин	4,4
Спортшылар	3,0
Саясаткерлер	2,2
Әртістер	1,1
Серік Сәпиев	1,2
Жауап жоқ	25,0
Ешкім	11,3
Басқа	16,4

* Жауаптар жауап берушілердің сөздерінен жазылып алынды

Жастар үшін абыройлы адамдар ретінде Геннадий Головкин (11%), Илья Ильин (2,2%), Серік Сапиев (1,2%), Данияр Елеусинов (0,3%), Иван Дычко (0,2%), Мария Шарапова (0,2%), Адильбек Ниязымбетов (0,1%) сынды және т.т. танымал қазақстандық спортшылар болып табылатыны қуантады. Жастар салауатты өмір салты және елде спортты дамыту үшін екенін атап өткен абзал.

Сондай-ақ жауап берушілердің арасында ешкімге еліктеудің керек емес, қойып отырған мақсаттарға дербес қол жеткізгісі келетіндер бар екенін атап өткен дұрыс.

Жауап берушілердің көпшілігі үшін еліктеу үшін беделді адамдарды және үлгі тұтарлық тұлғаны таңдау өте маңызды. Жауап берушілердің кеңейтілген жауаптары болып жатқан суретті толық көруге мүмкіндік алдық, сондықтан сеніммен заманауи әлемде еліктеу үшін көптеген беделді адамдар мен үлгі тұтарлық тұлғалар бар деп айта аламыз (қызықты, жарқын және и ғажап адамдар). Еліктеу үшін беделді адамдар және үлгі тұтарлық тұлға рефлекторлық емес, ішкі құндылықтар жүйесінің негізінде таңдалып

алынады. Бірақ беделді адамдар жағымды және жағымсыз адам болып шығуы мүмкін болатынын ұмытпаған абзал.

Нақты беделді адам олар үшін мінез-құлық ерекшеліктері мен мәнерлерін бағдарлауға итермелейді, өмірдегі идеалдар мен дүниетанымды, принциптері мен нормаларын таңдауға көмектеседі. Тұлғаның қалыптасу кезінде жастар осындай тауып, оның артынан еруге дайын бола алғандары абзал. Таңдау маңызды, өйткені ол адамға жағымды не жағымсыз әсер етуі мүмкін.

Тарау бойынша қорытындылар

Жалпы жауап беруші жастар оптимистік көзқарас танытып, өздерінің болашағы мен болашақтағы мүмкіндіктерін жоғары бағалап отыр. Жауап беруші жастардың көпшілігі тек өз өміріне ғана емес, сондай-ақ өздері тұрып жатқан аймақтардың дамуына қанағат тұтады, материалдық мүмкіндіктерін жоғары бағалайды.

Барлық адамдардың өмірлік құндылықтары сан алуан. Біреулер бірінші орында мансабы, ақша, достар, дүние және т.т. болуы тиіс деп есептейді. Бірақ бұл пікір бір мәнді және соңғы болмайды. Адам есейеді, даналығы артады, және уақыт өткен сайын өзінің өмірлік бағдарларын да өзгертеді. Бірінші орында болған, екіншіге ауысады, ал соңғы орында тұрған құндылық кенет бірінші орынға шығады. Сауалнама нәтижелері бойынша жауап берушілердің басым көпшілігі басымды өмірлік құндылықтар арасынан «отбасын» алға шығарды – 83,7%. Келесі маңыздылығы жағынан жастар үшін өмірлік құндылық ретінде «денсаулық» болып табылады (61,6%). Жауап берушілердің 30,1% маңызды құндылықтар тобына «материалдық қамтуылық, байлықты» қойып отыр. «Достық» жауап берушілердің 23,9% үшін маңызды болып табыбалды.

Белгілі болғандай, жауап берушілердің жартысынан көбі жастар субмәдениетіне деген көзқарастары бейтарап болып шықты (52,1%). Жауап берушілердің үштен бір бөлігі оларға теріс қараймыз деп жауап берді (33,3%).

Жеткіншектердің көпшілігі формалды емес жастар бірлестіктеріне өздерінің түрлі себептерге байланысты бос уақыттарын ұйымдастырылмағандықтан кіреді. Жауап беруші жастардың 24 % формалды емес жастар бірлестіктеріне, топтарына кіруге ынталандыратын себеп ретінде «өз беделін көтеруге ұмтылу болып табылады», «ата-аналармен түсініспеушілік, ересек адамдармен қиындықтар» - 19,2%, «басқа адамдарға еліктеу, топтасу» - 16,5%, «жалғыздық» - 11,9%, «өз қабілеттерін іске асыру» - 7,6% атап отыр.

Адам мінез-құлқының ерекшелігі (тұрақты формада — мінезінің ерекшелігі), сыртқы жағдайларға немесе эмоцияға байланысты алғашқы сұрау бойынша әрекет етуге дайындық болып табылады. Импульсивті адам өзінің қылықтарын ойланбайды, «иә» және «қарсы» деп таразыламайды, ол тез және тікелей әрекет етеді, және соншалықты тез өз әрекетіне өкініш білдіреді.

Нәтижесінде оң жауаптардың сомалық көрсеткіші («жақсарды» және «жақсарған шығар») 54,9% құрады. Облыстар тұрғысынан алғанда Батыс-Қазақстан облысы бүгінгі таңда еліміздің тұрақты дамып келе жатқан аймақтарының бірі болып табылады, тәуелсіздік жылдары ішінде аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуда толағай табыстарға жете алды. Экономикалық көрсеткіштің позитивті динамикасы өмір сапасын жақсартуға мүмкіндік берді.

Сауалнама мәліметтері бойынша, болашақта жақсылық болады деген үміті жауап беруші жастардың басым көпшілігіне жақын: 33,7% алдағы жылда олардың өмірлері жоғарлайтынына сенімді. Оның ішінде 28% нақты жақсылықтар болатынына сенім артады, сауалнамаға қатысушылардың 24,4% олардың өмір деңгейі өзгермейді деп санайды, ал 0,9% оның нашарлауы мүмкін деп шағымданды.

жауап берушілердің басым көпшілігі (72,7%) бос уақытта достарымен кездеседі екен, ал жастардың жартысы өздерінің бос уақыттарын әлеуметтік желілерде өткізеді екен – 52,3%. Бұл көрсеткіш қалалық жастарда 77% тең, ауылда – 68,6% тең. Ауылда тұратын жауап берушілердің 10,7%, ал қалада 5,4% мүлдем интернетті қолданбайды екен.

Жас жауап берушілердің жартысына көбі нақты қауіп төнген жағдайда, бірінші кезекте, көмек үшін өз отбасына, туыстарына шағымданады екен – 66%, содан кейін барып құқық қорғау органдарына барады – 47,8%.

Жауап беруші жастардың көпшілігі, қазіргі әлемде еліктеу үшін беделді адамдар және үлгі тұтарлық тұлғалар бар екенін алға тартады. Жауап беруші славян ұлтық тобының өкілдері үшін беделді адам ретінде қоғамлық адамдар (71,6%) және ата-аналар болып табылады (6,1%). Еліктеу үшін үлгі тұтарлық тұлға ретінде еліміздің Президенті Н.Ә. Назарбаевты (15,2%) да таңдап отырғанын жеке атап өткен жөн.

Қорытынды

Сондықтан, социологиялық зерттеу нәтижелері жауап берушілердің пікірі бойынша елде ұлтаралық қатынастар нақты жағымды қалыптасқан деп көрсетеді.

Қазақстандағы ұлтаралық қатынастар саласындағы жалпы жағдай жауап берушілердің жауаптары бойынша тыныш және бақуатты ретінде анықталады. Атап айтсақ, Қостанай облысының жас славяндері аймақтағы түрлі ұлттар арасындағы қатынастарды достық деп сипаттайды. Қарағанды және Солтүстік-Қазақстан облыстарында ұлтаралық қатынастардың біршама нашарлағанын көруге болады, осы аймақтардың тұрғындары соңғы жыл ішінде ұлтаралық қатынастар жағымсыз жаққа өзгергенін жиі атап отыр.

Жауап берушілердің үлкен бөлігі түрлі ұлттар арасындағы некелерді қолдайды және жарыңды таңдағанда оны өз ұлтыңның арасынан таңдаған жақсы деген көзқарасты қолдамай отыр. Сондай-ақ кемсітулерді дұрыс емес және кез келген жанжалды дипломатиялық келіссөздер арқылы шешуге болады деп санайтындар саны көп болып отыр. Қоғамдағы төзімділік градусына қатысты сөз ететін болсақ, оны да жағымды деп атауға болады.

Ұлттық-мәдени орталықтардың қызметін нәтижелі деп санауға болмайды, өйткені әр бесіншісі ғана осындай шараларға бірнеше рет қатысқан, тек әр жиырмасыншысы осындай шараларға сан рет қатыстым деседі.

Ұлттық-мәдени орталықтар қызметіне атсалысатын жас славяндардың ең жоғары белсенділігі Батыс-Қазақстан облысына тиіселі екенін көрсетті. Ең жоғары пассивтілікті Ақмола облысының жастары көрсетіп отыр, олардың 75% ұлттық-мәдени орталықтардың шараларына қатыспайды екен. Қостанай және Шығыс-Қазақстан облыстарының жас адамдары осындай шаралардың өткізілмейтініне шағымданды.

Жас славяндардың басым көпшілігі олардың тұрғылықты елдімекендерінде ұлтаралық қақтығыстар болу мүмкін емес деп есептейді. Алайда жауап берушілердің 1/3 шағын, болмашы тұрмыстық шиеленістер мүмкіндігі болуы ықтимал деді, әсіресе осындай көзқарасты Қарағанды облысының тұрғындары белсенді ұстанады. Өте назарға алатындай жағдай Солтүстік-Қазақстан облысында байқалады, осы аймақтың жас славян өкілдерінің әр оныншыға жуығы ұлтаралық қақтығыстар болу қауіпі бар деп есептейді.

Тұратын елдімекендерінде ұлтаралық қақтығыстардың негізгі себептері ретінде қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары, баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы және ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату болып табылады дейді. Қазіргі таңда жауап берушілерінің басым көпшілігі соңғы жыл ішінде ұлттық белгілер бойынша құқықтарының кемсітулерімен кезікпеген. Жауап берушілердің 10,8% ғана соңғы жылда олардың өмірінде құқықтарын кемсітудің жеке жағдайлары орын алғандарын белгілегеннен басқа.

Жауап берушілердің көп бөлігі өз құқықтарын қорғау кезінде заңды тәсілдерді қолданатындарын атап өткен жөн. Себебі жауап берушілердің жартысына жуығы өз құқықтарын сот және құқыққорғау органдары арқылы заңды түрде жүзеге асыратындарын көрсетті. Әр бесінші жауап беруші осындай жағдай туындайтын болса елден көшіп кететінін алға тартты. Және славян ұлтының әр оныншы өкілі ұлтының құқықтары үшін күшті қолдану керек болса да, кез келген тәсілдермен күресетін болатынын көрсетті.

Славян ұлттық тобы жастары өкілдерінің арасындағы көші-қон көңілі бірқалыпты сипатқа ие. Жауап берушілердің 58,6% соңғы жыл ішінде басқа елге көшуді жоспарламайды. 38,3% көшу туралы ойларын жасырмады. Олардың ішінде жауап беруші жастардың 13,7% алдағы бір жылдың ішінде көшуді жоспарласа, жауап берушілердің тағы 9,4% алдағы үш жылдың ішінде көшу мүмкіндігін белгілеп отыр.

Алдағы жылдың ішінде өздерінің басқа елге көшу туралы ойын Солтүстік-Қазақстан облысының славян ұлттық тобының өкілдері жиі сөз етуде – аймақтың 14 тен 29 жастағы әр төртіншісі (25%). Солтүстік-Қазақстан облысынан басқа Қарағанды (15,3%) және Қостанай (15,7%) облыстарын атап өту қажет.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің басым көпшілігі Қазақстан халықаралық ынтымақтастықты бірінші кезекте Ресеймен дамытуы қажет деп есептейді (78,0%).

Жауап берушілердің үштен бір бөлігінен көбі «халықаралық аренадағы» сенімді серіктесі ретінде Қытайды (35,1%) белгілеген, Еуропалық Одақ жауап берушілердің төрттен бір бөлігімен белгіленген (24,9%).

Славян ұлттық тобы өкілдерінің жастарының өмірлік басымды құндылық ОТБАСЫ болып табылады – 83,7%. Маңызы жағынан екінші орында ДЕНСАУЛЫҚ (61,6%) белгіленген. Жалпы Славян ұлттық тобы өкілдері жауап берушілерінің құндылықтар құрылымы жалпы қазақстандық жастардың құрылымынан өзгеше емес.

Аталмыш тақырыпты егжей-тегжейлі және терең зерттеу үшін қосымша зерттеулер жүргізу қажет, атап айтсақ зерттеудің сапалы түрлерін қолдануға акцент жасау маңызды, себебі сандық көрсеткіштер, осындай жаппай сауалнама жүргізу, зерделенетін тақырыпты толыққанды ашуға мүмкіндік бермейді.

Қосымша

Пікіртерім жүргізу үшін сауалнама

Құрметті респондент! Меніңатым_____. Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының (Астана қ.) сұхбат алушысымын. Сізді жастарға байланысты, олардың проблемаларына, оның ішінде еңбектік және әлеуметтік-экономикалық бейімделуіне қатысты кейбір мәселелерді зерттеуге арналған социологиялық сауалнамаға қатысуға шақырамыз. Сіздің назарыңызға бірқатар сұрақтар мен жауап нұсқалары ұсынылған. Ұсынылған сұрақтар мен жауап нұсқаларын соңына дейін тыңдап, көңіліңізден шыққан жауапты таңдаңыз. Егер ұсынылған жауаптардың бірде-біреуі Сізді қанағаттандырмаған жағдайда өз жауап нұсқаңызды «басқа» деген жауап нұсқасының жанына жазыңыз.

**Алынған ақпарат тек жалпылама түрде ғана пайдаланатын болады
Сіздің пікіріңіздің жасырындығына және құпиялылығына кепілдік береміз**

1. Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә, бұл менің туып өскен жерім
2. Иә, мұнда менің отбасым тұрады
3. Жоқ, менің өз тарихи Отаным бар
4. Басқа (жазыңыз)_____

(99) Жауап беруге қиналамын

2. Сіздің өміріңіз және отбасыңыздың өмірі соңғы 2-3 жыл ішінде қаншалықты өзгерді?

1. Жақсарды
2. Жақсарған шығар
3. Өзгерген жоқ
4. Нашарлаған шығар
5. Нашарлады

(9) Жауап беруге қиналамын

3. Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?

1. Жақсарады
2. Жақсаратын шығар
3. Өзгермейді
4. Нашарлайтын шығар
5. Нашарлайды

(9) Жауап беруге қиналамын

4. Елдімекеніңіздің (қаланың, селоның) экологиялық проблемалары Сізді алаңдатады ма?

1. Иә, өте алаңдатады
2. Алаңдататын шығар
3. Алаңдатпайтын шығар
4. Жоқ

(9) Жауап беруге қиналамын

5. Сіз жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білесіз бе, немесе естуіңіз бар ма?

1. Иә, білемін
2. Бір нәрсе естідім
3. Жоқ, жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін
4. Басқа (жазыңыз)_____

(9) Жауап беруге қиналамын

6. Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не? (жауаптың үш нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Наным, дін
2. Отбасы
3. Билік
4. Достық
5. Денсаулық
6. Жан тыныштығы
7. Білім, оқу
8. Материалдық қанағаттанушылық, байлық
9. Махаббат
10. Өзін-өзі іске асыру, өзін-өзі сыйлау
11. Тәуелсіздік
12. Отанға деген сүйіспеншілік
13. Қоғамда жоғары сатыны иелену
14. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

7. Сіз өз демалысыңызды, бос уақытыңызды қалай өткізесіз? (жауаптың бес нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Достармен кездесесіз
2. Теледидар көресіз
3. Музыка тыңдайсыз
4. Музыкалық концерт, фестивальдерді тамашалайсыз
5. Спортпен, фитнеспен шұғылданаңыз
6. Газет оқисыз
7. Кітап оқисыз
8. Интернет-сайттарды парақтайсыз (әлеуметтік желіден басқа)
9. Интернетте сұхбат жүргізесіз (әлеуметтік желілер, форумдар)
10. Компьютерлік ойындар ойнайсыз
11. Театр, музей, көрмелерге барасыз
12. Бар, мейрамхана, дәмхана, клуб, дискотекаларға барасыз
13. Шопинг жасайсыз
14. Волонтерлік қызметпен айналысасыз (адамдарға, жануарларға көмектесесіз, қоршаған ортаны қорғауға атсалысасыз және т.т.)
15. Ұлттық-мәдени орталықтың қызметіне араласыз
16. Қоғамдық бірлестіктің, қозғалыстың жұмысына атсалысасыз
17. Саяси партиялардың қызметіне қатысасыз
18. Шіркеуге барасыз, діни жоралғыларды атқарасыз
19. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

8. Сіз қайда тұрғанды қалар едіңіз? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Көптеген түрлі ұлттар тұратын қалада тұрғанды қалар едім
2. Негізі өз ұлтымнан тұратын қалада тұрғанды қалар едім
3. Көп түрлі ұлттар тұратын ауылда тұрғанды қалар едім
4. Негізі өз ұлтымнан тұратын ауылда тұрғанды қалар едім
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

9. Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә, менің сондай ойым бар
2. Иә, мүмкін, бірақ алдағы үш жыл ішінде ғана
3. Елдегі жағдайға байланысты
4. Жоқ, жоспарламаймын----- → №11СҰРАҚҚА КӨШУ
5. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын ----- → №11СҰРАҚҚА КӨШУ

10. Сіз неліктен басқа елге көшуді қалайсыз? (жауаптың екі нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Жұмысқа орналасу мақсатында

2. Сапалы білім алу үшін
 3. Материалдық жағдайды жақсарту үшін
 4. Өз тарихи Отаныма оралғым келеді
 5. Тілдік қиындықтарға тап болдым
 6. Менталитетімнің тұрғылықты халықтың менталитетімен сәйкес келмейді
 7. Осындағы өмір қауіпсіз болды
 8. Басқа (жазыңыз) _____
 9. Мен көшуді жоспарламаймын
- (99) Жауап беруге қиналамын

11. Қазақстанда қандай мамандықтар, Сіздің ойыңызша, ең қажетті болып табылады?

(жауаптың үш нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Аспаз
2. Бухгалтер
3. Қаржыгер
4. Экономист
5. Сату жөніндегі менеджер
6. Мектеп мұғалімі
7. Университет оқытушысы
8. Дәрігер
9. Ғалым
10. Фармацевт
11. Артис, актриса
12. Әнші, музыкант
13. Құрылысшы
14. Биші
15. Режиссер
16. IT-технолог
17. Саясаткер
18. Заңгер
19. Дипломат
20. Кәсіпкер
21. Қоғамдық қайраткер
22. Депутат
23. Инженер
24. Ұшқыш
25. Суретші
26. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

12. Сіз қай мамандық бойынша жұмыс істегенді қалар едіңіз? Сізқалайтын мамандық қандай? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Аспаз
2. Бухгалтер
3. Қаржыгер
4. Экономист
5. Сату жөніндегі менеджер
6. Мектеп мұғалімі
7. Университет оқытушысы
8. Дәрігер
9. Ғалым
10. Фармацевт
11. Артис, актриса
12. Әнші, музыкант
13. Құрылысшы
14. Биші
15. Режиссер
16. IT-технолог
17. Саясаткер

18. Заңгер
19. Дипломат
20. Кәсіпкер
21. Қоғамдық қайраткер
22. Депутат
23. Инженер
24. Ұшқыш
25. Суретші
26. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

13. Сіз жастар субмәдениеті (рокер, панк, эмо, жанкүйерлер және т.т.) деп аталатын формалды емес бірлестіктер өкілдері болып табылатын жастарға қалай қарайсыз?

1. Оң
2. Бейтарап
3. Теріс
4. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

14. Сіздің ойыңызша, жастарды формалды емес бірлестіктер, топтар қатарына кіруге нендей себептер итермелейді?

1. Ата-аналармен түсініспеушілік, ересек адамдармен қиындықтар
2. Өз беделін көтеруге ұмтылу
3. Бостандыққа ұмтылу, тәуелсіздік
4. Жалғыздық
5. Басқаларға еліктеу, топтасу
6. Өзін, өз қабілеттерініске асыру
7. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

15. Сіз формалды емес бірлестіктер жастарға өздерінің азаматтық позицияларын, өздерінің пікірлерін көрсетуге көмектеседі деп есептейсізбе?

1. Иә
2. Көмектесетін шығар
3. Көмектеспейтін шығар
4. Жоқ
5. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

16. Төмендегі қай пікірмен Сіз келісесіз, қайсысымен - келіспейсіз?

	Келісемін	Келісетін шығармын	Келіспейтін шығармын	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын
1) Жарды өз ұлтыңның адамдары арасынан таңдаған дұрыс	1	2	3	4	9
2) Басқа мәдениет, басқа салттар, әдеттерді ұстанатын адамдар қоршаған адамдарды қорқытады немесе мазасыздандырады	1	2	3	4	9
3) Ұлттық белгілер бойынша барлық құқықтарды шектеу түрлері заңсыз деп танылу және қатаң жазалануы тиіс	1	2	3	4	9
4) Кез келген ұлтаралық қақтығысты ымыраға келу және өзара келісімге келу	1	2	3	4	9

арқылы шешуге болады					
5) Ең бастысы азшылдықта қалған және басқаларға ұқсас емес көзқарас және мінез-құлық танытатындардың құқықтарын қорғау маңызды	1	2	3	4	9
6) Әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс	1	2	3	4	9
7) Көпұлтты мемлекетте саяси билік тұрғылықты көпшілік халықтың қолында болуы тиіс	1	2	3	4	9

17. Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Оң, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын біріктіре түседі
2. Оң деп ойлаймын, өйткені өмірлік жұбайын таңдағанда ұлттың (бір ұлттық топтың) еш маңызы жоқ
3. Бейтарап, әр адам өзіне жар ерікті таңдау құқықтарына ие
4. Теріс деп ойлаймын, ұлтаралық некелер проблемалар тудырады
5. Теріс, ұлтаралық некелер ажырасуға апарды

(99) Жауап беруге қиналамын

18. Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе әлде оқисыз ба?

1. Мектепте оқимын -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ
2. ЖОО, колледжде оқимын -----→ №19 СҰРАҒЫНА КӨШУ
3. Оқимын және жұмыс істеймін -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ
4. Жұмыс істеймін -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ
5. Жұмыс істемеймін және жұмыс іздемеймін -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ
6. Оқымаймын, жұмыс істемеймін, жұмыс іздеп жүрмін -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ

(9) Жауап беруге қиналамын -----→ №20 СҰРАҒЫНА КӨШУ

19. ЖОО, колледжді аяқтағаннан кейін Сіз өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз?

1. Таба алатыныма сенімдімін
2. Жоқ дегеннен гөрі таба алатын сияқтымын
3. Иә дегеннен гөрі таба алмайтын сияқтымын
4. Таба алатыныма сенімді емеспін

(9) Жауап беруге қиналамын

20. Сіз қалай есептейсіз, жастардың Сіздің аймақта, қалада жұмысқа орналасуларына не кедергі болады? (жауаптың үш нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Жас мамандардың еңбек нарығында бісекеге қабілеттілігі төмен
2. Алған білімнің бос орынның қызмет ету талаптарына сәйкес келмеуі
3. Жұмыс тәжірибесінің болмауы
4. Парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы
5. Ұлттық белгілер бойынша дискриминациялау
6. Адамның әйел немесе ер адамның болуы жағынан дискриминациялануы
7. Денсаулық жағдайы
8. Төмен жалақы
9. Жас баланың болуы
10. Жас мамандардың жоғары амбициялары
11. Тұрғылықты мекенжайы бойынша бос жұмыс орындарының болмауы
12. Басқа (жазыңыз) _____
13. Еш кедергі жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын

21. Сіздің ойыңызша, адамның кәсіпқойлық қызметінде жетістіктерге қол жеткізуге қандай қабілет қамтамасыз етеді? (жауаптың үш нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Жұмысқабілеттелік
2. Байланыстар мен таныстық
3. Кәсіпқойлылық, жігерлілік
4. Жоғары кәсіптілік
5. Жақсы білім
6. Жауапкершілік
7. Талант
8. Патриотизм
9. Ұжыммен жұмыс істеу
10. Адал еңбек
11. Тартымды келбет
12. Өзгерістерге дайын болу
13. Сәттілік
14. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

22. Сіз тұрып жатқан елдімекенде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қалай дамып келе жатыр деп есептейсіз?

1. Өзара сыйластыққа негізделген достық қарым-қатынас
2. Бейбіт, тыныш қарым-қатынас
3. Бейтарап, әр адам өз бетінше және ешкімге ұлттарда жұмысы жоқ
4. Сенбеушілік, күдіктілік
5. Дұшпандық, агрессиялық, қақтығыстық
6. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

23. Сіз тұрып жатқан елдімекенде соңғы жыл ішінде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қаншалықты өзгеріске ұшырады деп есептейсіз?

1. Айтарлықтай жақсарды
2. Жақсарды деп ойлаймын
3. Өзгерген жоқ
4. Нашарлады деп ойлаймын
5. Айтарлықтай нашарлады

(9) Жауап беруге қиналамын

24. Қалай есептейсіз, Қазақстанда Сіздің ұлтыңыздың мәдениеті, тілі, дәстүрлерін сақтау кімге байланысты? (жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

1. Қолдауға, мемлекет тарапынан осы мәселеге деген көзқарасына
2. Мектеп, оқу мекемелеріне
3. Ұлттық мәдениетін сақтап, өз балаларына табыстап отырған отбасына
4. Ұлттық-мәдени орталықтарға
5. Қазақстан халқы Ассамблеясына

(9) Жауап беруге қиналамын

25. Жеке өзіңіз ұлттық-мәдени орталықтар өткізетін шараларға қатысып көрдіңіз бе?

1. Бірнеше рет қатыстым
2. Бірқатар
3. Жоқ
4. Бізде осындай шаралар өткізілмейді

(9) Жауап беруге қиналамын

26. Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба? (әр баған бойынша жауаптың бір ғана нұсқасын белгілеңіз)

№		Иә	Жоқ
А	Қазақстанның басқа аймағына	1 (қайда жазыңыз) _____	2

В	Басқа елге	1 (қайда жазыңыз)	2
----------	------------	-------------------	---

27. Сіздің меншігіңізге, денсаулығыңызға немесе өміріңізге нақты қауіп төнген жағдайда Сіз көмек алу үшін кімге жүгінер едіңіз? (жауаптың екі нұсқасына дейін белгілеңіз)

1. Отбасына, туыстарыма
2. Достарым, таныстарыма
3. Құқық қорғау органдарына (полиция, ПД және т.т.)
4. Жергілікті билік органдарына
5. Бұқаралық ақпарат құралдарына (телевидение, баспа өнімдері, радио)
6. Саяси партиялар, қозғалыстарға
7. Қоғамдық ұйымдар, қозғалыстарға
8. Өз ұлттық-мәдени қауымдастыққа
9. Басқа (жазыңыз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

28. Қалай есептейсіз, тұрғындардың көпұлттылығы Қазақстанның дамуына оң немесе теріс ықпал етеді ме?

1. Оң ықпал етеді, көпұлттылық – басқа елдерге қарағанда бұл Қазақстанның басымдылығы, ол қоғамды, мәдениетті байытады, елдің дамуына ықпал етеді
2. Еш ықпал етпейді
3. Теріс, тұрғындардың көпұлттылығы проблемалар, қақтығыстар тудырып, Қазақстанның дамуына кедергі келтіреді
4. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

29. Қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстар туындау қауіпі бар ма?

1. Жоқ, біздің елде ұлтаралық қақтығыстардың болуы екіталай
2. Шағын, болмашы тұрмыстық қақтығыстар
3. Ұлтаралық қақтығыстар болу қауіпі бар, оған көптеген адам қатысуы мүмкін

(9) Жауап беруге қиналамын

30. Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстың себебі болуы мүмкін нені белгілер едіңіз? (үш жауап нұсқасынан артық нұсқасын белгілемеңіз)

1. Баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы
2. Көшіп келушілердің көп болуы, келушілермен тұрғылықтытұрғындардың тыныштығын бұзуы
3. Түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік
4. Қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары,
5. Мемлекеттік тілді білудегі қиындықтар, іс жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру
6. Түрлі ұлт өкілдері кәсіпкерлер арасындағы бәсекелестік
7. Ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы, ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату, жұмыстағы дискриминациялау
8. Ұлттық қылмыстылық топтарының, ұлттық криминалды элементтердің әрекеттері
9. Провокациялар, ұлтшыл ұйымдардың күрт әрекеттері

(99) Жауап беруге қиналамын

31. Жеке өз басыңыз соңғы жыл ішінде ұлттық ерекшелікке байланысты құқықтарыңыздың кемсітулерін кезіктірдіңіз бе?

1. Иә, өзім бірнеше рет бастан өткіздім
2. Ұлттық ерекшелікке байланысты менің құқықтарым бұзылған жеке жағдайлар болды
3. Жоқ, ондай оқиға болған емес
4. Өз басым ондай жағдайды бастан кешірмедім, алайда осындай жағдайларды бастарын өткізген адамдарды білемін
5. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

32. Егер Сіздің ұлтыңыздың құқықтары жүйелі түрде бұзылатын болса, Сіз қандай қадамдарға барасыз?

1. Занды түрде өз құқықтарымды сот, құқыққорғау органдары арқылы қорғаймын
2. Елден көшіп кетемін
3. Өз ұлтымның құқықтары үшін күшті қолдану керек болса да, кез келген тәсілдермен күресетін боламын
4. Жеке өзім ешнәрсе істей алмаймын, бірақ менің ұлтымның мүдделерін қорғайтын адамдар табылатынын білемін
5. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

33. Қазақстан бірінші кезекте қай елдермен экономикалық және саяси байланыстарды дамытуы тиіс, мемлекеттен тыс халықаралық ұйымдар шеңберінде бірігуі тиіс деп санайсыз? (екі жауап нұсқасынан артық нұсқасын белгілемеңіз)

1. Еуропалық Одақпен
2. Қытаймен
3. Ресеймен
4. АҚШпен
5. Орталық Азия елдерімен
6. Мұсылман елдермен
7. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

34. Сіз қалай есептейсіз, кім бүгін жастар үшін абыройға бөленген, идеал болуы мүмкін? Мысалы, белгілі спортшы, саяси қайраткер, басқа белгілі, немесе, керісінше, белгісіз адам? (өз жауабыңызды жазыңыз)

Және Сіз туралы тағы бірнеше сұрақ

D1. Жынысыңызды белгілеңіз: 1. Ер 2. Әйел

D2. Сіз толық неше жастасыз? (сыйпырмен жазыңыз) / _____ / жас

D3. Сіздің ұлтыңыз?

1. Қазақ
2. Орыс
3. Басқа (жазыңыз) _____

D4. Сіздің біліміңіз:

1. Жоғары
2. Аяқталмаған жоғары
3. Орта арнаулы, кәсіптік
4. Жалпы орта
5. Аяқталмаған орта
6. Білімі жоқ

D5. Айтыңызшы, Сіз қайда тұрасыз?

1. Ата-анамен, туыстармен бірге тұрамын
2. Өз үйімде, пәтерімде тұрамын
3. Жалдамалы пәтерде, бөлмеде, жатақханада тұрамын
4. Басқа (жазыңыз) _____

(9) Жауап беруге қиналамын

D6. Сіздің отбасылық жағдайыңыз?

1. Үйленгенмін, тұрмыс құрғанмын
2. Ресми тіркеусіз бірге тұрамыз
3. Үйленбегенмін, тұрмыс құрмағанмын
4. Жесірмін
5. Ажырасқанмын

(9) Жауап беруге қиналамын

D7. Өз отбасыңыздың материалдық жағдайын қалай бағалар едіңіз?

1. Бізге қаражат азық-түлік сатып алуға да жетпейді
2. Қаражат тек ең қажетті азық-түлік пен тауарды сатып алуға жетеді (азық, коммуналдық қызметті төлеу, дәрі-дәрмек)
3. Қаражат тамақ алуға және ең қажетбасқа шығындарға, киім және ұсақ тұрмыстық техниканы сатып алуға жетеді, бірақ қазір тоназытқыш немесе кір жуғыш машина сатып алуға қиынға соғады
4. Қаражат ең қажет шығындарға, киім және ірі тұрмыс техникасын сатып алуға жетеді, бірақ жаңа көлік сатып алуға жетпейді
5. Қаражат жылжымайтын мүліктен басқасының (саябақ немесе пәтер) барлығына жетеді
6. Материалдық қиыншылық жоқ. Қажет болса біз саябақ, пәтер сатып алуға жағдайымыз бар

(9) Жауап беруге қиналамын

Сызбалы бөлінулер (жастардың жауаптары)

Сіз Қазақстан менің Отаным деп айта аласыз ба?

	Саны	%
Иә, бұл менің туып өскен жерім	1513	75,6
Иә, мұнда менің отбасым тұрады	404	20,2
Жоқ, менің өз тарихи Отаным бар	63	3,1
Жауап беруге қиналамын	21	1

Сіздің өміріңіз және отбасыңыздың өмірі соңғы 2-3 жыл ішінде қаншалықты өзгерді?

	Саны	%
Жақсарды	518	25,9
Жақсарған шығар	581	29
Өзгерген жоқ	673	33,6
Нашарлаған шығар	139	6,9
Нашарлады	43	2,1
Жауап беруге қиналамын	47	2,3

Сіз қалай есептейсіз, Сіздің өміріңіз алдағы жылда қаншалықты өзгереді?

	Саны	%
Жақсарады	561	28
Жақсаратын шығар	674	33,7
Өзгермейді	489	24,4
Нашарлайтын шығар	78	3,9
Нашарлайды	18	0,9
Жауап беруге қиналамын	181	9

Елді мекеніңіздің (қаланың, ауылдың) экологиялық мәселелері Сізді алаңдатады ма?

	Саны	%
Иә, өте алаңдатады	724	36,2
Алаңдататын шығар	812	40,6
Алаңдатпайтын шығар	238	11,9
Жоқ	192	9,6
Жауап беруге қиналамын	35	1,7

Сіз жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы білесіз бе, немесе естуіңіз бар ма?

	Саны	%
Иә, білемін	454	22,7
Бір нәрсе естідім	917	45,8
Жоқ, жастарды қолдауға және дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы ешнәрсе білмеймін	568	28,4
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	61	3

Сіз үшін өмірде ең басты құндылық не?

	Саны	%
Наным, дін	181	9
Отбасы	1674	83,7
Билік	62	3,1

Достық	478	23,9
Денсаулық	1232	61,6
Жан тыныштығы	168	8,4
Білім, оқу	328	16,4
Материалдық қанағаттанушылық, байлық	603	30,1
Махаббат	311	15,5
Өзін-өзі іске асыру, өзін-өзі сыйлау	263	13,1
Тәуелсіздік	140	7
Отанға деген сүйіспеншілік	81	4
Қоғамда жоғары сатыны иелену	54	2,7
Жұмыс	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	14	0,7

Сіз өз демалысыңызды, бос уақытыңызды қалай өткізесіз?

	Саны	%
Достармен кездесесіз	1454	72,7
Теледидар көресіз	996	49,8
Музыка тыңдайсыз	861	43
Музыкалық концерт, фестивальдерді тамашалайсыз	116	5,8
Спортпен, фитнеспен шұғылданасыз	565	28,2
Газет оқисыз	200	10
Кітап оқисыз	499	24,9
Интернет-сайттарды парақтайсыз (<i>әлеуметтік желіден басқа</i>)	419	20,9
Интернетте сұхбат жүргізесіз (<i>әлеуметтік желілер, форумдар</i>)	1046	52,3
Компьютерлік ойындар ойнайсыз	298	14,9
Театр, музей, көрмелерге барасыз	121	6
Бар, мейрамхана, дәмхана, клуб, дискотекаларға барасыз	297	14,8
Шопинг жасайсыз	189	9,4
Ұлттық-мәдени орталықтың қызметіне араласыз	48	2,4
Қоғамдық бірлестіктің, қозғалыстың жұмысына атсалысасыз	31	1,5
Саяси партиялардың қызметіне қатысасыз	28	1,4
Шіркеуге барасыз, діни жоралғыларды атқарасыз	8	0,4
Ұлттық-мәдени орталықтың қызметіне араласыз	92	4,6
Басқа	2	0,1
Бос уақытым жоқ	1	0,1
Бала тәрбиелеймін	24	1,2
Машинаның жұмыстарымен айналысамын	1	0,1
Ғылыммен айналысамын	1	0,1
Табиғатта серуендеймін	5	0,2
Үй жұмысымен айналысамын	6	0,3
Жауап беруге қиналамын	31	1,5

Сіз қайда тұрғанды қалар едіңіз?

	Саны	%
Көптеген түрлі ұлттар тұратын қалада тұрғанды қалар едім	1372	68,6
Негізі өз ұлтымнан тұратын қалада тұрғанды қалар едім	189	9,4
Көп түрлі ұлттар тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	267	13,3
Негізі өз ұлтымнан тұратын ауылда тұрғанды қалар едім	57	2,8

Басқа	1	0,1
Қандай ұлт өкілі екені маңызды емес, и ең бастысы жақсы адамдар болса	13	0,6
Астанада тұрғанды	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	101	5

Алдағы уақытта Сіз тұрақты түрде тұру үшін басқа елге көшуді жоспарлап отырсыз ба?

	Саны	%
Иә, менің сондай ойым бар	275	13,7
Иә, мүмкін, бірақ алдағы үш жыл ішінде ғана	188	9,4
Елдегі жағдайға байланысты	305	15,2
Жоқ, жоспарламаймын	1172	58,6
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	60	3

Сіз неліктен басқа елге көшуді қалайсыз?

	Саны	%
Жұмысқа орналасу мақсатында	257	33,4
Сапалы білім алу үшін	171	22,2
Материалдық жағдайды жақсарту үшін	272	35,4
Өз тарихи Отаныма оралғым келеді	61	7,9
Тілдік қиындықтарға тап болдым	70	9,1
Менталитетімнің тұрғылықты халықтың менталитетімен сәйкес келмейді	39	5,1
Осындағы өмір қауіпсіз болды	33	4,3
Мен көшуді жоспарламаймын	53	6,9
Көпшілік мемлекеттік тонаудан қашып кеткім келеді	1	0,1
Жаңа тәжірибе жинағым келеді	1	0,1
Балалардың болашағы үшін	1	0,1
Ғылыммен жұмыс жасау үшін	1	0,1
Жақын туыстарымен бірге болу	2	0,3
Жауап беруге қиналамын	53	6,9

Қазақстанда қандай мамандықтар, Сіздің ойыңызша, ең қажетті болып табылады?

	Саны	%
Аспаз	234	11,7
Бухгалтер	390	19,5
Қаржыгер	292	14,6
Экономист	262	13,1
Сату жөніндегі менеджер	247	12,3
Мектеп мұғалімі	557	27,8
Университет оқытушысы	110	5,5
Дәрігер	960	48
Ғалым	117	5,8
Фармацевт	139	6,9
Әртіс	43	2,1
Әнші, музыкант	35	1,7
Құрылысшы	350	17,5
Биші	19	0,9
Режиссер	34	1,7
IT-технолог	291	14,5
Саясаткер	81	4
Заңгер	247	12,3

Дипломат	64	3,2
Кәсіпкер	220	11
Қоғамдық қайраткер	66	3,3
Депутат	83	4,1
Инженер	204	10,2
Ұшқыш	49	2,4
Суретші	15	0,7
Басқа	2	0,1
Жұмысшы	14	0,7
Полиция, әскери	4	0,2
Кинолог	1	0,1
Дизайнер	1	0,1
Сатушы	2	0,1
Энергетик	3	0,1
Агроном	2	0,1
Жүргізіші	4	0,2
Психолог	1	0,1
Күтуші, медбике	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	116	5,8

Сіз қай мамандық бойынша жұмыс істегенді қалар едіңіз? Сіз қалайтын мамандық қандай?

	Саны	%
Аспаз	89	4,4
Бухгалтер	102	5,1
Қаржыгер	72	3,6
Экономист	70	3,5
Сату жөніндегі менеджер	101	5
Мектеп мұғалімі	163	8,1
Университет оқытушысы	43	2,1
Дәрігер	222	11,1
Ғалым	25	1,2
Фармацевт	45	2,2
Артіс	41	2
Әнші, музыкант	25	1,2
Құрылысшы	72	3,6
Биші	15	0,7
Режиссер	18	0,9
IT-технолог	105	5,2
Саясаткер	18	0,9
Заңгер	101	5
Дипломат	28	1,4
Кәсіпкер	178	8,9
Қоғамдық қайраткер	22	1,1
Депутат	31	1,5
Инженер	119	5,9
Ұшқыш	14	0,7
Суретші	24	1,2
Басқа	7	0,3
Стилист	10	0,5
Әкімгер	3	0,2
Жаттықтырушы	6	0,3
Кенші	1	0,1
Әскер	7	0,3

Автослесарь	8	0,4
Жүргізуші	9	0,4
Эколог	1	0,1
Сантехник	1	0,1
Агроном	7	0,3
Энергетик	5	0,2
Орманшы	2	0,1
Өрт сөндіріші	1	0,1
Жұмысшы	15	0,7
Дизайнер	4	0,2
Сәулетші	2	0,1
Тіл маманы	3	0,1
Психолог	3	0,1
Зергер	3	0,1
Аудармашы	4	0,2
Экскурсия жетекшісі	1	0,1
Кинолог	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	154	7,7

Сіз жастар субмәдениеті (рокер, панк, эмо, жанкүйерлер және т.т.) деп аталатын формалды емес бірлестіктер өкілдері болып табылатын жастарға қалай қарайсыз?

	Саны	%
Оң	242	12,1
Бейтарап	1043	52,1
Теріс	666	33,3
Басқа	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	48	2,4

Сіздің ойыңызша, жастарды формалды емес бірлестіктер, топтар қатарына кіруге нендей себептер итермелейді?

	Саны	%
Ата-аналармен түсініспеушілік, ересек адамдармен қиындықтар	385	19,2
Өз беделін көтеруге ұмтылу	480	24
Бостандыққа ұмтылу, тәуелсіздік	370	18,5
Жалғыздық	239	11,9
Басқаларға еліктеу, топтасу	331	16,5
Өзін, өз қабілеттерініске асыру	152	7,6
Басқа	3	0,1
Жалқаулық	4	0,2
Жауапсыз, жұмыс істеуден тығылу, қорқақ	4	0,2
Денсаулығына психикалық ауытқудың болуы	1	0,1
Жұмыссыз	3	0,1
Жауап беруге қиналамын	122	6,1

Сіз формалды емес бірлестіктер жастарға өздерінің азаматтық позицияларын, өздерінің пікірлерін көрсетуге көмектеседі деп есептейсізбе?

	Саны	%
Иә	141	7
Көмектесетін шығар	311	15,5
Көмектеспейтін шығар	691	34,5
Жоқ	674	33,7
Басқа	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	183	9,1

Төмендегі қай пікірмен Сіз келісесіз, қайсысымен - келіспейсіз? (саны)

	Келісемін	Келісетін шығармын	Келіспейтін шығармын	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын
Жарды өз ұлтыңның адамдары арасынан таңдаған дұрыс	437	354	477	534	199
Басқа мәдениет, басқа салттар, әдеттерді ұстанатын адамдар қоршаған адамдарды қорқытады немесе мазасыздандырады	98	314	584	812	193
Ұлттық белгілер бойынша барлық құқықтарды шектеу түрлері заңсыз деп танылу және қатаң жазалануы тиіс	810	667	153	144	227
Кез келген ұлтаралық қақтығысты ымыраға келу және өзара келісімге келу арқылы шешуге болады	1099	644	75	51	132
Ең бастысы азшылықта қалған және басқаларға ұқсас емес көзқарас және мінез-құлық танытатындардың құқықтарын қорғау маңызды	655	735	209	66	336
Әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс	188	301	517	733	262
Көпұлтты мемлекетте саяси билік тұрғылықты көпшілік халықтың қолында болуы тиіс	191	372	459	627	352

Төмендегі қай пікірмен Сіз келісесіз, қайсысымен - келіспейсіз? (%)

	Келісемін	Келісетін шығармын	Келіспейтін шығармын	Келіспеймін	Жауап беруге қиналамын
Жарды өз ұлтыңның адамдары арасынан таңдаған дұрыс	21,8	17,7	23,8	26,7	9,9
Басқа мәдениет, басқа салттар, әдеттерді ұстанатын адамдар қоршаған адамдарды қорқытады немесе мазасыздандырады	4,9	15,7	29,2	40,6	9,6
Ұлттық белгілер бойынша барлық құқықтарды шектеу түрлері заңсыз деп танылу және қатаң жазалануы тиіс	40,5	33,3	7,6	7,2	11,3
Кез келген ұлтаралық қақтығысты ымыраға келу және өзара келісімге келу арқылы шешуге болады	54,9	32,2	3,7	2,5	6,6
Ең бастысы азшылықта қалған және басқаларға	32,7	36,7	10,4	3,3	16,8

ұқсас емес көзқарас және мінез-құлық танытатындардың құқықтарын қорғау маңызды					
Әр ұлттың өкілдері өз ата-бабаларының жерлерінде тұрулары тиіс	9,4	15	25,8	36,6	13,1
Көпұлтты мемлекетте саяси билік тұрғылықты көпшілік халықтың қолында болуы тиіс	9,5	18,6	22,9	31,3	17,6

Сіз ұлтаралық некелерге қалай қарайсыз?

	Саны	%
Оң, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын біріктіре түседі	617	30,8
Оң деп ойлаймын, өйткені өмірлік жұбайын таңдағанда ұлттың (бір ұлттық топтың) еш маңызы жоқ	570	28,5
Бейтарап, әр адам өзіне жар ерікті таңдау құқықтарына ие	611	30,5
Теріс деп ойлаймын, ұлтаралық некелер проблемалар тудырады	97	4,8
Теріс, ұлтаралық некелер ажырасуға апарады	44	2,2
Жауап беруге қиналамын	62	3,1

Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе әлде оқисыз ба?

	Саны	%
Мектепте оқимын	347	17,3
ЖОО, колледжде оқимын	358	17,9
Оқимын және жұмыс істеймін	119	5,9
Жұмыс істеймін	1010	50,5
Жұмыс істемеймін және жұмыс іздемеймін	72	3,6
Оқымаймын, жұмыс істемеймін, жұмыс іздеп жүрмін	74	3,7
Жауап беруге қиналамын	21	1,0

ЖОО, колледжді аяқтағаннан кейін Сіз өз мамандығыңыз бойынша жұмыс табатыныңызға қаншалықты сенімдісіз?

	Саны	%
Таба алатыныма сенімдімін	137	38,3
Жоқ дегеннен гөрі таба алатын сияқтымын	119	33,2
Иә дегеннен гөрі таба алмайтын сияқтымын	47	13,1
Таба алатыныма сенімді емеспін	24	6,7
Жауап беруге қиналамын	31	8,7

Сіз қалай есептейсіз, жастардың Сіздің аймақта, қалада жұмысқа орналасуларына не кедергі болады?

	Саны	%
Жас мамандардың еңбек нарығында бісекеге қабілеттілігі төмен	371	18,5
Алған білімнің бос орынның қызмет ету талаптарына сәйкес келмеуі	445	22,2
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	1189	59,4
Парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы	355	17,7
Ұлттық белгілер бойынша дискриминациялау	128	6,4
Адамның әйел немесе ер адамның болуы жағынан дискриминациялануы	39	1,9

Денсаулық жағдайы	111	5,5
Төмен жалақы	916	45,8
Жас баланың болуы	128	6,4
Жас мамандардың жоғары амбициялары	163	8,1
Тұрғылықты мекенжайы бойынша бос жұмыс орындарының болмауы	576	28,8
Жас ерекшелігі бойынша шектеулер	2	0,1
Жастар–жалқау	2	0,1
Еш кедергі жоқ	87	4,3
Жауап беруге қиналамын	84	4,2

Сіздің ойыңызша, адамның кәсіпқойлық қызметінде жетістіктерге қол жеткізуге қандай қабілет қамтамасыз етеді?

	Саны	%
Жұмысқабілеттелік	1063	53,1
Байланыстар мен таныстық	678	33,9
Кәсіпқойлылық, жігерлілік	461	23,0
Жоғары кәсіптілік	628	31,4
Жақсы білім	615	30,7
Жауапкершілік	198	9,9
Талант	26	1,3
Отан сүйгіштік	514	25,7
Ұжыммен жұмыс істеу	351	17,5
Адал еңбек	69	3,4
Тартымды келбет	77	3,8
Өзгерістерге дайын болу	173	8,6
Сәттілік	1063	53,1
Жауап беруге қиналамын	25	1,2

Сіз тұрып жатқан елдімекенде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қалай дамып келе жатыр деп есептейсіз?

	Саны	%
Өзара сыйластыққа негізделген достық қарым-қатынас	732	36,6
Бейбіт, тыныш қарым-қатынас	969	48,4
Бейтарап, әр адам өз бетінше және ешкімге ұлттарда жұмысы жоқ	226	11,3
Сенбеушілік, күдіктілік	38	1,9
Дұшпандық, агрессиялық, қақтығыстық	14	0,7
Жауап беруге қиналамын	33	1,6

Сіз тұрып жатқан елдімекенде соңғы жыл ішінде түрлі ұлттар арасындағы қарым-қатынас қаншалықты өзгеріске ұшырады деп есептейсіз?

	Саны	%
Айтарлықтай жақсарды	281	14,0
Жақсарды деп ойлаймын	482	24,1
Өзгерген жоқ	1058	52,9
Нашарлады деп ойлаймын	78	3,9
Айтарлықтай нашарлады	16	0,8
Жауап беруге қиналамын	86	4,3

Қалай есептейсіз, Қазақстанда Сіздің ұлтыңыздың мәдениеті, тілі, дәстүрлерін сақтау кімге байланысты?

	Саны	%
Қолдауға, мемлекет тарапынан осы мәселеге деген көзқарасына	779	38,9
Мектеп, оқу мекемелеріне	254	12,7
Ұлттық мәдениетін сақтап, өз балаларына табыстап отырған отбасына	706	35,3
Ұлттық-мәдени орталықтарға	70	3,5
Қазақстан халқы Ассамблеясына	87	4,3
Жауап беруге қиналамын	105	5,2

Жеке өзіңіз ұлттық-мәдени орталықтар өткізетін шараларға қатысып көрдіңіз бе?

	Саны	%
Бірнеше рет қатыстым	112	5,6
Бірқатар	383	19,1
Жоқ	1299	64,9
Бізде осындай шаралар өткізілмейді	148	7,4
Жауап беруге қиналамын	59	2,9

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба? (саны)

Иә	Жоқ	Жауап жоқ
265	1705	31

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба? (%)

Иә	Жоқ	Жауап жоқ
13,2	85,2	1,5

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба?

	Саны	%
Қарағанды	10	3,8
Алматы	74	27,9
Павлодар	6	2,3
Петропавл	11	4,2
Көкшетау	3	1,1
Шығыс Қазақстан облысы	7	2,6
Астана	127	47,9
Батыс Қазақстан облысы	4	1,5
Орал	2	0,8
Ақтөбе	5	1,9
Шымкент	6	2,3
Қостанай	5	1,9
Атырау	3	1,1
Өскемен	3	1,1
Ақтау	2	0,8
Жауап беруге қиналамын	9	3,4

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба? (саны)

Иә	Жоқ	Жауап жоқ
564	1415	22

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба?(%)

Иә	Жоқ	Жауап жоқ
28,2	70,7	1,1

Жақсы жұмысқа орналасу үшін Сіз басқа аймаққа немесе елге көшуге дайынсыз ба?

	Саны	%
Украина	2	0,4
Германия	33	5,9
Австрия	2	0,4
Чехия	3	0,5
Израиль	1	0,2
АҚШ	42	7,5
Ресей	428	76,4
Жапония	2	0,4
Еуропа	19	3,4
Канада	8	1,4
Башқұрстан	1	0,2
Біріккен Араб Әмірліктері	3	0,5
Беларусь	5	0,9
Омск	1	0,2
Бразилия	1	0,2
Қытай	11	2,0
Швейцария	5	0,9
Финляндия	0	0,0
Корея	3	0,5
Санкт –Петербург	1	0,2
Туркия	3	0,5
Австралия	3	0,5
Дания	1	0,2
Италия	1	0,2
Әзірбайжан	1	0,2
Испания	1	0,2
Норвегия	1	0,2
Ұлыбритания	1	0,2
Жаңа Зеландия	1	0,2
Жауап беруге қиналамын	15	2,7

Сіздің меншігіңізге, денсаулығыңызға немесе өміріңізге нақты қауіп төнген жағдайда Сіз көмек алу үшін кімге жүгінер едіңіз?

	Саны	%
Отбасына, туыстарыма	1321	66,0
Достарым, таныстарыма	559	27,9
Құқық қорғау органдарына (полиция, ПД және т.т.)	957	47,8
Жергілікті билік органдарына	174	8,7
Бұқаралық ақпарат құралдарына (телевизия, баспа өнімдері, радио)	136	6,8
Саяси партиялар, қозғалыстарға	34	1,7
Қоғамдық ұйымдар, қозғалыстарға	31	1,5
Өз ұлттық-мәдени қауымдастыққа	16	0,8
Басқа	3	0,1
Жауап беруге қиналамын	47	2,3

Қалай есептейсіз, тұрғындардың көпұлттылығы Қазақстанның дамуына оң немесе теріс ықпал етеді ме?

	Саны	%
Оң ықпал етеді, көпұлттылық – басқа елдерге қарағанда бұл Қазақстанның басымдылығы, ол қоғамды, мәдениетті байытады, елдің дамуына ықпал етеді	1446	72,3
Еш ықпал етпейді	404	20,2
Теріс, тұрғындардың көпұлттылығы проблемалар, қақтығыстар тудырып, Қазақстанның дамуына кедергі келтіреді	44	2,2
Басқа	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	105	5,2

Қалай ойлайсыз, қазіргі таңда Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстар туындау қауіпі бар ма?

	Саны	%
Жоқ, біздің елде ұлтаралық қақтығыстардың болуы екіталай	1106	55,3
Шағын, болмашы тұрмыстық қақтығыстар	694	34,7
Ұлтаралық қақтығыстар болу қауіпі бар, оған көптеген адам қатысуы мүмкін	89	4,4
Басқа	1	0
Жауап беруге қиналамын	111	5,5

Сіз тұрып жатқан елдімекенде ұлтаралық қақтығыстың себебі болуы мүмкін нені белгілер едіңіз?

	Саны	%
Баспасөзде ұлттық сезімдерге нұқсан келтіретін материалдардың жарыққа шығуы	504	25,2
Көшіп келушілердің көп болуы, келушілермен тұрғылықты тұрғындардың тыныштығын бұзуы	451	22,5
Түрлі ұлттар арасындағы нашар қарым-қатынас, ертеден келе жатқан жек көрушілік	364	18,2
Қоғамдық орындарда жастардың ерсі, бұзақылық мінез-құлықтары,	599	29,9
Мемлекеттік тілді білудегі қиындықтар, іс жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру	416	20,8
Түрлі ұлт өкілдері кәсіпкерлер арасындағы бәсекелестік	113	5,6
Ұлттық белгілер бойынша құқықтардың бұзылуы, ұлттық негіз тұрғысынан жұмысқа қабылдаудан бас тарту немесе жұмыстан босату, жұмыстағы дискриминациялау	485	24,2
Ұлттық қылмыстылық топтарының, ұлттық криминалды элементтердің әрекеттері	264	13,2
Басқа	399	19,9
Ешқандай бір себептер жоқ	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	4	0,2

Жеке өз басыңыз соңғы жыл ішінде ұлттық ерекшелікке байланысты құқықтарыңыздың кемсітулерін кезіктірдіңіз бе?

	Саны	%
Иә, өзім бірнеше рет бастан өткіздім	70	3,5
Ұлттық ерекшелікке байланысты менің құқықтарым бұзылған жеке жағдайлар болды	147	7,3
Жоқ, ондай оқиға болған емес	1551	77,5
Өз басым ондай жағдайды бастан кешірмедім, алайда осындай жағдайларды бастарын өткізген адамдарды	166	8,3

білемін		
Жауап беруге қиналамын	67	3,3

Егер Сіздің ұлтыңыздың құқықтары жүйелі түрде бұзылатын болса, Сіз қандай қадамдарға барасыз?

	Саны	%
Заңды түрде өз құқықтарымды сот, құқыққорғау органдары арқылы қорғаймын	946	47,3
Елден көшіп кетемін	379	18,9
Өз ұлтымның құқықтары үшін күшті қолдану керек болса да, кез келген тәсілдермен күресетін боламын	180	9,0
Жеке өзім ешнәрсе істей алмаймын, бірақ менің ұлтымның мүдделерін қорғайтын адамдар табылатынын білемін	292	14,6
Басқа	1	0
Маған бәрібір	1	0
Жауап беруге қиналамын	202	10,1

Қазақстан бірінші кезекте қай елдермен экономикалық және саяси байланыстарды дамытуы тиіс, мемлекеттен тыс халықаралық ұйымдар шеңберінде бірігуі тиіс деп санайсыз?

	Саны	%
Еуропалық Одақпен	498	24,9
Қытаймен	703	35,1
Ресеймен	1560	78,0
АҚШпен	217	10,8
Орталық Азия елдерімен	205	10,2
Мұсылман елдермен	52	2,6
Басқа	1	0
Германиямен	1	0
Украинамен	1	0
Жауап беруге қиналамын	112	5,6

Сіз қалай есептейсіз, кім бүгін жастар үшін абыройға бөленген, идеал болуы мүмкін? Мысалы, белгілі спортшы, саяси қайраткер, басқа белгілі, немесе,керісінше, белгісіз адам?

	Саны	%
ҚР Елбасы Назарбаев Н.Ә.	304	15,2
Геннадий Головкин	220	11,0
С.Кулагин Ақмола облысының әкімі	4	0,2
Бейонсе	2	0,1
Серік Сапиев	24	1,2
Ниязымбетов Адильбек	1	0
Ата-аналар	119	5,9
Бритни Спирс	2	0,1
Ешкім	227	11,3
Мария Шарапова	2	0,1
Зульфия Габидулина	3	0,1
Ксения Собчак	4	0,2
Марат Бисенғалиев,	2	0,1
Илья Ильин	45	2,2
Владимир Владимирович Кличко	4	0,2
Иосиф Сталин	1	0,1
Савельев В.А.	1	0,1
Кусаинова Ж.Г.	1	0,1
Абилев М.М.	1	0,1
Маринина А.	1	0,1
Винокуров А.	7	0,3
Роза Рымбаева	7	0,3
Алсу	1	0,1
Лера Кудрявцева	1	0,1
Роналдо	9	0,4
Казбеков Е.К.	1	0,1
Пушкин А.С.	2	0,1
Жанна Фриске	1	0,1
Майя Манеза	3	0,1
Ксения Бородин	2	0,1
Отец Василий	1	0,1
Владимир Путин	88	4,4
Кәсіпкерлер	2	0,1
Спортшылар	60	3,0
Бай қуатты адамдар	4	0,2
Илон Маск	1	0,1
Ричард Рокинз	1	0,1
Конор Макгрегор	14	0,7
Достар	2	0,1
Д. Трамп	4	0,2
Мұғалімдер	17	0,8
Саясаткерлер	45	2,2
Әртістер	22	1,1
Федор Емельяненко	17	0,8
Чулпан Хаматова	2	0,1
Батырлар	2	0,1
Ана Тереза	1	0,1
Рамаль	1	0,1

Л Бокерия	1	0,1
Қоғам мүшелері	12	0,6
Аға,әпке	4	0,2
Асанали Ашимов	1	0,1
Василий Жиров	1	0,1
Ольга Рагозина	1	0,1
Артур Платонов	8	0,4
Ольга Шишигина	3	0,1
Баян Есентаева	4	0,2
Отансүйгіштер	4	0,2
И. Хакамада	1	0,1
Патрисия Каас	1	0,1
Д. Назарбаева	12	0,6
Дима Билан	1	0,1
Игорь Крутой	1	0,1
Терещенко С.А.	1	0,1
Ю. Гагарин	1	0,1
Ф. Киркоров	2	0,1
О. Табаков	1	0,1
М. Башаров	1	0,1
А. Джоли	12	0,6
Нюша	1	0,1
Дарья Донцова	1	0,1
Михаил Задорнов	1	0,1
Сергей Викторович Лавров	1	0,1
Алина Кабаева	2	0,1
В. Жириновский	6	0,3
Максим	1	0,1
Болика	1	0,1
Алексей Самсонов	1	0,1
Иисус Христос	1	0,1
Джим Керри	1	0,1
Фаина Раневская	1	0,1
Хабиб Нурмагомедов	6	0,3
Джеки Чан	2	0,1
Р. Кадыров	4	0,2
М.Кэрри	1	0,1
Кай Грин	1	0,1
Иван Дычко	5	0,2
Ольга Рыпакова	10	0,5
Асылхан Толепов	2	0,1
Али Окапов	2	0,1
Златан Ибрагимович	1	0,1
Евгений Набоков	2	0,1
Денис Тэн	7	0,3
Елена Хрусталева	2	0,1
Евгений Яровенко	1	0,1
Ирина Некрасова	2	0,1
Усейн Болт	4	0,2
Анатолий Цой	4	0,2
Василий Левит	3	0,1
Егод Крид	1	0,1

Мот	2	0,1
Анастасия Шпагина	2	0,1
Нурлан Алимжанов	1	0,1
Жанар Дугалова	1	0,1
Мэнни Пакьяо	1	0,1
Данияр Елеусинов	6	0,3
Тимур Кулибаев	1	0,1
Алла Пугачева	5	0,2
Кайрат Нургас	7	0,3
Билл Гейтс	2	0,1
Омар Хайям	1	0,1
Ютубер Злата Калягина	1	0,1
Шиховцова А.	1	0,1
Анатолий Вассерман	1	0,1
Айкын Толепберген	1	0,1
Ник Вуйнич	2	0,1
Настасья Самбурская	1	0,1
Светлана Подобедова	1	0,1
Нуржан Ашимбетов	1	0,1
Ляззат Байгабыловна Танымбековна	1	0,1
Зайцев И.Ю. хирург	1	0,1
Лионель Месси	8	0,4
Макаров С.А.	1	0,1
Тина Канделаки	1	0,1
Маргарет Тэтчер	1	0,1
Абрамович	2	0,1
Индира Ганди	1	0,1
Касымжомарт Токаев	2	0,1
Габит Нурмагамбетов	2	0,1
Анна Седакова	1	0,1
Деми Мур	1	0,1
Владимир Соловьев	1	0,1
Бахытжан Сагинтаев	1	0,1
Юлия Ахмедова	1	0,1
Марина Кравец	1	0,1
Джобс Стив	1	0,1
Мухамед Али	3	0,1
Мэни Пакьяо	1	0,1
Стивен Хокинг	2	0,1
Марго Робби	1	0,1
Жан Клод Ван дам	1	0,1
Нельсон Мандела	1	0,1
Ронда Роузи	2	0,1
Тимур Бекмамбетов	2	0,1
Стивен Сигал	2	0,1
Майк Тайсон	1	0,1
Павел Воля	1	0,1
Сергей Есенин	1	0,1
Абай Кунанбаев	1	0,1
Виктор Цой	3	0,1
Диана Арбенина	2	0,1
Арнольд Шварцнеггер	2	0,1

Батырхан Шукенов	1	0,1
Джиган	1	0,1
Жак Фреско	1	0,1
Сергей Безруков	2	0,1
Ирина Хакамада	1	0,1
Ангела Меркель	1	0,1
Сезария Эвора	1	0,1
Наполеон Хилл	1	0,1
Сергей Кужугетович Шойгу	1	0,1
Адиль Жалелов	1	0,1
Гога Ашкенази	1	0,1
Мария Мудряк	1	0,1
Джамиля Стехликова	1	0,1
Олег Янковский	1	0,1
Анна Потапова	1	0,1
Квентин Тарантино	1	0,1
Александр Корешков	1	0,1
Кайя Гербер	1	0,1
Дауцен Круз	1	0,1
Аружан Саин	2	0,1
Наталья Водянова	1	0,1
Н. Валув	2	0,1
Н. Орейро	1	0,1
Стинг	1	0,1
Эми Уайнхаус	1	0,1
Иван Ургант	4	0,2
Брэд Питт	1	0,1
Андрей Малахов	1	0,1
Лариса Гузеева	1	0,1
Карим Масимов	1	0,1
Дамир Рыспаев	1	0,1
Бердыбек Машбекович Сапарбаев	4	0,2
Ким Кардашьян	5	0,2
Кәріс топтары, жұлдыздары	7	0,3
Майра Ильясова	1	0,1
Тарихи тұлғалары	1	0,1
Спиридонов А.	1	0,1
Джон Шоул	1	0,1
Расул Гамзатов	1	0,1
Тимати	2	0,1
Валерия	1	0,1
Натан	1	0,1
Кристина Си	1	0,1
Д. Джокер	1	0,1
Дженифер Лоуренс	1	0,1
Кульгинов Алтай	7	0,4
С. Конакбаев	1	0,1
Н. Ескалиева	1	0,1
Камал Ормантаев, детский врач	1	0,1
Д. Баландин	2	0,1
В. Терешкова	2	0,1
Токтар Аубакиров	3	0,1

Талгат Мусабаев	1	0,1
Дмитрий Медведев	4	0,2
Виктория Лопырева	1	0,1
Джастин Бибер	1	0,1
Тейлор Свифт	2	0,1
Виктория Боня	1	0,1
Лолита	3	0,1
А. Аршавин	2	0,1
Кокорин	1	0,1
Ольга Бузова	3	0,1
Селена Гомес	1	0,1
В. Кропачева	1	0,1
З. Зидан	1	0,1
Декстор Джексон	2	0,1
Юрий Белкин	3	0,1
Оксимирон	2	0,1
Бодибилдер Фил Хит	1	0,1
Ариана Гранде	1	0,1
Мария Вэй	1	0,1
Флойд Мейвейзер	1	0,1
Е. Ваенга	1	0,1
Дженифер Гарден	1	0,1
Полина Гагарина	1	0,1
Байуаков, директор ТВК6	1	0,1
Олжас Сулейменов	1	0,1
Ю. Савичева	1	0,1
Яшин	1	0,1
Виктория Бекхем	2	0,1
Косарев	1	0,1
Василий Вакуленко	1	0,1
Ернар Айдар	2	0,1
Нурмугамбетов	2	0,1
Маршалл Мэттерс	1	0,1
Жумадилов А Т капитан	1	0,1
Алтанбаев М. К.	1	0,1
Т. Тохтаров	1	0,1
Жауап жоқ	500	25,0

«Изучение молодежных субкультур, по трудовой и социально-экономической адаптации, а также прогнозированию профессий будущего»

**Аналитический отчет по результатам
социологического исследования**

Астана, 2016

Данный доклад содержит результаты эмпирического социологического исследования социально-экономической и трудовой адаптации определенной категории молодежи (представители славянской этнической группы), проживающие в приграничных регионах Казахстана, межэтнических отношений и миграционных настроений молодежи определенной категории. Исследование было проведено Научно-исследовательским центром «Молодежь». В докладе рассмотрены вопросы социального самочувствия, гражданской активности, межэтнических отношений и т.д.

Научно-исследовательский центр «Молодежь»
010000, Республика Казахстан,
г.Астана, пр.Б.Момышулы, 19а
Тел.: +7 /7172/ 79 25 45

Содержание

Раздел 1. Программа исследования	99
1.1 Актуальность и обоснование исследования	99
1.2 Цели и задачи исследования	100
1.3 Гипотезы исследования	101
1.4 Интерпретация основных понятий	101
1.5 Технологическая часть исследования	103
Раздел 2. Особенности межэтнических отношений в Казахстане	106
Выводы по разделу	123
Раздел 3. Трудовая и социально-экономическая адаптация молодежи	125
3.1 Трудовая адаптация молодых людей	125
3.2 Социально-экономическая адаптация молодых людей	136
3.3 Прогнозирование профессий будущего	141
Выводы по разделу	143
Раздел 4. Миграционные настроения среди молодежи	145
4.1 Миграция молодежи	145
4.2 Основные направления в международном сотрудничестве	149
Выводы по разделу	150
Раздел 5. Ценностные ориентации и поведенческие установки молодежи	152
5.1 Ценностные установки молодежи	152
5.2 Оценка качества жизни молодежи	156
Выводы по разделу	165
Заключение	167
Приложение	169

Раздел 1. Программа исследования

1.1 Актуальность и обоснование исследования

Понятия «субкультура» и «молодежная субкультура», возникшие в социальных науках, в настоящий момент являются частью общественного сознания. Слово «субкультура» произошло от латинского «sub» – «под» и «cultura» – «культура». Иначе говоря, субкультура – это «подкультура», являющаяся частным случаем по отношению к более крупной культуре. Особенно часто это слово употребляется по отношению к объединениям молодежи. Несмотря на распространенность и кажущуюся простоту, разные авторы вкладывают в понятие «молодежные субкультуры» различные значения. Стоит разграничивать субкультуры и молодежные сообщества самого разного вида.

Молодежные субкультуры – сообщества, обладающие достаточно разработанными системами идентифицирующих признаков: самоназванием, системой ценностей, обычаями, нормами, имиджем, стилем поведения, эстетическими предпочтениями.

Понятие «молодежные субкультуры» является частным случаем понятия «молодежные сообщества». В число сообществ входят группы различных типов – дружеские компании, досуговые объединения, учебно-трудовые коллективы и так далее. Граница между субкультурами, разработавшими собственные системы символов, и «обычными» сообществами трудноуловима.

Для возникновения молодежной субкультуры необходимо совпадение ряда формирующих факторов, среди которых политические, социальные, экономические причины, появление технических новшеств, культурные события, деятельность лидеров, пиар через СМИ и так далее. Для успешного существования того или иного сообщества необходимо наличие как можно большего количества объединяющих факторов.

К наиболее распространенным факторам, объединяющим молодежь, относят следующее:

1. Общая деятельность. Наиболее важная составляющая бытования субкультуры: возможность производить совместную деятельность делает объединение людей осмысленным. Для спортсменов такой субкультурной деятельностью являются занятия спортом; для туристов – походы; для участников литературных объединений – творчество, обсуждение произведений друг друга и других авторов жанра; для агрессивных сообществ – совместное участие в силовых конфликтах.

Часто совместная деятельность собственно и вынесена в название субкультуры: это субкультуры футбольных болельщиков, руфферов (прогулки по крышам), сталкеринга (посещение заброшенных зданий и территорий), паркура (акробатика в пространстве города), экстремальных видов спорта и т.д.

2. Музыкальный стиль. Наличие собственного музыкального стиля является для субкультуры мощным сплачивающим фактором, поскольку, во-первых, обеспечивает совместную деятельность – посещение концертов, прослушивание и исполнение музыки, обмен записями. Во-вторых, привлекает в субкультуру новых участников – поклонников музыкального стиля, что позволяет обновлять состав участников. В-третьих, дает повод для эмоционального переживания и самовыражения.

3. Политическая позиция. Данный сплачивающий фактор актуален для политизированных групп.

4. Выдающийся человек может осознанно или невольно стать основателем круга поклонников.

Помимо явлений, которые являются основой для возникновения субкультур, можно выделить элементы субкультурной самопрезентации (идентифицирующие признаки). Это самоназвание, система ценностей, обычаи, нормы, этика, имидж, стиль поведения, сленг.

Молодежные субкультуры часто разрабатывают собственную идеологию, но неоднократно отмечалось, что важнее идеологии субкультурный стиль жизни и поведения – участники субкультур легче отстаивают от идейных положений, чем от стиля.

Системы символов молодежных субкультур как правило предполагают контркультурность, противопоставление себя «взрослой», доминирующей культуре. Иногда это проявляется в деструктивном поведении, основанном на оппозициях: добропорядочность – криминальность, статичность – экстремальность, чистота – грязь, сдержанность – распущенность. Однако противопоставление не обязательно должно иметь деструктивный характер. Так, если «взрослая» культура воспринимается как культура корыстности, в субкультурные ценности могут входить бескорыстность и взаимопомощь; если «взрослое» общество построено на насилии над природой, то в субкультурные ценности может быть введена экологичность.

1.2 Цель и задачи исследования

Целью данного исследования выступает изучение поведения представителей молодежных субкультур.

Для достижения поставленной цели были определены следующие *ключевые исследовательские задачи*:

- определить уровень социальной активности молодежи;
- определить ценностные установки и ориентации молодежи;
- изучить вовлеченность молодежи Казахстана в проекты и программы молодежной политики;
- изучить трудовую адаптацию молодежи;
- изучить социально-экономическую адаптацию молодежи;
- прогнозирование профессий будущего;
- разработать рекомендации для заинтересованных органов и организаций по оптимальной адаптации молодежи в трудовой и социально-экономической сферах.

Объект исследования – молодежь определенной категории (представители этнических меньшинств), проживающие в заданных областях Казахстана.

Предмет исследования – изучение трудовой и социально-экономической адаптации молодежи в возрасте от 14 до 29 лет, проживающей в заданных областях Казахстана.

1.3 Гипотеза исследования

1. Молодежь приграничных регионов Казахстана испытывает некоторые затруднения со знанием и использованием государственного языка, что влечет за собой, в отдельных случаях, проблемы при трудоустройстве.
2. Молодежь привлекает более доступное по цене и качеству образование в соседних государствах, например, Россия, Китай, Турция, а также отсутствует необходимость в сдаче ЕНТ.
3. Наряду с этим, реформа трехязычия в сфере образования порождает тревогу среди молодого населения из-за сложностей в обучении на казахском и английском языках. Кроме того, эффективная профессиональная ориентационная работа российских ВУЗов способствует оттоку молодых людей в Российскую Федерацию.
4. Молодежь Павлодарской и Восточно-Казахстанской областей желает мигрировать в связи с плохой экологической обстановкой в регионах.
5. Сравнительно низкий пенсионный пороговый уровень и социальное обеспечение в России служит причиной миграции старшего поколения, а, следовательно, и их детей.
6. Стремление к воссоединению с родными и возвращению на историческую Родину является одной из причин миграции молодежи приграничных регионов.

1.4 Интерпретация основных понятий

Молодежь – граждане Республики Казахстан от четырнадцати до двадцати девяти лет. Молодежь – это особая социально-возрастная группа, отличающаяся возрастными рамками и своим статусом в обществе: переход от детства и юности к социальной ответственности. Некоторыми учёными молодёжь понимается как совокупность молодых людей, которым общество предоставляет возможность социального становления, обеспечивая их льготами, но ограничивая в возможности активного участия в определённых сферах жизни социума.

Субкультура – это общность людей, чьи убеждения, взгляды на жизнь и поведение отличны от общепринятых или просто скрыты от широкой публики, что отличает их от более широкого понятия культуры, ответвлением которой они являются. Субкультуры могут различаться по возрасту, расе, этнической и/или классовой принадлежности, полу. Черты,

которые служат определяющими для субкультуры, могут иметь эстетический, религиозный, политический, сексуальный или любой другой характер, равно как и комбинацию из них. Субкультуры обычно возникают как оппозиция к ценностям более широкого культурного направления, к которому они относятся, однако с таким мнением теоретики соглашаются не всегда. Поклонники субкультуры могут демонстрировать свое единство посредством использования отличного от всех стиля одежды или поведения, а также специфических символов. Именно поэтому изучение субкультур обычно понимает под одним из этапов изучение символизма, касательно одежды, музыки и других внешних предпочтений поклонников субкультуры, а также способов трактовки тех же самых символов, только в доминирующей культуре. Если субкультуру характеризует систематическое противостояние доминирующей культуре, тогда ее определяют, как контркультуру.

Ценностные ориентации – отражение в сознании человека ценностей, признаваемых им в качестве стратегических жизненных целей и общих мировоззренческих ориентиров.

Адаптация (от лат. приспособлять) – приспособление организма, личности, их систем к характеру отдельных воздействий или к изменившимся условиям жизни в целом. Понятие «адаптация» возникло в XIX веке и использовалось вначале главным образом в биологии. Затем это понятие стали применять не только к различным сторонам жизнедеятельности организмов, но и к личности человека и даже коллективному поведению. Адаптация компенсирует недостаточность привычного поведения в новых условиях. Благодаря адаптации создаются возможности ускорения оптимального функционирования организма, личности в необычной обстановке. Если адаптация не наступает, возникают дополнительные затруднения в освоении предмета деятельности, вплоть до нарушений ее регуляции. Адаптация связана с перестройкой функционирования тех или иных органов, свойств, механизмов, с выработкой новых навыков, привычек, качеств, что приводит в соответствие организм, личность со средой.

Трудовая адаптация – это социальный процесс освоения личностью новой трудовой ситуации, в котором, в отличие от биологического, и личность, и трудовая среда оказывают активное воздействие друг на друга и являются адаптивно-адаптирующими системами.

Социально-экономическая адаптация характеризуется способностью индивидов, различных социально-экономических слоев и групп населения рационально и эффективно использовать имеющиеся профессионально-квалификационные ресурсы, личностный потенциал для встраивание в сложившуюся хозяйственную ситуацию с целью реализации своих потребностей и интересов. Успех адаптации, вхождение все большего числа социальных групп населения в процесс является не только наиболее важным условием преодоления переходного периода, но основным критерием осуществления модернизации.

Молодежная миграция, являясь частью общей миграции населения, сохраняет общие для этого явления черты, но имеет и свои особенности. Молодежная миграция совпадает по направленности с общими

миграционными потоками, но, как правило, эта направленность более четко выражена. Миграционные ориентации молодежи направлены строго в сторону регионов с лучшими условиями жизни, в направлении крупных городов. Причем лучшие условия жизни для них, в отличие от старших поколений, не исчерпываются возможностями для учебы, трудоустройства и заработка. Молодое поколение предъявляет еще и культурные запросы к местности, куда перемещается. При этом культурные потребности молодых людей, разумеется, в зависимости от уровня их образования и общей культуры, варьируют от наличия баров и дискотек до театров и музеев. Таким образом, там, где мигрирующие представители старших поколений довольствуются малым, молодежь ищет для себя самого лучшего. Понятие молодежной миграции включает различные территориальные перемещения молодежи. Миграции населения в целом, а также и молодежи, оказывают большое воздействие на размещение населения, на его численность и состав. Классификацию молодежной миграции также целесообразно проводить в соответствии с причинами, побуждающими молодых людей покинуть прежнее место жительства и переехать в другой город, регион или страну.

1.5 Технологическая часть

Объем выборочной совокупности составляет 2 000 респондентов. Территория проведения социологического исследования охватит приграничные области Казахстана, а также области, где проживает высокая доля молодежи славянских этнических групп (русские, белорусы, украинцы, поляки, болгары, марийцы, мордвины, молдаване и др.):

1. Акмолинская
2. Восточно-Казахстанская
3. Западно-Казахстанская
4. Карагандинская
5. Костанайская
6. Павлодарская
7. Северо-Казахстанская

В исследовании использована стратифицированная многоступенчатая выборка. Вначале, исходя из численности населения по областям определены объемы выборки по семи заданным областям страны. Далее, по каждой области вычислены объемы городской и сельской выборки.

В настоящем исследовании отбор единиц наблюдения производился в несколько этапов: применен вероятностный дизайн выборки. Вероятностный дизайн выборки построен таким образом, что любой человек (в возраст от 14 до 29 лет) в пределах совокупности имеет равные возможности быть отобранным для анализа. Была использована стратифицированная многоступенчатая выборка. Так, основными стратами выступают:

Ступень 1. Отбор по областям – исходя из численности населения по областям старше 14-ти лет, определены объемы выборки по семи регионам страны – областным центрам, малым городам, районным центрам и селам (аулам, поселкам).

Ступень 2. Отбор по принципу город-село – в каждой области высчитаны объемы городской и сельской выборки.

Ступень 3. Отбор по принципу этнической принадлежности. На данном этапе исследования, принципиально важным является привлечь к участию молодых людей славянских этнических групп.

Ступень 4. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом случае респонденты отбираются дополнительно по двум параметрам: половозрастной квоте – возраст респондента не должен быть ниже 14 и не выше 29 лет, а также репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин рассчитано согласно данным Комитета по статистике по каждой области).

Таблица 1. Выборочная совокупность по проекту, человек

	Вся целевая группа	Мужчины	Женщины	Городское	Сельское	14-18 лет	19-23 года	24-29 лет
Акмолинская	232	118	114	106	126	63	74	95
Западно-Казахстанская	211	108	103	103	108	51	70	90
Карагандинская	444	226	218	348	96	111	142	191
Костанайская	285	145	140	148	137	66	88	131
Павлодарская	233	119	114	163	70	56	72	105
Восточно-Казахстанская	431	220	211	267	164	103	134	194
Северо-Казахстанская	164	84	80	72	92	44	52	68

* По данным Комитета статистики Министерства национальной экономики РК за 2016 год

Техника опроса, использованная в проведенном исследовании – это самозаполнение в присутствии интервьюера. Интервьюер просит респондента внимательно ознакомиться с каждым вопросом анкеты и выбрать необходимое подходящее количество ответов, обведя вариант в кружок. Если респондент высказывает свое личное, другое мнение, которое не дано в вариантах ответа, тогда респондент записывает свой вариант ответа в графу «другое».

С целью проверки полученных данных, а именно мониторинга качества работы интервьюеров во избежание подделки анкет, проводится 30% контроль поля от общего объема заполненных анкет посредством телефонного опроса респондентов, принявших участие в исследовании.

Метод сбора информации

Методом сбора информации выступает массовый опрос молодежи, в возрасте от 14 до 29 лет – самозаполнение. Данный метод позволил получить наиболее объективную информацию о ситуации в молодежной среде Казахстана, а также выявить основные потребности и социальные практики

молодых казахстанцев. На основании результатов проведенного массового опроса строится прогноз о массовом поведении.

Сбор информации в рамках массового опроса производится по месту жительства респондентов (так называемый квартирный опрос), либо по месту учебы / работы / центру занятости (для более оперативного поиска и доступа к целевой группе), либо в крупных местах скопления целевой группы (потенциальных респондентов). Выбранный метод соответствует целям и задачам текущего исследования.

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации будут выступать:

- 1) одномерный, двумерный анализ данных;
- 2) корреляционный анализ;
- 3) кластерный анализ.

Период исследования: ноябрь, 2016 год.

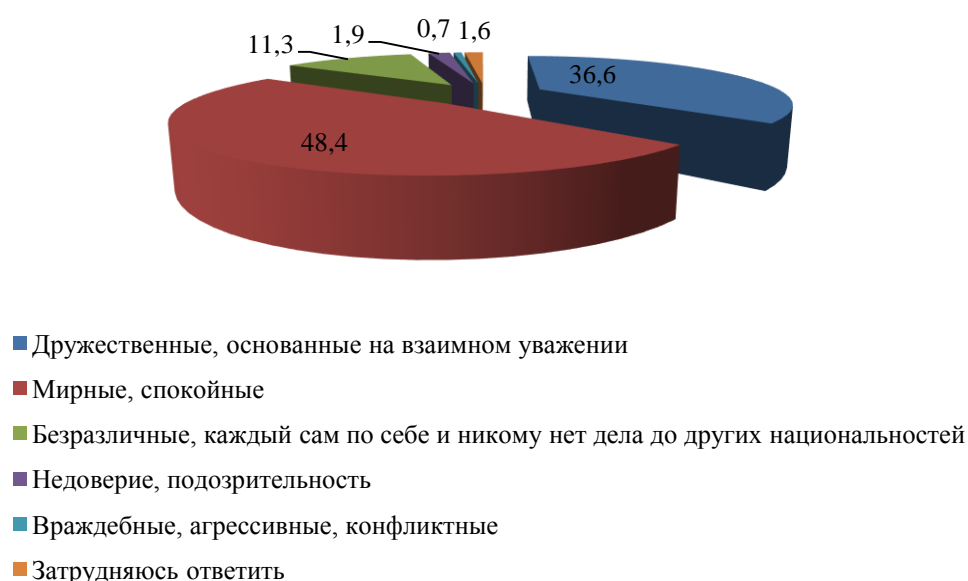
Раздел 2. Особенности межэтнических отношений в Казахстане

Сохранение межнационального согласия является основой государственной политики Республики Казахстан. Идея этнического согласия, равноправия всех этносов и этнических групп, совместно проживающих в Казахстане, является нормой закона и одной из главных ценностей казахстанского общества. Без достижения консолидации внутри государства невозможны продвижение вперед, стабилизация экономики, дальнейшее углубление реформ. Сама жизнь подсказывает, что путь созидания нового общества лежит не через противостояние, а через согласие между народами. Поэтому укрепление межнационального согласия является главным приоритетом дальнейшего развития казахстанского общества.

Для определения текущего состояния межэтнических отношений в разных регионах республики, респондентам был задан вопрос: **«Какие отношения складываются между людьми разных национальностей в том месте, где Вы постоянно живете?»**.

Согласно результатам исследования, преобладающая часть опрошенных (48,4%) оценивает отношения между людьми разных этносов как мирные и спокойные (диаграмма 1). Каждый третий определяет межэтническую среду в своем населенном пункте как дружественную, основанную на взаимном уважении (36,6%). Каждый десятый респондент выбрал вариант ответа «безразличные, каждый сам по себе, никому нет дела до других национальностей». 1,9% опрошенных считают, что отношениям между национальностями в их регионе можно охарактеризовать как недоверительные и подозрительные. И лишь 0,7% ответивших определили данную ситуацию как конфликтную.

Диаграмма 1. Распределение ответов на вопрос: «Какие отношения складываются между людьми разных национальностей в том месте, где Вы постоянно живете?» (%)

В территориальном разрезе заметных различий в мнениях не обнаружено. Однако можно выделить Карагандинскую область, где каждый

пятый опрошенный считает, что отношения между различными этносами в регионе можно охарактеризовать больше как нейтральные, нежели с положительной или отрицательной тенденцией. Также можно отметить Костанайскую область, представители славянского этноса которой считают, что в регионе складывается весьма благополучная межнациональная ситуация, исключая любой вид агрессии и конфликтогенности (таблица 1).

Таблица 1. Распределение ответов на вопрос: «Какие отношения складываются между людьми разных национальностей» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Дружественные, основанные на взаимном уважении	46,1	33,2	32,2	32,7	34,6	42,9	42,7
Мирные, спокойные	41,8	55,7	48,8	45,5	57,3	43,8	37,2
Безразличные, каждый сам по себе и никому нет дела до других национальностей	9,1	8,4	13,3	17,3	6,3	11,6	11,6
Недоверие, подозрительность	1,7	1,4	1,4	3,2	-	1,3	4,9
Враждебные, агрессивные, конфликтные	0,4	-	0,9	1,6	-	-	2,4
Затрудняюсь ответить	0,9	1,6	3,3	0,7	2,4	1,3	2,4

Чтобы изучить межэтническую атмосферу в Казахстане в динамике было целесообразно узнать, как изменились отношения между представителями разных национальностей за последний год. Как показывают результаты опроса, в течение одного года заметных изменений в сфере межнациональных отношений не произошло (52,9%). Сумма позиций респондентов с положительной тенденцией изменений составляет 38,1%. И почти каждый двадцатый опрошенный представитель славянской этнической группы посчитал, что за прошедший год ситуация в межэтнической сфере ухудшилась в той или иной мере. При этом 4,3% казахстанцев затруднились с ответом на данный вопрос. Это говорит о том, что прежде они не задумывались над данной проблемой, поэтому в момент опроса им было трудно сформировать какое-либо мнение на этот счет (таблица 2).

Таблица 2. Распределение ответов на вопрос: «Как за последний год изменились отношения между людьми разных национальностей в том месте, где Вы живете?» (%)

	%
Значительно улучшились	14,0
Скорее улучшились	24,1
Никак не изменились	52,9
Скорее ухудшились	3,9
Значительно ухудшились	0,8
Затрудняюсь ответить	4,3

В региональном разрезе в Карагандинской и Северо-Казахстанской областях отмечается относительное ухудшение межэтнических отношений, - так отметил каждый десятый представитель славянской этнической группы.

Таблица 3. Распределение ответов на вопрос: «Как за последний год изменились отношения между людьми разных национальностей в том месте, где Вы живете?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Значительно улучшились	31,5	7,9	13,3	11,7	14,0	9,9	18,9
Скорее улучшились	22,4	21,6	31,8	17,8	33,6	27,9	18,3
Никак не изменились	41,4	62,2	48,3	57,2	47,2	55,4	45,1
Скорее ухудшились	1,3	0,9	3,3	8,3	1,4	3,4	9,1
Значительно ухудшились	1,3	1,2	-	1,4	0,3	-	0,6
Затрудняюсь ответить	2,2	6,3	3,3	3,6	3,5	3,4	7,9

Таким образом, большая часть опрошенных характеризуют межэтническую ситуацию в их населенных пунктах как благополучную и дружественную, особенно так считают молодые славяне Костанайской области. Также, стоит отметить, что изучение ситуации в динамике не продемонстрировало заметных различий в межэтнической среде по сравнению с прошлым годом. Однако в Карагандинской и Северо-Казахстанской областях отмечается относительное ухудшение межэтнических отношений.

Следующий вопрос, на который отвечали молодые респонденты, касался субъектов, от которых, по мнению опрошенных, зависит сохранение в Казахстане культуры, языка, традиций национальности, представителем которой они являются. Согласно результатам исследования, большинство казахстанцев считают, что таким субъектом является государство. Именно от его внимания и поддержки зависит сохранение культурного наследия разных национальностей в стране. Чуть с меньшим отрывом представлена позиция, что сохранение культурных традиций, в первую очередь, зависит от семей, которые являются трансляторами национальных культур от родителей к

детям. Каждый десятый опрошенный возлагают указанную функцию на учебные заведения страны (школы, колледжи, университеты). 3,5% и 4,3% молодых славян полагают, что сохранение их культурных особенностей зависит от деятельности национально-культурных центров и Ассамблеи народа Казахстана, соответственно (диаграмма 2).

Диаграмма 2. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, от кого зависит сохранение в Казахстане культуры, языка, традиций Вашей национальности?» (%)

Анализ в разрезе регионов показал некоторые различия от средних показателей. Так, почти половина молодых жителей Карагандинской области считают, что сохранение культурных традиций в республике в своем большинстве зависит от политики государства по данному вопросу. Почти столько же представителей славянского этноса в Костанайской области полагают, что данная задача входит в обязанности отдельно взятой казахстанской семьи. Каждый пятый житель Восточно-Казахстанской семьи считает, что эту функцию должны выполнять школьные учебные заведения.

Таблица 4. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, от кого зависит сохранение в Казахстане культуры, языка, традиций Вашей национальности?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
От поддержки, внимания к этому вопросу со стороны государства	41,4	34,8	37	44,4	32,9	40,3	42,7
От школы, учебных заведений	13,4	20,4	9,5	9,0	10,5	14,2	7,3
От семей, где сохраняют и передают национальную культуру детям	29,7	31,8	33,2	35,1	47,9	33,9	35,4
От национально-культурных центров	3,0	3,5	4,3	4,1	2,1	3,4	4,3
От Ассамблеи народа Казахстана	7,3	3,7	9,5	2,9	3,8	3,9	0,6
Затрудняюсь ответить	5,2	5,8	6,6	4,5	2,8	4,3	9,8

Заклучение брачных союзов между представителями разных этносов для казахстанского общества не является чуждым и новым. Так, межэтнические браки в советский период, по данным переписи 1970 года, составляли 20,6%, в 1979 году – 21,5%, в 1989 году – 23,9%. Начиная с 1999 по 2005 год – удельный вес межэтнических браков снизился с 21,4 до 18,8%. В 2009 году удельный вес межэтнических браков в общем числе браков составил 18,1%, в 2010-м – 17,5%, в 2012-м – 16,2%.³

В настоящем опросе одной из задач исследования являлось изучить отношение молодых славян к межэтническим бракам. Согласно результатам исследования, представить общественное мнение относительно данного вопроса как однозначное не является возможным. Так как 30,8% респондентов указало, что относится к межнациональным брачным союзам положительно, они сплачивают народ Казахстана. Такое же соотношение опрошенных выбрало ответ «нейтрально», так как считают, что это личное дело каждого гражданина. И еще почти такая же доля участников опроса (28,5%) полагает, что национальность не имеет значения при выборе супруга/супруги, поэтому относятся к явлению «скорее положительно». Суммарный показатель отрицательных мнений на этот вопрос составил 7% - столько молодых казахстанцев характеризуют межэтнические браки проблемными и обреченными на развод (диаграмма 3).

³ <http://demoscope.ru>

Диаграмма 3. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы относитесь к межэтническим бракам?» (%)

В разрезе регионов можно выделить Костанайскую область, респонденты которой наиболее благосклонно относятся к межэтническим бракам (суммарный показатель равен 70,6%). Среди тех, кто демонстрирует отрицательное отношение к данному явлению можно выделить Западно-Казахстанскую область и Северо-Казахстанскую область, каждый десятый житель которых считает межнациональные браки недопустимыми (таблица 5).

Таблица 5. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы относитесь к межэтническим бракам?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана	39,2	29	39,8	25,9	35,3	26,6	23,8
Скорее положительно, так как национальность не имеет значения в выборе супруга/супруги	23,3	28,1	20,9	32,7	35,3	27,5	25,0
Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга/супруги	26,3	30,4	25,1	33,1	25,2	37,8	36,0

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными	4,7	5,6	7,1	4,5	1,7	3	9,1
Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод	5,2	2,8	3,3	1,1	0,3	1,7	1,8
Затрудняюсь ответить	1,3	4,2	3,8	2,7	2,1	3,4	4,3

Далее опрошенным был предложен список из 7 утверждений, с которыми они могли согласиться или не согласиться. С первым утверждением «Мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности» большая часть молодых славян не согласна, так как суммарный показатель ответов «скорее не согласен» и «не согласен» составил 50,5%, когда как сумма позиций «согласен» и «скорее согласен» равна 39,5%. Второе утверждение «Человек другой культуры, с другими обычаями, привычками пугает или настораживает окружающих» также не соответствует установкам и представлениям опрошенных, с ним не согласились 69,8% казахстанцев. Относительно третьего утверждения, которое звучит так: «Все виды ущемления прав по национальному признаку должны быть объявлены незаконными и подвергаться суровому наказанию» преобладающая часть интервьюируемых согласилась, таковых 73,8%. «Любой межнациональный конфликт можно разрешить путем переговоров и взаимных уступок», - считают молодые представители славянского этноса, поддержавшие данную позицию (87,1%). Суммарный показатель тех, кто согласился с утверждением «Очень важно защищать права тех, кто в меньшинстве и имеет непохожие на других взгляды и поведение» составил 69,4%. Позицию оставшихся двух утверждений: «Представители каждой национальности должны жить на земле своих предков» и «Политическая власть в многонациональном государстве должна находиться в руках коренного большинства населения» молодые славяне, наоборот, не поддержали, 62,4% и 54,2% соответственно (таблица 6).

Таблица 6. Распределение ответов на вопрос: «С какими из следующих утверждений Вы согласны, а с какими – нет?» (%)

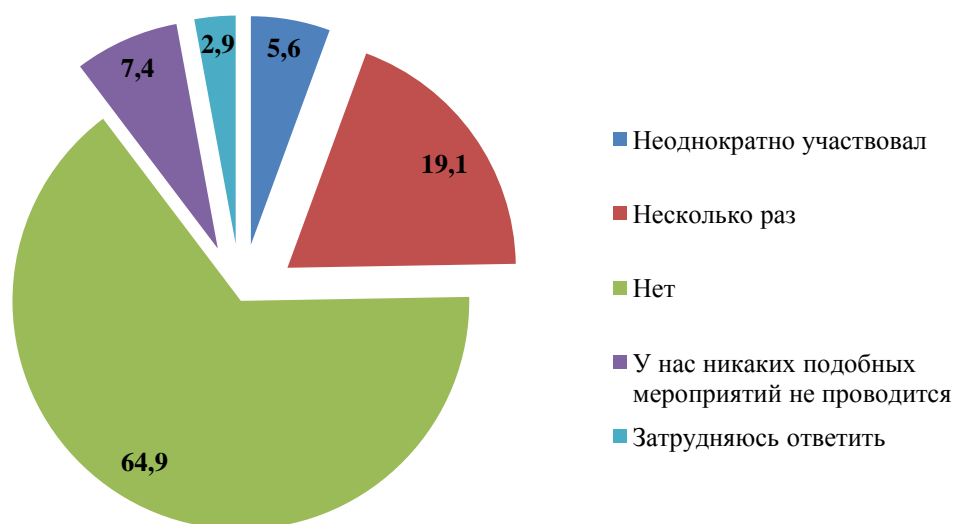
	Согласен	Скорее согласен	Скорее не согласен	Не согласен	Затрудняюсь ответить
Мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности	21,8	17,7	23,8	26,7	9,9
Человек другой культуры, с другими обычаями, привычками пугает или настораживает окружающих	4,9	15,7	29,2	40,6	9,6
Все виды ущемления прав по национальному признаку должны быть объявлены незаконными и подвергаться суровому наказанию	40,5	33,3	7,6	7,2	11,3
Любой межнациональный конфликт можно разрешить путем переговоров и взаимных уступок	54,9	32,2	3,7	2,5	6,6
Очень важно защищать права тех, кто в меньшинстве и имеет непохожие на других взгляды и поведение	32,7	36,7	10,4	3,3	16,8
Представители каждой национальности должны жить на земле своих предков	9,4	15	25,8	36,6	13,1
Политическая власть в многонациональном государстве должна находиться в руках коренного большинства населения	9,5	18,6	22,9	31,3	17,6

Итак, установки славян касательно межэтнических отношений можно назвать позитивными. Так как большая часть опрошенных поддерживает брачные союзы между представителями разных национальностей и не поддерживают позицию, что мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности. Также среди респондентов превалирует число тех, кто осуждает дискриминацию и считает, что любой конфликт можно разрешить путем дипломатических переговоров. Относительно градуса толерантности в обществе, его также можно назвать положительным, так как большая часть участников опроса не поддержали утверждение, что представители каждой национальности должны жить на земле своих предков.

Далее крайне важным являлось изучить обстановку деятельности национально-культурных центров индивидуально с позиции каждого опрошенного. Отметим, что на 1 января 2015 года в Казахстане насчитывалось 463 этнокультурных объединения.⁴

Респондентам был задан вопрос: «**Принимали ли лично Вы участие в мероприятиях, которые проводят национально-культурные центры?**». Согласно результатам опроса, преобладающая часть молодых славян не участвует в работе национально-культурных центров республики (64,9%). Из тех, кто принимал участие в данного рода мероприятиях, каждый пятый указал, что был участником мероприятий несколько раз и лишь 5,6% респондентов участвовали в них неоднократно. При этом 7,4% опрошенных указали, что национально-культурные центры в их населенном пункте мероприятия не проводят (диаграмма 4).

Диаграмма 4. Распределение ответов на вопрос: «Принимали ли лично Вы участие в мероприятиях, которые проводят национально-культурные центры?» (%)

Анализ частотных распределений в территориальном разрезе показал, что наибольшая активность участия молодых славян в работе национально-культурных центров отмечается в Западно-Казахстанской области, где каждый третий казахстанец участвует в их мероприятиях. Вторую и третью позицию в данном рейтинге занимают молодые жители Северо-Казахстанской и Павлодарской областей, где каждый четвертый указал, что принимал участие в подобных мероприятиях несколько раз. Наибольшей пассивностью отметилась молодежь Акмолинской области, 75% которых не посещают мероприятия национально-культурных центров. Пожаловались на отсутствие подобных мероприятий молодые представители Костанайской и Восточно-Казахстанской областей, где 17,1% и 12,3% ответивших указали, что национально-культурные центры в их регионах никаких мероприятий не проводят (таблица 7).

⁴www.assembly.kz

Таблица 7. Распределение ответов на вопрос: «Принимали ли лично Вы участие в мероприятиях, которые проводят национально-культурные центры?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Неоднократно участвовал	6,9	5,3	3,8	7,4	3,1	4,7	7,3
Несколько раз	13,8	13,7	32,7	20,7	12,2	23,6	25,0
Нет	75,0	62,9	54	65,5	65,7	68,2	62,2
У нас никаких подобных мероприятий не проводится	2,6	12,3	6,2	3,6	17,1	3,0	2,4
Затрудняюсь ответить	1,7	5,8	3,3	2,7	1,7	0,4	3,0

На следующий вопрос, заданный респондентам с целью выявить влияние многонационального состава страны на ее развитие, было получено однозначное мнение, доминирующая часть которых относится к данному явлению положительно (72,3%), характеризуя его как преимущественно для Казахстана. При этом каждый пятый выразил нейтральное отношение, считая, что это никакого влияния на развитие страны не имеет. И лишь 2,2% опрошенных полагают, что многонациональность состава создает проблемы и сдерживает развитие республики (таблица 8).

Таблица 8. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, многонациональность населения положительно или отрицательно влияет на развитие Казахстана?» (%)

	%
Положительно, многонациональность - это преимущество Казахстана по сравнению с другими странами	72,3
Не оказывает никакого влияния	20,2
Отрицательно, многонациональность населения создает проблемы, конфликты, сдерживает развитие Казахстана	2,2
Затрудняюсь ответить	5,2

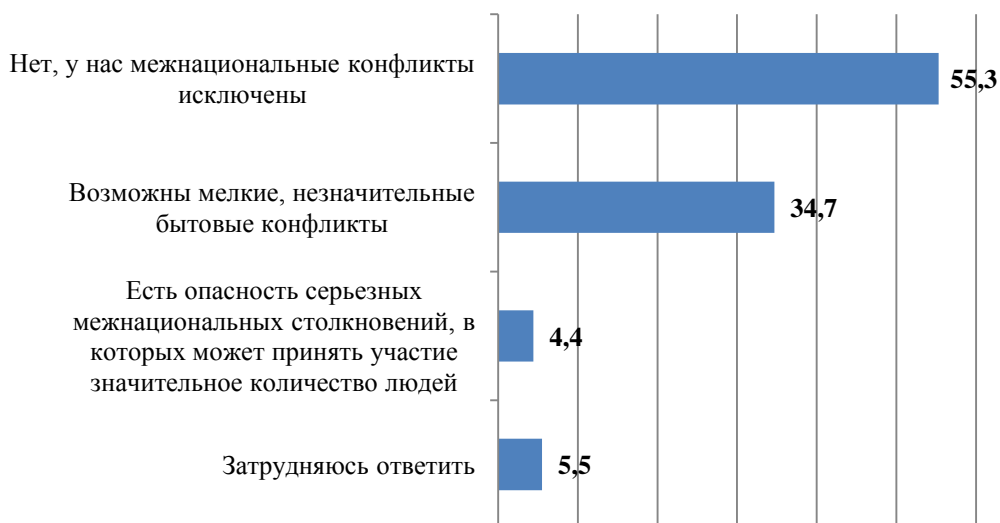
В региональном разрезе получилась следующая картина: наиболее позитивно оценивают влияние межнационального состава республики на его развитие славяне Акмолинской, Костанайской и Павлодарской областей, 78,9%, 77,3% и 78,1% соответственно. Придерживаются нейтральной позиции молодежь Восточно-Казахстанской области, где каждый третий считает, что никакого влияния между двумя явлениями не обнаруживается.

Таблица 9. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, многонациональность населения положительно или отрицательно влияет на развитие Казахстана?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Положительно, многонациональность - это преимущество Казахстана по сравнению с другими странами	78,9	65	73,9	68,9	77,3	78,1	72,0
Не оказывает никакого влияния	14,7	27,6	19,4	23,2	15,7	15,5	15,9
Отрицательно, многонациональность населения создает проблемы, конфликты, сдерживает развитие Казахстана	2,2	1,6	1,9	2,5	1,4	3,4	3,0
Затрудняюсь ответить	4,3	5,8	4,7	5,0	5,6	3,0	9,1

Для того чтобы выяснить вероятность возникновения конфликтов на межнациональной почве респондентам задавался вопрос: **«Как Вы думаете, есть ли сейчас вероятность возникновения межнациональных конфликтов в месте Вашего проживания?»**. Согласно результатам исследования, доминирующая часть молодых славян придерживается позиции, что межнациональные конфликты в месте их проживания полностью исключены (55,3%). При этом каждый третий отметил, что возможны мелкие, бытовые конфликты (34,7%). Об опасности серьезных межнациональных столкновений утверждают 4,4% молодых казахстанцев. Стоит отметить, что 5,5% затруднились с ответом на данный вопрос. Это говорит о том, что ранее они не задумывались над данной проблематикой.

Диаграмма 5. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, есть ли сейчас вероятность возникновения межнациональных конфликтов в месте Вашего проживания?», %

В разрезе регионов ситуация отличается от средней по стране. Так, больше всех исключают возможность межнациональных конфликтов в регионе молодые славяне Костанайской (66,8%) и Акмолинской областей (63,8%). Почти половина опрошенной молодежи Карагандинской области полагает, что возможны мелкие незначительные бытовые конфликты в месте их проживания (43,7%). Более тревожная ситуация наблюдается в Северо-Казахстанской области, где почти каждый десятый представитель из числа славянских этнических групп считает, что есть вероятность серьезных межнациональных столкновений.

Таблица 10. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, есть ли сейчас вероятность возникновения межнациональных конфликтов в месте Вашего проживания?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Нет, у нас межнациональные конфликты исключены	63,8	58,5	52,6	46,6	66,8	52,4	45,7
Возможны мелкие, незначительные бытовые конфликты	28,0	29,9	36,5	43,7	25,9	38,6	39,6
Есть опасность серьезных межнациональных столкновений, в которых может принять участие значительное количество людей	4,3	3,2	3,8	4,5	4,2	5,6	7,3
Затрудняюсь ответить	3,9	8,4	7,1	5,0	3,1	3,4	7,3

По мнению молодых казахстанцев, основными причинами межнационального конфликта, который может случиться в населенном пункте, где они проживают, могут являться некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах (29,9%), нарушение прав людей по национальному признаку, публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства (25,2%) и отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности (24,2%). Также основаниями для межнационального конфликта могут служить большое количество приезжих, нарушение приезжими покоя среди местного населения (22,5%), трудности со знанием государственного языка (20,8%), провокации, резкие выступления националистических организаций (19,9%) и плохие отношения между людьми разных национальностей, неприязнь которых имеет давнюю историю (18,2%). Менее вероятной причиной для конфликтов между этносами являются действия этнических преступных группировок, этнических криминальных элементов (13,2%) и конкуренция между предпринимателями разных национальностей (5,6%). Стоит отметить, что в данном случае затруднился ответить на этот вопрос почти каждый пятый респондент. Это может говорить о том, что до момента опроса 18% ответивших не задумывались над указанной проблемой. При этом лишь 0,2% опрошенных заявили, что причин для межнациональных конфликтов нет и быть не может (таблица 11).

Таблица 11. Распределение ответов на вопрос: «Что вероятнее всего могло стать причиной межнационального конфликта в том месте, где Вы проживаете?» (%)

	%
Публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства	25,2
Большое количество приезжих, нарушение приезжими покоя среди местного населения	22,5
Плохие отношения между людьми разных национальностей, неприязнь, которая имеет давнюю историю	18,2
Некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах	29,9
Трудности со знанием государственного языка, перевод делопроизводства на государственный язык	20,8
Конкуренция между предпринимателями разных национальностей	5,6
Нарушение прав людей по национальному признаку, отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности	24,2
Действия этнических преступных группировок, этнических криминальных элементов	13,2
Провокации, резкие выступления националистических организаций	19,9
Другое	0,1
Таких причин нет	0,2
Затрудняюсь ответить	18,0

В разрезе регионов ситуация относительно данного вопроса выглядит иначе: чаще всех вероятность межнационального конфликта на основе публикаций в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства отмечают жители Павлодарской области (30%). Такое же соотношение молодежи Восточно-Казахстанской области в качестве причины называют

нарушение приезжими покоя среди местного населения. Кроме этого, участники опроса в Восточно-Казахстанской области больше всех указали, что такой конфликт может начаться из-за плохих отношений между национальностями, неприязнь которых имеет давнюю историю (24,6%). Считают, что некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах может послужить основанием для конфликта между различными этносами молодые представители Акмолинской и Павлодарской областей, 39,2% и 36,5% соответственно. С точки зрения жителей Костанайской области наиболее вероятной причиной такого конфликта могут быть трудности со знанием государственного языка (32,2%) и действия преступных этнических группировок (20,6%). Нарушение прав людей по национальному признаку в качестве главной причины межнационального конфликта отметил каждый третий опрошенный Костанайской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областей. Также жители Северо-Казахстанской области указывали, что причиной межэтнического раздора могут быть провокации, резкие выступления националистических организаций (28,7%).

Таблица 12. Распределение ответов на вопрос: «Что вероятнее всего могло стать причиной межнационального конфликта в том месте, где Вы проживаете?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства	27,6	21,1	21,8	27,7	22,7	30	27,4
Большое количество приезжих, нарушение приезжими покоя среди местного населения	21,1	30,2	21,3	21,2	11,2	25,3	25,6
Плохие отношения между людьми разных национальностей, неприязнь, которая имеет давнюю историю	19,0	24,6	11,4	16,7	10,1	21,0	23,2
Некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах	39,2	22,7	24,6	35,8	21,7	36,5	31,7
Трудности со знанием государственного языка, перевод делопроизводства на государственный язык	23,7	17,4	25,1	16,0	32,2	21,9	11,6

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Конкуренция между предпринимателями разных национальностей	5,2	6,5	9,0	3,6	7,0	5,2	3,7
Нарушение прав людей по национальному признаку, отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности	23,3	17,9	15,2	20,7	35,3	31,8	33,5
Действия этнических преступных группировок, этнических криминальных элементов	11,2	7,9	18,0	13,7	20,6	11,2	12,2
Провокации, резкие выступления националистических организаций	21,1	15,8	16,6	19,1	20,3	24,5	28,7
Другое	-	-	-	-	-	-	1,2
Таких причин нет	-	-	-	-	1,4	-	-
Затрудняюсь ответить	9,1	17,6	24,2	18,2	22,0	13,3	23,2

Далее целесообразным было спросить респондентов, приходилось ли им лично в течение последнего года сталкиваться с ущемлением их прав из-за национальной принадлежности. Результаты социологического опроса показали, что доминирующая часть опрошенных не сталкивалась с ущемлением прав на этнической почве (77,5%). 8,3% респондентов указали, что с ними таких ситуаций не происходило, но в их окружении есть люди, которые сталкивались с подобным отношением. 7,3% молодых славян ответили, что в течение последнего года имели место отдельные случаи, когда их права нарушались из-за национальной принадлежности. И 3,5% участников опроса указали, что с дискриминацией на этнической почве они сталкивались несколько раз (диаграмма б).

Диаграмма 6. Распределение ответов на вопрос: «Приходилось ли Вам лично в течение последнего года сталкиваться с ущемлением Ваших прав из-за национальной принадлежности?» (%)

В территориальном разрезе анализ показал наиболее благоприятную картину в Костанайской области, где абсолютное большинство опрошенных (91,6%) в течение последнего года не сталкивались с ущемлением прав на этнической почве. Обратная ситуация наблюдается в Восточно-Казахстанской, Акмолинской и Карагандинской областях, где каждый десятый представитель славянских этнических групп из числа молодежи сталкивался с подобной ситуацией. 11,8% и 10,4% Западно-Казахстанской и Северо-Казахстанской областей ответили, что они сами с дискриминацией из-за национальности не сталкивались, что нельзя сказать об их друзьях и знакомых.

Таблица 13. Распределение ответов на вопрос: «Приходилось ли Вам лично в течение последнего года сталкиваться с ущемлением Ваших прав из-за национальной принадлежности?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Да, со мной такое было несколько раз	6,0	2,3	4,3	5,2	0,7	3,4	2,4
Были отдельные случаи, когда мои права нарушались из-за национальной принадлежности	8,2	10,4	7,1	8,3	2,1	6,9	5,5
Нет, ничего такого со мной не происходило	75,4	75,6	68,7	75,2	91,6	78,1	77,4
Со мной такого не было, но я хорошо знаю людей, с которыми такое точно случалось	6,9	8,4	11,8	9,0	4,9	7,7	10,4
Затрудняюсь ответить	3,4	3,2	8,1	2,3	0,7	3,9	4,3

В заключение рассмотрения вопросов относительно межэтнической ситуации в Казахстане, респондентам был задан вопрос: «**Как Вы поступите, если права Вашей национальности будут систематически нарушаться?**». Надо отметить, что большая часть опрошенных поддерживает легитимные способы отстаивания своих прав. Так, почти половина опрошенных ответили, что будут законным образом защищать свои права через суд и правоохранительные органы. Каждый пятый указал, что в случае подобной ситуации мигрирует из страны. При этом 14,6% молодых славян считает, что они в данной ситуации сделать ничего не смогут, но убеждены, что найдутся люди, которые отстаивают интересы его национальности. И каждый десятый молодой представитель славянского этноса отметил, что будет бороться за права своей национальности любыми средствами, в случае необходимости, применяя силу (диаграмма 7).

Диаграмма 7. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы поступите, если права Вашей национальности будут систематически нарушаться?», %

В региональном разрезе средние показатели выглядят по иному: в основном представители всех регионов отметили, что в случае нарушения их этнических прав будут применять легитимные способы защиты. Однако из числа молодежи Западно-Казахстанской области с такой позицией согласилась лишь треть опрошенных. Стоит отметить, что каждый четвертый житель указанной области затруднился ответить на вопрос. Это говорит о том, что ранее он не задумывался над данной проблемой. Каждый третий житель Костанайской области видит выход из ситуации в миграции, то есть 28,3% респондентов указали, что в случае нарушения их этнических прав, незамедлительно уедут из страны. При этом каждый пятый участник опроса в Западно-Казахстанской и Костанайской областях полагает, что найдутся люди, которые будут отстаивать права их этноса.

Таблица 14. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы поступите, если права Вашей национальности будут систематически нарушаться?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Буду законным образом бороться за свои права, через суд, правоохранительные органы	50,4	52,4	29,9	49,1	45,8	48,9	47,0
Уеду из страны	19,4	14,6	18	18,2	28,3	16,7	19,5
Буду бороться за права своей национальности любыми средствами, если потребуется, даже с применением силы	12,9	9,3	6,6	10,1	3,8	10,3	9,8
Лично я ничего не смогу сделать, но знаю, что найдутся люди, которые будут защищать интересы моей национальности	6,0	14,2	19,4	14,6	18,2	15,0	14,6
Другое	-	-	-	0,2	-	-	-
Я равнодушен	-	-	-	0,2	-	-	-
Затрудняюсь ответить	11,2	9,5	26,1	7,4	3,8	9,0	9,1

Выводы по разделу

Общая ситуация в Казахстане в сфере межэтнического взаимодействия определяется респондентами как спокойная и благополучная. В частности, молодые славяне Костанайской области характеризуют отношения между разными национальностями в регионе как исключительно дружественные. Относительное ухудшение межэтнических отношений наблюдается в Карагандинской и Северо-Казахстанской областях, жители которых чаще всех отмечали, что межэтническая атмосфера за последний год претерпела изменения в отрицательную сторону.

Работу казахстанских национально-культурных центров нельзя назвать результативной, так как только каждый пятый указал, что был участником их мероприятий несколько раз и лишь каждый двадцатый опрошенный участвовал в них неоднократно. Из тех, кто принимал участие в мероприятиях национально-культурных центров, наибольшая активность отмечается в Западно-Казахстанской области. Наибольшей пассивностью отметилась молодежь Акмолинской области, 75% которых не посещают мероприятия национально-культурных центров. Пожаловались на отсутствие подобных мероприятий молодые представители Костанайской и Восточно-Казахстанской областей.

Вероятность конфликтов на межнациональной почве половина опрошенных молодых славян полностью исключают. Однако 1/3 ответивших указала, что возможны мелкие бытовые раздоры, особенно активно придерживаются данной позиции представители Карагандинской области. Более тревожная ситуация наблюдается в Северо-Казахстанской области, где почти каждый десятый представитель из числа славянских этнических групп считает, что есть вероятность серьезных межнациональных столкновений. Основными причинами потенциальных межнациональных конфликтов были названы некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах, нарушение прав людей по национальному признаку, публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства и отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности. На данный момент большинство опрошенных не сталкивались с дискриминационным отношением по признаку национальности. Исключение составляет 10,8% респондентов, отметившие, что в течение последнего года в их жизни имели место отдельные случаи ущемления прав.

Раздел 3. Трудовая и социально-экономическая адаптация молодежи

3.1 Трудовая адаптация

Адаптация современной молодежи на рынке труда, представляющая собой процесс ее активного приспособления к определенным материальным условиям и культурным ценностям рынка труда, его требованиям и нормам, является своего рода показателем сложившейся ситуации в казахстанском обществе.

В нашей республике для реализации молодежных программ выполняется ряд мероприятий таких как, «Молодежная практика», государственная программа «Занятость-2020», «Дорожная карта-2020». Несмотря на эти мероприятия, экономическая и политическая среда современного Казахстана воспринимается безработной молодежью преимущественно как среда ее отчуждения от производственной деятельности и общественной жизни. Это лежит в основе массового социального иждивенчества, политического экстремизма и преступности среди безработной молодежи. Ситуация безработицы оказывает разрушающее, травмирующее воздействие на психику молодого человека, вызывает состояние фрустрации, агрессии, ведет к потере смыслов общественной активности. Самостоятельно преодолеть эту ситуацию большинство из молодежи не в состоянии, они нуждаются в помощи специально организованной системы социальных служб или центров.

Поддержка и развитие конкурентоспособности молодежи является очень актуальным и стратегическим приоритетом государственной политики Республики Казахстан. Конкурентоспособная казахстанская молодежь – залог успешного вхождения нашей страны в число 50-ти конкурентоспособных стран мира. В ежегодных посланиях Президента народу страны основное внимание уделяется построению и развитию социально-ориентированного государства. Основным фактором формирования и дальнейшего устойчивого развития социально-ориентированного государства является формирование и развитие отвечающей современным, международным требованиям и стандартам в условиях усиливающейся глобализации, отечественной конкурентоспособной молодежи. Наличие такой молодежи – залог процветания нации, залог развитого гражданского общества, а значит и базовых институтов демократии нашей страны. Основопологающим фактором формирования конкурентоспособной молодежи является ее высокая квалифицированность и востребованность в условиях рыночной экономики. Такая молодежь формирует активное гражданское общество,

составляет средний класс, основу любого государства. Наличие в стране активной конкурентоспособной молодежи есть гарант эффективного функционирования гражданского общества, стабильного развития среднего класса. Что является фундаментом страны для дальнейшего процветания и укрепления казахстанских позиций в международном сообществе.

Сегодня отсутствует система государственного распределения выпускников вузов, как это было принято в советское время, которая обеспечивала поддержание общей системы социально-трудовой и профессиональной преемственности поколений и процесс безболезненной интеграции в трудовое пространство молодежи.

Современная казахстанская молодежь, независимо от ее групповой дифференциации, вынуждена самостоятельно адаптироваться к новым для казахстанского общества условиям нестабильности и неопределенности, поскольку оказались разрушены все прежние механизмы адаптации, а новые еще не выработаны. Однако при этом адаптационное поведение большинства молодых казахстанцев основывается на использовании социального капитала в виде семейного капитала (помощь родителей или содействие влиятельных родственников, знакомых в процессе поиска и нахождения оптимальной социально-экономической ниши, в которой они могли бы реализовать свой потенциал), но такой механизм успешной социальной адаптации доступен далеко не всем представителям молодого поколения современного Казахстана. Это часто выступает определяющим фактором при формировании адаптационных стратегий современной казахстанской молодежи, в основе которых ввиду недостаточных социальных ресурсов оказываются риск-технологии как способ реализации жизненных планов и потребностей.

Таким образом, адаптация современной молодежи на рынке труда, представляющая собой процесс ее активного приспособления к определенным материальным условиям и культурным ценностям рынка труда, его требованиям и нормам, является своего рода показателем сложившейся ситуации в казахстанском обществе.

Адаптационные стратегии молодежи на рынке труда как часть жизненных стратегий в целом отражают эту динамическую сущность жизненных стратегий и характеризуются необходимостью постоянного видоизменения, обновления, приведения их в соответствие с эпохой и ее вызовами

Как показывают результаты опроса, половина опрошенных молодых людей работают (50,5%), еще 41,1% учатся в школе, колледже или ВУЗе.

Таким образом, 91,6% опрошенных заняты учебой или работой. Доля незанятых молодых людей составила 7,3% (таблица 15).

Еще 1,0% опрошенных затруднились с ответом на вопрос.

Таблица 15. Распределение ответов на вопрос: «В настоящее время Вы работаете или учитесь?» (%)

	%
Учусь в школе	17,3
Учусь в ВУЗе, колледже	17,9
Учусь и одновременно работаю	5,9
Работаю	50,5
Не учусь и не работаю, не ищу работу	3,6
Не учусь и не работаю, ищу работу	3,7
Затрудняюсь ответить	1,0

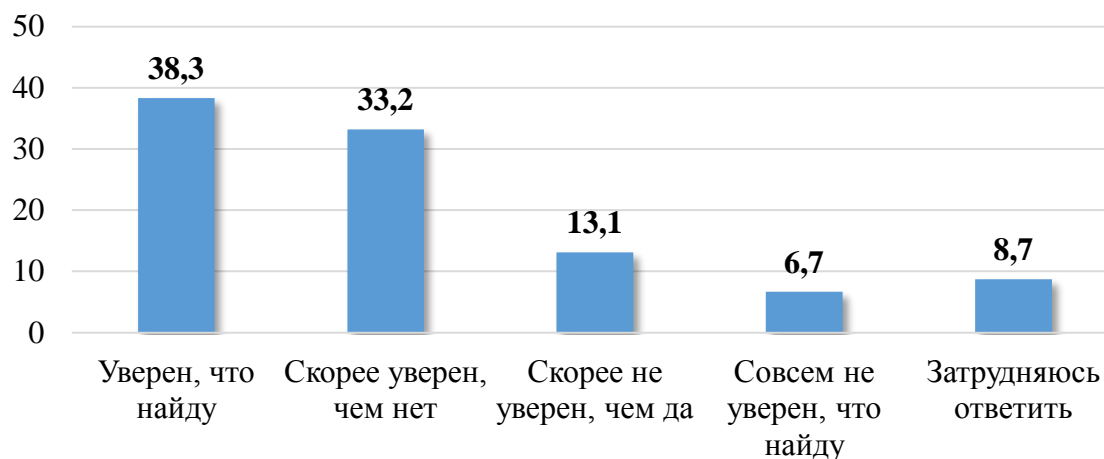
По результатам, доля незанятых молодых людей чуть выше среди сельской молодежи (9,6%), чем среди городской молодежи (6,0%).

Таблица 16. Распределение ответов на вопрос: «В настоящее время Вы работаете или учитесь?» (в разрезе городского и сельского населения, %)

	Городская молодежь	Сельская молодежь
Учусь в школе	17,1	17,7
Учусь в ВУЗе, колледже	19,0	16,1
Учусь и одновременно работаю	6,5	5,0
Работаю	50,6	50,3
Не учусь и не работаю, не ищу работу	2,9	4,8
Не учусь и не работаю, ищу работу	3,1	4,8
Затрудняюсь ответить	0,9	1,3

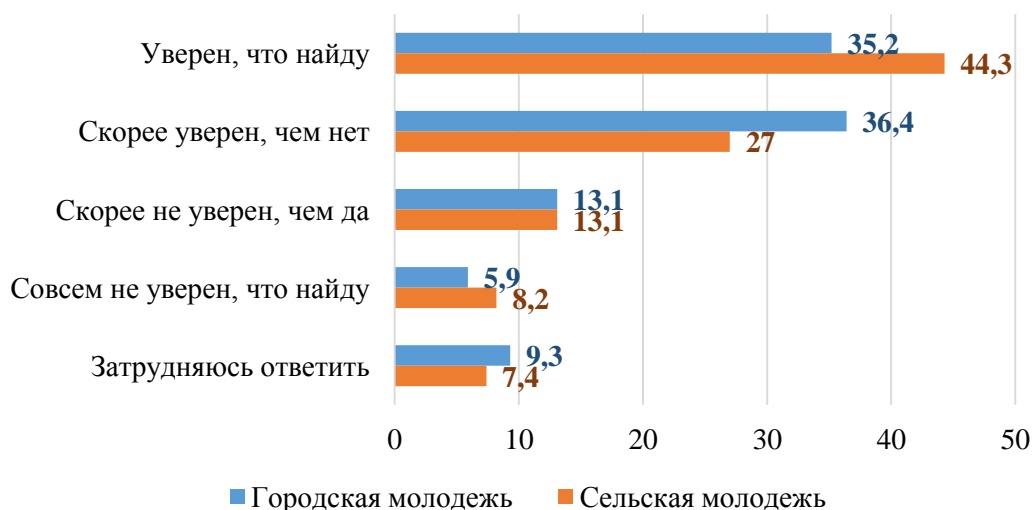
Опрошенным молодым людям, которые учатся в ВУЗе или колледже, т.е. тем, которые в самое ближайшее будущее будут искать работу, был задан вопрос, насколько они уверены в своем трудоустройстве по специальности. Большинство опрошенных, а именно 71,5%, уверены, что смогут найти работу по специальности. 19,8% опрошенных, наоборот, отметили свою неуверенность.

Диаграмма 8. Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы уверены, что найдете работу по специальности после окончания ВУЗа, колледжа?» (%)

Тип проживания молодежи фактически не влияет на уверенность молодых людей относительно перспектив трудоустройства в ближайшем будущем. 71,6% опрошенных молодых людей, проживающих в городской местности и 71,3% молодежи из сельской местности уверены в том, что найдут работу по специальности (диаграмма 9).

Диаграмма 9. Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы уверены, что найдете работу по специальности после окончания ВУЗа, колледжа?» (в разрезе городского и сельского населения, %)

Интересная закономерность была отмечена в ответах на данный вопрос в разрезе уровня образования участников опроса. Так, учащиеся и выпускники средним профессиональных учреждений в меньшей степени уверены в том, что смогут найти работу по специальности после окончания обучения. Треть опрошенных молодых людей со средним специальным образованием (30,4%) отмечали варианты «скорее не уверен» и «совсем не уверен».

Наоборот, выпускники с высшим образованием чаще отмечали положительные ответы на вопрос. Отдельно стоит отметить опрошенных молодых людей, которые пока закончили только школу, которые демонстрируют свои оптимистичные настроения и уверенность в трудоустройстве по специальности (таблица 17).

Таблица 17. Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы уверены, что найдете работу по специальности после окончания ВУЗа, колледжа?» (в разрезе уровня образования, %)

	Высшее	Незаконченное высшее	Среднее специальное	Общее среднее	Неполное среднее
Уверен (-а), что найду	57,1	34,2	34,3	44,4	42,9
Скорее уверен (-а), чем нет	38,1	32,9	28,4	37,8	50,0
Скорее не уверен (-а), чем да	4,8	11,8	20,6	4,4	7,1
Совсем не уверен (-а), что найду	-	7,9	9,8	4,4	-
Затрудняюсь ответить	-	13,2	6,9	8,9	-

Проблема трудоустройства молодежи является одной из самых актуальных в молодежной среде, наряду с жилищными проблемами и проблемами образования. Молодым людям был задан вопрос, что препятствует трудоустройству молодежи в регионе, городе проживания, и, более половины опрошенных ответили, что отсутствие опыта работы, является первой причиной безработицы среди молодежи (59,4%). Еще почти половина опрошенных (45,8%) отметили причиной проблемы трудоустройства молодежи – низкую заработную плату (таблица 18).

Отдельно следует отметить отсутствие вакантных мест в городах и селах проживания. Так, 28,8% опрошенных молодых людей ответили, что в районе проживания нет работы, а значит, рабочих мест, а 22,2% опрошенных считают, что причиной препятствия трудоустройства молодежи является несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места.

Высокая доля опрошенных, которые считают, что трудоустройству молодежи мешают взяточничество и коррумпированность работодателей.

Таблица 18. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем регионе, городе?» (%)

	%
Отсутствие опыта работы	59,4
Низкая заработная плата	45,8
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	28,8
Несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места	22,2
Низкая конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда	18,5
Взяточничество, коррумпированность работодателей	17,7
Высокие амбиции молодых специалистов	8,1
Дискриминация по этническому (национальному) признаку	6,4
Наличие малолетнего ребенка	6,4
Состояние здоровья	5,5
Дискриминация по принадлежности к женскому или мужскому полу	1,9
Другое (возрастные ограничения, молодежь – ленивая)	0,3
Никаких препятствий нет	4,3
Затрудняюсь ответить	4,2

Как показывают результаты опроса, городская молодежь чаще, чем сельская, отмечает в качестве проблем трудоустройства взяточничество и коррумпированность работодателей (20,2%) и дискриминацию по этническому признаку (7,9%). Сельские опрошенные чаще видят проблему в отсутствии рабочих мест в районе проживания (37,6%) и низкую конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда (20,2%).

Проблема низкой заработной платы актуальна и в городе, и в селе, хотя сельские опрошенные молодые люди чуть чаще отмечали данный вариант ответа, как проблему (50,1%) (таблица 19).

Проблема отсутствия опыта работы в равной степени важна и для городских опрошенных (59,3%), и для сельских (59,6%).

Таблица 19. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем регионе, городе?» (в разрезе городского и сельского населения, %)

	Городская молодежь	Сельская молодежь
Низкая конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда	17,5	20,2
Несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места	22,7	21,5
Отсутствие опыта работы	59,3	59,6
Взяточничество, коррумпированность работодателей	20,2	13,7
Дискриминация по этническому (национальному) признаку	7,9	4,0
Дискриминация по принадлежности к женскому или мужскому полу	1,8	2,1
Состояние здоровья	4,9	6,6

	Городская молодежь	Сельская молодежь
Низкая заработная плата	43,2	50,1
Наличие малолетнего ребенка	5,2	8,3
Высокие амбиции молодых специалистов	7,6	9,0
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	23,4	37,6
Другое (возрастные ограничения, молодежь – ленивая)	0,4	-
Никаких препятствий нет	4,6	4,0
Затрудняюсь ответить	4,2	4,2

Если говорить об успехе в профессиональной деятельности, то 53,1% опрошенных считают, что работоспособность является залогом успеха.

На втором месте причин, почему люди добиваются успеха, были отмечены связи и знакомства (33,9%). Фактор связей и знакомств предполагает две противоположные стороны. Первая, положительная сторона – использование деловых связей и знакомств, которые были приобретены в течение профессиональной, учебной и другой деятельности. Как отмечают специалисты в области HR, деловые связи являются, если не самым важным, то уж точно одним из важнейших критериев успешной карьеры. Умение налаживать полезные знакомства зачастую становится решающим преимуществом при трудоустройстве. С другой стороны, фактор связей имеет негативное восприятие – это развитие кумовства и трайбализма.

Чуть более трети опрошенных молодых людей считают, что добиться успеха в работе помогают хорошее образование, и еще 30,7% назвали такое качество как ответственность.

Высокий профессионализм и предприимчивость отметили 23% и 20% опрошенной молодежи соответственно.

Таблица 20. Распределение ответов на вопрос: «Что, на Ваш взгляд, обеспечивает человеку успех в профессиональной деятельности?» (%)

	%
Работоспособность	53,1
Связи и знакомства	33,9
Хорошее образование	31,4
Ответственность	30,7
Умение работать в коллективе	25,7
Высокий профессионализм	23,0
Предприимчивость, энергичность	20,0
Честный труд	17,5
Талант	9,9
Удача	8,6
Готовность к переменам	3,8
Привлекательная внешность	3,4
Патриотизм	1,3
Другое	0,1
Затрудняюсь ответить	1,2

Очень часто молодежь ищет лучшие условия для жизни и работы в других населенных пунктах, странах. В ходе опроса, мы просили участников исследования ответить на вопрос, готовы ли они переехать в другой регион Казахстана или в другую страну ради работы, результаты показали следующее. Абсолютное большинство опрошенных молодых людей (85,2%) не планируют переезд в другой регион страны ради лучшей работы. О своей готовности переехать в другой регион страны высказались 13,2% опрошенных (диаграмма 10).

Самыми популярными направлениями у молодежи являются город Астана (47,9%) и Алматы (27,9%).

Диаграмма 10. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГОЙ РЕГИОН СТРАНЫ ради лучшей работы?» (%)

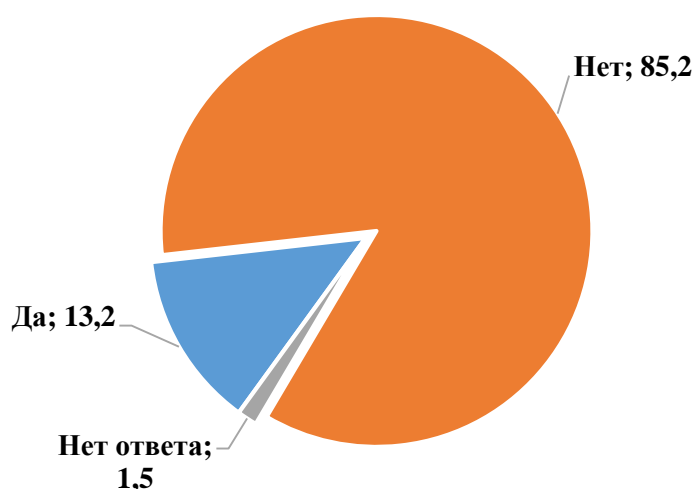
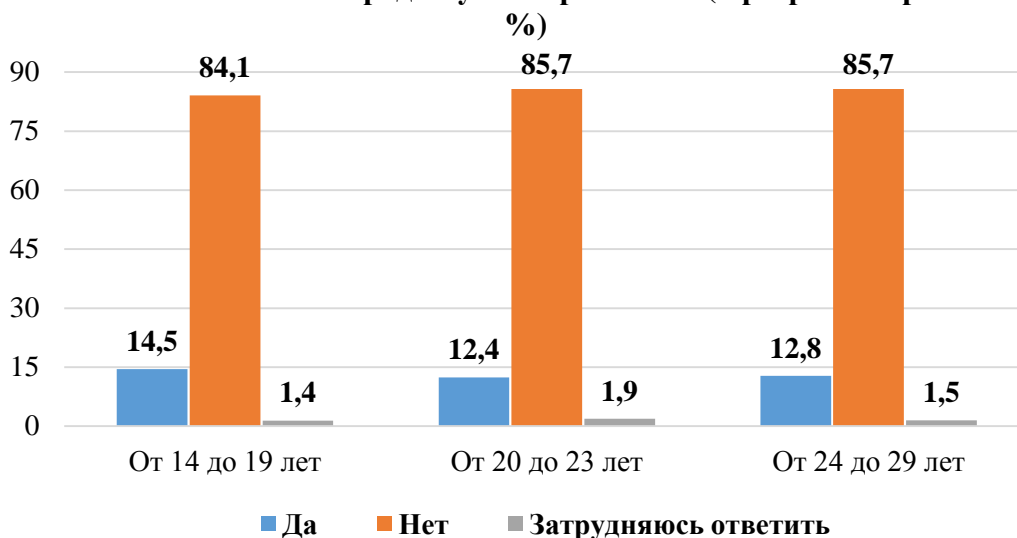

Таблица 21. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГОЙ РЕГИОН СТРАНЫ ради лучшей работы?» - направления (%)

	%
Алматы	27,9
Астана	47,9
Петропавловск	4,2
Караганды	3,8
Восточно-Казахстанская область	2,6
Шымкент	2,3
Павлодар	2,3
Актобе	1,9
Костанай	1,9
Западно-Казахстанская область	1,5
Атырау	1,1
Усть-Каменогорск	1,1
Кокшетау	1,1
Уральск	0,8
Тюмень	0,4
Актау	0,8
Затрудняюсь ответить	3,4

В целом, как показывают результаты опроса, возраст участников опроса не влияет на их готовность переехать в другой регион страны ради лучшей работы.

Диаграмма 11. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГОЙ РЕГИОН СТРАНЫ ради лучшей работы?» (в разрезе возрастных групп, %)

В разрезе городского и сельского населения, молодежь из городов чуть чаще отмечает свое желание переехать в другой регион страны (15,4%), чем молодежь, проживающая на момент опроса в сельской местности (9,6%).

Результаты в разрезе областей показали следующее. Опрошенная молодежь, которая проживает в Акмолинской, Карагандинской и Северо-Казахстанской областях чаще высказываются о намерении переехать в другой регион Казахстана, чтобы найти лучшую работу. наоборот, опрошенная молодежь в Западно-Казахстанской и Костанайской областях гораздо реже отвечали на вопрос положительно.

Диаграмма 12. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГОЙ РЕГИОН СТРАНЫ ради лучшей работы?» (в разрезе городского и сельского населения, %)

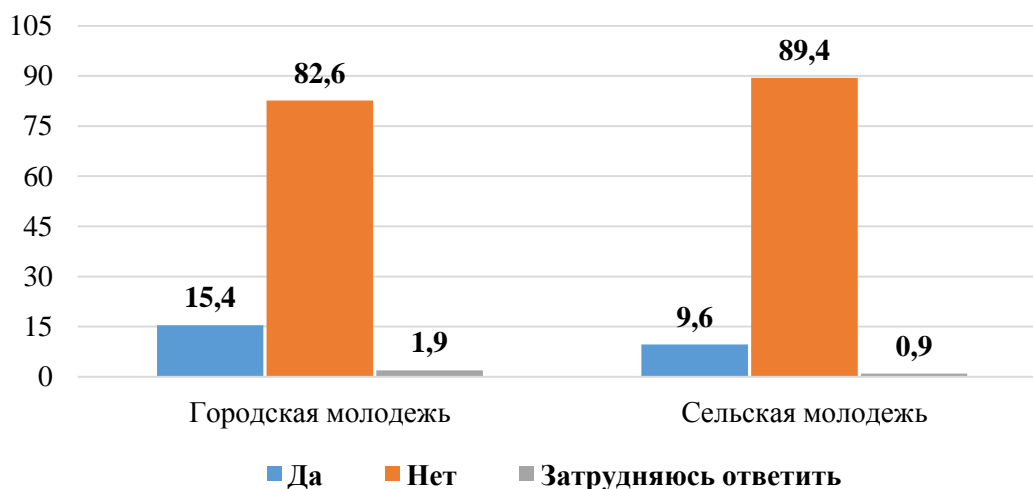

Таблица 22. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГОЙ РЕГИОН СТРАНЫ ради лучшей работы?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Да	21,6	10,2	8,5	18,9	8,0	11,2	12,2
Нет	78,0	89,8	91,5	76,8	91,6	88,4	82,3
Нет ответа	0,4	-	-	4,3	0,3	0,4	5,5

В другую страну ради лучшей работы готовы переехать 28,2% опрошенных, но большинство не готовы покинуть свою страну ради успешного трудоустройства (70,7%).

В разрезе возрастных групп, чаще высказывались о намерении переехать в другую страну молодые люди в возрасте от 14 до 19 лет (34,9%), чем опрошенная молодежь в возрасте от 24 до 29 лет (22,1%).

Диаграмма 13. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГУЮ СТРАНУ ради лучшей работы?» (%)

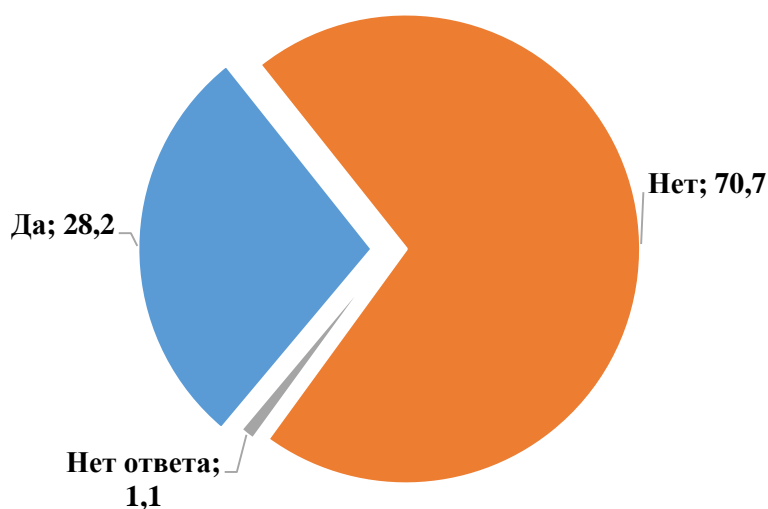
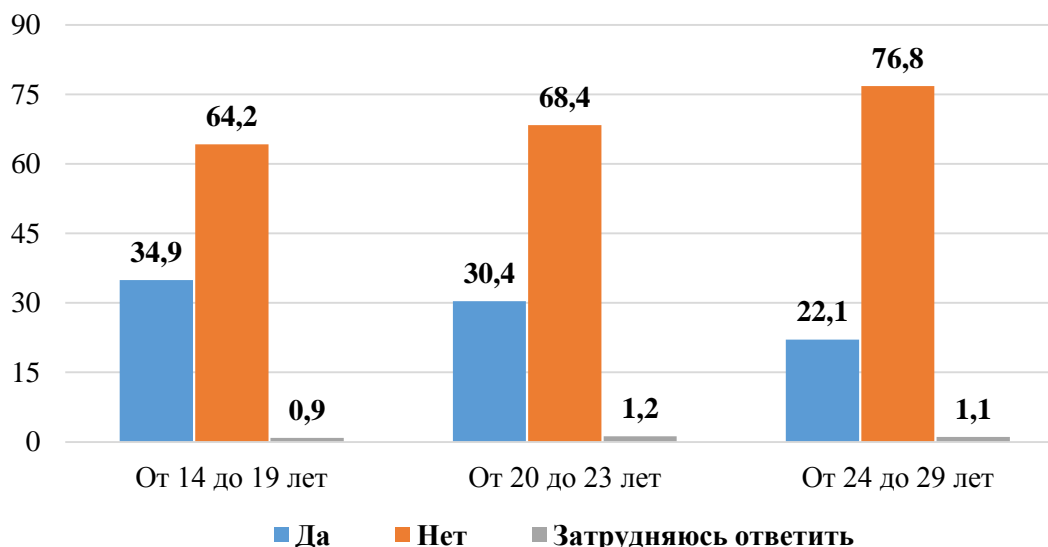

Диаграмма 14. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГУЮ СТРАНУ ради лучшей работы?» (разрезе возрастных групп, %)

Согласно результатам исследования, абсолютное большинство опрошенной молодежи, а именно 76,6%, ради лучшей работы готовы переехать в Россию.

На втором месте по популярности направления для переезда были отмечены Соединенные штаты Америки, хотя они гораздо уступают российской стороне (7,5%). Далее были отмечены Европа (3,4%), и в частности Германия (5,9%). Отдельно стоит обратить внимание на отмеченный Китай (2%). «Поднебесная» последние несколько лет вызывает большой интерес у молодежи, в частности культура, система образования, отмечается рост желающих учить китайский язык.

Таблица 23. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГУЮ СТРАНУ ради лучшей работы?» - направления (%)

Направление	%
Россия (Санкт-Петербург, Омск, Башкирия)	76,6
США	7,5
Германия	5,9
Европа	3,4
Китай	2,0
Канада	1,4
Швейцария	0,9
Беларусь	0,9
Другие страны (Украина, Австрия, Чехия, Израиль, Япония, Арабские Эмираты, Бразилия, Финляндия, Корея, Турция, Австралия, Дания, Италия, Азербайджан, Испания, Норвегия, Англия, Новая Зеландия)	5,5
Затрудняюсь ответить	2,7

Как показывают результаты опроса, молодежь, участвующая в опросе из Костанайской, Северо-Казахстанской, Акмолинской и Павлодарской областей, гораздо чаще отмечали Россию, чем опрошенные из других областей.

Опрошенные из Карагандинской и Восточно-Казахстанской областей чаще отмечали Соединенные штаты Америки – 13,9% и 10,5% соответственно.

В Германию хотели бы выехать, чтобы найти лучшую работу, опрошенная молодежь из Акмолинской (10,8%), Восточно-Казахстанской (10,5%) и Карагандинской (9,6%)

Китай в большей степени представляет интерес для опрошенных молодых людей из Павлодарской (5,6%) и Западно-Казахстанской (3,4%) областей.

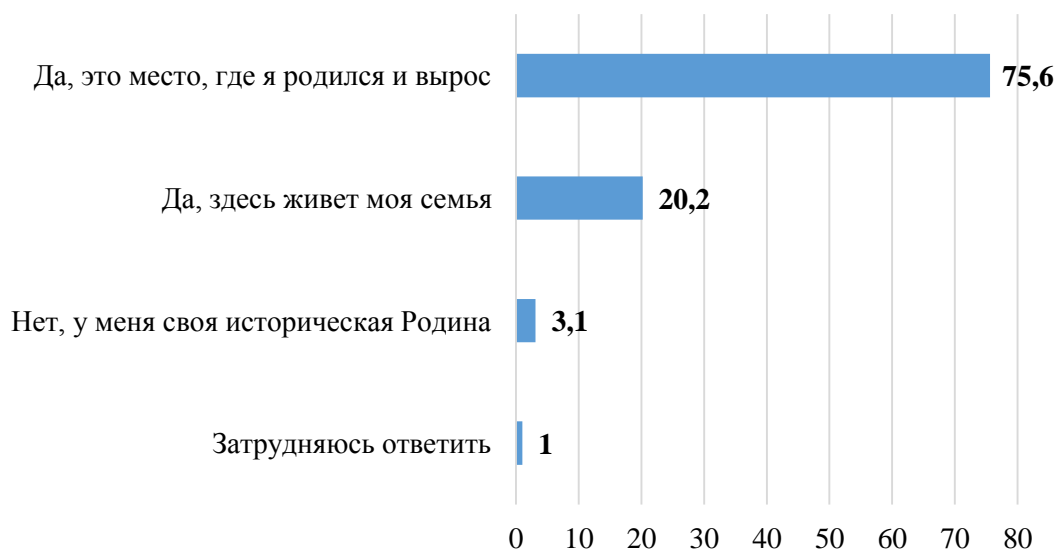
Таблица 24. Распределение ответов на вопрос: «Готовы ли Вы переехать В ДРУГУЮ СТРАНУ ради лучшей работы?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Россия (Санкт-Петербург, Омск, Башкирия)	83,8	67,1	77,6	65,7	87,8	81,7	84,4
США	-	10,5	1,7	13,9	4,4	4,2	4,7
Германия	10,8	10,5	1,7	9,6	2,2	1,4	1,6
Европа	-	5,3	-	3,6	3,3	2,8	6,3
Китай	-	2,6	3,4	0,6	1,1	5,6	1,6
Канада	-	-	1,7	3,6	-	-	1,6

3.2 Социально-экономическая адаптация

По результатам опроса, абсолютное большинство опрошенных считают Казахстан своей Родиной (95,8%), из них 75,6% считают Казахстан Родиной потому что родились и выросли здесь, а 20,2% опрошенных потому что здесь живет семья. Только 3,1% опрошенных считают своей Родиной не Казахстан, а историческую родину.

Диаграмма 15. Распределение ответов на вопрос: «Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина?» (%)

Как показывают результаты опроса, в целом возраст опрошенных не влияет на их мнение относительно того, считают они Казахстан своей Родиной или нет. Так, 76,8% опрошенных в возрасте от 14 до 18 лет, 74,2% опрошенных в возрасте от 19 до 23 лет и 75,5% опрошенных в возрасте от 24 до 29 лет считают Казахстан своей Родиной – местом где они родились и выросли (таблица 25).

Таблица 25. Распределение ответов на вопрос: «Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина?» (в разрезе возрастных групп, %)

	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Да, это место, где я родился и вырос	76,8	74,2	75,5
Да, здесь живет моя семья	19,0	21,5	20,3
Нет, у меня своя историческая Родина	3,4	3,1	3,0
Затрудняюсь ответить	0,8	1,2	1,1

В региональном разрезе обратим внимание на следующие результаты. Абсолютное большинство опрошенных в Костанайской (86,7%), Северо-Казахстанской (86%) и Павлодарской (84,1%) областях считают Казахстан своей Родиной, потому что они здесь родились и выросли. Молодые люди, участвовавшие в опросе из Восточно-Казахстанской и Западно-Казахстанской области считают республику родиной, потому что здесь живет семья – 35,7% и 29,4% соответственно.

Не считают Казахстан своей Родиной, а отмечают историческую Родину, чаще опрошенная молодежь в Восточно-Казахстанской (5,3%), Западно-Казахстанской (5,2%) и Северо-Казахстанской (5,5%) областях.

Таблица 26. Распределение ответов на вопрос: «Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина?» (в разрезе регионов, %)

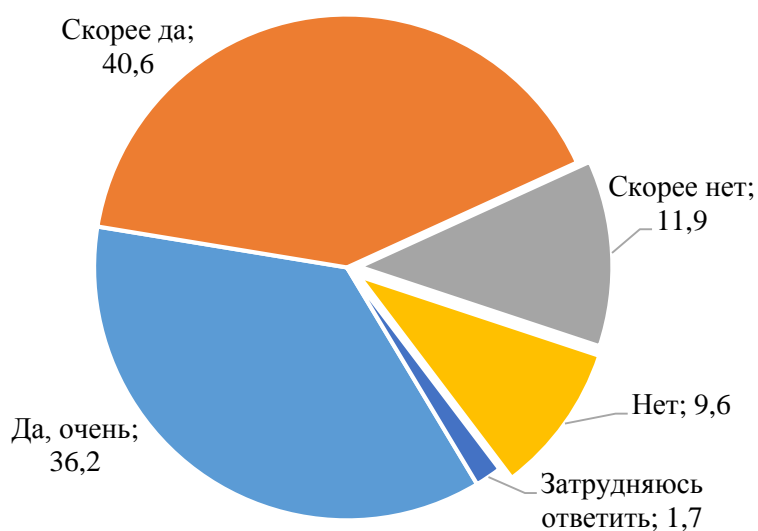
	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Да, это место, где я родился и вырос	82,3	55,7	65,4	80,9	86,7	84,1	86,0
Да, здесь живет моя семья	16,4	35,7	29,4	16,4	10,1	15,0	7,9
Нет, у меня своя историческая Родина	0,9	5,3	5,2	2,7	1,4	0,9	5,5
Затрудняюсь ответить	0,4	3,2	-	-	1,7	-	0,6

Таблица 27. Распределение ответов на вопрос: «Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина?» (в разрезе уровня образования, %)

	Высшее	Незаконченно е высшее	Среднее специальное	Общее среднее	Неполное среднее	Нет образования
Да, это место, где я родился и вырос	74,6	76,6	76,2	69,9	77,9	83,6
Да, здесь живет моя семья	21,0	19,5	19,6	24,9	17,6	14,9
Нет, у меня своя историческая Родина	3,6	2,8	3,0	3,1	3,8	1,5
Затрудняюсь ответить	0,8	1,1	1,1	2,2	0,8	-

Экологические проблемы населенного пункта, в котором они проживают волнуют большинство опрошенных молодых людей (76,8%). Не волнуют проблемы экологии в населенном пункте проживания 21,5% опрошенных.

Диаграмма 16. Распределение ответов на вопрос: «Волнуют ли Вас экологические проблемы Вашего населенного пункта (города, села)?» (%)

Согласно результатам исследования, чаще выражают беспокойство экологическими проблемами в месте проживания, опрошенная молодежь Акмолинской (суммарный показатель ответов 85,3%), Карагандинской (81,5%) и Павлодарской (86,3%) областей. Подобный результат является вполне ожидаемым, т.к. в данных регионах осуществляют свою деятельность ряд заводов и производств. Реже отмечают обеспокоенность экологическими проблемами в Костанайской, Северо-Казахстанской и Восточно-Казахстанской областях.

Таблица 28. Распределение ответов на вопрос: «Волнуют ли Вас экологические проблемы Вашего населенного пункта (города, села)?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Да, очень	37,5	29,7	42,7	37,6	22,0	55,8	36,0
Скорее да	47,8	41,3	33,6	43,9	41,3	30,5	41,5
Скорее нет	8,6	15,1	7,6	13,3	15,0	7,7	10,4
Нет	5,6	9,3	13,3	5,0	20,6	5,2	11,0
Затрудняюсь ответить	0,4	4,6	2,8	0,2	1,0	0,9	1,2

В ходе опроса, участникам задавали вопрос, знают ли они о программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны. 22,7% опрошенных знают о программах и проектах. Большинство опрошенных (45,8%) только слышали о программах и проектах, как правило, это поверхностные знания, и данный уровень информированности слабый.

Отметим, что 28,4% опрошенных ответили, что ничего не знают о программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи.

Т.е., как показывают результаты исследования, опрошенная молодежь слабо информирована о государственных программах, направленных на поддержку и развитие молодежи, и, соответственно, демонстрирует низкий уровень участия и вовлеченности в данные программы и проекты. Причинами этого являются как недостаточная работа уполномоченных государственных органов по информированию молодежи о реализации той или иной государственной программы, так и личная незаинтересованность самих молодых людей. Причиной последнему может быть невысокий уровень поддержки государственной власти и, как следствие, отсутствия интереса к ее работе.

Таблица 29. Распределение ответов на вопрос: «Вы знаете, или слышали о государственных программах или проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны?» (%)

	%
Да, знаю	22,7
Что-то слышал (-а)	45,8
Нет, ничего не знаю о государственных программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи	28,4
Затрудняюсь ответить	3,0

Как показывают результаты опроса, уровень информированности о государственных программах и проектах различается в зависимости от возраста опрошенных. Так, относительно высокий уровень информированности, выше среднего республиканского значения, (респонденты называли вариант ответа «да, знаю») отмечен среди опрошенных в возрасте от 20 до 23 лет (24%) и от 24 до 29 лет (24,6%). Т.н. «поверхностный» уровень информированности показали опрошенные молодые люди в возрасте от 14 до 19 лет (47,8%) и от 20 до 23 лет (48,6%).

Отметим, что чаще ничего не знаю о государственных программах и проектах молодежь в возрасте от 14 до 19 лет (29%) и от 24 до 29 лет (30,3%).

Таблица 30. Распределение ответов на вопрос: «Вы знаете, или слышали о государственных программах или проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны?» (в разрезе возрастных групп, %)

	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Да, знаю	19,2	24,0	24,6
Что-то слышал (-а)	47,8	48,6	42,9
Нет, ничего не знаю о государственных программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи	29,0	24,2	30,3
Затрудняюсь ответить	4,0	3,3	2,2

Информированность молодежи о государственных программах и проектах напрямую зависит от уровня образования. Так, чем выше уровень образования опрошенных молодых людей, тем выше и качественнее уровень информированности о госпрограммах и проектах. 28,2% опрошенных молодых людей с высшим образованием ответили, что знают программы и проекты по поддержке молодежи, еще четверть опрошенных с незаконченным высшим образованием также отметили вариант ответа «да, знаю» (24,5%). Наоборот, среди опрошенных молодых людей с неполным средним образованием знают о программах и проектах 19,1% и среди тех, кто отметил вариант «нет образования» знают только 14,9% опрошенных (таблица 31).

Таблица 31. Распределение ответов на вопрос: «Вы знаете, или слышали о государственных программах или проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны?» (в разрезе уровня образования, %)

	Высшее	Незаконченное высшее	Среднее специальное	Общее среднее	Неполное среднее	Нет образования
Да, знаю	28,2	24,5	19,9	20,5	19,1	14,9
Что-то слышал (-а)	45,6	49,6	46,1	41,9	44,7	47,8
Нет, ничего не знаю о государственных программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи	24,0	24,5	31,1	31,4	32,1	37,3
Затрудняюсь ответить	2,0	1,4	2,9	6,1	4,2	0,0

3.3 Прогнозирование профессий будущего

Специфику адаптации молодежи на рынке труда определяют структурные сдвиги в спросе на рабочую силу, произошедшие в последние два десятилетия и обострившиеся в результате мирового экономического кризиса. Снижение объемов производства, увеличение количества убыточных предприятий, усложнение финансового кризиса негативно влияют на спрос рабочей силы. Уменьшение емкости официального рынка труда и усиление дисбаланса между спросом и предложением труда ведет к перспективе роста общей безработицы, в том ряду и молодежной. Специфика безработицы определяется структурно-регрессивным упадком производства при уничтожении прежних рынков и механизмов работы хозяйства и неспешным формированием новых рынков. В то же время произошел устойчивый рост доли отраслей, возникающих в новых секторах экономики: банки, страховые, консалтинговые, инвестиционные, аудиторские и другие непромышленные организации. Именно здесь особенно быстро растет число занятых, причем конкретно молодых людей.

Молодых людей просили ответить, какие профессии, по их мнению, являются самыми востребованными в Казахстане. Так, почти половина опрошенных на первом месте отмечают профессию врача (48%). На втором месте была отмечена профессия учителя в школе (27,8%).

Далее идут профессии, которые становятся очень популярными – это бухгалтер (19,5%), строитель (17,5%), финансист (14,6%), IT-технологии (14,5%), экономист (13,1%) (таблица 32).

Как показали результаты опроса, между востребованностью, популярностью профессии и желанием у молодых людей получить профессию определенной специальности значительных отличий нет. Так,

11,1% опрошенных ответили, что в будущем хотели бы быть врачом, это первая позиция, и в первом, и во втором случаях. Но, на втором месте, была отмечена т.н. профессия предприниматель (8,9%).

Таблица 32. Распределение ответов на вопросы: «Какие профессии в Казахстане, по Вашему мнению, являются самыми востребованными?» и «По какой профессии Вы хотели бы работать? Что является Вашим призванием?» (%)

	Самая востребованная профессия	Кем хотели бы быть, какую профессию выбираете
Врач	48,0	11,1
Учитель в школе	27,8	8,1
Бухгалтер	19,5	5,1
Строитель	17,5	3,6
Финансист	14,6	3,6
IT-технологии	14,5	5,2
Экономист	13,1	3,5
Менеджер по продажам	12,3	5,0
Юрист	12,3	5,0
Повар	11,7	4,4
Предприниматель	11,0	8,9
Инженер	10,2	5,9
Фармацевт	6,9	2,2
Ученый	5,8	1,2
Преподаватель в университете	5,5	2,1
Депутат	4,1	1,5
Политик	4,0	0,9
Общественный деятель	3,3	1,1
Дипломат	3,2	1,4
Летчик	2,4	0,7
Актер, актриса	2,1	2,0
Певец, музыкант	1,7	1,2
Режиссер	1,7	0,9
Танцор	0,9	0,7
Другое (<i>художник, рабочий, полицейский, военный, кинолог, дизайнер, продавец, энергетик, агроном, менеджер по туризму, водитель, психолог, няня, сиделка</i>)	2,5	-
Другое (<i>стилист, администратор, тренер, шахтер, автослесарь, водитель, эколог, агроном, энергетик, лесник, пожарный, дизайнер, архитектор, филолог, психолог, ювелир, переводчик, экскурсовод, кинолог</i>)	-	5,2
Затрудняюсь ответить	5,8	7,7

Выводы по разделу

91,6% участвовавших молодых людей, из числа славянской этнической группы, заняты учебой или работой. Доля незанятых молодых людей составила 7,3%.

Большинство опрошенных молодых людей, которые на сегодняшний день получают высшее или профессиональное образование, а именно 71,5%, уверены, что смогут найти работу по специальности. 19,8% опрошенных, наоборот, отметили свою неуверенность.

Так, учащиеся и выпускники средним профессиональных учреждений в меньшей степени уверены в том, что смогут найти работу по специальности после окончания обучения. Треть опрошенных молодых людей со средним специальным образованием (30,4%) отмечали варианты «скорее не уверен» и «совсем не уверен». Наоборот, выпускники с высшим образованием чаще отмечали положительные ответы на вопрос.

Молодым людям был задан вопрос, что препятствует трудоустройству молодежи в регионе, городе проживания, и, более половины опрошенных ответили, что отсутствие опыта работы, является первой причиной безработицы среди молодежи (59,4%). Еще почти половина опрошенных (45,8%) отметили причиной проблемы трудоустройства молодежи – низкую заработную плату.

Как показывают результаты опроса, городская молодежь чаще, чем сельская, отмечает в качестве проблем трудоустройства взяточничество и коррумпированность работодателей (20,2%) и дискриминацию по этническому признаку (7,9%). Сельские опрошенные чаще видят проблему в отсутствии рабочих мест в районе проживания (37,6%) и низкую конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда (20,2%).

Очень часто молодежь ищет лучшие условия для жизни и работы в других населенных пунктах, странах. В ходе опроса, мы просили участников исследования ответить на вопрос, готовы ли они переехать в другой регион Казахстана или в другую страну ради работы, результаты показали следующее. Абсолютное большинство опрошенных молодых людей (85,2%) не планируют переезд в другой регион страны ради лучшей работы. О своей готовности переехать в другой регион страны высказались 13,2% опрошенных.

Самыми популярными направлениями у молодежи являются город Астана (47,9%) и Алматы (27,9%).

В другую страну ради лучшей работы готовы переехать 28,2% опрошенных, но большинство не готовы покинуть свою страну ради успешного трудоустройства (70,7%).

Абсолютное большинство опрошенной молодежи, которые хотели бы уехать в другую страну ради лучшей работы (76,6%) называли Россию.

По результатам опроса, абсолютное большинство опрошенных считают Казахстан своей Родиной (95,8%), из них 75,6% считают Казахстан Родиной потому что родились и выросли здесь, а 20,2% опрошенных потому что здесь живет семья.

Раздел 4. Миграционные настроения среди молодежи

4.1 Миграция молодежи

Проблема миграции молодёжи в современном мире одна из самых актуальных на сегодняшний день. Ведь именно сейчас созданы наилучшие условия для путешествий, перемещений в любую точку мира или смены места жительства. Только за последние 50 лет масштабы миграции выросли более чем в 2,5 раза; число мигрантов в мире достигло 200 млн. человек, при этом основным участником миграционных перемещений является молодежь в возрасте от 16 до 35 лет.

В Казахстане отмечается проблема миграции национальных меньшинств, в частности представителей русской (славянской) этнической группы. Сегодня казахи составляют порядка 75% населения страны. Но в целом Казахстан – типичное полиэтническое государство, в котором вторым по численности этносом являются русские. И хотя за годы независимости численность русских в Казахстане сократилась примерно в 2,5 раза, по различным данным, они составляют от 20 до 25 процентов населения.

Основными причинами почему представители славянской этнической группы планируют свой переезд из страны – это негласная конкуренция при устройстве на работу и языковой барьер.

В рамках данного исследования, были заданы вопросы, оценивающие миграционные настроения представителей славянской этнической группы и были получены следующие результаты. Более половины опрошенной молодежи, предпочитают жить в городе, где проживают люди разных национальностей (68,6%), еще 13,3% опрошенных хотели бы жить в селе, где также проживают люди, которые являются представителями разных этнических групп (таблица 33).

12,2% опрошенных предпочитают жить в населенных пунктах, где проживают только представители одной этнической группы.

Таблица 33. Распределение ответов на вопрос: «Где бы Вы предпочли жить?» (%)

	%
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	68,6
В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	9,4
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	13,3
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальностей)	2,8
Другое (не важно какая национальность, главное, чтобы люди были хорошие, в Астане)	0,7
Затрудняюсь ответить	5,0

Таблица 34. Распределение ответов на вопрос: «Где бы Вы предпочли жить?» (в разрезе возрастных групп, %)

	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	70,6	67,8	67,5
В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	8,7	10,3	9,5
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	11,5	11,6	15,7
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальностей)	4,5	1,4	2,4
Другое	0,7	0,6	0,9
Затрудняюсь ответить	4,0	8,3	4,0

Согласно результатам опроса, 58,6% опрошенных не планируют переезжать в другую страну в ближайший год. 38,3% высказывают намерения о переезде. Из них 13,7% опрошенной молодежи планируют переехать в ближайший год, а еще 9,4% опрошенных отмечают возможность переезда в ближайшие три года.

Отдельно следует сказать об опрошенных, на чьи планы и намерения, относительно переезда в другую страну, может повлиять ситуация в стране (15,2%).

Диаграмма 17. Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год?» (%)

В разрезе возрастных групп миграционные настроения опрошенных представителей славянской этнической группы выглядят следующим образом. Чем младше возраст участников опроса, тем выше уровень миграционных настроений. Так, 17% опрошенной молодежи в возрасте от 14 до 19 лет планируют переехать в другую страну в ближайший год на постоянное место жительства, среди опрошенных в возрасте от 20 до 23 лет

этот показатель составляет 15,5%, и ниже среди опрошенных в возрасте от 24 до 29 лет – 10,4%. Аналогичная зависимость отмечена между возрастом опрошенных и намерений переехать в другую страну на ПМЖ в ближайшие три года.

И, наоборот, чем старше возраст молодых людей, тем ниже уровень миграционных настроений.

Таблица 35. Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год?» (в разрезе возрастных групп, %)

	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Да, у меня есть такие намерения	17,0	15,5	10,4
Да, возможно, но только в ближайшие три года	12,5	8,1	7,9
Зависит от ситуации в стране	12,9	16,5	16,2
Нет, не планирую	54,5	56,6	62,6
Другое	-	0,2	-
Затрудняюсь ответить	3,1	3,1	2,9

Миграционные настроения в разрезе областей выглядят следующим образом. Чаще о своем намерении переехать в другую страны в ближайший год отмечают опрошенные представители славянской этнической группы, которые проживают в Северо-Казахстанской области – каждый четвертый молодой человек в возрасте от 14 до 29 лет (25%). Кроме Северо-Казахстанской области, надо отметить Карагандинскую и Костанайскую области – 15,3% и 15,7% опрошенных хотели бы переехать на ПМЖ, соответственно.

Таблица 36. Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
Да, у меня есть такие намерения	8,6	10,0	10,9	15,3	15,7	15,0	25,0
Да, возможно, но только в ближайшие три года	8,2	7,4	9,5	13,3	7,0	10,3	8,5
Зависит от ситуации в стране	15,1	14,6	14,2	15,3	17,8	16,7	11,6
Миграционные намерения (суммарный показатель положительных ответов)	31,9	32,0	34,6	43,9	40,5	42,0	45,1
Нет, не планирую	66,4	61,7	62,6	53,8	56,6	57,5	51,8
Затрудняюсь ответить	1,7	6,3	2,8	2,3	2,8	0,4	2,4

Как показывают результаты опроса, городская молодежь чаще высказывается о намерении уехать на ПМЖ, чем опрошенные молодые люди, проживающие в сельской местности. Данный факт можно объяснить тем, что амбиции и возможности городской молодежи значительно выше, сельских.

Таблица 37. Распределение ответов на вопрос: «Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год?» (в разрезе городского и сельского населения, %)

	Городская молодежь	Сельская молодежь
Да, у меня есть такие намерения	15,2	11,4
Да, возможно, но только в ближайшие три года	10,3	7,9
Зависит от ситуации в стране	15,8	14,4
Нет, не планирую	55,4	63,8
Затрудняюсь ответить	3,4	2,5

Основными причинами переезда в другую страну, как показывают результаты опроса, являются «в целях трудоустройства» (33,4%) и «чтобы улучшить материальное положение» (35,4%).

Хотят выехать в другую страну, чтобы получить качественное образование 22,2% опрошенных молодых людей (таблица 38).

Таблица 38. Распределение ответов на вопрос: «Почему Вы хотите переехать в другую страну?» (%)

	%
Чтобы улучшить материальное положение	35,4
В целях трудоустройства	33,4
Для получения качественного образования	22,2
Испытываю языковые трудности	9,1
Хочу вернуться на историческую Родину	7,9
Несоответствие моего менталитета с менталитетом местного населения	5,1
Жизнь здесь стала небезопасной	4,3
Другое (хочу сбежать от массового грабежа государством, хочу новых ощущений, для будущего детей, чтобы заниматься наукой, воссоединение с родственниками и т.д.)	0,7
Я не планирую переезжать	6,9
Затрудняюсь ответить	6,9

Другие причины, по которым молодые люди планируют или намереваются уехать в другую страну отмечают гораздо реже. Например, 9,1% опрошенных молодых людей хотели бы уехать, потому что испытывают трудности с языком.

4.2 Основные направления в международном сотрудничестве

Внешняя политика играет важную роль в развитии страны, в том числе влияет на настроения в обществе. Как показали результаты опроса, абсолютное большинство считают, что Казахстан должен, в первую очередь, развивать международные отношения с Россией (78,0%) (таблица 39).

Более трети опрошенных молодых людей отметили Китай (35,1%), в качестве надежного партнера на «международной арене», Европейский союз был отмечен четвертью опрошенных (24,9%).

Таблица 39. Распределение ответов на вопрос: «С какими странами Казахстан должен в первую очередь развивать экономические и политические связи, интегрироваться в рамках надгосударственных международных организаций?» (%)

	%
С Россией	78,0
С Китаем	35,1
С Европейским Союзом	24,9
С США	10,8
С государствами Центральной Азии	10,2
С мусульманскими странами	2,6
Другое (Германия, Украина)	0,3
Затрудняюсь ответить	5,6

Как показывают результаты опроса, между выбором международного сотрудничества и регионом проживания молодых людей отмечена некоторая связь. Во-первых, абсолютное большинство молодежи поддерживают сотрудничество с Россией. В данном случае все области, в которых был проведен опрос в своем мнении едины. Во-вторых, Европейский Союз в качестве перспективного партнера чаще отмечают опрошенные молодые люди в Акмолинской (32,3%) и Западно-Казахстанской (36,5%) областях. В-третьих, такого крупного международного игрока, как Китай чаще отмечали опрошенные в Костанайской (41,6%), Павлодарской (39,1%) и Северо-Казахстанской (50%) областях.

Надо отметить, что США, как экономического и политического партнера Казахстана, чаще отмечали в Акмолинской (23,3%) и Восточно-Казахстанской областях (таблица 40).

Таблица 40. Распределение ответов на вопрос: «С какими странами Казахстан должен в первую очередь развивать экономические и политические связи, интегрироваться в рамках надгосударственных международных организаций?» (в разрезе регионов, %)

	Акмолинская	Восточно-Казахстанская	Западно-Казахстанская	Карагандинская	Костанайская	Павлодарская	Северо-Казахстанская
С Европейским Союзом	32,3	17,4	36,5	17,6	28,3	31,8	23,2
С Китаем	23,7	33,4	31,8	32,7	41,6	39,1	50,0
С Россией	69,4	71,5	83,4	77,9	85,3	80,7	83,5
С США	23,3	15,1	7,1	7,9	9,4	6,0	4,3
С государствами Центральной Азии	7,8	11,6	14,2	9,9	7,7	12,0	7,9
С мусульманскими странами	3,4	2,6	4,7	2,3	0,7	2,1	3,7
Другое	-	-	-	-	0,3	0,8	-
Затрудняюсь ответить	1,7	7,9	,9	10,4	2,4	4,7	4,9

Выводы по разделу

Основными причинами почему представители славянской этнической группы планируют свой переезд из страны – это негласная конкуренция при устройстве на работу и языковой барьер.

В рамках данного исследования, были заданы вопросы, оценивающие миграционные настроения представителей славянской этнической группы и были получены следующие результаты. Более половины опрошенной молодежи, предпочитают жить в городе, где проживают люди разных национальностей (68,6%), еще 13,3% опрошенных хотели бы жить в селе, где также проживают люди, которые являются представителями разных этнических групп.

В разрезе возрастных групп миграционные настроения опрошенных представителей славянской этнической группы выглядят следующим образом. Чем младше возраст участников опроса, тем выше уровень миграционных настроений. Так, 17% опрошенной молодежи в возрасте от 14 до 19 лет планируют переехать в другую страну в ближайший год на постоянное место жительства, среди опрошенных в возрасте от 20 до 23 лет этот показатель составляет 15,5%, и ниже среди опрошенных в возрасте от 24 до 29 лет – 10,4%. Аналогичная зависимость отмечена между возрастом опрошенных и намерений переехать в другую страну на ПМЖ в ближайшие три года.

И, наоборот, чем старше возраст молодых людей, тем ниже уровень миграционных настроений.

Чаще о своем намерении переехать в другую страны в ближайший год отмечают опрошенные представители славянской этнической группы, которые проживают в Северо-Казахстанской области – каждый четвертый молодой человек в возрасте от 14 до 29 лет (25%). Кроме Северо-Казахстанской области, надо отметить Карагандинскую и Костанайскую области – 15,3% и 15,7% опрошенных хотели бы переехать на ПМЖ, соответственно.

Внешняя политика играет важную роль в развитии страны, в том числе влияет на настроения в обществе. Как показали результаты опроса, абсолютное большинство считают, что Казахстан должен, в первую очередь, развивать международные отношения с Россией (78,0%).

Более трети опрошенных молодых людей отметили Китай (35,1%), в качестве надежного партнера на «международной арене», Европейский союз был отмечен четвертью опрошенных (24,9%).

Раздел 5. Ценностные ориентации и поведенческие установки молодежи

5.1 Ценностные установки

Ценностные установки личности являются продуктом взаимодействия больших и малых социальных групп, организующих жизнь человека. В итоге именно эти установки определяют жизненные ориентиры и источники индивидуальной мотивации.

Ценностные ориентации молодого поколения формируются в процессе практики, то есть имеют социальный характер. Ценности выступают в качестве основы для формирования жизненных установок и предпочтений, таким образом, в дальнейшем определяют жизненные стратегии и ключевые жизненные приоритеты молодого человека.

В ходе исследования нами были изучены наиболее приоритетные ценности молодежи славянской национальности. Респондентам было предложено ответить на вопрос и выбрать не более трех важных жизненных ценностей из предложенного списка.

По результатам опроса, подавляющая часть респондентов среди приоритетных жизненных ценностей указала «семью» – 83,7%. Следующей важной жизненной ценностью по значимости для молодежи является «здоровье» (61,6%). Треть опрошенных (30,1%) в группу важнейших ценностей включила «материальная обеспеченность, богатство». «Дружба» является актуальной для 23,9% респондентов. Необходимо отметить, что такие противоположные по смысловой нагрузке определения как «власть» и «работа» значительно отстают в рейтинге от остальных ценностных понятий и набирают соответственно 3,1% и 0,1% (диаграмма 18).

Диаграмма 18. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?» (%)

Анализируя различия в восприятии ценностей в различных возрастных группах респондентов, можно выделить следующие закономерности. В иерархии жизненных ценностей респондентов в первой пятерке оказались семья – 83,7%, здоровье – 61,6% и дружба – 23,9%, материально обеспеченная жизнь – 30,1%, образование, знание – 16,4%. Их можно отнести к базовым ценностям.

Во вторую пятерку вошли такие категории как «любовь» – 15,5%, «самореализация, самоуважение» – 13,1%, «вера, религия» – 9%, «душевный покой» – 8,4%, «независимость» – 7%.

Эти данные не критичны, но все же наблюдается, что чем взрослее молодые люди, тем чаще на первый план выходят такие ценности как семья и здоровье (таблица 41).

Таблица 41. Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?» (в разрезе возрастных групп, %)

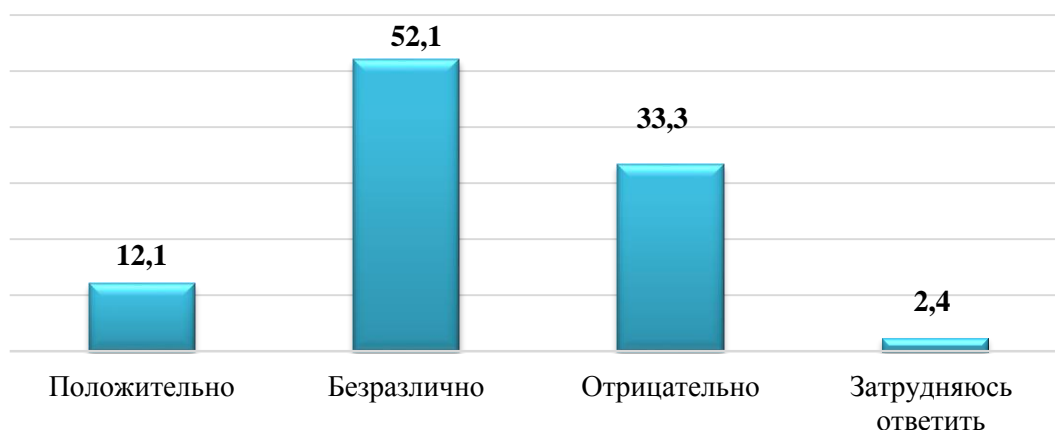
	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Вера, религия	7,9	11,2	8,7
Семья	81,0	82,4	86,3
Власть	4,7	3,3	1,8
Дружба	30,2	22,7	19,9
Здоровье	56,4	58,9	66,9
Душевный покой	6,2	7,2	10,6
Образование, знание	24,6	16,5	10,3
Материальная обеспеченность, богатство	22,3	33,1	34,3
Любовь	16,0	16,5	14,6
Самореализация, самоуважение	13,2	15,1	12,0
Независимость	5,6	7,6	7,7
Любовь к Родине	5,6	4,5	2,6
Высокое положение в обществе	2,2	3,5	2,6
Работа	0,2	0,2	0,1

Как показывают результаты опроса, мнение молодых людей и их отношение к жизненным ценностям не зависит от региона проживания: семью в качестве важной ценности называют 84,5% молодежи Акмолинской области, 80,3% - Восточно-Казахстанской области, 73% – Западно-Казахстанской области, 80,6% – Карагандинской области, 92% - Костанайской области, 88,8% - Павлодарской области, 91,5% - Северо-Казахстанской области.

В широком смысле под субкультурой понимается частичная культурная подсистема «официальной» культуры, определяющая стиль жизни, ценностную иерархию и менталитет ее носителей. То есть субкультура – это культура в культуре. Под молодежной субкультурой понимается культура определенного молодого поколения, обладающего общностью стиля жизни, поведения, групповых норм, ценностей и стереотипов. В ходе социологического исследования мы попытались узнать у представителей славянской национальности как они относятся к молодежной субкультуре.

С этой целью был задан вопрос: «Как Вы относитесь к молодежи, которые являются представителями, так называемых неформальных объединений, молодежных субкультур (рокеры, панки, эмо, фанаты и т.д.)?». Как выяснилось, чуть более половины опрошенных относятся безразлично к представителям молодежных субкультур (52,1%). Одна треть респондентов ответили, что относятся к ним отрицательно (33,3%). Положительное отношение к членам неформальных объединений выразили 12,1% участников исследования (диаграмма 19).

Диаграмма 19. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы относитесь к молодежи, которые являются представителями, так называемых неформальных объединений, молодежных субкультур (рокеры, панки, эмо, фанаты и т.д.)?» (%)

Толерантны по отношению к неформальным молодежным объединениям как городская (54,9%), так и сельская молодежь (47,6%) (таблица 42).

Таблица 42. «Как Вы относитесь к молодежи, которые являются представителями, так называемых неформальных объединений, молодежных субкультур (рокеры, панки, эмо, фанаты и т.д.)?» (в гендерном, возрастном разрезе, в разрезе городского и сельского населения%)

	Мужчины	Женщины	Городская молодежь	Сельская молодежь	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Положительно	12,2	12,0	12,9	10,8	17,6	11,2	8,6
Безразлично	50,3	54,0	54,9	47,6	47,8	53,3	54,6
Отрицательно	34,8	31,8	30,6	37,6	31,5	32,4	35,1
Затрудняюсь ответить	0,1	0,1	0,1	0,3	0,3	0,1	0,1

Далее респонденты дали ответ на вопрос, что побуждает молодых людей вступать в неформальные объединения, группировки (таблица 43).

Таблица 43. Распределение данных на вопрос: «По Вашему мнению, какие причины побуждают молодежь вступать в неформальные объединения, группировка?» (%)

	%
Непонимание родителей, трудности со взрослыми	19,2
Стремление самоутвердиться	24,0
Стремление к свободе, независимости	18,5
Одиночество	11,9
Подражание другим, группирование	16,5
Стремление реализовать себя, свои способности	7,6
Бездельничество	0,2
Безответственность стремление спрятаться от проблем, трусость	0,2
Отклонения в психическом здоровье	0,1
Безработица	0,1
Другое	0,1
Затрудняюсь ответить	6,1

Большинство подростков входят в неформальные молодежные объединения из-за того, что не могут, в силу тех или иных причин, организовать своё свободное время. Как показывают результаты, **четвертая часть опрошенной молодежи 24 %** ответила, что побуждающей причиной вступить в неформальные группировки является стремление самоутвердиться. Они считают себя неполноценными членами общества, и поэтому, чтобы убедить самих себя и окружающих вступают в неформальные объединения и группировки. Непонимание родителей и трудности со взрослыми в качестве причины указали 19,2% опрошенных.

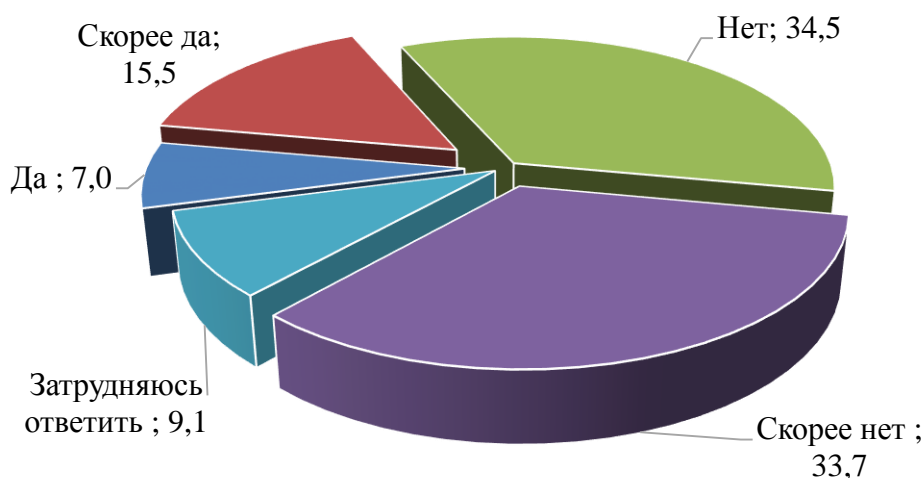
Посредниками между подростком и обществом оказываются главным образом родители. Ведь именно семья, стиль семейных взаимоотношений является основой развития и формирования личности подростка. Поэтому в целях профилактики вовлечения молодежи в неформальные группы необходимо активизировать систему отношений с родительской общественностью.

Субкультуры отличаются лишь тем, что одни ограничивают себя рамками в фантазиях, а другие нет. Ребята пытаются уйти от жестокой реальности нашего мира и придумывают свои. У так называемых «ролевики» фантазия безгранична – они придумывают себе любые миры и живут в них.

Большинство опрошенных считают, что неформальные объединения не помогают молодежи проявить свою гражданскую позицию (суммарный показатель 68,2%).

15,5% респондентов считают, что молодежь через неформальные объединения может заявить о своем мнении (диаграмма 20).

Диаграмма 20. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, неформальные объединения помогают молодежи проявить свою гражданскую позицию, заявить о своем мнении?» (%)

В разрезе возрастных групп имеются свои особенности. Так, 28,3% респондентов от 14 до 20 лет выбрали ответ «нет», 33,7% – от 20 до 23 лет, 37,6% – от 24 до 29 лет (таблица 44). Отрицательное мнение встречается чаще среди мужчин (35,1%), чем среди женщин (32,3%).

Таблица 44. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, неформальные объединения помогают молодежи проявить свою гражданскую позицию, заявить о своем мнении?» (в разрезе возрастных групп, %)

	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Да	10,3	7,0	4,7
Скорее да	18,5	15,1	13,6
Скорее нет	32,7	35,7	35,2
Нет	28,3	33,7	37,6
Затрудняюсь ответить	10,1	8,5	8,8

5.2 Оценка качества жизни

В ходе опроса был замерен показатель качества жизни среди представителей славянской этнической группы. Для этого был задан вопрос: «Как изменилась Ваша жизнь и жизнь Вашей семьи за последние 2-3 года?». Согласно результатам социологического исследования, одна треть опрошенных считают, что их уровень жизни не изменился за последние 2-3 года (33,6%). Еще 29% опрошенных считают, что уровень жизни скорее улучшился. В итоге суммарный показатель положительных ответов («улучшилась» и «скорее улучшилась») составляет 54,9% (диаграмма 21).

Диаграмма 21. Распределение ответов на вопрос: «Как изменилась Ваша жизнь и жизнь Вашей семьи за последние 2-3 года?» (%)

Наблюдается отсутствие возрастных и гендерных отличий в ответах на данный вопрос. Так, 34,3% опрошенных в возрасте от 14 до 18 лет считают, что за последние 2-3 года их жизнь и жизнь семьи не изменилась, нет значительных изменений и в жизни 36,2% молодых людей в возрасте 19-23 лет. Данный показатель среди молодежи в возрасте от 24 до 29 лет составил 31,8%. Отсутствие явных перемен в жизни не мешает развитию оптимистических настроений среди молодежи. Суммарный показатель варианта «жизнь улучшилась и «скорее улучшилась» в возрасте от 14 до 18 лет составил 55,7%, 19-23 лет – 53,5%, 24-29 лет – 55,1% (таблица 45).

Таблица 45. Распределение данных на вопрос: «Как изменилась Ваша жизнь и жизнь вашей семьи за последние 2-3 года?» (в гендерном, возрастном разрезе, %)

	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет	Мужской	Женской
Улучшилась	26,6	26,4	25,0	26,9	24,9
Скорее улучшилась	29,1	27,1	30,1	28,8	29,3
Не изменилась	34,3	36,2	31,8	34,0	33,3
Скорее ухудшилась	5,5	6,6	8,2	6,6	7,3
Ухудшилась	1,4	1,9	2,9	2,1	2,2
Затрудняюсь ответить	3,1	1,9	2,1	1,7	3,0

Анализ корреляционных данных по признаку семейного статуса показывает, что 59,3% молодых людей, состоящих в зарегистрированном браке, надеются на улучшение жизни в ближайший год. На лучшую жизнь рассчитывают 47,1% молодых людей, сожительствующих совместно, 54,4% холостых и не замужних. Что касается более пессимистичных взглядов, 62,5% вдовцов и вдов не надеются на изменение своей жизни. Следует обратить внимание на то, что вариант «ухудшится» выбрали 3,8% молодых,

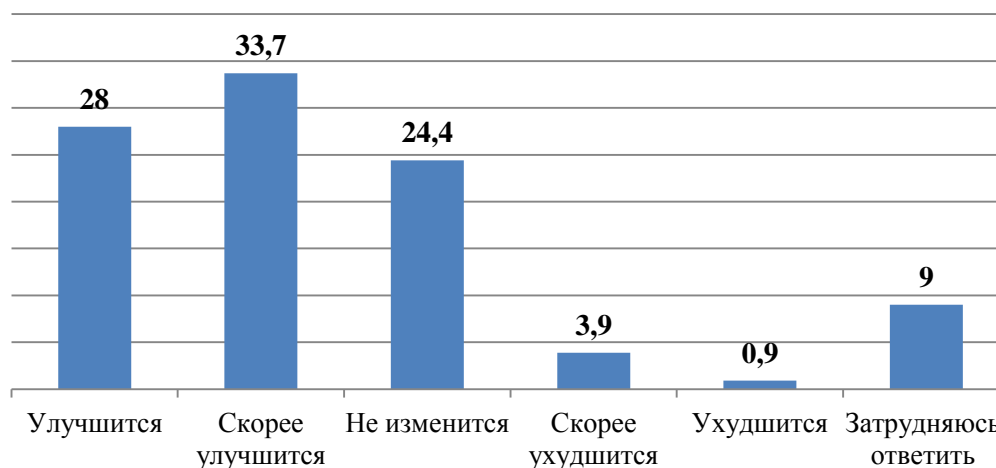
живущих без официальной регистрации, 2,2% женатых и замужних, 2,1% холостых и не замужних (таблица 46).

Таблица 46. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?» (в разрезе семейного положения, %)

	Женат, замужем	Сожительство, без официальной регистрации	Холост, не замужем	Вдовец, вдова	Разведен, разведена
Улучшится	27,2	14,4	26,4	0,1	18,0
Скорее улучшится	32,1	32,7	28,0	12,5	21,3
Не изменится	28,6	33,7	35,9	62,5	41,0
Скорее ухудшится	8,1	9,6	5,6	12,5	14,8
Ухудшится	2,2	3,8	2,1	0,1	1,6
Затрудняюсь ответить	1,8	5,8	2,1	12,5	3,3

По данным опроса, фактор надежды на лучшее будущее свойственен подавляющему большинству представителей молодёжи: 33,7% уверены, что уровень их жизни будет выше в ближайший год (диаграмма 22).

Диаграмма 22. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?» (%)

Среди них 28% опрошенных надеются на явные улучшения, 24,4% участников опроса считают, что их уровень жизни не изменится, а 0,9% заявили об его возможном ухудшении, 9% не смогли дать однозначного ответа. Отчасти это является проявлением юношеского максимализма и стремления, позитивный настрой способствует достижению успеха и уверенности (таблица 47).

Таблица 47. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?» (%)

	%
Улучшится	28,0
Скорее улучшится	33,7
Не изменится	24,4
Скорее ухудшится	3,9
Ухудшится	0,9
Затрудняюсь ответить	9,0

Как видно из нижеприведенных данных, мнения в гендерном аспекте респондентов распределились практически в равных долях. Так, мнение, что жизнь в целом «улучшится и скорее улучшится» составляет в суммарных процентах мужчин (56,1%) и женщин (67,4%) (таблица 48).

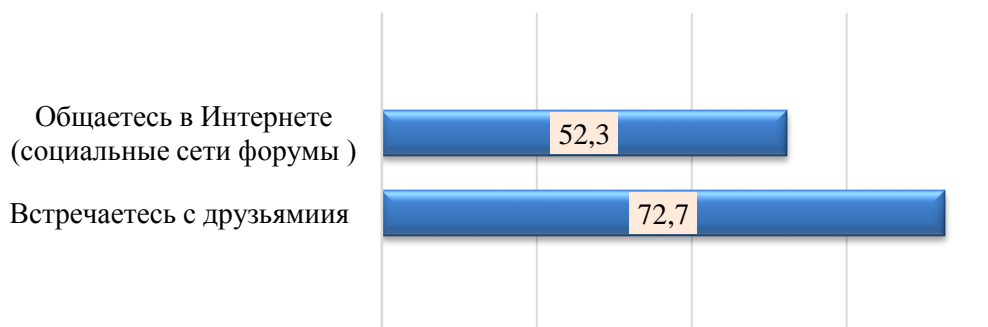
Таблица 48. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?» (в гендерном разрезе, %)

	Мужчины	Женщины
Улучшится	28,8	27,3
Скорее улучшится	33,5	33,9
Не изменится	25,1	23,8
Скорее ухудшится	4,3	3,5
Ухудшится	0,7	1,1
Затрудняюсь ответить	7,7	10,4

В современных условиях развития общества, свободное время для человека является реальной ценностью, так как это время, отведенное для личного развития. Однако отношение ко времени, как к ценности, появляется не сразу. Ряд исследователей интерпретируют свободное время как пространство неограниченных возможностей, которое должно рассматриваться не только как «отдых от работы», а также как «отдых для себя».

Судя по данным, важность свободного времени одинакова для всех возрастных категорий респондентов. Анализ данных показывает, что абсолютное большинство (72,7%) опрошенных в свободное время встречаются с друзьями, а половина молодых людей проводят свое свободное время социальных сетях – 52,3% (диаграмма 23).

Диаграмма 23. Распределение данных на вопрос: «Как Вы обычно проводите свой досуг? как проводите свободное время?» (%)

Среди опрошенных низкий процент людей, посещающих театры, музеи, выставки, концерты (11,8%), а также респондентов, которые читают книги и газеты (34,9%) (таблица 49).

Таблица 49. Распределение данных на вопрос: «Как Вы обычно проводите свой досуг, как проводите свободное время?» (%)

	%
Встречаетесь с друзьями	72,7
Смотрите телевизор	49,8
Слушаете музыку	43,0
Посещаете музыкальные концерты фестивали	5,8
Занимаетесь спортом фитнесом	28,2
Читаете газеты	10,0
Читаете книги	24,9
Посещаете интернет сайты кроме социальных сетей	20,9
Общаетесь в Интернете социальные сети форумы	52,3
Играете в компьютерные игры	14,9
Ходите в театры в музеи на выставки	6,0
Посещаете бары рестораны кафе клубы дискотеки	14,8
Занимаетесь шопингом	9,4
Занимаетесь волонтерской работой помощь людям животным защита окружающей среды и	2,4
Участвуете в деятельности национально культурного центра	1,5
Участвуете в деятельности общественного объединения движения	1,4
Участвуете в деятельности политической партий	0,4
Ходите в церковь выполняете религиозные обряды	4,6
Другое (занимаюсь с детьми, нет свободного времени, вожусь с автомобилем, занимаюсь наукой, езжу на природу, занимаюсь домашними делами)	1,0
Затрудняюсь ответить	1,5

Исследования содержания семейно-родственных отношений, анализ регулирующих их норм позволяют считать основной функцией этих отношений заботу о поддержании физического и социального благополучия членов родственной группы, защиту их здоровья, социального положения и достоинства. Помощь, оказываемая и получаемая в семье, способна дать наибольший положительный эффект, быть наиболее своевременной и

действенной, поскольку оказывается близкими людьми, лучше других знающими все потребности и интересы тех, кто в данный момент в ней нуждается. Полученные данные показывают, что больше половины опрошенных молодых людей в случае реальной угрозы, в первую очередь, обращаются за помощью к семье, родственникам – 66%, а потом уже в правоохранительные органы – 47,8%. Данные представлены в таблице 50.

Таблица 50. «В случае реальной угрозы Вашей собственности, здоровью или жизни, к кому Вы обратитесь за помощью?» (%)

	%
К семье, родственникам	66,0
К друзьям, знакомым	27,9
В правоохранительные органы, полиция, МВД	47,8
В местные органы власти	8,7
В средства массовой информации (телевидение, печатные издания, радио)	6,8
В политические партии, движения	1,7
В общественные организации, движения	1,5
В национально-культурное сообщество	0,8
Затрудняюсь ответить	2,3

Если рассмотреть этот вопрос в разрезе возрастных групп, то, чем старше опрошенные молодые люди, тем реже они обращаются за помощью к родителям, например, 71,5% опрошенных в возрасте от 14 до 19 лет обращаются к родителям, 65,3% – в возрасте от 20 до 23 лет и 62,4% – от 24 до 29 лет. Эти данные не критичны, но все же наблюдается, что чем взрослее молодые люди, тем чаще они решают свои проблемы самостоятельно (таблица 51).

Таблица 51. Распределение данных на вопрос: «В случае реальной угрозы Вашей собственности, здоровью или жизни, к кому Вы обратитесь за помощью?» (в гендерном, возрастном разрезе, %)

	Мужчины	Женщины	От 14 до 19 лет	От 20 до 23 лет	От 24 до 29 лет
К семье родственникам	60,4	71,7	71,5	65,3	62,4
К друзьям знакомым	32,8	23,1	29,1	30,2	25,8
В правоохранительные органы (полиция, МВД и т.д.)	45,6	50,1	44,5	44,8	51,9
В местные органы власти	9,0	8,4	6,9	9,7	9,5
В средства массовой информации (телевидение, печатные издания, радио)	6,8	6,8	3,1	7,0	9,4
В политические партии движения	1,9	1,5	1,6	2,1	1,6
В общественные организации движения	1,7	1,4	2,0	1,4	1,3
В свое национально-культурное общество	0,9	0,7	0,6	1,4	0,6
Затрудняюсь ответить	3,2	1,5	2,3	3,1	1,9

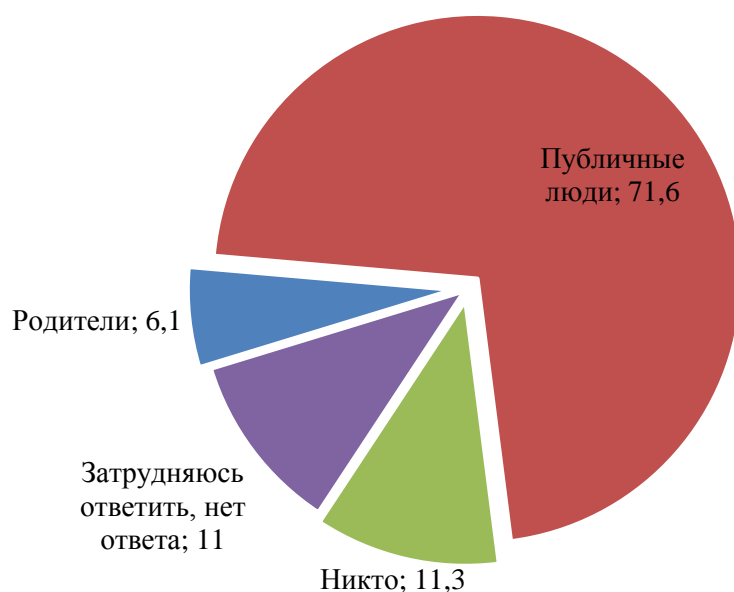
В отношениях родственной (а особенно детско-родительской) помощи женщины занимают более активную позицию, чем мужчины. Семейно-родственные отношения представляют собой естественную сеть социальной поддержки. Сеть возникает более или менее спонтанно в результате повседневного общения индивидов.

Результаты нашего исследования свидетельствуют о том, что в ряде случаев естественная сеть социальной поддержки лучше справляется с функциями помощи и поддержки, чем официальная система.

В молодости выбор авторитетов и образцов для подражания у каждого молодого человека может происходить осознанно или на подсознательном уровне. Но для формирования личности выбор авторитетов и образцов для подражания – важный этап в жизни.

Как молодежь подходит к выбору, на что опирается и как делает выбор авторитета и образца для подражания? Возможно ли влиять на выбор данной категории молодежи? Могут ли полученные знания о влиянии выбора авторитетов и образцов для подражания помочь специалисту по работе с молодежью воздействовать на данную категорию молодежи в возрасте от 14 до 29 лет (диаграмма 24).

Диаграмма 24. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодежи?», %

Большинство молодежи считает, что в современном мире существуют авторитеты и образцы для подражания (88,2% опрошенных считают, что у них есть авторитет и образец для подражания, а 11,3% опрошенных считают, что у них нет авторитета и образца для подражания, 11% затруднились с ответом). Авторитетом у современной молодежи в возрасте от 14 до 29 лет являются публичные люди (71,6%) и родители (6,1%) (диаграмма 9). Отдельно, так же можно выделить образцом для подражания Президента

нашей страны Назарбаева Н.А (15,2%). Молодые люди, у кого есть авторитет и образец для подражания, опрошенные конкретизировали свой выбор:

❖ Семья (родители, братья, сёстры, бабушки, дедушки и т. д.).

❖ Публичные личности (президенты, политики, актеры, певцы, телеведущие, олимпийские чемпионы, писатели, художники).

Авторитетное лицо заставляет ориентироваться в особенностях и манере поведения, помогает в выборе идеалов и мировоззрения, принципов и норм жизни. Выбор очень важен, ведь он может повлиять на человека как положительно, так и отрицательно.

Молодежь прежде всего, вдохновляется творческими людьми, которые мыслят нестандартно, а также жизнерадостными и общительными людьми. В том числе, деятели искусства и ученые могут вдохновлять молодых людей. Добрые, отзывчивые, открытые и честные люди, по мнению респондентов, тоже вдохновляют.

Речь идет о том, что молодым надо стараться становиться авторитетами – не обязательно перед личным зеркалом в ванной, а становиться в обществе авторитетами.

Радует, что для молодежи авторитетом являются известные казахстанские спортсмены, такие как Геннадий Головкин (11%), Илья Ильин (2,2%), Серик Сапиев (1,2%), Данияр Елеусинов (0,3%), Иван Дычко (0,2%), Рональдо (0,4%), Мария Шарапова (0,2%), Адильбек Ниязымбетов (0,1%) и т.д. Примечательно, что молодежь за здоровый образ жизни и развитие спорта в стране.

Также среди опрошенных есть те, которые не считают нужным подражать кому-либо, и хотели бы самостоятельно добиваться поставленных целей.

Для большинства опрошенных очень важен выбор авторитетов и образцов для подражания. Развернутые ответы респондентов хорошо показали нам всю картину происходящего, и мы с уверенностью можем сказать, что в современном мире есть большое количество авторитетов и образцов для подражания (интересных, ярких и удивительных людей). Выбор авторитетов и образцов для подражания осуществляется неререфлектируемо, на основании внутренней системы ценностей. Но нельзя забывать, что авторитеты могут оказаться как положительными, так и отрицательными.

Таблица 52. Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодежи? Например, известный спортсмен, политический деятель, другой известный или, наоборот, неизвестный человек?»* (% , сумма не равна 100%, т.к. респонденты отмечали более одного варианта ответа)

	%
Президент страны Н.А. Назарбаев	15,2
Геннадий Головкин	11,0
Илья Ильин	2,2
Родители	5,9
Президент России В.В. Путин	4,4
Спортсмены	3,0
Политики	2,2
Артисты	1,1
Серик Сапиев	1,2
Артисты	1,1
Нет ответа	25,0
Никто	11,3
Другое (Аким Акмолинской области Кулагин, BEYONCE, Ниязымбетов Адильбек, Britney Spears, Мария Шарапова, Зульфия Габидулина, Ксения Собчак, Марат Бисенгалиев, В.В.Кличко, И.В.Сталин, В.А.Савельев, Ж.Г.Кусаинова, М.М.Абилев, А.Маринина, А.Н.Винокуров, Роза Рымбаева, Алсу, Лера Кудрявцева, Криштиану Роналду, Е.К.Казбеков, А.С.Пушкин ,Жанна Фриске, Майя Манеза, Ксения Бородина, Отец Василий, Предприниматели, Любая богатая личность, Илон Маск, Ричард Рокинз , Конор Макгрегор, Друзья, Д.Трамп, Школьный учитель, Федор Емельяненко, Чулпан Хаматова, Герои военных династий, Мать Тереза, Врач Рамаль, Л.Бокерия , Общественные люди, Брат сестра, Асанали Ашимов, Василий Жиров, Ольга Рагозина, Артур Платонов, Ольга Шишигина, Баян Есентаева, Патриот болеющий за свою страну, И.М.Хакамада, И Хакамада, Дарига Назарбаева, Дима Билан, Игорь Крутой, С.А.Тереженко, Юрий Гагарин, Филлип Крикоров, О.П.Табаков, М.А.Башаров, Анджелина Джоли, Нюша, Дарья Донцова, Михаил Задорнов, С.В.Лавров, Алина Кабаева, В.В.Жириновский, Максим,Болика, Алексей Самсонов, Иисус Христос, Джон Керри, Фаина Раневская, Хабиб Нурмагомедов, Джеки Чан, Р.А.Кадыров, Мэрайя Кэри, Кайи Грин, Иван Дычко, Ольга Рыпакова, Асылхан Толеповов, Али Окапов, Златан Ибрагимович, Евгений Набоков, Денис Тэн, Елена Хрусталева, Евгений Яровенко, Ирина Некрасова, Усейн Болт, Анатолий Цой, Василий Левит, Егор Крид, Мот, Анастасия Шпагина, Нурлан Алимжанов, Мэнни Пакьяо, Данияр Елеусинов, Тимур Кулибаев, Алла Пугачева, Кайрат Нуртас, Билл Гейтс, Омар Хайям, Ютубер Злата Калягина, А.Шиховцова, Анатолий Вассерман, Айкын Толепберген, Ник Вуйчич, Настасья Самбурская, Светлана Подобедова, Нуржан Ашимбетов, Ляззат Байгабыловна,И.Ю.Зайцев, Лионель Месси,С.А.Макаров, Тина Канделаки, Маргарет Тэтчер, Р.А.Абрамович, Индира Ганди, Касымжомарт Токаев, Габит Нурмагамбетов, Владимир Соловьев, Б.Сагинтаев, Юлия Ахмедова, Марина Кравец, Джобс Стив, Мухамед Али, Мэни Пакьяо, Стивен Хокинг, Марго Робби, Жан-Клод Ван Дамм, Нельсон Мандела, Ронда Роузи, Тимур Бекмамбетов, Стивен Сигал, Майк Тайсон, Павел Воля, С.А.Есенин, Абай Кунанбаев, Виктор Цой, Диана Арбенина, Арнольд Шварцнеггер, Батырхан Шукенов,Джиган, Жак Фреско, А.С.Кульгинов, Сергей Безруков, Ирина Хакамада, Ангела Меркель, Сезария Эвора, Наполеон Хилл, Шойгу, Адиль Жалелов, Гога Ашкенази, Мария Мудряк,Джамилия Стехликова, Олег Янковский, Анна Потапова, Квентин Тарантино, Александр Корешков, Кайя Гербер, Дауцен Круз, Аружан Саин, Наталья Водянова,Н.Валуев, Н.Орейро, Стинг, Эми Уайнхаус, Иван Ургант, Брэд Питт, Андрей Малахов, Лариса Гузеева, Карим Масимов, Дамир Рыспаев, Б.М.Сапарбаев, Ким Кардашьян, Корейские группы, звезды, Майра Ильясова, Исторические личности,А. Спиридонов, Джон Шоул, Расул Гамзатов, Тимати, Валерия, Натан, Кристина Си,Доминик Джокер, Дженифер Лоуренс, С.К.Конакбаев,Нагима Ескалиева, Камал Ормантаев, Д.Баландин, В.Герешкова, Токтар Аубакиров, Талгат Мусабаев, Дмитрий Медведев, Виктория Лопырева, Джастин Бибер, Тейлор Свифт, Виктория Боня, Лолита, А.Аришавин, Кокорин, Ольга Бузова, Селена Гомес, В.Кропачева, З.Зидан, Декстор Джексон, Юрий Белкин, Оксимирон, Бодибилдер Фил Хит и др.)	16,4

* ответы записаны со слов респондентов

Именно авторитетное для них лицо заставляет ориентироваться в особенностях и манере поведения, помогает сориентироваться в выборе идеалов и мировоззрения, принципов и норм жизни. В период становления личности, молодые люди должны найти себе такого человека, за которым можно было бы пойти. Выбор важен, ведь он может повлиять на человека как положительно, так и отрицательно.

Выводы по разделу

В целом, опрошенная молодежь демонстрирует оптимистичные настроения, высоко оценивают свои перспективы и возможности в будущем. Большинство опрошенных молодых людей удовлетворены не только своей жизнью, но и развитием регионов, в которых живут, высоко оценивают материальные возможности.

У всех людей разные жизненные ценности. Кто-то считает, что на первом месте должны быть карьера, деньги, друзья, вещи и т.д. Но это мнение не бывает однозначным и окончательным. Человек взрослеет, становится мудрым, и со временем меняет свои жизненные ориентиры. Что было на первом плане, уходит на второй, а что было на последнем, внезапно оказывается на первом. По результатам опроса, подавляющая часть респондентов среди приоритетных жизненных ценностей указала «семью» – 83,7%. Следующими жизненными ценностями по значимости для молодежи является «здоровье» (61,6%). 30,1% опрошенных в группу важнейших ценностей включила «материальную обеспеченность, богатство». «Дружба» является актуальной для 23,9% респондентов.

Как выяснилось, чуть больше половины опрошенных относятся к представителям молодежных субкультур безразлично (52,1%). Одна треть респондентов ответили, что относятся к ним отрицательно (33,3%).

Большинство подростков входят в неформальные молодежные объединения из-за того, что не могут в силу тех или иных причин организовать своё свободное время. Респонденты дали ответ, что молодых людей побуждают вступать в неформальные объединения, группировки чаще всего «стремление самоутвердиться» - 24%, «непонимание родителей, трудности со взрослыми» - 19,2%, «подражание другим, группирование» - 16,5%, «одиночество» - 11,9%, «стремление реализовать себя, свои способности» - 7,6%.

Особенность поведения человека (в устойчивых формах — черта характера), заключающаяся в склонности действовать по первому побуждению, под влиянием внешних обстоятельств или эмоций. Импульсивный человек не обдумывает свои поступки, не взвешивает все «за» и «против», он быстро и непосредственно реагирует, и нередко столь же быстро раскаивается в своих действиях.

Суммарный показатель положительных ответов («улучшилась» и «скорее улучшилась») составляет 54,9%. В разрезе областей можно сказать, что Западно-Казахстанская область на сегодняшний день является одним из динамично развивающихся регионов страны, которой удалось достичь за годы независимости значительных результатов в социально-экономическом

развитии. Позитивная динамика экономических показателей обусловила улучшение качества жизни.

Фактор надежды на лучшее будущее свойственен подавляющему большинству представителей молодёжи: 33,7% уверены, что уровень их жизни будет выше в ближайший год. Среди них 28% надеются на явные улучшения, 24,4% участников опроса считают, что их уровень жизни не изменится, а 0,9% заявили об его возможном ухудшении.

Абсолютное большинство (72,7%) опрошенных отметили, что в свободное время проводят с друзьями, а половина молодых людей проводят свое свободное время в социальных сетях – 52,3%. Этот показатель среди городских пользователей равен 77%, в селе – 68,6%. 10,7% респондентов в сельской местности не пользуются интернетом вообще, в городе 5,4%.

Больше половины опрошенных молодых людей, в первую очередь, в случае реальной угрозы обращаются за помощью к семье, родственникам – 66%, а потом уже в правоохранительные органы – 47,8%.

Большинство молодежи считает, что в современном мире существуют авторитеты и образцы для подражания. Авторитетом у опрошенных молодых людей славянской этнической группы являются публичные люди (71,6%) и родители (6,1%). Отдельно, так же можно выделить образцом для подражания Президента нашей страны Назарбаев Н.А (15,2%).

Заключение

Таким образом, полученные данные социологического исследования демонстрируют четко обозначенную положительную картину межэтнических отношений в стране с точки зрения респондентов.

Общая ситуация в Казахстане в сфере межэтнического взаимодействия определяется респондентами как спокойная и благополучная. В частности, молодые славяне Костанайской области характеризуют отношения между разными национальностями в регионе как исключительно дружественные. Относительное ухудшение межэтнических отношений наблюдается в Карагандинской и Северо-Казахстанской областях, жители которых чаще всех отмечали, что межэтническая атмосфера за последний год претерпела изменения в отрицательную сторону.

Большая часть опрошенных поддерживает брачные союзы между представителями разных этносов и не поддерживают позицию, что мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности. Также среди респондентов превалирует число тех, кто осуждает дискриминацию и считает, что любой конфликт можно разрешить путем дипломатических переговоров. Относительно градуса толерантности в обществе, его также можно назвать положительным.

Работу казахстанских национально-культурных центров нельзя назвать результативной, так как только каждый пятый указал, что был участником их мероприятий несколько раз и лишь каждый двадцатый опрошенный участвовал в них неоднократно. Из тех, кто принимал участие в мероприятиях национально-культурных центров, наибольшая активность отмечается в Западно-Казахстанской области. Наибольшей пассивностью отметилась молодежь Акмолинской области, 75% которых не посещают мероприятия национально-культурных центров. Пожаловались на отсутствие подобных мероприятий молодые представители Костанайской и Восточно-Казахстанской областей.

Вероятность конфликтов на межнациональной почве половина опрошенных молодых славян полностью исключают. Однако 1/3 ответивших указала, что возможны мелкие бытовые раздоры, особенно активно придерживаются данной позиции представители Карагандинской области. Более тревожная ситуация наблюдается в Северо-Казахстанской области, где почти каждый десятый представитель из числа славянских этнических групп считает, что есть вероятность серьезных межнациональных столкновений. Основными причинами потенциальных межнациональных конфликтов были названы некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах, нарушение прав людей по национальному признаку, публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства и отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности. На данный момент большинство опрошенных не сталкивались с дискриминационным отношением по признаку национальности. Исключение составляет 10,8% респондентов, отметившие, что в течение последнего года в их жизни имели место отдельные случаи ущемления прав.

Примечательно, что большая часть опрошенных поддерживает легитимные способы отстаивания своих прав. Так как почти половина участников опроса ответили, что будут законным образом защищать свои права через суд и правоохранительные органы. Каждый пятый указал, что в случае ущемления этнических мигрирует из страны. Каждый десятый молодой представитель славянского этноса отметил, что будет бороться за права своей национальности любыми средствами, в случае необходимости, применяя силу.

Миграционные настроения среди представителей славянской этнической группы носят умеренный характер. 58,6% опрошенных не планируют переезжать в другую страну в ближайший год. 38,3% высказывают намерения о переезде. Из них 13,7% опрошенной молодежи планируют переехать в ближайший год, а еще 9,4% опрошенных отмечают возможность переезда в ближайшие три года.

Чаще о своем намерении переехать в другую страны в ближайший год отмечают опрошенные представители славянской этнической группы, которые проживают в Северо-Казахстанской области – каждый четвертый молодой человек в возрасте от 14 до 29 лет (25%). Кроме Северо-Казахстанской области, надо отметить Карагандинскую (15,3%) и Костанайскую (15,7%) области.

Как показали результаты опроса, абсолютное большинство считают, что Казахстан должен, в первую очередь, развивать международные отношения с Россией (78,0%).

Более трети опрошенных молодых людей отметили Китай (35,1%), в качестве надежного партнера на «международной арене», Европейский союз был отмечен четвертью опрошенных (24,9%).

Приоритетной жизненной ценностью молодых людей славянской этнической группы является СЕМЬЯ – 83,7%. На втором месте по значимости отмечено ЗДОРОВЬЕ (61,6%). В целом, ценностная структура опрошенных представителей славянской этнической группы не отличается от структуры в целом казахстанской молодежи.

Отметим, что для более детального и глубокого изучения данного вопроса, необходимо проводить дополнительные исследования, в частности делать акцент на применение качественных видов, т.к. количественные методы, в данном случае массовый опрос, не всегда позволяют раскрыть изучаемую тему полностью.

Приложение

Анкета для опроса

Уважаемый респондент! Меня зовут_____. Я являюсь интервьюером Научно-исследовательского центра «Молодежь» (г. Астана). Просим Вас принять участие в социологическом опросе, посвященном изучению некоторых вопросов, связанных с молодежью, их проблемами, в том числе с трудовой и социально-экономической адаптацией. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прослушайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

**Полученная информация будет использована только в обобщенном виде
Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется**

1. Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина? (пожалуйста, отметьте только один вариант ответа)

1. Да, это место, где я родился и вырос
2. Да, здесь живет моя семья
3. Нет, у меня своя историческая Родина
4. Другое (напишите) _____

(9) Затрудняюсь ответить

2. Как изменилась Ваша жизнь и жизнь Вашей семьи за последние 2-3 года?

1. Улучшилась
2. Скорее улучшилась
3. Не изменилась
4. Скорее ухудшилась
5. Ухудшилась

(9) Затрудняюсь ответить

3. Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?

1. Улучшится
2. Скорее улучшится
3. Не изменится
4. Скорее ухудшится
5. Ухудшится

(9) Затрудняюсь ответить

4. Волнуют ли Вас экологические проблемы Вашего населенного пункта (города, села)?

1. Да, очень
2. Скорее да
3. Скорее нет
4. Нет

(9) Затрудняюсь ответить

5. Вы знаете, или слышали о государственных программах или проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны?

1. Да, знаю
2. Что-то слышал (-а)
3. Нет, ничего не знаю о государственных программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи
4. Другое (напишите) _____

(9) Затрудняюсь ответить

6. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни? (пожалуйста, отметьте не более трех вариантов ответов)

1. Вера, религия
2. Семья
3. Власть
4. Дружба
5. Здоровье
6. Душевный покой
7. Образование, знание
8. Материальная обеспеченность, богатство
9. Любовь
10. Самореализация, самоуважение
11. Независимость
12. Любовь к Родине
13. Высокое положение в обществе
14. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

7. Как Вы обычно проводите свой досуг, как проводите свободное время? (отметьте не более пяти вариантов ответов)

1. Встречаетесь с друзьями
2. Смотрите телевизор
3. Слушаете музыку
4. Посещаете музыкальные концерты, фестивали
5. Занимаетесь спортом, фитнесом
6. Читаете газеты
7. Читаете книги
8. Посещаете интернет-сайты (кроме социальных сетей)
9. Общаетесь в Интернете (социальные сети, форумы)
10. Играете в компьютерные игры
11. Ходите в театры, в музеи, на выставки
12. Посещаете бары, рестораны, кафе, клубы, дискотеки
13. Занимаетесь шопингом
14. Занимаетесь волонтерской работой (помощь людям, животным, защита окружающей среды и т.п.)
15. Участвуете в деятельности национально-культурного центра
16. Участвуете в деятельности общественного объединения, движения
17. Участвуете в деятельности политической партий
18. Ходите в церковь, выполняете религиозные обряды
19. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

8. Где бы Вы предпочли жить? (отметьте только один вариант ответа)

1. В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
2. В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
3. В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
4. В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
5. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

9. Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год? (пожалуйста, отметьте только один вариант ответа)

1. Да, у меня есть такие намерения
 2. Да, возможно, но только в ближайшие три года
 3. Зависит от ситуации в стране
 4. Нет, не планирую ----- → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №11
 5. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить ----- → ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №11

10. Почему Вы хотите переехать в другую страну? (отметьте не более двух вариантов ответа)

1. В целях трудоустройства
 2. Для получения качественного образования
 3. Чтобы улучшить материальное положение
 4. Хочу вернуться на историческую Родину
 5. Испытываю языковые трудности
 6. Несоответствие моего менталитета с менталитетом местного населения
 7. Жизнь здесь стала небезопасной
 8. Другое (напишите) _____
 9. Я не планирую переезжать
- (99) Затрудняюсь ответить

11. Какие профессии в Казахстане, по Вашему мнению, являются самыми востребованными? (пожалуйста, отметьте не более трех вариантов ответов)

1. Повар
 2. Бухгалтер
 3. Финансист
 4. Экономист
 5. Менеджер по продажам
 6. Учитель в школе
 7. Преподаватель в университете
 8. Врач
 9. Ученый
 10. Фармацевт
 11. Актер, актриса
 12. Певец, музыкант
 13. Строитель
 14. Танцор
 15. Режиссер
 16. IT-технологии
 17. Политик
 18. Юрист
 19. Дипломат
 20. Предприниматель
 21. Общественный деятель
 22. Депутат
 23. Инженер
 24. Летчик
 25. Художник
 26. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

12. По какой профессии Вы хотели бы работать? Что является Вашим призванием?

(только один вариант ответа)

1. Повар
2. Бухгалтер
3. Финансист
4. Экономист
5. Менеджер по продажам
6. Учитель в школе
7. Преподаватель в университете
8. Врач
9. Ученый
10. Фармацевт
11. Актер, актриса
12. Певец, музыкант
13. Строитель
14. Танцор
15. Режиссер
16. IT-технологии
17. Политик
18. Юрист
19. Дипломат
20. Предприниматель
21. Общественный деятель
22. Депутат
23. Инженер
24. Летчик
25. Художник
26. Другое *(напишите)* _____

(99) Затрудняюсь ответить

13. Как Вы относитесь к молодежи, которые являются представителями, так называемых неформальных объединений, молодежных субкультур (рокеры, панки, эмо, фанаты и т.д.)?

1. Положительно
2. Безразлично
3. Отрицательно
4. Другое *(напишите)* _____

(9) Затрудняюсь ответить

14. По Вашему мнению, какие причины побуждают молодежь вступать в неформальные объединения, группировки?

1. Непонимание родителей, трудности с взрослыми
2. Стремление самоутвердиться
3. Стремление к свободе, независимости
4. Одиночество
5. Подражание другим, группирование
6. Стремление реализовать себя, свои способности
7. Другое *(напишите)* _____

(9) Затрудняюсь ответить

15. Как Вы считаете, неформальные объединения помогают молодежи проявить свою гражданскую позицию, заявить о своем мнении?

1. Да
 2. Скорее да
 3. Скорее нет
 4. Нет
 5. Другое (*напишите*) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

16. С какими из следующих утверждений Вы согласны, а с какими – нет?

	Согласен	Скорее согласен	Скорее не согласен	Не согласен	Затрудняюсь ответить
1) Мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности	1	2	3	4	9
2) Человек другой культуры, с другими обычаями, привычками пугает или настораживает окружающих	1	2	3	4	9
3) Все виды ущемления прав по национальному признаку должны быть объявлены незаконными и подвергаться суровому наказанию	1	2	3	4	9
4) Любой межнациональный конфликт можно разрешить путем переговоров и взаимных уступок	1	2	3	4	9
5) Очень важно защищать права тех, кто в меньшинстве и имеет непохожие на других взгляды и поведение	1	2	3	4	9
6) Представители каждой национальности должны жить на земле своих предков	1	2	3	4	9
7) Политическая власть в многонациональном государстве должна находиться в руках коренного большинства населения	1	2	3	4	9

17. Как Вы относитесь к межэтническим бракам? (отметьте только один вариант ответа)

1. Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана
 2. Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги
 3. Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги
 4. Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными
 5. Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод
- (99) Затрудняюсь ответить

18. В настоящее время Вы работаете или учитесь?

1. Учусь в школе -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20
2. Учусь в ВУЗе, колледже -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №19
3. Учусь и одновременно работаю -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20
4. Работаю -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20

5. Не учусь и не работаю, не ищу работу -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20

6. Не учусь и не работаю, ищу работу -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20

(9) Затрудняюсь ответить -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №20

19. Насколько Вы уверены, что найдете работу по специальности после окончания ВУЗа, колледжа?

1. Уверен (а), что найду
2. Скорее уверен (а), чем нет
3. Скорее не уверен (а), чем да
4. Совсем не уверен (а), что найду

(9) Затрудняюсь ответить

20. Как Вы считаете, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем регионе, городе? (отметьте не более трех вариантов ответа)

1. Низкая конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда
2. Несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места
3. Отсутствие опыта работы
4. Взятничество, коррумпированность работодателей
5. Дискриминация по этническому (национальному) признаку
6. Дискриминация по принадлежности к женскому или мужскому полу
7. Состояние здоровья
8. Низкая заработная плата
9. Наличие малолетнего ребенка
10. Высокие амбиции молодых специалистов
11. Отсутствие рабочих мест в районе проживания
12. Никаких препятствий нет

(99) Затрудняюсь ответить

21. Что, на Ваш взгляд, обеспечивает человеку успех в профессиональной деятельности? (отметьте не более трех вариантов ответа)

1. Работоспособность
2. Связи и знакомства
3. Предприимчивость, энергичность
4. Высокий профессионализм
5. Хорошее образование
6. Ответственность
7. Талант
8. Патриотизм
9. Умение работать в коллективе
10. Честный труд
11. Привлекательная внешность
12. Готовность к переменам
13. Удача

(99) Затрудняюсь ответить

22. Какие отношения складываются между людьми разных национальностей в том месте, где Вы постоянно живете?

1. Дружественные, основанные на взаимном уважении
2. Мирные, спокойные
3. Безразличные, каждый сам по себе и никому нет дела до других национальностей
4. Недоверие, подозрительность
5. Враждебные, агрессивные, конфликтные
6. Другое (запишите) _____

(9) Затрудняюсь с ответом

23. Как за последний год изменились отношения между людьми разных национальностей в том месте, где Вы живете?

1. Значительно улучшились
 2. Скорее улучшились
 3. Никак не изменились
 4. Скорее ухудшились
 5. Значительно ухудшились
- (9) Затрудняюсь ответить

24. Как Вы считаете, от кого зависит сохранение в Казахстане культуры, языка, традиций Вашей национальности? (пожалуйста, отметьте только один вариант ответа)

1. От поддержки, внимания к этому вопросу со стороны государства
 2. От школы, учебных заведений
 3. От семей, где сохраняют и передают национальную культуру детям
 4. От национально-культурных центров
 5. От Ассамблеи народа Казахстана
 6. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

25. Принимали ли лично Вы участие в мероприятиях, которые проводят национально-культурные центры?

1. Неоднократно участвовал
 2. Несколько раз
 3. Нет
 4. У нас никаких подобных мероприятий не проводится
 5. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняется с ответом

26. Готовы ли Вы переехать в другой регион или страну ради лучшей работы? (пожалуйста, отметьте только один вариант ответа по каждой строке)

№		Да	Нет
А	В другой регион Казахстана	1 (напишите куда) _____	2
В	В другую страну	1 (напишите куда) _____	2

27. В случае реальной угрозы Вашей собственности, здоровью или жизни, к кому Вы, скорее всего, обратитесь за помощью? (возможно отметить не более двух вариантов ответов)

1. К семье, родственникам
 2. К друзьям, знакомым
 3. В правоохранительные органы (полиция, МВД и т.д.)
 4. В местные органы власти
 5. В средства массовой информации (телевидение, печатные издания, радио)
 6. В политические партии, движения
 7. В общественные организации, движения
 8. В свое национально-культурное общество
 9. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

28. Как Вы считаете, многонациональность населения положительно или отрицательно влияет на развитие Казахстана?

1. Положительно, многонациональность – это преимущество Казахстана по сравнению с другими странами, она обогащает общество, культуру, способствует развитию страны

2. Не оказывает никакого влияния
 3. Отрицательно, многонациональность населения создает проблемы, конфликты, сдерживает развитие Казахстана
 4. Другое (*напишите*) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

29. Как Вы думаете, есть ли сейчас вероятность возникновения межнациональных конфликтов в месте Вашего проживания?

1. Нет, у нас межнациональные конфликты исключены
 2. Возможны мелкие, незначительные бытовые конфликты
 3. Есть опасность серьезных межнациональных столкновений, в которых может принять участие значительное количество людей
 4. Другое (*запишите*) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

30. Что вероятнее всего могло бы стать причиной межнационального конфликта в том месте, где Вы проживаете? (отметьте не более трех вариантов ответа)

1. Публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства
 2. Большое количество приезжих, нарушение приезжими покоя среди местного населения
 3. Плохие отношения между людьми разных национальностей, неприязнь, которая имеет давнюю историю
 4. Некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах
 5. Трудности со знанием государственного языка, перевод делопроизводства на государственный язык
 6. Конкуренция между предпринимателями разных национальностей
 7. Нарушение прав людей по национальному признаку, отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности, дискриминация на работе
 8. Действия этнических преступных группировок, этнических криминальных элементов
 9. Провокации, резкие выступления националистических организаций
- (99) Затрудняюсь ответить

31. Приходилось ли Вам лично в течение последнего года сталкиваться ущемлением Ваших прав из-за национальной принадлежности?

1. Да, со мной такое было несколько раз
 2. Были отдельные случаи, когда мои права нарушались из-за национальной принадлежности
 3. Нет, ничего такого со мной не происходило
 4. Со мной такого не было, но я хорошо знаю людей, с которыми такое точно случалось
 5. Другое (*напишите*) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

32. Как Вы поступите, если права Вашей национальности будут систематически нарушаться?

1. Буду законным образом бороться за свои права, через суд, правоохранительные органы
 2. Уеду из страны
 3. Буду бороться за права своей национальности любыми средствами, если потребуется, даже с применением силы
 4. Лично я ничего не смогу сделать, но знаю, что найдутся люди, которые будут защищать интересы моей национальности
- (9) Затрудняюсь ответить

33. С какими странами Казахстан должен в первую очередь развивать экономические и политические связи, интегрироваться в рамках надгосударственных международных организаций? (пожалуйста, отметьте не более двух вариантов ответа)

1. С Европейским Союзом
 2. С Китаем
 3. С Россией
 4. С США
 5. С государствами Центральной Азии
 6. С мусульманскими странами
 7. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

34. Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодежи? Например, известный спортсмен, политический деятель, другой известный или, наоборот, неизвестный человек? (пожалуйста, запишите свой ответ)

И еще несколько вопросов о Вас

D1. Отметьте пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Сколько Вам полных лет? (пожалуйста, запишите цифрой) / _____ / ЛЕТ

D3. Ваша национальность?

1. Казах (-шка)
2. Русский (-ая)
3. Другая (напишите) _____

D4. Ваше образование:

1. Высшее
2. Незаконченное высшее
3. Среднее специальное, профессиональное
4. Общее среднее
5. Неполное среднее
6. Нет образования

D5. Скажите, пожалуйста, где Вы проживаете?

1. Живу с родителями, родственниками
 2. Живу в собственной квартире, доме
 3. Живу в съемной квартире, комнате, общежитии
 4. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

D6. Ваше семейное положение?

1. Женат, замужем
 2. Сожительствуем, без официальной регистрации
 3. Холост, не замужем
 4. Вдовец, вдова
 5. Разведен, разведена
- (9) Затрудняюсь ответить

D7. Как бы Вы оценили материальное положение Вашей семьи?

1. Нам не хватает денег даже на питание
 2. Денег хватает только на самые необходимые расходы, без которых нельзя обойтись (питание, оплата коммунальных услуг, лекарства)
 3. Денег хватает на питание и другие самые необходимые расходы, одежду и мелкую бытовую технику, но купить сейчас холодильник или стиральную машину было бы трудно
 4. Денег хватает на самые необходимые расходы, одежду и крупную бытовую технику, но купить новую машину мы не можем
 5. Денег хватает на все, кроме покупки недвижимости (дачи или квартиры)
 6. Материальных затруднений не испытываем. При необходимости могли бы приобрести дачу, квартиру
- (9) Затрудняюсь ответить*

Линейные распределения

Можете ли Вы сказать, что Казахстан это Ваша Родина?

	Количество	%
Да, это место, где я родился и вырос	1513	75,6
Да, здесь живет моя семья	404	20,2
Нет, у меня своя историческая Родина	63	3,1
Затрудняюсь ответить	21	1,0

Как изменилась Ваша жизнь и жизнь Вашей семьи за последние 2-3 года?

	Количество	%
Улучшилась	518	25,9
Скорее улучшилась	581	29
Не изменилась	673	33,6
Скорее ухудшилась	139	6,9
Ухудшилась	43	2,1
Затрудняюсь ответить	47	2,3

Как Вы считаете, как изменится Ваша жизнь в ближайший год?

	Количество	%
Улучшится	561	28
Скорее улучшится	674	33,7
Не изменится	489	24,4
Скорее ухудшится	78	3,9
Ухудшится	18	0,9
Затрудняюсь ответить	181	9

Волнуют ли Вас экологические проблемы Вашего населенного пункта (города, села)?

	Количество	%
Да, очень	724	36,2
Скорее да	812	40,6
Скорее нет	238	11,9
Нет	192	9,6
Затрудняюсь ответить	35	1,7

Вы знаете, или слышали о государственных программах или проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи страны?

	Количество	%
Да, знаю	454	22,7
Что-то слышал (-а)	917	45,8
Нет, ничего не знаю о государственных программах и проектах, направленных на поддержку и развитие молодежи	568	28,4
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	61	3

Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?

	Количество	%
Вера, религия	181	9
Семья	1674	83,7
Власть	62	3,1
Дружба	478	23,9
Здоровье	1232	61,6
Душевный покой	168	8,4
Образование, знание	328	16,4
Материальная обеспеченность, богатство	603	30,1
Любовь	311	15,5
Самореализация, самоуважение	263	13,1
Независимость	140	7
Любовь к Родине	81	4
Высокое положение в обществе	54	2,7
Работа	2	0,1
Затрудняюсь ответить	14	0,7

Как Вы обычно проводите свой досуг, как проводите свободное время?

	Количество	%
Встречаетесь с друзьями	1454	72,7
Смотрите телевизор	996	49,8
Слушаете музыку	861	43
Посещаете музыкальные концерты, фестивали	116	5,8
Занимаетесь спортом, фитнесом	565	28,2
Читаете газеты	200	10
Читаете книги	499	24,9
Посещаете интернет-сайты (кроме социальных сетей)	419	20,9
Общаетесь в Интернете (социальные сети, форумы)	1046	52,3
Играете в компьютерные игры	298	14,9
Ходите в театры, в музеи, на выставки	121	6
Посещаете бары, рестораны, кафе, клубы, дискотеки	297	14,8
Занимаетесь шопингом	189	9,4
Занимаетесь волонтерской работой (помощь людям, животным, защита окружающей среды и т.п.)	48	2,4
Участвуете в деятельности национально-культурного центра	31	1,5
Участвуете в деятельности общественного объединения, движения	28	1,4
Участвуете в деятельности политической партий	8	0,4
Ходите в церковь, выполняете религиозные обряды	92	4,6
Другое	2	0,1
Нет свободного времени	1	0
Занимаюсь с детьми	24	1,2
Вожусь с автомобилем	1	0
Занимаюсь наукой	1	0
Езжу на природу	5	0,2
Занимаюсь домашними делами	6	0,3
Затрудняюсь ответить	31	1,5

Где бы Вы предпочли жить?

	Количество	%
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	1372	68,6
В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	189	9,4
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	267	13,3
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	57	2,8
Другое	1	0
Не важно какая национальность, главное, чтобы люди были хорошие	13	0,6
В Астане	1	0
Затрудняюсь ответить	101	5

Планируете ли Вы переехать на постоянное место жительства в другую страну в ближайший год?

	Количество	%
Да, у меня есть такие намерения	275	13,7
Да, возможно, но только в ближайшие три года	188	9,4
Зависит от ситуации в стране	305	15,2
Нет, не планирую	1172	58,6
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	60	3

Почему Вы хотите переехать в другую страну?

	Количество	%
В целях трудоустройства	257	33,4
Для получения качественного образования	171	22,2
Чтобы улучшить материальное положение	272	35,4
Хочу вернуться на историческую Родину	61	7,9
Испытываю языковые трудности	70	9,1
Несоответствие моего менталитета с менталитетом местного населения	39	5,1
Жизнь здесь стала небезопасной	33	4,3
Я не планирую переезжать	53	6,9
Хочу сбежать от массового грабежа государством	1	0,1
Хочу новых ощущений	1	0,1
Для будущего детей	1	0,1
Чтобы заниматься наукой	1	0,1
Воссоединение с родственниками	2	0,3
Затрудняюсь ответить	53	6,9

Какие профессии в Казахстане, по Вашему мнению, являются самыми востребованными?

	Количество	%
Повар	234	11,7
Бухгалтер	390	19,5
Финансист	292	14,6
Экономист	262	13,1
Менеджер по продажам	247	12,3
Учитель в школе	557	27,8
Преподаватель в университете	110	5,5
Врач	960	48
Ученый	117	5,8
Фармацевт	139	6,9
Актер, актриса	43	2,1
Певец, музыкант	35	1,7
Строитель	350	17,5
Танцор	19	0,9
Режиссер	34	1,7
IT-технологии	291	14,5
Политик	81	4
Юрист	247	12,3
Дипломат	64	3,2
Предприниматель	220	11
Общественный деятель	66	3,3
Депутат	83	4,1
Инженер	204	10,2
Летчик	49	2,4
Художник	15	0,7
Другое	2	0,1
Рабочий	14	0,7
Полицейский, военный	4	0,2
Кинолог	1	0,1
Дизайнер	1	0,1
Продавец	2	0,1
Энергетик	3	0,1
Агроном	2	0,1
Водитель	4	0,2
Няня, сиделка	2	0,1
Затрудняюсь ответить	116	5,8

По какой профессии Вы хотели бы работать? Что является Вашим призванием?

	Количество	%
Повар	89	4,4
Бухгалтер	102	5,1
Финансист	72	3,6
Экономист	70	3,5
Менеджер по продажам	101	5
Учитель в школе	163	8,1
Преподаватель в университете	43	2,1
Врач	222	11,1
Ученый	25	1,2
Фармацевт	45	2,2

Актер, актриса	41	2
Певец, музыкант	25	1,2
Строитель	72	3,6
Танцор	15	0,7
Режиссер	18	0,9
IT-технологии	105	5,2
Политик	18	0,9
Юрист	101	5
Дипломат	28	1,4
Предприниматель	178	8,9
Общественный деятель	22	1,1
Депутат	31	1,5
Инженер	119	5,9
Летчик	14	0,7
Художник	24	1,2
Другое	7	0,3
Стилист	10	0,5
Администратор	2	0,1
Администратор	1	0,1
Тренер	6	0,3
Шахтер	1	0,1
Военный	7	0,3
Автослесарь	8	0,4
Водитель	9	0,4
Эколог	1	0,1
Сантехник	1	0,1
Агроном	7	0,3
Энергетик	5	0,2
Лесник	2	0,1
Пожарный	1	0,1
Рабочий	15	0,7
Дизайнер	4	0,2
Архитектор	2	0,1
Филолог	3	0,1
Психолог	3	0,1
Ювелир	3	0,1
Переводчик	4	0,2
Экскурсовод	1	0,1
Кинолог	1	0,1
Затрудняюсь ответить	154	7,7

Как Вы относитесь к молодежи, которые являются представителями, так называемых неформальных объединений, молодежных субкультур (рокеры, панки, эмо, фанаты и т.д.)?

	Количество	%
Положительно	242	12,1
Безразлично	1043	52,1
Отрицательно	666	33,3
Другое	2	0,1
Затрудняюсь ответить	48	2,4

По Вашему мнению, какие причины побуждают молодежь вступать в неформальные объединения, группировки?

	Количество	%
Непонимание родителей, трудности со взрослыми	385	19,2
Стремление самоутвердиться	480	24
Стремление к свободе, независимости	370	18,5
Одиночество	239	11,9
Подражание другим, группирование	331	16,5
Стремление реализовать себя, свои способности	152	7,6
Другое	3	0,1
Бездельничество	4	0,2
Безответственность, стремление спрятаться от проблем, трусость	4	0,2
Отклонения в психическом здоровье	1	0,1
Безработица	3	0,1
Затрудняюсь ответить	122	6,1

Как Вы считаете, неформальные объединения помогают молодежи проявить свою гражданскую позицию, заявить о своем мнении?

	Количество	%
Да	141	7
Скорее да	311	15,5
Скорее нет	691	34,5
Нет	674	33,7
Другое	1	0,1
Затрудняюсь ответить	183	9,1

С какими из следующих утверждений Вы согласны, а с какими – нет? (количество)

	Согласен	Скорее согласен	Скорее не согласен	Не согласен	Затрудняюсь ответить
Мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности	437	354	477	534	199
Человек другой культуры, с другими обычаями, привычками пугает или настораживает окружающих	98	314	584	812	193
Все виды ущемления прав по национальному признаку должны быть объявлены незаконными и подвергаться суровому наказанию	810	667	153	144	227
Любой межнациональный конфликт можно разрешить путем переговоров и взаимных уступок	1099	644	75	51	132
Очень важно защищать права тех, кто в меньшинстве и имеет непохожие на других взгляды и поведение	655	735	209	66	336
Представители каждой национальности должны жить на земле своих предков	188	301	517	733	262
Политическая власть в многонациональном государстве должна находиться в руках коренного большинства населения	191	372	459	627	352

С какими из следующих утверждений Вы согласны, а с какими – нет? (%)

	Согласен	Скорее согласен	Скорее не согласен	Не согласен	Затрудняюсь ответить
Мужа (жену) лучше выбирать среди людей своей национальности	21,8	17,7	23,8	26,7	9,9
Человек другой культуры, с другими обычаями, привычками пугает или настораживает окружающих	4,9	15,7	29,2	40,6	9,6
Все виды ущемления прав по национальному признаку должны быть объявлены незаконными и подвергаться суровому наказанию	40,5	33,3	7,6	7,2	11,3
Любой межнациональный конфликт можно разрешить путем переговоров и взаимных уступок	54,9	32,2	3,7	2,5	6,6
Очень важно защищать права тех, кто в меньшинстве и имеет непохожие на других взгляды и поведение	32,7	36,7	10,4	3,3	16,8
Представители каждой национальности должны жить на земле своих предков	9,4	15	25,8	36,6	13,1
Политическая власть в многонациональном государстве должна находиться в руках коренного большинства населения	9,5	18,6	22,9	31,3	17,6

Как Вы относитесь к межэтническим бракам?

	Количество	%
Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана	617	30,8
Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги	570	28,5
Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги	611	30,5
Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными	97	4,8
Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод	44	2,2
Затрудняюсь ответить	62	3,1

В настоящее время Вы работаете или учитесь?

	Количество	%
Учусь в школе	347	17,3
Учусь в ВУЗе, колледже	358	17,9
Учусь и одновременно работаю	119	5,9
Работаю	1010	50,5
Не учусь и не работаю, не ищу работу	72	3,6
Не учусь и не работаю, ищу работу	74	3,7
Затрудняюсь ответить	21	1,0

Насколько Вы уверены, что найдете работу по специальности после окончания ВУЗа, колледжа?

	Количество	%
Уверен (а), что найду	137	38,3
Скорее уверен (а), чем нет	119	33,2
Скорее не уверен (а), чем да	47	13,1
Совсем не уверен (а), что найду	24	6,7
Затрудняюсь ответить	31	8,7

Как Вы считаете, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем регионе, городе?

	Количество	%
Низкая конкурентоспособность молодых специалистов на рынке труда	371	18,5
Несоответствие полученного образования и функциональных требований вакантного места	445	22,2
Отсутствие опыта работы	1189	59,4
Взяточничество, коррумпированность работодателей	355	17,7
Дискриминация по этническому (национальному) признаку	128	6,4
Дискриминация по принадлежности к женскому или мужскому полу	39	1,9
Состояние здоровья	111	5,5
Низкая заработная плата	916	45,8
Наличие малолетнего ребенка	128	6,4
Высокие амбиции молодых специалистов	163	8,1
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	576	28,8
Возрастные органичение	2	0,1
Молодежь-ленивая	2	0,1
Никаких препятствий нет	87	4,3
Затрудняюсь ответить	84	4,2

Что, на Ваш взгляд, обеспечивает человеку успех в профессиональной деятельности?

	Количество	%
Работоспособность	1063	53,1
Связи и знакомства	678	33,9
Предприимчивость, энергичность	401	20,0
Предприимчивость, энергичность	461	23,0
Высокий профессионализм	628	31,4
Хорошее образование	615	30,7
Ответственность	198	9,9
Талант	26	1,3
Патриотизм	514	25,7
Умение работать в коллективе	351	17,5
Честный труд	69	3,4
Привлекательная внешность	77	3,8
Готовность к переменам	173	8,6
Удача	1063	53,1
Затрудняюсь ответить	25	1,2

Какие отношения складываются между людьми разных национальностей в том месте, где Вы постоянно живете?

	Количество	%
Дружественные, основанные на взаимном уважении	732	36,6
Мирные, спокойные	969	48,4
Безразличные, каждый сам по себе и никому нет дела до других национальностей	226	11,3
Недоверие, подозрительность	38	1,9
Враждебные, агрессивные, конфликтные	14	0,7
Затрудняюсь ответить	33	1,6

Как за последний год изменились отношения между людьми разных национальностей в том месте, где Вы живете?

	Количество	%
Значительно улучшились	281	14,0
Скорее улучшились	482	24,1
Никак не изменились	1058	52,9
Скорее ухудшились	78	3,9
Значительно ухудшились	16	0,8
Затрудняюсь ответить	86	4,3

Как Вы считаете, от кого зависит сохранение в Казахстане культуры, языка, традиций Вашей национальности?

	Количество	%
От поддержки, внимания к этому вопросу со стороны государства	779	38,9
От школы, учебных заведений	254	12,7
От семей, где сохраняют и передают национальную культуру детям	706	35,3
От национально-культурных центров	70	3,5
От Ассамблеи народа Казахстана	87	4,3
Затрудняюсь ответить	105	5,2

Принимали ли лично Вы участие в мероприятиях, которые проводят национально-культурные центры?

	Количество	%
Неоднократно участвовал	112	5,6
Несколько раз	383	19,1
Нет	1299	64,9
У нас никаких подобных мероприятий не проводится	148	7,4
Затрудняюсь ответить	59	2,9

Готовы ли Вы переехать в другой регион Казахстана ради лучшей работы? (количество)

Да	Нет	Нет ответа
265	1705	31

Готовы ли Вы переехать в другой регион Казахстана ради лучшей работы? (%)

Да	Нет	Нет ответа
13,2	85,2	1,5

Готовы ли Вы переехать в другой регион Казахстана ради лучшей работы?

	Количество	%
Караганды	10	3,8
Алматы	74	27,9
Павлодар	6	2,3
Петропавловск	11	4,2
Кокшетау	3	1,1
Восточно-Казахстанская область	7	2,6
Астана	127	47,9
Западно-Казахстанская область	4	1,5
Уральск	2	0,8
Актобе	5	1,9
Шымкент	6	2,3
Костанай	5	1,9
Атырау	3	1,1
Усть-Каменогорск	3	1,1
Актау	2	0,8
Затрудняюсь ответить	9	3,4

Готовы ли Вы переехать в другую страну ради лучшей работы? (количество)

Да	Нет	Нет ответа
564	1415	22

Готовы ли Вы переехать в другую страну ради лучшей работы? (%)

Да	Нет	Нет ответа
28,2	70,7	1,1

Готовы ли Вы переехать в другую страну ради лучшей работы?

	Количество	%
Украина	2	0,4
Германия	33	5,9
Австрия	2	0,4
Чехия	3	0,5
Израиль	1	0,2
США	42	7,5
Россия	428	76,4
Япония	2	0,4
Европа	19	3,4
Канада	8	1,4
Башкирия	1	0,2
Арабские Эмираты	3	0,5
Беларусь	5	0,9
Омск	1	0,2
Бразилия	1	0,2
Китай	11	2,0
Швейцария	5	0,9
Финляндия	0	0,0
Корея	3	0,5
Санкт –Петербург	1	0,2

Турция	3	0,5
Австралия	3	0,5
Дания	1	0,2
Италия	1	0,2
Азербайджан	1	0,2
Испания	1	0,2
Норвегия	1	0,2
Англия	1	0,2
Новая Зеландия	1	0,2
Затрудняюсь ответить	15	2,7

В случае реальной угрозы Вашей собственности, здоровью или жизни, к кому Вы, скорее всего, обратитесь за помощью?

	Количество	%
К семье, родственникам	1321	66,0
К друзьям, знакомым	559	27,9
В правоохранительные органы (полиция, МВД и т.д.)	957	47,8
В местные органы власти	174	8,7
В средства массовой информации (телевидение, печатные издания, радио)	136	6,8
В политические партии, движения	34	1,7
В общественные организации, движения	31	1,5
В свое национально-культурное общество	16	0,8
Другое	3	0,1
Затрудняюсь ответить	47	2,3

Как Вы считаете, многонациональность населения положительно или отрицательно влияет на развитие Казахстана?

	Количество	%
Положительно, многонациональность – это преимущество Казахстана по сравнению с другими странами, она обогащает общество, культуру, способствует развитию страны	1446	72,3
Не оказывает никакого влияния	404	20,2
Отрицательно, многонациональность населения создает проблемы, конфликты, сдерживает развитие Казахстана	44	2,2
Другое	2	0,1
Затрудняюсь ответить	105	5,2

Как Вы думаете, есть ли сейчас вероятность возникновения межнациональных конфликтов в месте Вашего проживания?

	Количество	%
Нет, у нас межнациональные конфликты исключены	1106	55,3
Возможны мелкие, незначительные бытовые конфликты	694	34,7
Есть опасность серьезных межнациональных столкновений, в которых может принять участие значительное количество людей	89	4,4
Другое	1	0
Затрудняюсь ответить	111	5,5

Что вероятнее всего могло бы стать причиной межнационального конфликта в том месте, где Вы проживаете?

	Количество	%
Публикации в прессе материалов, оскорбляющих национальные чувства	504	25,2
Большое количество приезжих, нарушение приезжими покоя среди местного населения	451	22,5
Плохие отношения между людьми разных национальностей, неприязнь, которая имеет давнюю историю	364	18,2
Некорректное, хулиганское поведение молодых людей в общественных местах	599	29,9
Трудности со знанием государственного языка, перевод делопроизводства на государственный язык	416	20,8
Конкуренция между предпринимателями разных национальностей Нарушение прав людей по национальному признаку, отказ в приеме на работу или увольнение из-за национальности, дискриминация на работе	113	5,6
Действия этнических преступных группировок, этнических криминальных элементов	485	24,2
Провокации, резкие выступления националистических организаций	264	13,2
Другое	399	19,9
Таких причин нет	2	0,1
Затрудняюсь ответить	4	0,2

Приходилось ли Вам лично в течение последнего года сталкиваться с ущемлением Ваших прав из-за национальной принадлежности?

	Количество	%
Да, со мной такое было несколько раз	70	3,5
Были отдельные случаи, когда мои права нарушались из-за национальной принадлежности	147	7,3
Нет, ничего такого со мной не происходило	1551	77,5
Со мной такого не было, но я хорошо знаю людей, с которыми такое точно случалось	166	8,3
Затрудняюсь ответить	67	3,3

Как Вы поступите, если права Вашей национальности будут систематически нарушаться?

	Количество	%
Буду законным образом бороться за свои права, через суд, правоохранительные органы	946	47,3
Уеду из страны	379	18,9
Буду бороться за права своей национальности любыми средствами, если потребуется, даже с применением силы	180	9,0
Лично я ничего не смогу сделать, но знаю, что найдутся люди, которые будут защищать интересы моей национальности	292	14,6
Другое	1	0
Я равнодушен	1	0
Затрудняюсь ответить	202	10,1

С какими странами Казахстан должен в первую очередь развивать экономические и политические связи, интегрироваться в рамках надгосударственных международных организаций?

	Количество	%
С Европейским Союзом	498	24,9
С Китаем	703	35,1
С Россией	1560	78,0
С США	217	10,8
С государствами Центральной Азии	205	10,2
С мусульманскими странами	52	2,6
Другое	1	0
Германия	1	0
Украина	1	0
Затрудняюсь ответить	112	5,6

Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодежи? Например, известный спортсмен, политический деятель, другой известный или, наоборот, неизвестный человек?

	Количество	%
Президент страны Н.А.Назарбаев	304	15,2
Геннадий Головкин	220	11,0
Сергей Витальевич Кулагин	4	0,2
Бейонсе	2	0,1
Серик Сапиев	24	1,2
Ниязымбетов Адильбек	1	0
Родители	119	5,9
Бритни Спирс	2	0,1
Никто	227	11,3
Мария Шарапова	2	0,1
Зульфия Габидулина	3	0,1
Ксения Собчак	4	0,2
Марат Бисенгалиев	2	0,1
Илья Ильин	45	2,2
Кличко	4	0,2
Иосиф Виссарионович Сталин	1	0,1
Савельев В.А.	1	0,1
Кусаинова Ж.Г.	1	0,1

Абилев М.М.	1	0,1
Маринина А.	1	0,1
Винокуров А.	7	0,3
Роза Рымбаева	7	0,3
Алсу	1	0,1
Лера Кудрявцева	1	0,1
Роналдо	9	0,4
Казбеков Е.К.	1	0,1
Пушкин А.С.	2	0,1
Жанна Фриске	1	0,1
Майя Манеза	3	0,1
Ксения Бородин	2	0,1
Отец Василий	1	0,1
Владимир Путин	88	4,4
Предприниматели	2	0,1
Спортсмены	60	3,0
Любая богатая личность	4	0,2
Илон Маск - канадский инженер предприниматель, изобретатель	1	0,1
Ричард Рокинз - английский эколог биолог популяризатор науки	1	0,1
Конор Макгрегор	14	0,7
Друзья	2	0,1
Дональд Трамп	4	0,2
Школьный учитель	17	0,8
Политики	45	2,2
Артисты	22	1,1
Федор Емельяненко	17	0,8
Чулпан Хаматова	2	0,1
Герои военных династий	2	0,1
Мать Тереза	1	0,1
Врач Рамаль	1	0,1
Л.Бокерия (зам директора по детству на работе)	1	0,1
Общественные люди	12	0,6
Брат, сестра	4	0,2
Асанали Ашимов	1	0,1
Василий Жиров	1	0,1
Ольга Рагозина	1	0,1
Артур Платонов	8	0,4
Ольга Шишигина	3	0,1
Баян Есентаева	4	0,2
Патриот, болеющий за свою страну	4	0,2
Ирина Муцуовна Хакамада	1	0,1
Патрисия Каас	1	0,1
Дарига Назарбаева	12	0,6
Дима Билан	1	0,1
Игорь Крутой	1	0,1
Сергей Александрович Терещенко	1	0,1
Юрий Гагарин	1	0,1
Филипп Киркоров	2	0,1
Олег Павлович Табаков	1	0,1

Марат Алимжанович Башаров	1	0,1
Анджелина Джоли	12	0,6
Певица Ньюша	1	0,1
Дарья Донцова	1	0,1
Михаил Задорнов	1	0,1
Лавров, российский политик	1	0,1
Алина Кабаева	2	0,1
Владимир Вольфович Жириновский	6	0,3
Максим певица	1	0,1
Певица Болика	1	0,1
Алексей Самсонов	1	0,1
Иисус Христос	1	0,1
Джон Керри	1	0,1
Фаина Раневская	1	0,1
Хабиб Нурмагомедов	6	0,3
Джеки Чан	2	0,1
Рамзан Ахматович Кадыров	4	0,2
Кэрри певица	1	0,1
Кай Грин	1	0,1
Иван Дычко	5	0,2
Ольга Рыпакова	10	0,5
Асылхан Толепов	2	0,1
Али Окапов	2	0,1
Златан Ибрагимович	1	0,1
Евгений Набоков	2	0,1
Денис Тэн	7	0,3
Елена Хрусталева	2	0,1
Евгений Яровенко	1	0,1
Ирина Некрасова	2	0,1
Усейн Болт	4	0,2
Анатолий Цой	4	0,2
Василий Левит	3	0,1
Егод Крид	1	0,1
Мот	2	0,1
Анастасия Шпагина	2	0,1
Нурлан Алимжанов	1	0,1
Жанар Дугалова	1	0,1
Мэнни Пакьяо	1	0,1
Данияр Елеусинов	6	0,3
Тимур Кулибаев	1	0,1
Алла Пугачева	5	0,2
Кайрат Нуртас	7	0,3
Билл Гейтс	2	0,1
Омар Хайям	1	0,1
Ютубер Злата Калягина	1	0,1
Шеховцова Татьяна Николаевна	1	0,1
Анатолий Вассерман	1	0,1
Айкын Толепберген	1	0,1
Ник Вуйнич	2	0,1
Настасья Самбурская	1	0,1
Светлана Подобедова	1	0,1
Нуржан Ашимбетов	1	0,1

Ляззат Байгабыловна Танымбековна	1	0,1
Зайцев И.Ю. хирург	1	0,1
Лионель Месси	8	0,4
Макаров С.А.	1	0,1
Тина Канделаки	1	0,1
Маргарет Тэтчер	1	0,1
Роман Аркадьевич Абрамович	2	0,1
Индира Ганди	1	0,1
Касымжомарт Токаев	2	0,1
Габит Нурмагамбетов	2	0,1
Анна Седакова	1	0,1
Деми Мур	1	0,1
Владимир Соловьев	1	0,1
Бакытжан Абдирович Сагинтаев	1	0,1
Юлия Ахмедова	1	0,1
Марина Кравец	1	0,1
Джобс Стив	1	0,1
Мухамед Али	3	0,1
Мэни Пакьяо	1	0,1
Стивен Хокинг	2	0,1
Марго Робби, актриса	1	0,1
Жан Клод Ван дам	1	0,1
Нельсон Мандела	1	0,1
Ронда Роузи, боец ММА	2	0,1
Тимур Бекмамбетов	2	0,1
Стивен Сигал	2	0,1
Майк Тайсон	1	0,1
Павел Воля	1	0,1
Сергей Есенин	1	0,1
Абай Кунанбаев	1	0,1
Виктор Цой	3	0,1
Диана Арбенина	2	0,1
Арнольд Шварцнеггер	2	0,1
Батырхан Шукенов	1	0,1
Джиган	1	0,1
Жак Фреско, инженер	1	0,1
Кульгинов Алтай, аким	1	0,1
Сергей Безруков	2	0,1
Ирина Хакамада	1	0,1
Ангела Меркель	1	0,1
Сезария Эвора	1	0,1
Психолог Наполеон Хилл	1	0,1
Сергей Кужугетович Шойгу	1	0,1
Адиль Жалелов	1	0,1
Гога Ашкенази	1	0,1
Мария Мудряк	1	0,1
Джамиля Стехликова	1	0,1
Олег Янковский	1	0,1
Анна Потапова	1	0,1
Квентин Тарантино	1	0,1
Александр Корешков	1	0,1
Кайя Гербер	1	0,1

Дауцен Круз	1	0,1
Аружан Саин	2	0,1
Наталья Водянова	1	0,1
Николай Сергеевич Валуев	2	0,1
Наталья Орейро	1	0,1
Стинг	1	0,1
Эми Уайнхаус	1	0,1
Иван Ургант	4	0,2
Брэд Питт	1	0,1
Андрей Малахов	1	0,1
Лариса Гузеева	1	0,1
Карим Масимов	1	0,1
Дамир Рыспаев	1	0,1
Бердыбек Машбекович Сапарбаев	4	0,2
Ким Кардашьян	5	0,2
Корейские группы, звезды	7	0,3
Майра Ильясова	1	0,1
Исторические личности	1	0,1
Спиридонов А., хоккеист	1	0,1
Джон Шоул	1	0,1
Расул Гамзатов	1	0,1
Тимати	2	0,1
Валерия	1	0,1
Натан	1	0,1
Кристина Си	1	0,1
Д. Джокер	1	0,1
Дженифер Лоуренс	1	0,1
Кульгинов Алтай	6	0,3
Серик Керимбекович Конакбаев	1	0,1
Нагима Ескалиева	1	0,1
Камал Ормантаев, детский врач	1	0,1
Дмитрий Игоревич Баландин	2	0,1
Валентина Владимировна Терешкова	2	0,1
Токтар Аубакиров	3	0,1
Талгат Мусабаев	1	0,1
Дмитрий Медведев	4	0,2
Виктория Лопырева	1	0,1
Джастин Бибер	1	0,1
Тейлор Свифт	2	0,1
Виктория Боня	1	0,1
Лолита	3	0,1
Андрей Сергеевич Аршавин	2	0,1
Александр Александрович Кокорин	1	0,1
Ольга Бузова	3	0,1
Селена Гомес	1	0,1
В. Кропачева	1	0,1
Зинедин Зидан	1	0,1
Декстор Джексон	2	0,1
Юрий Белкин	3	0,1
Оксимирон	2	0,1
Бодибилдер Фил Хит	1	0,1
Ариана Гранде	1	0,1

Мария Вэй	1	0,1
Флойд Мейвейзер	1	0,1
Елена Владимировна Ваенга	1	0,1
Дженифер Гарден	1	0,1
Полина Гагарина	1	0,1
Омарбек Байуаков, директор ТВК6	1	0,1
Олжас Сулейменов	1	0,1
Юлия Савичева	1	0,1
Лев Иванович Яшин	1	0,1
Виктория Бекхем	2	0,1
Владислав Борисович Косарев	1	0,1
Василий Вакуленко	1	0,1
Ернар Айдар	2	0,1
Нурмугамбетов	2	0,1
Маршалл Мэтгерс	1	0,1
Жумадилов А Т капитан	1	0,1
Алтанбаев М. К.	1	0,1
Тулеген Тохтаров	1	0,1
Нет ответа	500	25,0